Vartan ARACHELIAN

Fiction-Ltd

La capătul nopţii

POLIROM

Vartan ARACHELIAN

Fiction Ltd

La capătul nopţii

roman

POLIROM
2015

© 2015 by Editura Polirom

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-5812-1

ISBN PDF: 978-973-46-5813-8

ISBN print: 978-973-46-5766-7

Coperta: Radu Răileanu

Foto copertă: © iStockphoto.com/imagedepotpro

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

VARTAN ARACHELIAN (n. 1936) este jurnalist şi scriitor, realizator de programe pentru radio şi televiziune, autor de anchete şi reportaje, bine-cunoscut prin emisiunile de la TVR încă dinainte de 1990. După 1990 a fost directorul primului post independent de televiziune din România, SOTI. În 1991 i s-a acordat premiul APTR pentru interviu, pentru dialogul cu Petre Ţuţea din cadrul emisiunii „Cuvîntul care zideşte“, iar în 1993 premiul APTR pentru anchetă TV. Este scenarist şi regizor de film documentar (*Oamenii mării*, *Oglinzile oraşului*, *Cuvîntul care zideşte*, *Frica şi adevărul – Dosarul Căciulaţi*). A publicat mai multe cărţi, dintre care menţionăm: *Cum învăţăm să trăim* (1977), *Toamna pătimirii noastre* (1980, 2006), *Duminică după Infern* (1983, 2006), *Ediţie specială* (1990), *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian* (1992, 1996, 2014), *Faţă în faţă cu Petre Roman* (1996), *În faţa dumneavoastră. Revoluţia şi personajele sale* (1998), *Noaptea bastarzilor* (2000, 2003), *Siruni – Odiseea unui proscris* (2012), *Numele şi Umbra* (2012), *Istoria şi fantomele sale. „Chestiunea armeană“ în arhivele diplomatice româneşti* (2014). La Editura Polirom a mai publicat *Tranziţia. Primii 25 de ani* (2014; în colaborare cu Alina Mungiu-Pippidi).

Aurei

Partea întâi

Flăcăul din oraşul nostru

Observase de mult că oamenii sunt deformaţi de profesiile lor. Că exerciţiul îndelungat al unei îndeletniciri îi marchează nu doar facial, ci şi comportamental. Şi chiar dacă se zice, îndreptăţit, că cizmarul nu prea are cizme, în schimb are experienţa cu care-şi poate exersa spiritul critic asupra cizmelor dumitale. Asta nu-l face mai bine încălţat, se înţelege, dar mai mulţumit da, văzând lipsa de adecvare a ciubotelor la straiele cu care ieşi în târg. Aşa cum Georges Cuvier, pornind de la un oscior găsit în straturi geologice, reconstituise cogeamite dinozaurul, tot aşa şi Valeriu Timişana, observând, de-a lungul unei îndelungate convieţuiri cu trecutul său, constrâns la acest parteneriat cu stânjenitoarea sa origine socială, încercând s-o oculteze în fel şi chip, dezvoltă teoria după care mai toţi oamenii vor să pară ceea ce nu sunt. Cu timpul, această experienţă de viaţă nemijlocită avea să fie întregită de exemple ilustre. Unul dintre ele avea să fie identificarea măştilor sub care idolul studenţiei sale se ascundea în literatură, e adevărat, dar şi în teoria pe care o dezvoltase în răspăr cu teza omului nou. Această îndrăzneală, savant camuflată, şi-o luase mai întâi într-un jurnal de călătorie prin patria de obârşie a acestei inginerii, în lumea lui homo sovieticus. Şi, ca orice natură lirică, se deconspiră, până la urmă, într-un frumos volum de poezie, consolidând la emulul său anonim convingerea că oamenii nu sunt ceea ce vor să pară.

Acest gând îi veni în minte acum, când părăsea hotelul unde trăsese la Constanţa. În ajun primise epistolă de la Pillat prin care bătrânul său prieten, retras pe vară la Focşani, îl admonesta că nesocotise una dintre recomandările bibliografice. Nu numai că nu o ignorase, dar era de mult parcursă, memorată şi asimilată. Prin grila Profesorului, Valerică, ziarist la origine şi dramaturg aflat acum în ajunul primei

premiere, cernise pe mai toţi cei care-i trezeau interesul profesional. Mefienţa sa demascase în stânga şi în dreapta; nimeni nu scăpa de ochiul său vigilent. Numai că vigilenţa sa era altceva decât aceea de care se făcuse atâta caz şi care însângerase, prin atâtea victime nevinovate, deceniul al şaselea. Trebuie să recunoaştem, cam prepuelnic flăcăul din oraşul nostru. Nu ne-am ocupa de el dacă nu s-ar afla într-un moment crucial: schimba profesia de ziarist cu cea de scriitor. Ei, ce scofală, veţi zice. Ce mi-e Manda, ce mi-e Tanda. Să nu-i spuneţi asta lui Timişana, dacă ţineţi să rămâneţi în relaţii sociale cât de cât rezonabile. Ca să treci dintr-o meserie în alta trebuie să năpârleşti chiar şi de pielea obrazului, tocmai ca schimbarea să fie esenţială. Un ziarist ia de-a gata tot ce i se serveşte, dacă vine de la cel puţin două surse credibile. El nu trebuie decât să creadă ce-i spun sursele, nu să încerce să vadă ce se ascunde în spatele aparenţelor. Fapt rar, de excepţie, nu-i aşa, să ai de-a face cu astfel de specimene pe malul mării, unde oamenii, despuiaţi sub arşiţa verii, n-au cum să se ascundă sub măşti de împrumut. Că Profesorul, tolănit pe plaja de la Mamaia, se dădea drept grec e dreptul lui. Un drept câştigat după truda de a ridica o operă monumentală. Dar şi aşa, el n-a îndrăznit să treacă drept efeb grec; în niciun caz. Ştia să-şi respecte parametrii volumetrici; se credea grec doar prin puritatea de profil, nu cu excrescenţele simptomatice ale bolii care avea să-l răpună.

Sedus de măştile lirice ale Profesorului, Valerică, în cronica publicată în revista literară a Facultăţii, n-avea să pună frână adeziunii de proaspăt convertit la inteligenţa vechilor sofişti. Asta, treacă, meargă, dacă în elanul descoperirii sale n-ar fi mărit unghiul de cuprindere într-atât încât să concureze cu serviciile de cadre, până la insinuarea că birocraţia acestora e un balast social. O obrăznicie greu de suportat pentru o colectivitate academică în care mai toţi profesorii se refugiaseră din faţa ideologiei în plin marş, încă înainte de intervenţia lui Stalin în branşa lor, în lumea nevinovată a diftongilor şi a triftongilor.

Revenirea Profesorului la catedră, concomitent cu prezenţa editorială semnificativă, făcu gol în jurul său. Cei câţiva Calibani, care supravieţuiseră la catedrele de literatură, fuseseră reduşi la tăcere. O tăcere zgomotoasă, cum se spune. Adică, momentan, le era interzis să-l atace pe Profesor, dar cum mâine alt soare va lumina, erau doar în aşteptare, în stand by. Până mâine. Azi era bine să testeze care e raportul de forţe – între ei şi El – şi cazul studentului ieşit din rânduri era un bun prilej. Mai ales că studentul avusese îndrăzneala să-i atace, răscolind rahatul poeziei teziste ascunse acum în debara. Valerică, student în anul III, cu autobiografia salvată, prin rudimentare figuri stilistice, căutase cu lumânarea necazul ascuns sub valenţele poetice ale sofisticii. Cum şi cine l-a salvat de la excludere e altă poveste.

Dară să ne întoarcem de unde plecase eroul nostru. De la hotelul Continental. Un hotel bun şi el de povestit. Dar nu de ziaristul Timişana – şefii lui ştiu mai bine decât cititorii lor ce îi interesează şi ce nu. Ea poate fi povestită însă de scriitorul Valeriu Timişana, care, dacă vrea, scrie despre orice. Ce dacă riscă să rămână cu povestea în manuscris. (Aşa chiar se va şi întâmpla cu această carte scrisă acum treizeci de ani şi pregătită pentru tipar abia în această vară.) Aflat la crucea schimbării de macaz, Timişana începu noua sa carieră profesională cu o curiozitate din vechea branşă. Porni acum să cutreiere oraşul, să vadă unde şi cât afişaj are premiera pentru care revenise în oraşul natal după ceva timp. Şi uitare. Primul drum îl făcu spre agenţia teatrală. Deşi în plin centru, loc circulat în această după-amiază de august, niciun curios nu se oprea să vadă afişul care-l interesa pe Valeriu Timişana. Poate şi pentru că numele dramaturgului era scris şi plasat prea modest; numele regizorului stăpânea paginaţia. Părăsi locul unde teatrul, prin agenţia sa, îşi devorează autorii, ca să testeze măcar popularitatea pe care o mai avea în oraşul său natal. E adevărat, ochii care nu se văd se uită. Dar cât de mult?

De ceva vreme, ziaristul îşi însuşise o lecţie folositoare mai ales scriitorului: dacă toţi poartă măşti înseamnă că viaţa e o ficţiune. Flăcăul din oraşul nostru, ca ziarist, balansa între a o trăi ca atare şi a o reprima ca profesionist. Dar, pe de altă parte, înclina să creadă că merită trăită, însă numai în măsura în care e povestită. Dilema, credea el, depăşea cadrul opţiunii personale. De ceva vreme dăduse năvală în practica jurnalistică aritmetica lui unu şi cu unu, în orice împrejurare, fac musai doi. Iar presa nu mai povesteşte, ci măsoară viaţa. Atât de tare se matematizase pagina de ziar, încât un geniu comic al epocii, Mircea Crişan, într-o mică sală de spectacole, făcea să hohotească, seară de seară, un public inteligent în spectacolul *Eu şi materia moartă*. Ce haz de necaz declanşa detalierea Produsului Intern Brut pe capul sărmanului de român! Începând cu tonele de oţel ce revin pe cap de locuitor. O viaţă povestită, dacă vreţi, sociometric. Sociometric? Asta ce mai e?

Unde aflăm ce are presa cu statistica

Strada mare, Corso, la Constanţa e în extrasezon de la Miga la Poştă (la fosta poştă, care înainte de a fi fost fosta era Primăria, acuma e un muzeu etnografic, parcă, dacă nu cumva şi el e acuma fost), iar în sezon tot de la Miga la Ovidiu şi, de la caz la caz, după capacitatea de autonomie a bateriilor, până la Cazinou. Pe acest traseu, seară de seară, e nu numai un fluviu uman ameninţând cota de inundaţie, ci şi un eşantion drămuit parcă de cei mai versaţi specialişti în statistică… poetică; dacă nu toate structurile sociale erau fidel reprezentate (pe Corso se circula doar pietonal!), în schimb, exemplarele expresive erau în totalitate prezente. Valeriu prinse a râde, amintindu-şi fascinaţia pe care o exercitase şi asupra sa lăţirea ca o pată de ulei în bazinul portuar a undei anchetelor sociologice ce cuprinsese mai toată

presa; televiziunea se simţea încă solidară cu cinematografia, punctuală cu jurnalul ei de actualităţi, înainte de a imita radioul; un născut vorbind încă de la naştere. Avea, n-avea treabă, presa trântea o anchetă cu nişte eşantioane fixate arbitrar, în afara oricăror criterii; cele mai diverse acte umane erau procentualizate în casete savant alcătuite. Atunci, să fi fost prin ’67 sau ’68, orice cititor de gazetă – şi cine nu era într-o astfel de postură după ce trecuse starea de greaţă pe care o producea zilnic presa anilor cincizeci – ştia la centimă câţi dintre contemporanii lui fac duş zilnic şi când anume: dimineaţa, la prânz, seara sau noaptea…, câţi fac doar săptămânal, câţi se spală o dată, de două ori sau după fiecare masă principală a zilei pe dinţi, câţi citesc o carte, două, trei pe săptămână şi care sunt telefagii şi care nu. Mai mult decât atât! Procentele erau şi ele împărţite pe paliere de vârstă, sex sau ocupaţie… Valeriu Timişana îşi amintea cu oarece jenă că-l pizmuise pe M.S. când acesta se lăudase că va publica în *Luceafărul* o anchetă cu caracter fiziologic – o excepţie – de un interes social deloc neglijabil. Cum dracu’ de nu-i venise lui ideea asta, se necăjise Valeriu, care era şi el la curent cu penitenţa la care fuseseră constrânşi la începutul revoluţiei culturale din miliardara republică mai toţi membrii nomenclaturii, puşi să-şi facă autocritica, nu cu vorba, ci cu fapta, faptă care presupunea ca ei să care zilnic ţucalul subalternilor nu la latrina publică, ci pe câmp, căci, nu-i aşa, cel mai bun şi mai bun îngrăşământ tot dejecţiile contemporanilor noştri sunt! Uite, se gândea acuma Timişana, dacă-l văd pe M.S., am să-l întreb ce s-o fi ales din ancheta lui. Nu-l mai văzuse de mult şi nici măcar semnătura nu i-o mai întâlnise, dar zău, dacă ancheta nu apucase să apară (probabil că o autoritate intervenise la timp, ca să nu se-mpută opinia publică avidă de limba procentualizată), probabil că manuscrisul zace pe undeva în aşteptarea unui autor de istorii comparate. Nu, bineînţeles, Valeriu Timişana nu va fi ăsta, vă asigurăm cu toată răspunderea, mai ales că acuma

chiar se întreabă cu înţeleaptă maturitate de unde se iscase foamea de bârfă statistică la contemporanii anilor ’67 sau ’68, când era suficient să te urci într-un tramvai aglomerat – nu doar la orele de vârf se întâmpla ca pasagerii să fie în exces – ca să simţi mirosul pătrunzător al mulţimilor. Oricum, asta e o cale totuşi rudimentară de cunoaştere, e cu totul altceva, e mai ştiinţific când ştii câţi la sută sunt furnizori de astfel de miasme, imaginea ta despre semenii tăi e mai nuanţată, ca să nu vorbim de faptul că o astfel de anchetă e o mărturie lăsată posterităţii, un jalon, un punct de referinţă pentru comparaţii viitoare. Dacă Valeriu Timişana ar fi fost mai puţin agresat acum de coatele contemporanilor anului ’86, ar fi presupus că anchetelor ălora le datorează lumea urbană apariţia spray-urilor, tot aşa cum probabil că şi scoaterea lor din uz e într-o tainică legătură cu ieşirea din modă a anchetelor sociologice. Într-adevăr, cum veni aşa se şi duse această epidemie gazetărească, de care nu numai ziariştii se contaminaseră, ci şi alte instituţii cu mult mai importante; nu era oraş mai răsărit fără un centru specializat în sociologie, nu era minister care să nu beneficieze de serviciile zeloase ale unui grup de sociologi. Oare ce se-ntâmplase cu ei? Probabil că unii se reciclaseră, alţii îşi găsiseră de lucru pe la vreun serviciu de personal şi învăţământ sau la I.T.B., făcând la început puţină sociologie turistică. Vă mai amintiţi, desigur, „fluturaşul“ acela pe care vi-l puneau în palmă grupele de anchetatori odată cu biletul; un mic chestionar cu mari întrebări existenţiale: de câte ori şi la ce oră folosiţi tramvaiul, troleibuzul, autobuzul, de unde şi până unde, de ajunseseră unii să intre la bănuieli că cei care se vor abate de la traseele mărturisite sau nu le vor respecta în vreuna din zile vor fi sancţionaţi sau puşi să plătească despăgubiri pentru mijloacele de transport lăsate să meargă goale de colo colo. Nu era niciun pericol: ele circulau tot timpul doldora cu bucureşteni. Sau, poate, atât de mare o fi fost temerea publicului, încât de atunci circulau toate astea

(tramvaie, autobuze, troleibuze) pline ca pe Bulevardul Marelui Stadion la ora când se termina un derby bucureştean de fotbal. Nu, de metrou nu era vorba (deşi avea să circule tot atât de aglomerat, când îi va veni sorocul, probabil ca urmare a aceleiaşi temeri publice), căci, după ce la crucea anilor cincizeci cu şaizeci proiectul întocmit cu trei decenii înainte eşuase din lipsa mijloacelor de străpungere subterană, se lăţise vorba cum că Bucureştiul nu poate avea trenul galben fără cai din cauza solului nisipos. Mult timp, bucureştenii chiar au crezut că România va fi singura capitală europeană fără metrou. Şi, poate, rămânând să aspire la a fi în întregime pietonală. Cine şi ce făcuse să nu intrăm în cartea negativă a performanţelor e altă poveste; s-a dovedit că se poate şi metrou; ce nu putem face noi, când vrem să facem, tot aşa cum, când nu vrem să facem ceva, nu facem şi pace, nimeni nu poate să ne scoată din asta şi basta!

Născut pentru a vinde

Ajuns la această concluzie globală asupra spiritului naţional, Valeriu privi spre cei ce alcătuiau fluviul uman în care, ameţit şi stingher, era antrenat. O indiferenţă maiestuoasă îi definea pe toţi. Formidabil, îşi spuse contrariat, ce le pasă lor de sociometrie, când au tramvai doar de câţiva ani! Nu, se contrazise el imediat, au avut circa trei luni, dar le-au fost luate, deşi cei care le puseseră pe roate, ridicându-le din turteala în care fuseseră găsite – ce Schaffhausen extraplat, să fi văzut vagoanele astea în halul în care veniseră de la Odessa! –, se grăbiseră să le zugrăvească în cele trei culori. Ca un gest de prevedere, poate. Repararea lor necesitase osteneli mai mari chiar decât cele necesare pentru a le concepe şi executa româneşte – voiniceşte. Tocmai bine, când se terminase făcutul de la un cap la altul şi punerea lor pe roate, nici nu apucară localnicii să se

obişnuiască cu traseul ce pornea din centrul oraşului până la Mamaia, că li se şi schimbase macazul, e adevărat, tot spre mare, dar peste marea cea mare! Ce ţi-e şi cu sociologia asta, se simţi din nou frisonat Valeriu Timişana, hotărât să iasă din scepticismul tradiţional şi să mizeze pe mintea cea din urmă a românului. Adică să nu se mai lase antrenat de gânduri pernicioase; mai bine face şi el la fel ca G.C. la Moscova, şi nu ca nu ştiu care publicist pus să facă sociologia camerei de baie la Bucureşti! Chiar aşa: ce interese mai poate prezenta faptul că acum, să zicem, între Miga şi Poştă (fosta poştă şi fosta primărie înainte de a fi fost fosta…) umblă opt la sută polonezi, vânzând tot ce se poate vinde – „Totul de vânzare“, proclama cu două decenii în urmă Wajda, celebrul lor cineast –, inclusiv produse româneşti cumpărate de-a lungul căii rutiere Suceava-Constanţa, trei la sută cehi, încercând să-şi umple papornițele strălucitoare ca ambalajul bomboanelor fondante cu roşii şi alte cruditǎţi autohtone, făcând un post călugăresc la marea românească, dar nu cu celebrul ghiveci monahal, ci cu o salată bulgărească, un soi de mizigril vegetal, sau că umblă fără rost douăzeci şi opt la sută de familii în care titularii, dacă nu cumva chiar amândoi soţii, sunt membri cotizanţi la sindicatul lucrătorilor din comerţ, alţi doisprezece la sută – *ibidem* – la sindicatul muncitorilor sanitari (dacă ne luăm după numele publicaţiei lor, *Muncitorul Sanitar*, şi medicul e muncitor, nu? Muncitor, nu proletar, căci el e acum proprietar, producător şi mai ales beneficiar), chiar aşa, cine mai are nevoie să ştie procentual câţi sunt fii de muncitori sau de ţărani cooperatori dintre studenţii la medicină, când toată lumea îi ştie pe nume pe cei care sunt! – sau pe cine mai interesează care dintre fiii şi fiicele iubiţilor noştri actori sau regizori de film nu e sau n-a fost student la IATC? Şi, la urma-urmei, cine e muncit de o asemenea curiozitate sociologică află şi singur pe cale bucală, folclorică, prin creaţie colectivă trecută din gură în gură, cum e primul ajutor în cazul turiştilor salvaţi de la înec… Ei, şi ce-

o să afle? Că mai sunt excepţii, oi negre şi ele pe cale de dispariţie dintr-o turmă cuprinsă, cum sunt cele din Mărginimea Sibiului. Ce, dumneavoastră mai nutriţi curiozitatea să aflaţi de la Valeriu Timişana că de la Piaţa Ovidiu şi până la Gura portului, adică la poarta unu, numărul marinarilor creşte, tot aşa cum creşte şi numărul cuvioaselor milostive ce se preumblă agale şi-i privesc cu compătimire pe cei care, prin natura meseriei lor, în ciuda vârstei năbădăioase, se supun unei abstinenţe mai scurte sau mai lungi, după cum le-a fost cursa şi după cum le e punga?

Moravurile nu sunt nici burgheze, nici proletare…

La ce bun să răscoleşti toate astea, când se ştie că printr-un contract social tacit se-nchid ochii, că aşa-i la Constanţa, ca la orice gură de port comercial: moravurile nu sunt nici burgheze, nici proletare, sunt pur şi simplu mai lejere, mai sezoniere, căci vara, când soarele stimulează mai tare bărbăţia chiar şi decât ciocolata braziliană, atunci mai închide ochii şi opinia publică… Şi dacă nu-i închide? Se poate întâmpla, sociologic vorbind, cu o mare şansă de probabilitate, ca opinia ta să fie ca un bumerang – ţinteşti moravurile delicate şi te trezeşti pocnit în moalele capului, că aşa-i la Constanţa vara şi mai ales de carnaval. Astea-s riscurile sociometriei grupului primar, aşa că, decât sociometrie, şi inutilă, şi riscantă, mai cu folos e pentru un dramaturg să facă antropologie. Ea îl apropie de obsesia oricărui critic cu parapon, făcându-l complice la tipizarea literaturii supuse examenului critic, şi ce poate fi mai tipic decât tipicul realist-sociologist, se întrebă dramaturgul nostru, gata să facă pact şi cu dracu' până o trece pragul debutului scenic. Dar nu apucă să-şi dea răspuns…

„Valerică“, se auzi dramaturgul strigat într-un fel neobişnuit de-acum pentru el, neprotocolar. Se uită în jur, dar, cum nimeni nu-l fixa, se gândi că apelul avusese loc doar în imaginaţie, mai ales că în locul ăsta de atâtea ori îi fusese dat să-şi audă strigat numele… Aici, în faţa prăvăliei cu ziare, Valerică făcea, în fiecare luni la ora nouă şi jumătate fix, coadă la *Sportul Popular*. Era epoca în care trenurile mergeau după orar, încă nu se inversase prioritatea la circulaţie a trenurilor de călători în favoarea trenurilor de marfă, chiar dacă, de multă vreme, chefereu nu mai comanda celebrele ceasuri-deşteptătoare inscripţionate. Pe atunci n-aveam televiziune care să transmită meciurile şi oricum constănţenii erau mai mult în B decât în A, ca şi acum, de altfel. Când Valeriu se auzi strigat, Farul era în A, când citiţi această carte o fi iar în B. Sigur, Valerică ştia rezultatul din ajun, căci doar constănţenii inventaseră ceea ce avea să fie apoi la radio „fotbal minut cu minut“, adică sistemul transmiterii meciurilor de fotbal de la distanţă, dar nu prin radio, ci prin telefonie. Care centralistă din Moldova, căci acolo îşi măsoară constănţenii forţa în fotbal, atunci când se face că le vine rândul, ca Sisif, s-o ia de la capăt, mă rog, de la mijlocul urcuşului, cu caznele fotbalistice, care telefonistă de serviciu duminică seara rezistă apelului făcut de colega de la telefoanele din Constanţa? Mai ales când ştie că, dacă nu va fi detaşată pe vară la mare, îşi va găsi totuşi măcar un culcuş, noaptea, în rezerva oficiului telefonic, o săptămână, două, suficient să se-ntoarcă bronzată ca sora lui Rică din Porto Rico la Bârlad sau la Tecuci, la Paşcani sau la Gura Humorului, unde era ea cu slujba… Oficiul telefonic se afla aproape de plaja „Muncitorul“, chiar aici, după colţul prăvăliei cu ziare, în curtea fostei poşte şi fostei primării, înainte de a fi fost fosta…

Babaroasele sunt ca femeia

„Valerică“, se auzi din nou Timişana strigat, în timp ce un obiect, ca un ou de porumbel, îl lovi în ceafă. Îşi duse mâna sub gulerul sacoului şi descoperi o babaroasă galbenă din cele care, ca şi femeia, fie te ridică, fie te coboară…

Înainte de a ridica privirile spre balconul împrejmuit cu fier forjat, având podeaua de lemn dantelată de lucrarea îndelungată a putregaiului, prin care Valeriu putea să vadă cerul, recunoscu vocea autoritară ce-l strigase. Era a lui Muzafer, campionul la table cu panaş de bibliografie. Prin dantela podelei îi văzu acum şi capul de gorgonă, în care ochii lui mari, negri îl fulgerau furioşi că nu a răspuns de prima dată chemării sale. Aplecat peste balustrada de fier, cu torsul său masiv de fost înotător, îngroşat însă de prea îndelungată atitudine contemplativă asupra vieţii, postură disponibilizată de adversarii săi care confundau tablele cu şahul, Turcul îi făcu semn energic să urce. Scriitorul, Maestrul, redevenit Valerică, n-avea de ales, consolându-se că plăteşte astfel preţul popularităţii câştigate; chit că-l recunoscuse doar un individ, el făcea cât o mulţime într-un posibil box-office; un campion al Orientului, un campion după a cărui imagine se aliniază toţi outsiderii. Prin culoarul întunecat, care ducea spre o scară de lemn, nu reuşea să desluşească decât câteva agate, care, pe măsură ce se apropia de ele, o zbugheau spre tavan. Timişana se simţea teribil de încurcat la gândul că trebuie să se justifice faţă de Muzafer: de câte ori venise la Constanţa se aflase prin preajmă, şi totuşi… Găsi repede o scuză care-l va flata pe turc: ori de câte ori a fost aici l-a crezut plecat în turneu. Minciuna era parţială sau invers: se-ntâmplase chiar, fiind la Constanţa, să afle că Muzi e la Istanbul împreună cu ansamblul local „Brâuleţul“. Şi acolo făcea cât o mulţime cu vocea lui de bas – bariton, interpret de muzică turcească dobrogeană. Solist de muzică, dar şi interpret de limbă turcă pentru colegii lui la alişverişuri în bazar. Valeriu Timişana era convins că aşa se întâmpla: înjurăturile lui înflorate, ca semnăturile acelea cu linii multe şi

îmbârligate, convinseseră pe vânzători să vândă ghiaurilor chiar sub preţul cu care ei cumpăraseră. Scara de lemn gemea acum şi sub greutatea lui, dar Timişana urcă temerar, din moment ce zilnic Muzafer îi verifica trăinicia… Ultima treaptă era pragul unui antreu camuflat şi el în obscuritate. Dibui scaunele despre care memoria îl avertizase că se află de-o parte şi de alta a unei mese rotunde, dar nu le întâlni. Probabil că fuseseră făcute mutări de mobilier, presupuse Timişana, luând-o de-a dreptul spre o fereastră care reflecta lumina străzii. În sfârşit nimeri în balcon. Muzafer îi făcu semn să se aşeze.

Unde găsim linia mediană

Valeriu se uită inutil după vreun scaun; pe două se aşezaseră competitorii şi unul fără spetează era ocupat de o cutie mare cu inserţii de sidef, tablele, o piesă antică, demnă de un campion; câmpul de bătălie al celor doi adversari. Timişana, surprins de liniştea ce însoţea acest joc, crezu o clipă că a nimerit la o lecţie teoretică de strategie militară, mai ales că până şi zornăitul zarurilor lipsea. Şi în timp ce adversarul Turcului se căznea să afle linia mediană în nebuloasa teorie a probabilităţilor, Muzafer se hlizea la Timişana.

— Adică ăsta e tot atât de prost ca şi tine, din moment ce nici el nu găseşte soluţia să facă poarta-n casă şi nici tu să te aşezi jos, à la turca.

Valeriu înţelese iute, se lăsă mai întâi pe vine, apoi îşi asumă riscul ca pantalonul său bej deschis, din stofă de alpaca, să strângă tot praful străzii urcat la etaj, şi-şi încrucişă picioarele sub el. Adversarul lui Muzafer găsi soluţia, luă două puluri negre, le lovi zgomotos, ca pe scoicile unor maracase, şi i le puse acestuia în palma mare cât o roată de roabă, întinsă spre el. După zâmbetul turcului, Valerică înţelese că prostia adversarului era nesfârşită. Muzafer luă

zarurile în mână, le duse spre obrazul său rotund şi pufos, ca o pâine bine dospită, se întoarse spre stradă şi murmură ceva numai de el ştiut, apoi făcu vânt zarurilor cu un asemenea elan, de parcă în faţa lui s-ar fi aflat o pistă de popice, şi nu o cutie nu mai mare decât şezutul unui scaun. Dar nu, zarurile nu depăşiră marginile, căci mişcarea largă a tablagiului se frânse la timp pentru a le da oaselor încrustate şansa de a se rostogoli în cutie, dar şi de a-şi arăta supunerea oarbă faţă de campion: 4-2.

— Exact atâta avea nevoie, Muzi! nu-şi putu abţine admiraţia nou-venitul.

De-acum partida intrase în linie dreaptă, nu trebuia să fii versat în acest joc savant, era suficient să vezi disperarea competitorului care mizase totul pe o probabilitate… infimă. Suferinţa acestuia se manifesta în tăcere, doar prin semne ciudate şi făcute cu mâinile ridicate la nivelul feţei sale oacheşe, de parcă ar fi tricotat cu ele. Timişana se uită la Muzafer, iar acesta îi zâmbi complice.

— Iartă-mă, Valerică, dar va trebui să mai aştepţi. Îi dau linia, căci altfel face infarct surdo-mutul. Mai am şi o obligaţie pentru ăştia, le sunt instructor de „tavli“, adaugă el în turceşte, ca şi cum ar fi vrut să păstreze secretul faţă de surdo-mut.

Dacă poţi, aşteaptă-mă

Turcul ridică de sub cutie nişte cartoane, alese unul şi i-l arată lui Timişana. Pe el era scris, cu litere mari de-o şchioapă, următoarea propoziţie: „Cel din urmă va fi cel dintâi“. Valeriu înţelese că mai are mult de aşteptat şi se foi, ştergând şi mai bine praful de pe podeaua cariată a balconului. Muzafer strepezi un cuvânt care nu trebuie transcris, mai ales pentru cunoscătorii limbii turce, şi apoi aruncă zarurile neglijent, fără să le mai agite. Unul sări de două ori pe table, de parcă era os de cangur, al treilea salt fu un arc de cerc peste balcon.

— Valerică, băiatule, îl rugă turcul, culege tu zarul şi-l ia cu tine la Cazinou.

Timişana se ridică, simţindu-şi membrele amorţite, şi, când le scutură ca să restabilească circulaţia sângelui, iscă un norişor de praf. Le întoarse spatele şi se grăbi să plece. În timp ce căuta printre picioarele trecătorilor zarul aruncat din balcon, se auzi strigat:

— Valerică, du-te şi aşteaptă-mă…

Repetă, făcând eforturi ca porunca să sune ca o rugă:

— Dacă poţi, aşteaptă-mă!

— Da, asta era!

Descoperi printre pietricelele de pe trotuar zarul şi-l ridică triumfător spre Muzafer.

Cu degetele strânse, ca pentru o rugăciune creştinească, în care ţinea o nouă pereche de zaruri, turcul îi făcu semn că nu va întârzia mai mult decât e necesar unui blitzkrieg – un marţ şi-o linie cu surdo-mutul, căci n-o să-şi petreacă toată viaţa cu el ca să-i arate că doar într-o clepsidră ultimul bob de nisip poate fi şi primul, nu şi într-un joc pe care numai diavolul plictiselii l-a iscat…

„Dacă poţi, aşteaptă-mă“, murmură Valeriu, îndreptându-se spre faleza portului. „Dacă poţi, aşteaptă-mă“… Sigur că da, se bătu dramaturgul peste frunte, asta era cheia de boltă a sinopsisului care-l aştepta neterminat pe masa de pe balconul camerei de hotel.

Who’s Who *şi „Micul Paris“*

Nu numai epocile se definesc prin excepţiile lor, dar şi colectivităţile umane. Deşi nu avem ştiinţă de un „mic dicţionar enciclopedic“ sau măcar un „Grand Larousse“ al Pieţei Kiliei, „Micul Paris“ merită un *Who’s Who* propriu, însoţit, neapărat, de un *Baedeker*. Asta în lipsa unui pliant editat de Oficiul Naţional de Turism Litoral, pentru uzul turiştilor de

pe toate continentele. De fapt, un asemenea ghid a fost pus sub teascuri de directorul general, şi el „mic parizian“, dar, auzind intenţia „his public relation office“, s-a făcut foc şi pară la gândul că firma concurentă, „Biroul de Turism pentru Tineret“, când va afla despre noua tipăritură, va lansa legenda compromiţătoare că directorul general al numitei instituţii de turism suferă de patriotism local.

„Decât să mă judece tovarăşii, mai bine neamicii“, şi-a zis el, şi a ordonat să se scoată un pliant despre Istanbul, căci tot nu se înghesuie constănţenii, din lene, să facă turul acelui oraş în două zile. Şi când te gândeşti că, pe vremuri, cei care se plictiseau să tocească mesele sălii de jocuri de la Cazinou luau vaporul spre Istanbul, jucau opt ore la ruletă sau *chemin de fer*, apoi se dezmorţeau puţin de plictiseală prin bazar, trimiteau câteva vederi la cunoscuţi – ştampila poştei locale stătea mărturie cum că n-au pierdut vremea doar în sălile de jocuri –, apoi luau vaporul şi din nou consultau bibliografia sau exersau în arta hipnotizării zvăpăiatei bile de la ruletă. Iar acum ăştia vin şi vin, iar ai noştri nu şi nu! Nu degeaba se spune că „firea omului e sucită ca o duminică dobrogeană“. Credeţi că prospectul Istanbulului a născut curiozitatea localnicilor faţă de relicvele Bizanţului sau faţă de Edicule? Oameni de carte, călătorind cu bogata lor fantezie, „micii parizieni“ rămân locului pentru a nu abuza turismul internaţional cu indicibilul lor pitoresc. Un cartier fără cartieregii (mahalagii) e ca un troleibuz spre Mamaia gol în plin sezon. Absolut imposibil, intruvabil, cum ar spune „modeştii parizieni“, folosind unul dintre numeroasele idiomuri vorbite în cartierul lor; bănuiala că ei se revendică din fosta capitală a luminilor poate fi îndreptăţită doar parţial; filiaţiile spirituale nu trebuie căutate în arborele genelogic al Doamnei de Staël, ci mai degrabă în cel de bastard al lui Gavroche.

Iată de ce un *Who's Who* încă n-a fost alcătuit; dacă dificultatea ar fi biruită, această carte ar face concurenţă serviciului de cadre al ONU. Dar nu

numai enciclopedic. Ci mai ales prin diversitatea limbilor vorbite în Piaţa Kiliei, plus o limbă moartă: latina. La momentul oportun se va vedea ce poate face o limbă moartă unor oameni vii. Să spunem deocamdată că o viitoare carte a oamenilor celebri de aici, un fel de carte de telefon, dar cu fir scurt, cum s-ar zice, nu trebuie să fie alcătuită în ordine alfabetică, ci în baza criteriului temporalităţii, căci cutumele sunt mai puternice decât pravilele, iar regula primului venit este irefutabilă. Ovidiu e acesta, nu, nu e vorba despre niciun tiz al marelui exilat, ci chiar la el ne referim: Publius Ovidius Naso. Cine n-a citit pe piedestalul statuii din Constanţa epitaful poetului? „Micii parizieni“ îl ştiu pe dinafară, scandându-l în limba poetului, dar pe dumneavoastră vă scutim de efort, oferindu-vă o traducere liberă, dar exactă: „Aici zac eu, Nasone, cântăreţul dragostelor tinere, care am pierit din cauza geniului meu; – şi tu, care treci, oricine ai fi şi iubeşti, să nu-ţi fie greu a zice: fie-i ţărâna uşoară lui Nasone“.

Ovidiu şi morala la zi

Un cronicar al Constanţei de la începutul acestui veac îi găsea poetului născut la Sulmona atâtea scăderi morale, încât îndreptăţiţi ni se par „micii parizieni“ să-l revendice cu fervoare, cu statuie cu tot, pentru cartierul lor, punându-l astfel la adăpost de pudibonderia alcătuitorilor de prospecte turistice. Iată un fragment, o fractură, cum ar zice un celebru gânditor francez de origine română, din capitolul pe care i-l dedică Ioan Adam marelui exilat la Pontul Euxin: „Virgil a cântat în poezia lui iubirea curată şi puternică, pe când Ovidiu a fost preamăritorul iubirii brutale. Muza lui Ovidiu, Corina, nu subjugă prin candoarea şi iubirea ei aleasă, ci prin aprinderea simţurilor şi prin depravare (…). Felul de viaţă uşoară şi mai cu seamă al femeilor de elită, luxul acela destrăbălat, cu pieptănăturile fantastice şi

stofele scumpe, cu petrecerile libere, când iubirile se aprindeau lesne, la cursele de cai sau la teatru, au fost redate de Ovidiu cu multă exactitate, în tablouri clare şi adevărate. Vina lubricităţii din poezia amoroasă a lui Ovidiu este vina secolului acela de rătăcire şi nervozitate, când fiicele împăraţilor se întreceau în (de)cădere cu curtezanele publice. Ovidiu, care a trăit în acel mediu de pierzare, s-a scufundat în viaţa aceea stricată ca într-o învăluire de voluptate şi înveninare, lăsându-ne în opera lui amintirea şi otrava acelor vremuri".

Ovidiu – mod de întrebuinţare

Cum au reuşit mahalagiii noştri să facă o pasiune pentru Ovidiu e destul de greu de spus. Nu atât de greu însă ca să înţeleagă şi cel ce are răbdare să-şi asculte cugetul. La început a fost disponibilitatea asta, dintotdeauna, a „micilor parizieni" pentru melodramă, compătimirea pe care o încearcă şi astăzi faţă de un om scăpătat. Şi ce este o epocă în decadenţă, dacă nu o fiinţă colectivă scoasă la licitaţie publică! Poetul şi epoca sa erau, se vede şi din citatul pe care l-am dat, scoase la mezat. Alături de acest fapt de psihologie colectivă, mai e un fapt de psihologie individuală, dar pe care tot omul normal îl trăieşte, chit că diverse oprelişti îl fac să nu recunoască tentaţia fructului oprit, seducţie la care cu greu poţi rezista la o vârstă coaptă, tentaţie care scade spre bătrâneţe, când triumfătoare devine fiinţa noastră morală, chit că lecturi sau vizionări video vinovate mai pot produce fiori retro… Când au început ei să se intereseze de Ovidiu, nici măcar nu ştiau că lor le este, în primul rând, destinată opera acestuia. *Ars amatoria – Ars amandi* e o „artă de a iubi" destinată tinerilor săraci, eventual poeţi, care aveau nevoie de sforţări sporite pentru a intra în graţiile femeilor; bogatul nu are trebuinţă să înveţe preceptele amorului, având suficienţi bani în buzunar

ca să fie spiritual; numai cine are bani lichizi şi plăteşte „cash“, în avans, se bucură de discount chiar şi în amor. „Pauperibus vates ego sum, quia pauper amavi“, zicea Ovidiu, făcând caz de originea sa socială, tocmai pentru a înălţa, prin contrast, colectivităţile cărora, chipurile, le datora succesele sale, în pofida lipsei solvabilităţii: „Eu sunt poetul săracilor, căci am iubit fiind sărac“. Dar nu numai el, am zice noi, dacă n-am pricepe că nu e vorba să iubeşti aşa, platonic, cum iubesc toţi săracii lumii de când s-a inventat cinematograful, ci să duci dorinţa până la capăt, ca să n-ajungi un subiect freudian. Adică să bagi sabia în teacă. Cum în acelaşi manual versificat în metru antic – metru, nu glumă, un picior = 0,3048 m – Ovidiu îl ia în deriziune pe Homer, avansând ipoteza că până şi acesta de s-ar fi prezentat la curtezanele Romei, chiar însoţit de cele nouă muze, dar cu mâinile goale, ar fi fost îmbrâncit pe uşă afară. Nu ne rămâne decât să înţelegem, ca şi „micii parizieni“ care au minţile fosforescente din cauza alimentaţiei lor supraabundente cu peşte, „hrana săracului“, că, pe de o parte, muza lui Ovidiu era superioară celor nouă muze homerice, asta în ceea ce priveşte vraja poeziei sale de dragoste, iar pe de altă parte, că Ovidiu mai era dăruit de zei cu o altă superioritate compensatorie, din moment ce curtezanele o luau în seamă, în ciuda penuriei lui de cash. La fel ca şi Ovidiu, „modeştii parizieni“ erau şi ei aleşii zeilor. Dovada? Căsoaiele lor pline de copii şi vieţile lor paralele, care însă nu rămâneau întotdeauna paralele, ca în geometria euclidiană, ci se mai şi scurtcircuitau, când săbiile nimereau prea des în alte teci, dând loc la scandaluri de stradă, veritabile spectacole gen „comedia dell’arte“, anticipând cinematograful neorealist. Filistinismul şi pudibonderia onorabililor oraşului au fost motive de disponibilizare a poetului în favoarea „micilor parizieni“, dar acest argument nu are valoare într-un proces de stabilire a paternităţii, aşa că a trebuit să se scurgă mult timp până când… Dacă adevărul poate umbla cu capul spart o vreme, dacă adevărul are mai

tot timpul cucuie, asta nu înseamnă că într-o buna zi el nu va birui, nu va scăpa de vătămări. Timpul e bun la toate: el ocroteşte tainele şi tot el le dezleagă. Deznudarea, se înţelege, are un drum invers decât cel prin care se încifrează un secret. Mai întâi s-a pus problema localizării cetăţii Tomis. Nu-i aşa că vă pare incredibil. Cum adică, veţi spune, a fost un timp când nu s-a ştiut unde e situată cetatea?

Dacă nu e Ovidiu, nu e nici Tomis

Unii au localizat-o în Ungaria, alţii, mai încoace, la Timişoara, iar pe vremea lui Miron Costin, la Cetatea Albă, unde s-ar afla chiar şi o baltă, Vidovo, care se cheamă „Lacul lui Ovidiu“. O legendă culeasă acolo spunea că „a venit din Roma un om deosebit, care era nevinovat ca un copil şi bun ca un tată“. (Ăsta e omul nostru, au exclamat la unison „micii parizieni“ când au auzit prima dată povestea). Omul acesta suspina mereu şi uneori vorbea cu sine, când însă povestea ceva, atunci părea că din gura lui curge miere. Dacă legenda o fi supravieţuit, povestea cu lacul Vidovo s-a dovedit calpă: el se chema aşa pentru că acolo erau spălate oile înainte de a fi trimise la export, la Constantinopol… Dar numai în aceste oraşe s-a încercat situarea cetăţii Tomis? Locuitorii Caransebeşului puteau arăta o casă în care poetul ar fi locuit şi o trăsură de lemn cu două roţi cu care Ovidiu se plimba. Exact ca Iosif Constantin Drăgan la Lugoj în filmul făcut, contra cost, acum câţiva ani de Televiziune… Sârguincioşii elevi ai Şcolii Ardelene au găsit şi o etimologie râmleană numelui oraşului bănăţean: *cara mihi redes*. Chiar dacă „modeştii parizieni“ nu cunoşteau încă latina, ei au îndepărtat ipoteza cărăşenilor ca pe un moft: „cara“ nu e cuvânt latin, au zis ei, ci oriental şi înseamnă negru…

În sfârşit, după ce s-a ajuns la concluzia că cetatea Tomis se află acolo unde s-a aflat dintotdeauna, adică

la Constanţa, căci doar cetatea nu putea fi ca Olandezul Zburător, s-a mers mai departe, tot de la macro în jos… Dar, vai, câtă osteneală şi-au dat ştiinţele înrudite pentru a face ca măcar adevărul ăsta să nu umble cucuiat!

De ce „micii parizieni“ au întors spatele bisericii

După ce s-a acceptat că cetatea avea cartiere, cercetându-se îndeaproape, au fost identificate, prin eliminare, ca nelocuite de poet doar patru. Bineînţeles, prin simplă deducţie logică, nu ne rămâne decât să credem că doar în Anadalchioi sau Piaţa Kiliei putea fi domiciliul lui Ovidiu. Cum în anii din urmă Anadalchioiul a fost cercetat metru cu metru, răscolit de excavatoare, sape şi hârleţe, ridicându-se aici noi şi falnice cartiere: Tomis I, Tomis II, Tomis III, Tomis etc. şi nimic, nimic, nimic, nu ne rămâne să iscodim, ca ultim refugiu al tainei, decât „Micul Paris“. Aici n-au intrat buldozerele (există un consens al edililor de a prezerva vechea arhitectură a mahalalei…), n-au acces deci arheologii; soarta Istoriei e legată de prezenţa buldozerului; o legătură ombilicală. Unde omul nu poate desfereca taina istoriei, foloseşte buldozerul. Dar până să descopere această unealtă demolatoare, oamenii din vechime căutau muzele. O primă muză s-a dovedit mincinoasă. Preotul de la biserica „Sfântu’ Gheorghe“, întrebat pe la începutul secolului despre enoriaşul său, Publius Ovidius Naso, după ce s-a făcut un timp că-l caută în terfeloagele aduse de sus din clopotniţă de Călin-mutu’, dascălul lăcaşului a strigat: evrika. Adică, în traducerea liberă a unui element muncitoresc distribuit la începători în latină: „Un sfânt catolic român care a suferit martiriul pentru religiune şi a fost închis într-un turn din marginea oraşului“. „Puah!“, au zis „micii parizieni“, refuzând să-l mai creadă de-atunci pe

popă. Instinctul le spunea că cine iubeşte viaţa pe lumea asta – şi cine poate iubi mai mult decât un poet al „iubirilor vinovate“ – nu poate fi un martir al religiei. Vai, cât de scump a plătit biserica această informaţie falsă! Ea a fost pur şi simplu devalizată într-o noapte de starostele lotrilor din „Micul Paris“, care, intrând călare în biserică, şi-a folosit calul ca scară pentru a se înălţa şi a înhăţa icoana cea mai de sus de pe catapeteasmă. Singura care făcea şi desfăcea minuni. Dacă popa care a spus o minciună atât de gogonată n-a păţit nimic, atunci de ce să păţească ceva cel care iubeşte atât de mult icoanele pe sticlă şi le ia cu toptanul ca să le vândă „en détail“ colecţionarilor din lumea-ntreagă? Astfel, totodată, s-a supus testului – dacă e sau nu axiomă – pedagogia tagmei preoţeşti: „Fă ce zice popa, şi nu ce face el“. Săracu’ părinte, din cauza lui aveau să sufere colegii de breaslă, făcându-şi astfel loc simetria schismatică precum că, dacă „omul sfinţeşte locul“, există desigur şi reciproca: omul compromite chiar şi un loc sfânt. Aşa se face că mulţi ani mai târziu, aici, în acest lăcaş, mahalagiii au asistat la o tragi-comedie: un craidon şi-a adus mireasa în faţa altarului. Ei, ce dacă, veţi zice dumneavoastră, e singurul care-şi leagă de gard libertatea de mişcare, e primul fluturaş care rămâne fără aripioare? Da, era singurul şi cred că aşa a şi rămas, deci poate figura într-un „guiness“, dar ne jenăm să-l trecem în *Who’s Who* ca să nu riscăm să fim urmăriţi de „modeştii parizieni“, atât de răzbunători cu cei care le popularizează nelegiuirile. Nelegiuire era, chiar dacă blasfemie nu poate fi numită, din moment ce lăcaşul cu pricina decăzuse din calitatea sa sacră, de tabu, din cauza minciunii practicate de unul dintre slujitorii ei. Şi anume faptul că mireasa craidonului era moartă, se omorâse din dragoste neîmpărtăşită legal, cu acte în regulă, şi era deci neînsufleţită când a fost adusă în faţa altarului. Popa, nu acelaşi ce-l trecuse pe Ovidiu în rândul sfinţilor, ci un urmaş al lui, oficiase căsătoria după ce se tocmise asupra procentului din

zestrea pe care ginerele văduv urma s-o capete de la socrii îndoliaţi.

Când zeul umbla incognito în Piaţa Kiliei

Întorcând spatele Bisericii, mahalagiii au redescoperit vechi tradiţii locale surghiunite de creştinism pentru a le impune pe ale sale. (Dovadă că nu există spaţii umane vidate de eresuri; pleacă sau sunt alungate unele, vin sau sunt inventate altele…) O astfel de tradiţie, descoperită de latinistul N. Lascu, vorbeşte despre originea lacului pe marginea căruia se reazămă, la Nord, mahalaua. Era, se zice, în vechime, când zeul local împreună cu aghiotantul său umblau incognito pe pământ. Pe locul lacului se afla atunci o mahala cu oameni răi şi neprimitori („păi, aceştia suntem noi“, au avut o criză de sinceritate „modeştii parizieni“, înăbuşindu-şi însă repede slăbiciunea), care au refuzat să dea adăpost şi hrană celor doi călători. Mai mare în satul acela era un străin (probabil că liderul neoficial, cum am spune azi, îmbogăţiţi cu limbajul sociologilor, căci celălalt era starostele, ca să folosim limbajul administrativ al epocii), iar starostele, se-nţelege, era venit din depărtări, tocmai de la Râm… Ovidiu se numea acel străin şi avea un suflet bun şi darnic şi o minte tare isteaţă. Poetul, spune mai departe basmul, neavând familie, era îngrijit de o văduvă săracă, a cărei unică avere era o vacă stearpă. Femeia i-a găzduit pe cei doi drumeţi, dar pas să le poată pune ceva pe masă, într-atât de goală îi era cămara. Atunci, cei doi, ca nişte veritabili revizori de la centru, dar varianta bună, negogoliană, veniţi să reabiliteze sectorul zootehnic, au îndemnat-o să mulgă vaca. Bătrâna, neîncrezătoare, ca orice ţăran, s-a cam codit. Dar Ovidiu, pe de o parte poet, ca orice poet clasic, nu cum sunt cei contemporani, întotdeauna datornici şi mai întotdeauna la Fondul literar, pe de altă parte

crezându-i pe oaspeţi trimişii camuflaţi ai lui Augustus, adică revizorii lui Gogol, pentru a-i cerceta purtările şi simţindu-se culpabil, se grăbi să mulgă vaca. Minune! Vaca stearpă nu mai era stearpă şi toate oalele din casă au fost umplute cu lapte (aviz cititorilor din sectorul zootehnic: basmele n-au ce căuta în bibliografia cursurilor de iarnă din zootehnie, unde o vacă stearpă tot stearpă rămâne, chiar dacă mănâncă la fel ca una productivă). Peste noapte s-a mai petrecut o minune (din fericire, nu doar nenorocirea nu vine singură, ci şi minunea): întregul sat, cu excepţia casei în care au fost găzduiţi cei doi călători, se afla de-acum sub un lac de apă dulce şi albă ca laptele. Siut-ghiol. Ovidiu, când văzu minunea, încremeni pe loc şi se prefăcu într-o statuie, care a fost adusă în oraşul apropiat, adică prima dintre cele şase mahalale ale cetăţii, în Peninsulă: Piaţa Ovidiu de astăzi.

Somaţi de tineri să spună tot ce ştiu, bătrânii făcură mărturisiri nu tocmai complete. Da, ei refuzaseră să-i găzduiască pe călătorii veniţi de departe – le înnodase dracu' minţile în seara aceea. Cam aşa se întâmplă în viaţă. Oamenii te judecă după un incident, şi nu după comportarea ta generală, căci altfel, cine poate fi mai primitor decât ei, mai ales că nici n-au ce păgubi, nu pot oferi nimic, deci nu se pot lipsi de nimic pentru a fi gazde ireproşabile. „Din nimic, când vrei să dai, tot nimic rămâne!“ – iar dacă satul dispăruse, asta nu înseamnă că şi locuitorii intraseră la apă. Bătrâna îi avertizase cum că cei doi călători sunt de undeva de la centru şi atunci tot satul rămase treaz: niciodată nu ştii ce le trece prin cap ăstora veniţi de departe! Aşa că, spre ziuă, când vaca stearpă începu să inunde, ei îşi croiră drum spre cel mai apropiat tumulus, unde se află şi astăzi vatra lor. Auzind cuvântul, care îndeobşte denumeşte o ridicătură artificială de pământ peste un mormânt al unei căpetenii, cei tineri se arătară curioşi, dar un gest energic al înţelepţilor le tăie setea de cunoaştere cu ajutorul buldozerului. Sau cu sapa muncilor în zadar. Patriotice.

— Dacă nu ne credeţi, cercetaţi-l pe Poet, mai ziseră bătrânii.

Ovidiu-cârcotaşul

Uşor de spus, greu de executat! Mai întâi, cura de ovidianism începe cu o cură de peşte. (Din acest punct de vedere, lacul Siutghiol avea peşte cât pofteşti.) Şi apoi, citindu-l pe Poet, descoperiră că preacurvia care-l făcuse pierdut pe meleagurile lor nu le era străină, ca şi alte metehne ale acestuia; ele veneau să contrazică imaginea de om bun şi blând pe care i-o făcuse legenda. (De unde să fi ştiut „micii parizieni“ că exemplul prost e singurul care se ia; asta e o descoperire post-freudiană…) Ovidiu era tot atât de cârcotaş, dacă nu şi mai şi, ca bătrânii lor. Într-atât de zeloasă se dovedi şcoala ovidiană din Piaţa Kiliei, încât, pe măsură ce se mai descoperea încă un defect al idolului, pe atât îi creştea vanitatea „micului parizian“. Nu omul e un animal cârcotaş, ci poetul – dar nu cel omagial, ci cel elegiac – a fost prima teză de doctorat luat cu Ovidiu de membrii şcolii de ovidistică, ce prindea să se înfiripe în Piaţa Kiliei, la facultatea din colţ, vizavi de prăvălia lu’ madam Coţofana. Ea merită rezumată, teza, evident. Graţie faptului că omul se molipseşte doar de exemplul prost, cercetătorii au găsit că Ovidiu a fost agentul patologic. Viruşii şi bacteriile au fost importate de poet pe malurile Pontului Euxin tocmai de la Râm. Inclusiv cele de natură etică. Incubarea lor a avut timp berechet: nouă ani de exil. Distribuirea lor – care să desăvârşească implementarea – a beneficiat de vocaţia locului: folclorizarea. Trecând din gură-n gură. Pe baza tarelor importate – totdeauna celălalt e vinovatul – se poate face portretul colectiv al „micilor parizieni“; ştiind modelul – omul şi poetul Ovidiu –, putem descrie copia/copiile. Şi invers: cunoscând contaminatul, nu e greu să-l descriem pe agentul

contaminator. De fapt, această idee a fost larg desfăşurată în ultima teză de doctorat ştiută de noi, având ca titlu *Poetul e cârcotaş dacă aşa-l vrea colectivitatea, şi nu poetul e culpabil de viciile auditoriului, că aşa e comanda socială*. Da, poetul e un bun făcut la comandă, şi nu cumpărat de-a gata. Cum îl voia deci lumea în care fusese Ovidiu lepădat? Dar cum arăta ea, această lume?

Cum nu dispunem de expertiza necesară luării unui doctorat, nu ne aventurăm într-o chirurgie a tăierii firului în patru şi nici să facem bici din orice. Şi mai ales un bici care să mai şi plesnească, ci ne mulţumim cu o simplă lectură a operei de exil a lui Ovidiu. Mai multul îl lăsăm viitorului exeget. Plus paternitatea totală asupra ideilor noastre. În niciun caz însă vreun element care l-ar înstrăina pe Ovidiu de cei cărora le aparţine de drept: „micilor parizieni".

Tristele şi *Ponticele*, operele de exil ale lui Ovidiu, nu trebuie luate ad litteram de cel ce vrea mărturii pentru cunoştinţele tomitane ale exilatului, ele sunt o ficţiune şi trebuie să ni le asumăm ca atare. Pe ce te bazezi, monşer? – m-ar putea chestiona fiul lui Moromete. Pe felul în care e descrisă natura la Tomis. La fel ca şi oamenii, nici natura nu e chiar atât de schimbătoare încât poetul exilat tocmai din tureatca cizmei italice să fi găsit atunci, pe malul Pontului Euxin, un peisaj polar, siberian. Chiar să fi fost Tomisul Polul Nord planetar? Iată şi alte mostre de exagerări pe care le admitem ca fiind poetice şi nu chiar defecte de caracter. În repetate rânduri, el afirmă că Tomis s-ar afla sub constelaţiile Carul Mare şi Carul Mic, ambele în apropierea stelei polare, ceea ce e indiscutabil o inadvertenţă, la fel ca şi localizarea cetăţii pe malul Styxului, adică la graniţa lumii reale cu cea a celor morţi. Cunoscând bine poezia contemporană, ştiu că veţi fi îngăduitor cu poeţii, din moment ce poezia poate face dintr-un pitic, de exemplu, un uriaş, sau, poftim, cel mai mare pitic din lume… Deci să lăsăm geografia ovidiană, care probabil stă la originea confuziei celor care vor să localizeze aiurea exilul Poetului, şi să încercăm să

beneficiem de informaţiile acestuia asupra strămoşilor „micilor parizieni“. Mărturisirea pe care o face el în *Pontice*, IV, 2, 40-45, cum că, pentru a face să-i treacă timpul mai repede, el nu obişnuia să bea vin, nici să joace zaruri (ca indigenii), ci stătea numai în tovărăşia muzei. Această mărturisire – ipocrită? – nu trebuie să ne deranjeze; ea e o fandoseală de poet, adică o poză de detaşare de rest, căci, fiind elevi silitori la şcoala criticii literare din deceniul şase, am luat cunoştinţă de inexistenţa turnului de fildeş în care încearcă, zadarnic, să se refugieze Poetul, dar şi de piesa de bază a esteticii marxist-leniniste: „Două literaturi“. Ea ne avertizează că literatura e dependentă de sacul cu bani, adică de comanditar. Cine l-o fi năimit pe poetul nostru să se detaşeze de cei care făceau din noapte zi şi al zilei ochi închid, jucând zaruri şi bând vin? Oricum, nu zeul Sabazios, ca în monologul tomitan al lui Dionysos, ci un opozant al acestuia, probabil. Să reţinem însă existenţa vinului şi a jocului cu zaruri, cunoscut de „micii parizieni“ fie sub numele de barbut, când totul se mizează pe capriciul zarurilor, fie de „tavle“, table, când, deşi se folosesc zarurile, calculul probabilităţilor precumpăneşte.

Minciunile adevărate ale amorului

Însă în orice minciună şi cu atât mai mult într-una poetică există şi un mugure de adevăr. Să fi fost muza a cărei tovărăşie o prefera poetul, în deosebire de nedespărţiţii lui de stacană sau de zaruri, o văduvă încă nurlie? Un cercetător mai îndrăzneţ ar putea corobora versul cu legenda care ne spune că Ovidiu a consimţit să mulgă vaca stearpă pentru a le abate atenţia presupuşilor cadrişti romani veniţi în inspecţie de la gazda sa. De altfel, în altă parte – *Tristele*, IV, I, 77 –, făcând o temenea cititorului, el va cere iertare pentru valoarea mediocră a operei din

exil. Chiar dacă vina aparţine locului barbar în care a scris, în loc de calitate lux, de export, a fost constrâns să livreze poezie cu defecte. Uneori chiar din materiale deficitare recuperate. Iubindu-se, ca poet de exil, unul plin de întâmplări tragice, el face totodată şi o plecăciune muzei, lăudând-o pentru fidelitate. Un examen trecut „cum laude“. Coroborând invocarea muzei în *Tristele* cu reţetele pe care le dă tinerilor în *Ars amandi*, ne va apărea mai evident faptul că muza poetului nu era, cum se zice, „o abstracţiune“, o nefiinţă, ci una reală, palpabilă. Altfel zis: nurlie. După ce soţul ei legitim se exclusese de pe lumea asta, trecând malul Styxului, lângă care se afla pe vremuri Cetatea, văduva concurase şi câştigase postul vacant de muză; titulara părăsită loco Roma… Să reţinem deci în beneficiul „micilor parizieni“ mărturia (şi o minciună poate fi adevărată, depinde de cel care decodifică mesajul!, mânuind hermeneutica) că despre ei e vorba, despre felul de a-şi petrece orele libere, cel de-al doilea opt al zilei, din cele mai vechi timpuri şi până în prezent.

Cu riscul de a vă instala un sentiment de frustrare, să spunem că ceea ce credeţi că aţi dobândit prin experienţă proprie aparţine Poetului; chiar dacă se spune că patria e limba în care visăm, tot e mai valoros ceea ce creăm în patria care vorbeşte limba în care trăim. Aşa şi cu Ovidiu: tot ceea ce e de calitate a fost produs la el în ţară. În „Ars amatoria, ars amandi“ sfaturile pe care le dă tânărului sunt identice cu cele pe care le ştiţi de-acum, dar fără de folos! Căci degeaba ai dorinţă, dacă nu ai şi putirinţă!

Cine n-a avut la tinereţe cartea lui Ovidiu n-a avut parte de multe bucurii în viaţă. Da, ai carte, ai parte. Dar de unde s-o procuri, când la latină eşti nevolnic, element muncitoresc? Cel mult începător, iar o traducere la îndemână nu e oportună, căci, în loc să-i facă pe tinerii bonjurişti obsedaţi de creşterea indicelui demografic, îi înzestrează cu aripioare graţie cărora zboară din floare-n floare. E şi ăsta un adevăr: ca să reuşeşti în ceva, nu trebuie să ţii morţiş

să rămâi prizonierul unei singure flori. Dar ca să ajungă la un foarte mare spor de populaţie, urmaşii lui Ovidiu din Italia, ca şi cei din „Micul Paris“, îl citesc pe poet în original, doar cartea care-i învaţă cum să se asocieze şi să persevereze, adică să ducă treaba până la capăt şi să nu facă dintr-un băiat şi o fată doi tovarăşi de idei, care-şi dispută în pat paternitatea unei inovaţii destinate să ducă la creşterea productivităţii muncii, şi nu a populaţiei; nu tovarăşi fideli ai unui drum lung şi sterp.

În deosebire de cărţile pe care le au tinerii la îndemână, cartea întâi a lui Ovidiu se ocupă de alegerea şi cucerirea unei femei, a doua cu arta de a păstra iubirea, a treia de chipul cum trebuie să se poarte o femeie ca să fie iubită, căci, nu-i aşa, dacă dragoste cu sila nu se face, nici dragoste solitară nu e de dorit, inclusiv pentru atingerea unei necesităţi sociale – sporul de populaţie. Dacă tânărul merge în căutarea unei femei de o vârstă mai matură (femeile mai coapte îl interesau pe poet, cum s-a văzut şi din ataşamentul manifestat faţă de gazda sa din exilul tomitan), tânărul ar trebui să-şi poarte paşii cu lentoare prin locurile publice (vezi Corso, vezi drumul de la Miga la Ovidiu, în cazul Constanţei), dar mai ales spre Teatru, unde femeile merg ca furnicile şi ca albinele să vadă, dar mai cu seamă să fie văzute: „Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsae“. Mai convenabil e la circ, ne asigură Ovidiu, dar noi nu trebuie să-l luăm *mot à mot*, adică să mergem la Iosefini, ci la stadion, căci acum acolo se-nghesuie lumea şi unde e lume multă şi şansele cresc, conform aceluiaşi calcul al probabilităţilor. (Ce păcat că n-am descoperit la timp utilitatea matematicilor superioare, căci am fi evitat eşuarea la „umanioare“!)

„Deci aşază-te lângă fiinţa pe care o placi, întreab-o ai cui sunt caii“, ne sfătuieşte Ovidiu, dar noi, contemporanii lui Dinamo, facem pe niznaii şi-o putem întreba cu cine ţine arbitrul, iar dacă ea zice că acesta face parte echipei din Ştefan cel Mare, noi să-i lăudăm inteligenţa şi să-i spunem că e o aleasă a Fortunei, căci, dacă frumuseţea se duce,

înţelepciunea n-o va părăsi niciodată, iar dacă n-a ştiut că echipa asta e aleasa zeilor, atunci să-i spunem noi că aşa e şi de ce e aşa; o femeie dă orice ca să afle un secret, deşi secretul ăsta e al lui Polichinelle (adică proprietate colectivă). Dacă ţi se întâmplă să cunoşti o femeie la lumina faclelor, nu te-ncrede în ce vezi, nu există femeie urâtă noaptea! Mai bine caută să o cunoşti ziua, în plină lumină, şi mai ales în vreo staţiune, cum ar fi, de pildă, 2 Mai sau în alte locuri de nudism, dar şi la Mamaia merge, dacă nu vă duceţi să faceţi troc cu polonezele, ci conversaţie galantă. (Performanţa „micilor parizieni“ de a face şi una, şi alta cât e ziua de lungă şi lung e ţărmul mării e greu de atins!) Când intri în vorbă, copiază sfiala ţăranului de la coada vacii, destăinuie-te, mărturiseşte rănile care-ţi însângerează sufletul; orice femeie are vocaţie de mamă a răniţilor!

Caută să fii curat, „munditiae placeant“, haina să nu divulge meniul care ţi-a bucurat prânzul, dinţii curăţă-i de rugină şi de resturi, dar nu căscând gura şi ciugulind cu unghiile, aşa cum se lasă balena igienizată de păsările cerului, părul nu ţi-l lăsa zburlit (stilul punk nu-i plăcea nici lui Ovidiu!), unghiile să nu-ţi fie îndoliate, iar gura să nu-ţi exalte miasme ca o gură de canal. Nu te îmbăta, prefă-te numai; beţia adevărată păgubeşte, cea mimată ajută ca femeia să treacă peste toate opreliştile pe care i le ridică convenţiile, regăsind adevărata sa natură, chit că ea o face pe adversara dorinţelor ei trupeşti!

Ca să fii iubit, fii amabil, ăsta-i secretul, nu te lua după filmele cu antimodele, adăugăm noi, doar dacă eşti atât de îngrămădit să crezi că viaţa e ca-n filme. O indulgenţă îndemânatică îi câştigă pe toţi, în vreme ce bădărănia stârneşte ură. Amorul plăcut e copilul cuvintelor dulci, râzi când râde şi asociata, plânge ea, plângi şi tu, dar nu hohoti, ca o bocitoare profesionistă, vă avertizăm noi, ştiind cât de zeloşi sunt astăzi unii. Ulise nu era frumos, dar punea atâta miere în vorbe, încât până şi zeiţele Mării se dădeau în vânt după el.

Croieşte-i drum prin gloată, ţine-i umbrela desfăcută deasupra capului, nu te ruşina să-i ţii oglinda; Hercule, zice-se, torcea lâna printre fecioarele ioniene. (Un motiv în plus să ne grozăvim că şi noi suntem herculeeni, din moment ce nu ne dăm duşi la culcare înainte de a spăla grămada de vase murdărite la prânzul duminical…)

Nu reproşa iubitei defectele (nici nevestei, ne luăm noi libertatea să adăugăm, căci altfel există riscul să fim chestionaţi dacă nu cumva am găsit o alta…), dimpotrivă, află un nume măgulitor pentru fiecare cusur: femeii negre ca noaptea spune-i oacheşă, slăbănoagei spune-i că întrece în delicateţe pe cea mai scump plătită manechină a unei celebre case de modă, dolofanei spune-i că s-a împlinit ca un fruct zemos, unei femei în vârstă să-i spui cu convingere – mai ales că ăsta-i chiar adevărul – că trebuie să fie o damă cu experienţă; de la treizeci de ani în sus femeile sunt pline de atracţie, ca şi vinul vechi în vremea vechilor consuli (cam între treizeci şi patruzeci de ani putem estima vârsta gazdei lui Ovidiu, gândindu-ne la faptul că, după prea mulţi ani, chiar şi vinul cel mai cel începe să-şi piardă calităţile, mai întâi aromele, apoi cele gustative). Toate astea, adaugă poetul, aminteşte-ţi-le zi de zi: „Naso magister erat“, adică (traducem liber) „Ovidiu a fost maestrul meu“.

Doar şarpele îşi schimbă pielea

Dar degeaba ştie junele toate astea, dacă nu ştie şi partenera de scenă rolul ei, adică doamna mai coaptă. Fin psiholog, ţinând la vanitatea părţii bărbăteşti, Ovidiu se erijează în sfătuitorul ei, zicându-i de la obraz: bătrâneţea vine galopând şi cui a respins azi un îndrăgostit, mâine, în patul pustiu, nu-i va ţine decât morala de cald. Dacă şarpele îşi schimbă pielea şi cerbul îşi reînnoieşte coarnele, asta nu înseamnă că tinereţea femeii va mai veni înapoi. Ovidiu, spune G.

Călinescu, pe care l-am găsit de Cicerone, ca să ne însoţească în manualul poetului latin, „era progresist ca şi Voltaire“. Întotdeauna femeia să fie elegantă, să uzeze cu inteligenţă de toate mijloacele celei mai înaintate civilizaţii. (Astăzi, suratele Evei trebuie să se folosească de cuceririle chimiei şi hidroterapiei, dar şi de cele ale mass-mediei; un catalog cu casete video trebuie să-i fie accesibil ca o revistă de mode Ucecom sau Burda.) Fără să te împopoţonezi cu perle şi cu ţesături de aur, nu-ţi neglija pieptănătura. Femeia cu capul oval să-şi facă o cărare la mijloc, cea cu faţa rotundă să-şi strângă părul într-un nod în creştet, lăsându-şi urechiuşele descoperite. Uneia îi stă bine să-şi taie părul scurt ca Diana (tunsoarea tifos, desigur), alteia să şi-l lase pe umeri ca Apollo (ca Năstase, am zice noi, care nu credem decât în zeii sportului). Ia seama la culori: negrul stă bine blondei, albul brunetelor. Bagă de seamă ca picioarele să-ţi fie epilate, să nu fie ca şmirghelul, iar subsuorile să nu răspândească mirosul acela greu, de ciuşcă prăjită (dacă n-ai deodorant Impuls, foloseşte apa şi săpunul cât mai des!). Nu deschide gura mare când te miri (nu se ştie niciodată ce zboară prin preajmă), fă ce-oi face (Marilyn şi-a sacrificat două măsele sănătoase) ca să ai două gropiţe în obraji. Să râzi cu măsură şi rar şi râsul tău să aibă un „nescio quid femineum“. Să cânţi şi să dansezi (iată sursa inventării break-dance-ului), pentru ca liniile feţei să rămână pure, modelează-ţi caracterul – lăcomia urâţeşte faţa (neîndoielnic: Lombroso îl frecventa pe Ovidiu!). Când mănânci, apucă alimentele cu vârful degetelor. Folosiţi mai bine cuţitul şi furculiţa, chiar şi la friptura de pui, iar bolul, nu uitaţi, în care se află apa cu petale de trandafiri nu e de băut, ci de clătit degetele, tacâmurile din dotare, la purtător, după ce le-ai folosit. În privinţa lichidelor, Ovidiu nu recomandă femeilor să bea, nici să mimeze beţia, căci urât lucru pentru o femeie e să zacă ameţită de vin. De amor şi de poezie, da.

În sfârşit, după ce înşiră astea şi multe altele, poetul le îndeamnă să spună: „Naso magister erat“ –

Ovidiu mi-a fost profesor!

Cum vedem, zicea Călinescu, atunci când se afla la capătul penitenţei sale, Ovidiu nu este aşa de criminal. Unul din marile merite de ordin civilizatoriu ale lui Ovidiu, ca şi ale lui Horaţiu, este de a fi privit cu respect femeia tânără şi frumoasă, indiferent de condiţia socială. Omul fin nu cumpără femeia, fie şi sclavă, ci o cucereşte. Totul nu e de a avea, ci de a dobândi prin mijloace delicate. Omul superior evită brutalitatea concupiscenţei, scoate satisfacţii din educarea instinctelor. Aceasta e arta dragostei. Ceea ce înainte era impuls acum e raţiune.

Desigur că-l putem asocia şi pe G.C. la ideea noastră, cum că între poet şi gazdă se încheiase un contract sau poate mai degrabă o înţelegere, altceva decât un contract; el e întotdeauna scris şi plin de stipulaţii. Ovidiu nu s-ar fi încumetat să semneze ceva, căci una e înţelegerea – „verba volant“ – şi altul e contractul – „scripta manent“. El n-avea de gând să-şi prelungească exilul, fie şi în tovărăşia văduvei, mai ales că ea risca să depăşească vârsta la care până şi vinul vechi – de prea vechi – decade la calitatea ordinară de oţet. În plus, risca să semneze un act care-l expunea la culpa de bigamie. Oricum, o înţelegere a fost, desigur, şi o simpatie reciprocă: ea i-a devenit muză, el civilizator al instinctelor erotice. Din această relaţie se revendică „micii parizieni“. Ei îi seamănă prin felul lor sentenţios de a fi, cerebral ca poezia sa, pisălogi ca unchii din America şi discreţi nevoie mare, dar nu mai mult decât modelul care le-a transmis arta, puţin desuetă, de a păstra întotdeauna o taină, aşa cum şade bine unui bărbat adevărat: nici hahaleră, lăudându-se în gura mare pentru cuceririle sale, nici chiar prea secretos, cum trebuie să fie doar cu secretele de serviciu. Altfel, cum ar putea fi măgulit orgoliul masculin care stimulează întrecerea dintre bărbaţi, ca a vânătorilor asupra numărului trofeelor? Plus bonificaţiile pentru calitatea de excepţie a vânatului.

Partea a doua

Lumina de la răsărit vine cu o călăreaţă/săltăreaţă

Din fericire, încercarea Dictatorului de a transforma lumea în multiplul acelor cifre de amorezi, care asigură sporul de supuşi, avea să eşueze. Numai că, la fel ca în toate tentativele de inginerie socială, pecinginea verde, carnagiul şi alte nenorociri colective, istorii abundente şi în devălmăşie, câte au precedat moşirea omului nou, n-au trecut fără să lase urme. Astfel, „micii parizieni“ au fost nevoiţi să accepte, măcar atât cât să treacă puntea, silenzio stampa, să facă ciocu' mic, amăgindu-se că doar tăcerea e de aur. O iluzie. Studiile de ovidistică au fost întrerupte, documentele risipite în tainiţe ştiute doar de câţiva bătrâni, invocarea cu panaş a originii nobile fu înlocuită de umilinţa bastardului. Şi la urma urmei, pe un bastard autentic aveau ei să-l sacrifice. Ca să câştige bunăvoinţa autorităţilor zilei, mai întâi l-au pus să-l joace pe câinele roşu, cum i se zicea în ziare lu' Tătuca. Oferindu-l astfel batjocurii colective. Apoi pe Hitler. Cum făcuse şi conu Zaharia, în august 23, în ziarul paginat ca feţele lui Ianus: pe o parte proslăvit neamţul, pe dos Stalin. Interşanjabile doar epitetele: de călău şi de eliberator. Până la urmă avea să fie tipărită varianta câştigătoare: Părintele popoarelor.

Din lunga noapte care căzuse în plină zi asupra Cetăţii (o astfel de minune doar o eclipsă de soare o poate isca şi o eclipsă a şi fost, dar de istorie socială), din acea toropeală o scoaseră tropotele unui kolossal cal de tracţiune luat şi el trofeu, „prizonier de război“. Învingătorul, care li se înfăţişă „micilor parizieni“, era în fapt o învingătoare, aveau ei repede să se convingă, după ceasul deşteptător marca chefere, mare cât o conopidă, care-i atârna între sânii opulenţi şi sfidători, aşa cum îi şade bine zeiţei Victoria să se înfăţişeze muritorilor de rând. Biruinţikova, după ce avea să fie lăsată la vatră, va beneficia de un bonus: să urmeze o facultate

muncitorească, adică studii tip cursul scurt. Cu educaţia gătată în termen redus, a primit ordin să se dedice cercetării ştiinţifice. Din simpatie pentru eliberaţii ei, care i se înfăţişaseră ca nişte copii ai ploii, copii ai maidanelor, dar şi din ceva vanitate (care cercetător nu se apropie de obiectul investigaţiei fără a muşca din mărul ăsta? Mărul cunoaşterii are şi gustul trufiei!), nou-venita se dedică pătimaşă, ca la un subotnic leninist, alcătuirii istoriei „Micului Paris“.

Sovromhabar – faza de pionerat

„Micul Paris“ – îşi începea cercetătoarea expozeul, adresat parcă locuitorilor altei planete, şi nu acestui sat mare cum îi părea Bucureştiul lui Ehrenburg, venit în furgonul Armatei Roşii! – este o periferie a Constanţei şi se află aproape de Mamaia. Sălaşul se întinde ca orice cartier proletar din centrul localităţii spre extremitatea acesteia, continuă sentenţios Biruinţikova, şi nu ca satele – schiţă ea o polemică cu teoria maoistă a cotropirii oraşelor de localităţile rurale –, care nu pot deveni mai mult decât cartiere suburbane, mahalale, cum li se mai spune cu un cuvânt otoman. Cartier proletar, Piaţa Kiliei, vrând să uzurpe privilegiile centrului, şi-a luat această poreclă orgolioasă înainte de Primul Război Mondial, când în economia ţării precumpăneau relaţiile feudale, iar elementele capitaliste se aflau la începutul ascensiunii lor, îmboboceau doar. Aici se răzleţeau doar câteva case cu grădini de zarzavaturi în care roata bulgărească de irigat era învârtită de apa dulce a lacului Siutghiol. Faptul că lacul şi marea comunicau direct fără ca apele Siutghiolului să fie sărate i-a dus pe localnici la concluzia că el este dovada unei minuni săvârşite pe aceste locuri cândva de un sfânt, Sfântul Andrei. Desigur că doar ignoranţa poate naşte asemenea legende, o ignoranţă întreţinută de religie, acest opiu pentru popor. Chiar

dacă nu sunt încă stabilite cauzele pentru care Marea Neagră nu sărează apele unui lac de câteva sute de hectare, desigur că ştiinţa, care se va dezvolta şi pe aceste locuri eliberate de oştile sovietice, conduse cu înţelepciune de generalissimul Stalin, părintele tuturor popoarelor, învingătorul hidrei naziste, va găsi singura explicaţie adevărată a unei excepţii de la principiul vaselor comunicante. În orice caz, sfatul pe care-l dăm fraţilor români e de a amâna dezbaterea publică a acestei chestiuni până când specialistul nostru în probleme religioase de la Sovromnaval va demasca interesele de clasă ale clerului constănţean, care a pus în circulaţie legenda minunii săvârşite de un sfânt. Până atunci se cuvine să înarmăm poporul cu convingerea că trebuie, cu ajutorul dezinteresat al marelui frate – URSS bastionul păcii e! – să facă minuni în propria ţară.

Dacă religia este incapabilă să dea explicaţii ştiinţifice fenomenelor naturale, ea este în stare să adoarmă conştiinţele, să însămânţeze solul ignoranţei cu iluzii şi ipoteze aflate în flagrantă contradicţie cu realitatea. Desigur că ea a întreţinut iluzia „micilor parizieni“ că Ovidiu le aparţine, deşi se ştie că marele poet rus Aleksandr Sergheevici Puşkin, exilat la Chişinău de oligarhia ţaristă (cu care monarhia românească oare întâmplător se înrudea?) pentru atitudinea sa revoluţionară, a făcut parte din loja masonică numită Ovidiu. Bineînţeles că nimic nu e întâmplător. Nu departe de Chişinău, la Cetatea Albă, există un lac, Vidovo, numit aşa în amintirea marelui poet, pe care imperialismul românesc a vrut să-l ocupe împreună cu teritoriile dintre Prut şi Nistru, revenite după Marele Război pentru Apărarea Patriei în marea familie sovietică. Nici faptul că Ovidiu a fost ales mare maestru al lojei masonice de la Chişinău nu este, iarăşi, un fapt întâmplător, un capriciu, o licenţă poetică, cum numesc criticii literari nemarxişti eroarea de versificaţie. Deşi istoriografia literară burgheză interbelică face atâta caz de instinctul lui Eminescu care, chipurile, a luat de la Odessa drumul spre casă pe Mare, ca să

păşească aşa, pe drumul anticei cetăţi, totuşi se poate dovedi că străvechea aşezare Tomis, unde a fost exilat poetul revoluţionar Ovidiu, nu e la Constanţa, ci pe teritoriul nostru; chiar istorici burghezi din Europa au depus mărturie. Faptul că Eminescu l-a tradus pe Ovidiu din rusă, şi nu din latină e o altă dovadă că Ovidiu e rus. Iar în ceea ce-l priveşte pe Eminescu, se cade să facem o strictă demarcaţie între opera sa progresistă şi rătăcirile la care l-a dus iubirea sa pentru o femeie care aparţinea nu numai altui bărbat, dar şi altei lumi, unei lumi în care jumătatea egală a bărbatului e tratată ca obiect de plăceri luxoase, plăceri la care nu poate avea acces un poet proletar. Genial în opera sa capitală *Împărat şi proletar*, o acută demascare a oligarhiei care trebuie combătută prin ascuţirea continuă a luptei de clasă, aşa cum ne învăţa marele strateg Iosif Vissarionovici, Mihai Eminescu are evidente scăderi în poezia sa de dragoste sau în cea filosofică. E şi asta o lecţie pe care ne-o dă istoria: când cineva părăseşte teritoriul filosofiei materialiste, eşuează în marasmul filosofiei idealiste. În această parte a scrierilor eminesciene, cititorul de azi poate găsi lamentarea care nu cadrează cu un bărbat, ca şi scepticismul mic-burghez, resemnarea în faţa vieţii, inclusiv erori de prozodie şi chiar de limbă, gen: „cobori în jos, luceafăr blând…“. Sfătuim pe fraţii români să pună în circulaţie din opera lui Eminescu doar *Împărat şi proletar*, urmând ca toate valorificările moştenirii sale literare să se facă mai târziu, după sfatul tovărăşesc dat de o comisie condusă de şeful serviciului de cadre de la Sovromlemn, din care pot face parte şi câţiva critici literari autohtoni numiţi de acesta, cum ar fi N.M. sau I.V. (Omitem recomandările nominale ale docentei Biruinţikova pentru a nu aduce pagube biografiei persoanelor agreate de aceasta – n.n.).

Revoluţia zarzavagiilor a dus la mercurialul preţului unic

Această incursiune în domeniul cultural nu este decât în folosul dovedirii caracterului de clasă al epocii la care ne referim. Ea luminează mai bine istoria „Micului Paris“. Aşa cum efectul poartă întotdeauna cu sine cauza, noul, care se naşte, va birui. Harnici şi pricepuţi, zarzavagiii, mahalagiii de aici nu erau nici ţărani şi nici lumpeni. Erau proprietari totuşi, mici orăşeni. Ei aveau să satureze repede pieţele centrale. Deşi producţia era mică, vânzarea nu era prea mare din lipsa banilor lichizi. (O altă manevră a reacţiunii de a lipsi proletariatul de bancnote cu efigii regale, căci, nu-i aşa, ban la ban trage şi păduche la ţigan!) Deci nu era vorba despre supraproducţie, cum va fi în viitor, când proletariatul va avea o dublă calitate: producător şi beneficiar al muncii sale. Atunci, de abundenţa banilor lichizi ce să mai vorbim, ea va întrece toate aşteptările. Instinctul lor de clasă îi îndemna spre o organizare socială, cum însă această acţiune nu era condusă de o forţă de avangardă, partidul comunist, ei eşuară într-o formă utopică de organizare. Refuzară să mai ducă legumele pe piaţa oraşului şi îi obligară pe consumatorii burghezi să-şi deplaseze impozantele staturi în mocirla lăsată de roata bulgărească. Această acţiune, neorientată de o conducere superioară, de clasă, avea să ducă la pauperizarea producătorilor. Iarna care urma îi găsi cu munţi de varză şi grămezi de legume nevândute. Încrâncenarea lor de a dovedi că doar clientul e la mâna producătorului ieşi întărită, radicalizând masele, apropiind ceasul marii socoteli: Revoluţia. Primăvara, burghezimea devitaminizată (se ştie că murăturile sunt o sursă bogată de vitamina C, altfel absentă din alimentaţia de pe timpul iernii) lăsa impresia că face hatârul producătorilor, iar producătorul, lipsit de forţa sa conducătoare, dar şi de faptul dovedit cum că proprietatea naşte proprietate la pătrat, aşa cum ce naşte din pisică

şoareci mănâncă, se lăsă sedus de perspectiva unor afaceri mârşave, neştiind că, orice ar face, capitalismul îşi este gropar sieşi. Porniţi pe panta înavuţirii, „micii parizieni“ deveniră servitorii societăţii de consum: curţile lor fură ocupate de butoaie uriaşe, pe care toamna le umplură cu murături asortate: varză albă, pepenaşi dobrogeni şi gutui care să le împrumute aromă şi culoare şi câte şi mai câte roade puse la saramură, printre care nu lipsea, desigur, ciuşca, un ardei iute şi mic, care nu face bine stomacurilor delicate şi nici suferinzilor de hemoroizi. Nu, categoric, e o minciună sfruntată cum că ei au pactizat cu duşmanul de clasă. Le-am şi spus-o „micilor parizieni“, când am avut cinstea să fiu primul eliberator al cartierului lor, că ei au participat la îmbuibarea burgheziei pentru a o lichida fizic, adică obligându-i pe capitalişti ca la aşa murături să pluseze cantitatea de carne îngurgitată, carne care duce la mărirea colesterolului, colesterol care produce gută în proporţii de masă, care… E adevărat, colesterolul creşte dacă alimentaţia nu este raţională, ştiinţifică, aşa cum este ea la noi, de la revoluţia bolşevică încoace, fiind eradicaţi toţi şi toate, inclusiv colesterolul mărit.

Aldămaşul şi spolierea „micilor parizieni“

Cum istoria nu a semnalat încă dispariţia unei clase exploatatoare fără revoluţie, nici prin creşterea colesterolului, trebuie să spunem limpede teoreticienilor care pledează pentru exporturi masive de carne că ea, carnea, nu va duce la lichidarea capitalismului, ci doar revoluţia mondială prin ascuţirea continuă a luptei de clasă. Azi, capitalismul e muribund, deşi colesterolul nu i-a crescut pe măsura previziunilor şcolii vegetariene promovate de Miciurin, care împărtăşeşte teoria exportului total, pe motiv că mâncarea e bine să o dai duşmanului, ca să-

i fie grăbită lichidarea prin trecerea în lumea cealaltă. Care lume? Cercetarea pe care am întreprins-o la faţa locului pentru aspirantură a dovedit cu totul altceva şi iată ce: la început, Piaţa Kiliei era un loc de alişverişuri în stil mare, en gros, cum învăţaseră mahalagiii să spună pe franţuzeşte afacerilor, în octombrie însă, toamna deci, când se fac preparativele pentru a avea îndestulată lunga iarnă dobrogeană, începeau să se perinde pe aici, în afara doamnelor, cârciumarii; slujnicele lor fuseseră declarate persona non grata de „micii parizieni“. Cumpărătorii mergeau pe vârfuri ca balerinii pe poante, pe cărările înnoroiate din grădini vedeau marfa, încă de pe vrej, se tocmeau şi apoi beau aldămaşul: întotdeauna ţuică însoţită de brânză de oaie, se-nţelege; ei nu cunosc încă brânza tip telemea, care înseamnă o variantă ce părea cândva neverosimilă, brânza degresată din lapte de vacă. Aşa cum se va întâmpla în această economie, după depăşirea fazei primitive de capitalism cu puternice rămăşiţe feudale, când puloverele erau tip lână, şi nu cum vor fi, de nelână, adică plastic, acel „ersatz“ inventat de piaţa liberă, capitalistă, care în goana după profituri maxime e în stare să vândă orice, înşelând bietul cumpărător, pauperizând masele, amăgindu-le cu felurite confecţii, în speranţa iluzorie că astfel le vor abate de la raţiunea lor de a fi groparul capitalismului.

Deci, revenind, după ce aldămaşul era băut, băteau palma cu zarzavagiul, creând iluzia de egalitate între palma bătătorită şi palma plină de ghiuluri, iluzie care ţinea loc neinventatei legi a contractelor; strângerea mâinilor celor două părţi şi, chipurile, ruşinea obrazelor erau garantele târgului încheiat. Aşa se face că bogaţii au devenit tot mai bogaţi, iar săracii au sărăcit tot mai mult (conform legii obiective a polarizării sociale), ceea ce a dus în final la transformarea cârciumarilor în mari patroni de restaurant, într-atât de mari, încât nu mai pridideau cu noile obligaţii mondene, darămite să se mai şi deplaseze în Piaţa Kiliei, ca să se strecoare ca pisicile

pe potecile inundate de roata bulgărească, să vadă marfa, să bată palma şi apoi să bea aldămaşul. Lasă că şi cerul gurii lor începea să se dedea la bucătării cosmopolite. Lipsa de patriotism a caracterizat întotdeauna clasele exploatatoare, a căror deviză e: „Patria e acolo unde îi e burţii mele bine“. Cu burta plină, ele cer muncitorimii să se opună realizării vechiului deziderat marxist: „Proletari din toate ţările, uniţi-vă!“. Aceasta trebuie să fie pentru internaţionalismul proletar şi împotriva mâncărurilor rafinate; în orice ţară în care inechitatea socială n-a fost lichidată vor persista alături de două literaturi şi două bucătării, udate de două feluri de băuturi: amărăştene şi exotice. Repudiind telemeaua, mai ales aia din lapte de oaie, amestecată cu ciuşcă, menită să potolească hăul deschis în stomac de lacrima de prune, cum spuneau cârciumarii ţuicii, un fel de basamac menit să adoarmă vigilenţa de clasă şi să-l transforme pe muncitor în coadă de topor, proletariatul îşi va îndeplini menirea sa istorică: gropar al capitalismului. Ţuica, alături de religie, e opium pentru poporul muncitor! Aşa se face că între foştii cârciumari, acum mari restauratori ai Constanţei, şi zarzavagii, micii producători aflaţi într-un acut proces de pauperizare, proces accelerat de utopia în care crezuseră, apărură intermediarii, precupeţii ambulanţi, samsarii, cum li se zice în Balcani indivizilor ăstora care, împerciunaţi, invadaseră cândva şi drumurile „pravoslavnicei Rusii“ de dinaintea Revoluţiei şi chiar şi după, în perioada NEPULUI, când s-a aplicat noua strategie: un pas înainte, doi înapoi. Nu numai băutul aldămaşului era acum în sarcina acestora, ci şi târguiala de legume proaspete pentru foştii cârciumari. Cum reuşiră să înşele vigilenţa zarzavagiilor, care se juraseră cândva că nu mai pot trata decât cu cârciumarii? Explicaţia trebuie găsită în anarhia pieţei libere, piaţă care face ca preţurile să fie alandala, ameţindu-i pe cumpărători. Când samsarii începură să prindă cheag, ei se porniră să dea din coate şi-şi lăţiră aici acareturi cu prăvălie

la stradă, străzi pe care le tăiară drepte prin grădinile de zarzavat. Treptat, treptat, numărul legumicultorilor începu să se micşoreze, grădinile de zarzavat puteau fi întâlnite doar pe malul lacului mic, lacul Tăbăcărie, pentru ca în final ele să poată fi găsite doar vizavi de aşa-zisa insulă Ovidiu, în satul Palazu Mare, pronunţie locală a zeiţei Pallas Athena. De aici satul îşi va lua revanşa asupra oraşului îngropat? Noi nu împărtăşim teoria maoistă a invadării oraşelor de sate, ci invers, a oraşului proletar invadând satul care se chiaburizează, cum ne arăta Lenin, continuu şi în proporţie de masă. Oricum, ora răzbunării se apropie, e iminentă. Până atunci vom asista la preţul de monopol introdus de intermediari pentru pauperizarea orăşenilor.

Răzbunarea tropoteşte

La început, producătorii se îmbătară cu apă rece, cum se spune prin partea locului, amăgindu-se cu ideea că de-aia-şi strămută parcelele productive, ca ei, producătorii, să fie mai aproape de sursa vitală a meseriei lor – apa dulce a lacului Tăbăcărie –, valorificând deci mai raţional resursele locale prin renunţarea la sacale, nişte butoaie uriaşe, cocoţate pe căruţe tătăreşti, închipuind nişte mastodonţi cocoşaţi, ca să nu spunem nişte tulumbe pompiereşti. Apa era mai aproape, de bună seamă, dar cine ar fi avut ochi de văzut ar fi priceput că economia pe care o făceau ei era risipită, aşa cum se mai face şi azi economie cu orice preţ sau, cum se spune, te scumpeşti la tărâţe ca să te mănânce porcii. Sau dai făina pe pomană. Apă era berechet, numai că pământul arăta ca la război: adânc răscolit de săpătorii proprietarului fabricii de cărămizi, văduvit de cernoziomul care-l face roditor. La omul muncitor, doar hărnicia mai poate egala naivitatea sa. Nu e nimic, şi-au zis în barbă grădinarii, şi, din toamnă până-n primăvară, săpară pământul îngheţat departe în hinterlandul cetăţii (şi la

Constanţa a fost cetate, dar nu Tomis, cum crede şcoala burgheză de arheologie locală), pătura aceea roditoare a pământului, osânza lui, pe care o transportau apoi cu convoiul de căruţe, astupând gropile din preajma lacului. Când îşi dădură seama că, în loc să care apă, cărau pământ, şi încă de la o distanţă incomparabil mai mare, începură să se dumirească: pofta banului, care-l încearcă întotdeauna pe producător, mai mare sau mai mic, le întunecase minţile. Cu căciula în mână se înfăţişară samsarilor care erau negustori onorabili, cum se zice, aşezaţi definitiv pe fostele grădini. Aceştia îşi împunseră cu arătătorul obrazul gras, veritabilă talpă de bocanci, toval burghez, gest local care înseamnă: aşa ne-a fost înţelegerea? Totuşi, ca să-şi arate omenia, pentru a le înăbuşi ura de clasă, care începuse să se trezească în micii producători, proprietarii le propuseră să le vândă ei humusul de care aveau grădinarii nevoie. Din nou bătură palma, din nou băură aldămaşul pe care negustorii îl plătiră (căci ei aveau acum ce să vândă zarzavagiilor), şi aceştia luară pe mere (pe locul de casă) ce dădură pe pere, adică pe humusul de care are nevoie planta ca să crească, aşa cum omul are nevoie de hrană, fie ea şi raţional-ştiinţifică. Şi astfel avea să fie escaladată o altă culme în saltul capitalismului spre stadiul său imperialist: negustorii vândură, metaforic vorbind, dacă ne permite cititorul acestei cercetări ştiinţifice, castraveţi grădinarilor. Că aşa i se întâmplă omului sărac atunci când se apucă de negustorie! Din această afacere ei aveau să rămână fără căruţele tătăreşti, ce trecură în proprietatea negustorilor; lipsindu-i astfel şi de mijloacele de transport, nou-veniţii urmau să dicteze preţurile zarzavaturilor, şi nu producătorii, căci aşa se-ntâmplă în jungla numită piaţă liberă, în care nu producătorul dictează preţurile, ci teoria mulţimilor, o denumire imperialistă care vrea să spolieze şi mai mult masele, prevalându-se de gradul înapoiat al instrucţiei acestora care, rareori, trece peste regula de trei simplă a aritmeticii. Aşa se face că după alişverişul făcut, săracul ajungea şi mai

sărac, iar piramida socială creştea cu o nouă pătură, cea a negustorilor, făcând ca apăsarea asupra bazei să crească, să devină strivitoare. Mulţi mici producători se proletarizară, îngroşând rândurile celor care aşteptau la gura portului să prindă un sac din cei pe care zilnic, în zori de zi, îi aruncau vechilii, oamenii armatorilor; cine prindea sacul era fericit; în ziua aceea putea munci până i se înmuiau oasele şi apoi câteva zile familia avea ce mânca. Cei mai puţini se încăpăţânară să lucreze pământul, sfidând orice limită a rezistenţei omeneşti, într-atât de mare poate fi ura de clasă, la care se adaugă sentimentul de răzbunare. De atunci, înaintaşii producătorilor neorganizaţi de azi s-au jurat să ia de pe orăşean tot ceea ce poate fi luat. Şi şapte piei dacă dădeau de ele! O răzbunare care se află în plină desfăşurare, inducând iluzia ofensivei satelor asupra oraşelor. Doar la nivelul zarzavagiilor însă.

Ziua cea mare a sosit

Urmele epocii în care băştinaşii au fost dezmoşteniţi le-am văzut şi eu atunci când, în avangarda trupelor eliberatoare, am trecut din beci în beci, obligându-i pe „micii parizieni“ să iasă la lumină, asigurându-i de sentimentele noastre paşnice, prieteneşti. Ei au ieşit mai degrabă forţaţi din aceste buncăre adânci, săpate de zarzavagiii care se strămutaseră, scoşi cu anasâna. Urcau nesfârşitele trepte ale beciurilor, ţinând mâinile întinse în sus. La început am crezut că-şi feresc capetele de posibilele obstacole, dar după ce au ajuns afară, ascunzând pentru câteva clipe ochii de lumina curată a dimineţii de august, au ridicat din nou mâinile, vrând să se constituie în prizonieri. Imaginea mea, escortând masa aceasta pe care o eliberasem şi căreia nu-i venea să creadă minunea, a fost filmată, inclusiv scena în care am ajutat o bătrână să se ridice. Ea mi-a mulţumit şi reporterul a rugat-o să repete

mulţumirea: Maică, şi-a scuzat bătrâna refuzul, eu am căzut în cur, nu în cap… Aşa a şi rulat filmul pe ecrane şi n-am înţeles nici în ziua de azi de ce se prăpădeau de râs „micii parizieni“ la scena aceasta şi nici asigurarea pe care am primit-o de la autorităţile locale, cum că ei fac haz de necaz, nu m-a mulţumit. Sau faptul că un comic vestit, Jean Constantin, născut aici şi cu singurele studii de specialitate efectuate pe maidane, care stârneşte râsul din te miri ce, nu a reuşit să mă lumineze asupra înţelesului comic al spuselor bătrânei. Sentimentul de vinovăţie pe care ei îl încercau când i-am scos din beciurile alea adânci l-am desluşit destul de repede, văzând golite până şi de ultimul cui depozitele nemţeşti. Până când autorităţile locale au pus santinele a trecut o zi, suficient ca „micii parizieni“, cu lăcomia care-i caracterizează, cum s-a văzut când revoluţia a trecut la confiscarea bunurilor burjuilor, să care tot ceea ce puteau căra: haine şi pistoale, paturi şi pături, oale de bucătărie şi oale de noapte, generatoare electrice şi oglinzi, canistre şi cazane de baie, tot, tot, tot ceea ce de fapt ne aparţinea ca trofee de război. Bineînţeles că ele au fost recuperate de autorităţi, iar drept pedeapsă le-am luat toate aparatele de radio, instalându-le, în schimb, în fiecare casă difuzoare pentru culturalizare proletară – proletcult pe scurt. Dar să ne întoarcem la obiectul cercetării noastre istorice, deşi tot istorie e de-acum şi proletcultul…

Aici cititorul află cine ce este…

…Pot confirma exactitatea cu care cercetătoarea Biruinţikova descrie beciurile mahalagiilor din Piaţa Kiliei. Nu şi restul; sunt un om ciudat, confirm ceea ce văd, nu ceea ce aud. Pivniţă adâncă, de pildă, era cea a cârciumii lui Şarpe, de unde se auzea, cântat la patefon, până pe maidanul unde băteam mingea de cârpă, *Lili Marlen*. Cum memoria mea înmagazinează toate amintirile pe care e bine să nu

mi le amintesc, cântecul acesta avea să fie cu bucluc treizeci de ani mai târziu.

Pivniţele astea se întindeau pe toată suprafaţa ocupată de acareturile gospodarilor. Le-am văzut cu ochii mei, repet, şi deci sunt realitate, privite şi cu ochii materialismului dialectic, şi cu ochii idealismului platonician. (Că or fi sau nu închipuiri, năluci proiectate de o lume a ideilor, nu ştiu, nu mă pot constitui în martor, căci eu n-am văzut acolo idei, ci doar un beci, şi dacă n-am văzut, ci doar am auzit, aş fi un martor care ar trebui alungat cu pietre; mai multe poţi scoate de la unul care zice „nu ştiu, n-am văzut, nici pe-acolo n-am trecut“, decât de la unul care se laudă că a auzit cum că… etc.) Am văzut şi beciurile, am văzut şi casele, erau atât de umbroase, încât aici, în mahala, s-a născut vorba aceea care ne-a speriat copilăria: acolo unde nu intră soarele intră doctorul. Camere întunecoase şi numeroase. Oricum, se vedea bine că întâi au fost făcute beciurile, şi nu acoperişurile, de unde se poate deduce vocaţia pragmatică a „micilor parizieni“ şi lipsa de interes pentru construcţii mentale, concepte şi sisteme filosofice, plus alte îndeletniciri care sunt independente de atracţia gravitaţională. Într-o asemenea casă – trei camere de dormit, două încăperi pentru gătit (una de vară, alta de iarnă), grajduri, remiză pentru căruţă, altele pentru depozitatul butoaielor în lunile în care erau goale, cu prăvălie mare în faţă, pe colţ şi alte două mai mici pe laturi, tocmai bune de închiriat, cea din stânga unei frizerii, iar cealaltă unei prăvălii cu mărunţişuri, de ace şi carice – s-a născut Valeriu Timişana. Se înţelege că nu sub acest nume şi primul care va dovedi comprehensiune faţă de alibiul adoptat va fi cititorul de azi, mare degustător de romane. (Autorul nu doar pentru a scuti istoricii literari de eventualele osteneli în recompunerea genealogiei dramaturgului nostru face aceste precizări, ci şi pentru a nu-l osteni pe inspectorul de cadre în sarcina căruia cade biografia scriitorului să confrunte informaţiile de aici cu adevărul micşorat până la limita în care el, devenind

atât de parţial, poate fi luat drept opusul său: una e să fii odraslă de negustor şi alta e să te declari, cum făcuse aşa-zisul Valeriu, „fiu de mic negustor“.) Ce paradoxuri poate naşte istoria! Dorinţa firească a unui comerciant e de a fi mare, dacă ne luăm după legile obiective ale materialismului istoric, care călăuzesc capitalismul, pe când dorinţa fiului acestuia, care vrea să nu fie vămuit politic prin serviciile de cadre ale noului regim, e de a-l da pe tatăl său drept mic, ignorând nepermis, dar sănătos, la urma urmei, asigurările garantate de Stalin, cum că fiii nu răspund de părinţii lor. Probabil că această neîncredere în glasul adevărului şi al raţiunii, cum erau în epocă zicerile lui Tătuca, explică circumspecţia cu care asculta nu numai asigurările oficiale, ci şi pe cele paterne. Opiniile altor exegeţi care au contribuit la îndestularea dosarului său de cadre pun caracterul său prepuelnic pe seama filistinismului originii sociale, din moment ce el zice că e fiu de „mic“, mic îi e şi ataşamentul, au declarat sub semnătură olografă cei pe care Valeriu s-a hotărât, după o îndelungată cernere a tuturor cunoştinţelor pe care le-a avut la diferite vârste şi, apoi, în diferite locuri de muncă, să-i declare în autobiografia sa. De unde se vede încă o dată că de cine ţi-e frică, de-ăia nu scapi, că nu degeaba zicem: fereşte-mă, Doamne, de prieteni, iar pe duşmani lasă-i în grija mea!

Aşteptând într-un bar de noapte cu orar scurt

Uşor de spus, greu de făcut! Ca şi acum, când se puse pe aşteptat. Nu era omul care să se plictisească în solitudine. Ci enoriaşul religiei păgâne, aristotelice, cum că datoria omului e să fie fericit. Dar fericirea presupune îndeplinirea a numeroase dorinţe, printre care cea mai obsesivă e năzuinţa spre imortalizare, supravieţuirea numelui în memoria

posterităţii. De aceea nu pierdea niciun prilej pentru a învăţa câte ceva şi căuta alt prilej pentru a aplica cele învăţate, convins fiind – şi câte mediocrităţi parvenite nu-l îndreptăţeau să creadă asta! – că stăruinţa poate suplini şi chiar prisosi puţinătăţii putirinţei. Cum ultima lecţie pe care încerca să şi-o însuşească erau instrucţiunile primite din Focşani, de la Pillat, consacră aşteptarea Turcului exerciţiilor de identificare profesională, după fizionomii, a consumatorilor. Clienţii de la una dintre cele două mese ocupate îi atraseră atenţia. De ce tocmai ei? Săreau în ochi prin contrast: de ţinută, de consumaţie. Dar şi cu ceva în plus. Valeriu, dând apă la moară coautorilor dosarului său de cadre, era hotărât de data aceasta să nu cadă victimă aparenţelor. Şi aparenţele erau atât de izbitoare, încât el nu le putea nesocoti şi basta, chit că de curând parcursese bibliografia indicată de Pillat. Dacă în una din cărţile consultate îl şocase identitatea dintre figurile tarate şi cariera lor socială, despre care lămureau explicaţiile fotografiilor, asta nu înseamnă că un secol n-a fost suficient ca profesioniştii deghizărilor să tragă concluzii lucrative. Dacă Valeriu n-ar fi aparţinut acestui sfârşit de veac şi de mileniu, dacă un presupus secretar de redacţie i-ar fi înmânat fotografiile acestor consumatori, cerându-i să le facă legendele, Valeriu i-ar fi identificat lesne pe unii drept onorabili şefi de familie, iar pe alţii oieri din Mărginimea Sibiului, veniţi la Constanţa să desfacă producţia proprie de telemea tip oaie. Asta şi nimic altceva ar fi fost ceea ce redactorul sus-numit îşi putea permite să explice sub fotografiile destinate cititorilor ziarului. Scriitorul Valeriu Timişana însă nu putea fi aşa uşor de dus de nas. Asta îl şi deosebeşte, repet, printre altele, mă rog, pe un scriitor de un ziarist: în timp ce gazetarul este robul factologiei, al aparenţelor deci, scriitorul e dator să facă mai mult, să emită ipoteze, să desfacă aparenţele, coaja faptelor şi a întâmplărilor, să fie ubicuu ca Sfântul Duh. Dacă eşti un simplu muritor, care stă la rând pentru marea trecere, acum, în

penultimul deceniu al mileniului doi – şi ziarist-muritor poţi fi! –, doar atunci eşti îndreptăţit să crezi că e adevărat ceea ce vezi. În schimb, un dramaturg, un creator – care nu mai e ziarist-muritor şi aspiră la posteritate – are datoria să se îndoiască de identitatea dintre expresia facială şi tipologia socială a semenilor săi. El trăieşte pe un alt palier al evoluţiei cunoaşterii şi altele sunt fişele personale ale indivizilor – nu ca în urmă cu trei decenii, la mijlocul secolului. O deghizare în brânzar oşan, acum, încă în plin sezon pe Litoral, şi başca într-un bar aflat nu departe de Gura portului, cel mai mare acum din Marea Neagră, plus o dană militară, poate fi deconspirată până şi de un adolescent. Da, ştie asta şi un copil, că acolo unde n-ai voie să intri fără legitimaţie, nici să fotografiezi, nici să filmezi fără autorizaţie înseamnă că sunt secrete, şi unde sunt secrete mişună spionii, iscoade instruite cum să fie mai cu folos. Dar dacă…

Virusul dilematic al vigilenţei revoluţionare începu să roadă şi în el, impresia că oşenii nu sunt chiar oşeni, ci nişte indivizi pitiţi în oşeni, care-şi beau spezele de deplasare în interes de serviciu pe plăceri extraprofesionale, într-un bar, cheltuieli pe care le vor deconta contra bon ştampilat. Grea misie nu e doar spionajul, ci şi aceea a scriitorului care trebuie să treacă pragul dilemei dintre aparenţă şi esenţă. De fapt, care e acel ceva care defineşte menirea celor doi în diviziunea socială a muncii? Sau care asociază spionajul şi ficţiunea? Mai aproape de spion, gândea scriitorul Valeriu Timişana, decât de gazetarul care fusese, deşi amândoi fideli marxism-leninismului, primei lui/lor iubiri filosofice. De aceea, Valeriu se despărţea de trecut râzând şi, dacă l-ar fi scrutat un ziarist, nu un scriitor, pe el, Valeriu, aflat acum sub identitatea sau sub masca de consumator, ce profesie i-ar atribui? Lăsă suspendat răspunsul, căci sinele dramaturgului se afla potopit de un imens hohot de râs, râs cu care scriitorul nostru se despărţea de imaginea pe care tradiţia i-o fixase spionului: nas coroiat, nu musai semit, ci cam aşa cum îl are Puiu

Călinescu, ochelari cu rame groase cum le are Nicu Constantin, pălărie de cowboy ca J.R. din *Dallas* şi aparatul de fotografiat agăţat pe umăr, dar cu carcasa de piele deschisă, gata oricând să fotografieze secrete militare, la fel ca fotografii cooperativei Foto-Veselia care-şi fac rondul pe plaja dintre Hotel Parc şi Internaţional, dar şi mai departe, gata să imortalizeze amintiri colorate de la Mamaia, inclusiv secrete personale pe care nu trebuie să le afle nici chiar nevasta, reţinută de campania culesului la ceapeul din comuna Ohraba de sub Piatră, judeţul Hunedoara. Aici, iată, şi definiţia secretului perfect: „Ştie tot satul ce nu ştie bărbatul!“. Sau invers? Nu, nu în varianta „ce nu ştie satul…“ e secretul lui Polichinelle, ci în cealaltă: ştie tot Râmu' ce-a uitat rumânu'.

J.V.C. trece cortina de fier

Privind cu sagacitatea scriitorului, Valeriu mai marcă un punct în faţa ziaristului, ochiul său era cu mult mai experimentat, ştia mai multe decât confratele său; un ziarist trebuie neapărat să fie tânăr, capabil să se înflăcăreze pentru cauzele altuia, un scriitor însă, ca să vadă lumea prin ochii personajelor sale, trebuie să fie ceva mai copt şi mai înţelegător cu slăbiciunile lumeşti. El are altă experienţă, a agonisit prea multe paradoxuri de-astea. Iată, bunăoară, ce rezultate diferite poate da un test la care i-am supune pe cei doi: întrebaţi-i dumneavoastră despre semnificaţia iniţialelor J.V.C. Pentru cel mai tânăr, ele semnifică o marcă electronică japoneză, producătoare de casetofoane, reportofoane, radiocasetofoane, casete şi video-casete, televizoare, camere de filmat etc., pentru celălalt însă, ele înseamnă o durere acută în scoarţa cerebrală, urmată, ca-n experienţa aceea pavloviană cu câinele, de ascuţirea vigilenţei revoluţionare. J.V.C. e duşmanul, spionul care a trecut „cortina de fier“, care a reuşit,

pentru moment, se-nţelege, să înşele vigilenţa organelor de resort, chit că mirosea de la o poştă a pui de lele, de căţea, puţea a spion, sărea astfel în ochii oricărui om cu nivel cetăţenesc ridicat, cu spiritul de vigilenţă treaz, aşa cum i s-a revelat şi graficianului care a semnat coperta cărţii *J.V.C. trece cortina* apărută în anii ’50: un individ cu nasul coroiat, cu buze subţiri, un om rău şi clevetitor, cu restul feţei ascuns după nişte ochelari fumurii cu rame groase şi pălărie de cowboy trasă adânc pe frunte, ca şi peste urechile clăpăuge. Cum dracu’ o fi scăpat, fie şi momentan, individul ăsta de vigilenţa celor învestiţi de popor să fie vigilenţi e greu de spus; Valeriu, în deosebire de ziaristul cu acelaşi nume, în loc să se indigneze, cum i se întâmplase la apariţia cărţii, emitea acum o ipoteză că de aia a ajuns scriitor, şi nu ca atunci, ucenic de ziarist; fusese un act de conivenţă între autorul cărţii şi organele de resort, lăsarea pentru un timp în libertate supravegheată a spionului, cu scopul de a-i demasca exemplar manoperele! Şi cu cât se scufunda pe firul vremii, în rememorarea romanului, cu atât mai sigură i se părea această ipoteză. Da, bine au făcut autorităţile că n-au făcut ceea ce trebuiau să facă din capul locului cu spionul deghizat în cetăţean cam şturlubatic, dar oarecum onorabil. J.V.C. a crezut că ne-a păcălit, adică pe organele noastre de resort, care, sincronizându-se cu lumea, ar lua un spion drept un om onorabil şi pe onorabilu’ Conu Iancu drept spion. Eroare! Lucrătorii noştri, abia veniţi în branşă, încă la abc-ul meseriei, luaseră toată istoria spionajului de la capăt, şi nu de acolo de unde o lăsase Mihail Moruzov, fostul şef al serviciului secret al armatei noastre noi, democrat-populare. Dar dacă băieţii nu erau încă prea şcoliţi, dovedeau vocaţia cerută, căci, până la urmă, lipsa lor de vigilenţă nu avea să fie doar aparentă, ci şi extrem de subtilă, cu o rată a dobânzii cămătărească, ce mai! Pur şi simplu, J.V.C. devenise un pion otrăvit, cum spun intimii şahului şi mai ales ai contraspionajului, care sunt în majoritate, dacă nu covârşitoare, oricum absolută, adică jumătate

plus unu, iar acest cetăţean responsabil în plus poate fi chiar Valeriu, mare amator de istorii secrete.

J.V.C. fusese lăsat să treacă „cortina de fier“ ca să spioneze cum se desfăşoară Festivalul Mondial al Tineretului de la Bucureşti. Ei, mă rog, ce-o să spioneze, se întrebară retoric tinerii lucrători de resort, o să vadă cât de fericiţi sunt tinerii lumii, cum numai ei pot fi când Cupidon e lăsat să hălăduiască liber, apoi o să demaşte cât de primitor e românul, care a ştiut să-şi strângă cureaua înainte de Festival, ca să se găsească tot ce trebuie în timpul întâlnirii mondiale a tineretului. Tineret care, se ştie, are o foame imensă, nepotolită, invers proporţională cu vârsta, foame care nu poate fi întrecută decât de cea sexuală. Că alimentarele şi cofetăriile vor fi apoi închise mult timp pentru igienizare, asta n-o s-o mai vadă J.V.C., căci îl vom demasca noi, şi-au zis neofiţii care nu silabisiseră încă învăţătura de la capitolul unde se spune, negru pe alb, că în domeniul ăsta otrăvirea unui pion e o treabă cu dus şi întors. Nu J.V.C. le făcu figura – personajul era o marcă serioasă, ca şi cea japoneză de produse electronice astăzi –, ci autorul cu care fuseseră de conivenţă organele de resort: el spălă putina, predând peste Ocean, ce altceva, dacă nu marxismul, şi se despărţi de noi râzând, în consonanţă deci cu filosofia lui Marx, în care, chipurile, era specialist. Fără a mai scoate o continuare la cartea sa bucureşteană, el avea să spună în gura mare ceea ce J.V.C., după ce fusese lăsat să-şi facă mendrele în timpul Festivalului, nu mai avusese posibilitatea să mai comunice post-festum agenţiei care-l simbria. Din perspectiva timpului însă, autorul lui J.V.C. s-a dovedit a fi şi el un pion otrăvit, dar nu de lucrătorii de resort, ci de epoca ce avea să vie, chit că au plătit contemporanii care au bătut palma şi au băut, poate, aldămaşul cu autorul; nu numai arta cere sacrificii, ci şi cariera socială a adevărului. Aşa se face că, printre altele, lumea a aflat la timp că Mitică Ciubotaru îl doborâse pe sovieticul Sotzicas, satisfăcând setea de răzbunare a bucureştenilor pentru despăgubirile de război care

se tot scurgeau spre Big Brother, de se întrebau românii, cu mic, cu mare, dar până când, frate, până când? Da, ştia atunci nu numai „tot Râmu' ce nu ştia rumânu'", ci mai toată lumea că ţara fusese adusă la sapă de lemn de „marele frate", riscând să fie lipsită chiar şi de unealta asta de bastionul păcii. Deşi-l avea în frunte pe părintele tuturor popoarelor, el râvnea şi la prietenul amanţilor săraci, poetul Publius Ovidius Naso, al cărui loc de deportare ţinea morţiş să-l fixeze într-unul din judeţele luate şi ele cu japca, cu anasâna, de predecesorul lui Stalin, un alt Tătucă, ţarul Alexandru al II-lea.

În care scriitorul nostru pune în practică învăţătura lui Freud

Nu trebuie să fii scriitor, ci pur şi simplu chelner ca să-ţi dai seama că Valeriu clocoteşte în această clipă de indignare. Iată de ce şeful de sală, singurul bărbat care purta un corect costum de seară, luându-l drept altcineva, aşa cum şi personajul nostru, complicându-şi existenţa, şi aşa plină de complicaţii, le atribui identităţi profesionale fortuite altor consumatori, făcu un semn discret spre barman şi acesta se repezi să schimbe sonda cu licoare verde, aidoma unui „monopol" ce se vindea după război sub numele de „mentă" şi era dat peste cap de hamalii din port, nu înainte de a icni, cucernici, „adio, mamă!", cu o sondă cu licoare galbenă, identică am zice cu „Secărica". Tot după al Doilea Război Mondial, va fi şi ea dezmierdată de beţivii epocii, mutaţi acum mai toţi în cimitirul municipal „Învierea", disponibili să devină oale şi ulcele, cu o revelaţie mistică: „Te-am zărit printre morminte". Amintindu-şi astfel întreaga listă de băuturi pe care o ofereau locantele din „Micul Paris" postbelic, Valeriu refuză, îngreţoşat, schimbul de culori, instaurând suspiciune în personalul localului.

— Un domn nu se comportă aşa! judecă iute şeful de sală, hotărându-se să-l supravegheze personal pe tovarăşu'…

Dar cum această profesie era secundară în policalificarea cerberului, el nu putea ţine sub observaţie şi gândurile suspectului, în deosebire de noi, cititorii, care avem o indiscreţie îndelung calificată prin lecturi. În loc ca la bar să se comporte ca la bar, adică să bea ceva, cu mâncarea, mă rog, în general trebuie să fii mai virtuos în viaţă, adică mai cumpătat, iar într-un asemenea loc chiar prudent, căci, dacă o să te îngreunezi la propriu, rişti să-ţi uşurezi prea mult punga, Valeriu Timişana o făcea pe criminalistul, şi încă de modă veche, emulul lui Cesare Lombroso. Şi câte n-ar fi putut face mai cu folos aici, în barul Cazinoului! Cum localul se umpluse, surprinzător, ca la comandă, ar putea, de exemplu, să se uite la artiste, dacă s-ar jena să privească la femeile din perechile constituite legal, care trecuseră, însoţite, pragul barului. Oricum, la o femeie frumoasă, chiar şi căsătorită, e datoria oricărui bărbat să se uite ca la o floare, dar fără apetit vegetarian. Doar aşa sună una dintre cele zece porunci: nu râvni la femeia altuia, dar dacă o admiri, adăugăm noi, faci o faptă bună, socialmente necesară, căci întăreşti coeziunea cuplului prin creşterea simţului de proprietate al legitimului. Dar ce, numai pe artiste şi pe femeile căsătorite îşi putea exersa simţul estetic, dacă cel bahic nu intra în preocupările momentane? La Constanţa, în plin sezon, se ştia ce efect stimulator are soarele, nu numai pentru întărirea oaselor, ci şi pentru consolidarea coabitării dintre sexe. Nu degeaba primul său pedagog, chiar de la vârstă fragedă, tatăl său, îi spuse într-un context care lui Valerică îi scăpase că soarele a ajuns tatăl golanilor. Atunci crezuse că el e vizat; prea îşi petrecea vacanţa pe plajă. Mai târziu, reamintindu-şi scena, îl revăzu privind cu năduf spre lozinca mâzgălită cu catran pe soclul prăvăliei lor: Votaţi soarele! Aici, în vecinătatea imediată a Gurii portului, nici marinarii

care veneau la bar, nici eventualii spioni nu erau însoţiţi de marinărese sau spioane, ci disponibili pentru prietenii cu aborigenele. Iar ea, societatea locală, era bine reprezentată mai ales prin exemplare feminine. Şi nostime, şi altruiste, disponibile zi şi noapte pentru întărirea solidarităţii internaţionale. Valeriu deci, în loc să-şi exerseze simţul estetic, se silea să-şi arate că poate fi şi un vigilent vardist. În tot timpul acesta, cât l-am criticat, criticatul, fixându-i pe cei doi care se dădeau drept ciobani, şi poate că aşa şi treceau ei pentru alţii, dar nu pentru copoiul nostru, încerca să tranşeze o dilemă a istoriei contraspionajului postbelic: e mai mare câştigul decât paguba când „faci pact cu diavolul ca să treci puntea“? Dar, de fapt, care e preţul unui pact cu un păcătos? Dacă împrumuţi de la el mijloacele, nu-ţi asumi şi caracterul? Din lectura aceluiaşi roman, rememorat acum cu surprinzătoare prospeţime, Valeriu îşi aminti că demascarea spionului fusese făcută de organele competente, de vânători, recurgând la aceeaşi garderobă a vânatului: pălării cu boruri largi şi haine de piele, folosite şi iarna, ca şi în plină caniculă. Similitudinea din urmă se dovedi salvatoare pentru cugetul scriitorului; e şi în natura adultului de a rezolva mai întâi problema cea mai simplă, nu numai a elevului mediu, aflat în faţa tezei la mate. Dacă în cei patruzeci de ani spionii şi-au schimbat stilul vestimentar, de ce să nu îmbrace şi vânătorii altceva în locul ţinutei clasice, ţinută pe care o poate reproduce cu uşurinţă până şi un pictor naiv în tablouri gen „vânătorul vine cu puşca-n spinare…“ – conchise Valeriu, arătând involuntar spre cei doi care se dădeau drept responsabili cu oile, aflaţi la odihnă pe litoral. Gestul său, unul pe care-l voia mental, îi învestea pe cei doi, chiar dacă făloşi purtători de pălării mici, cu prerogativele lucrătorilor de resort. Alertat de privirea vigilentă a consumatorului monitorizat de personalul barului, şeful de sală se deplasă să vadă cine e acesta: domn sau tovarăş. Folosind din plin atributele primei sale meserii, pentru care avea o certă vocaţie, ca probă,

stilul său nici prea obedient, dar nici prea autoritar, adică mai mult decât supus, dar mai puţin, o, cu mult mai puţin, decât unul de comandă, un stil deferent, căci şeful de sală, fără să-l sâcâie, după ce-l învălui prin câteva întrebări de baraj, localizând ţinta, cum se zice în limbaj artileristic, vru să afle ce preferinţe are onoratul său musafir.

— O citronadă, îi zâmbi, dezarmat, Valeriu.

— De ce nu, se grăbi să-i iasă în întâmpinare şeful de sală. În Germania, în RFG, se corectă el iute, observând mirarea consumatorului, în localul unde am lucrat în schimb de experienţă, eram gata la orice oră din zi sau din noapte să satisfacem toate dorinţele consumatorilor. Ştiţi cum se zice: „Clientul nostru, stăpânul nostru!“.

— Chiar şi pe cele, cum să zic, schiţă Timişana lângă tâmpla sa dreaptă mişcarea circulară a unui tirbuşon.

— Chiar şi… confirmă râzând şeful de sală. Numai că pentru asta ceream un mic răgaz. Dar puţine erau situaţiile de excepţie; lapte de cocos sau lapte de cămilă aveam în stocuri suficiente, ca să nu vorbim de adevăratele delicatese: caviar, somon, stridii, vânat, verdeţuri marine… Ei, ce să-i faci, tovarăşe, oftă din rărunchi cerberul, încercând să determine apartenenţa de clasă a interlocutorului său, societate de consum. Acolo, se bătu el discret pe burtă, atingând însă şi buzunarul costumului său impecabil, acolo capriciul se plăteşte, nu ca la noi, unde, ce să mai zic… lăsă el suspendat panseul său negustoresc, cercetându-l în continuare. Pentru nevoia dumneavoastră de acum, continuă, zâmbindu-i complice, pot trimite un băiat jos, la restaurant, să vă aducă o ciorbă de burtă, bine dreasă şi cu oţet şi cu smântână.

Valeriu nici nu apucă bine să-l vadă cum îi face cu ochiul, că şeful de sală se răsuci iute, pocnind din degete spre barman. Acesta se grăbi spre ei.

— O citronadă! comandă clientul, reuşind astfel să se elibereze de sub tutela cerberului. Da, repetă el, apucându-l de mâneca hainei, doar o citronadă. Nu

numai că nu-mi place ciorba de burtă, prefer tuslamaua, se grăbi el să dreagă posibila sa impoliteţe, dar nu simt nevoia unui pansament gastric.

— Să ştiţi că şi doctorii recomandă după o noapte…

— Nu e cazul, respinse insinuarea amfitrionului, sunt scriitor, mărturisi el, şi printre alte precepte ale meseriei mele e şi acela fără alcool în cursul săptămânii.

Fără alcool sau la ce e bună şcoala scriitorilor abstinenţi

„Hopa, se minună în gând şeful de sală, ce spui de tovarăşu', am evoluat, ne-am dat naibii, nu ne mai ajunge să ne dăm ingineri, o facem pe scriitorii! Păi, ăştia beau, nenică, nu ca matale citronadă, ăştia sunt Setilă din poveste, nu moftangii, mironosiţe."

— Bine, tovarăşu', spuse cu glas tare de data asta oberchelnerul, frecându-şi cu încântare mâinile, mă duc să storc, personal, câteva lămâi, dar pun şi un strop de coniac, nu-i aşa?

— Nu, nu beau decât la sfârşit de săptămână. Ce să-i faci, fiecare meserie cu rigorile ei.

— Lăsaţi, lăsaţi, zâmbi de-acum pişicher şeful de sală, mai ştim şi noi câte ceva. Nu prea avem timp, dar am auzit şi noi de un Fănuş Neagu şi de Ilie Purcaru şi cine nu ştie de vorba aia latinească: *in vino veritas*? Că n-o fi tovarăşu' doar scriitor de weekend! se prefăcu acesta mirat. Mie puteţi să-mi spuneţi, se aplecă el la urechea lui, că sunteţi în misiune şi aveţi tot concursul, tovarăşu'.

Valeriu începu să se amuze, văzând că sinceritatea sa, uşor deplasată, la urma urmei, căci nu se cade ca un om să decline primului venit identitatea sa profesională, e luată drept mască, şi atunci, ca să-l sancţioneze pe cerberul cel prepuelnic, plusă:

— Ca şi în meseria dumneavoastră, unde se îmbină arta cu comerţul, plăcutul cu utilul, preciză el, frecând semnificativ degetul mare de arătător, mărind astfel stânjeneala şefului de sală, există şi în breasla noastră, a scriitorilor, manuale care te învaţă fel şi fel de tehnici de lucru. La dumneavoastră, cum să faceţi *mis en place*-ul, parcă aşa se cheamă aşezatul mesei, nu? – şi la noi, cum să construieşti personajul, cum să-l diferenţiezi de altul: prin trăsături fizice, prin ticuri, prin temperament etc. La dumneavoastră e bine să serviţi clientul pe partea lui stângă, la noi e bine să nu-l servim de la început cu mizilicuri, ci să trecem direct la, cum să zic, specialitatea bucătarului… Bref, autorul de manual ale cărui reţete le urmez zice să nu gust pic de alcool toată săptămâna. Scriitorii pe care-i cunoşti dumneata, probabil, frecventează altă şcoală de gândire.

— Precis, aveţi perfectă dreptate! se bătu cu palma peste frunte şeful de sală. Ălora din America le dă mâna să-şi ia astfel de angajamente. De vineri de la prânz dau verde băuturii, când se-ntâmplă să-şi respecte angajamentele asumate, se grăbi el să dreagă busuiocul, ai noştri însă… E şi chestie de obişnuinţă, de tradiţii. Ştiţi că ultimele descoperiri arheologice spun că Dionysos era de prin părţile noastre, tovarăşe? numai că se deghiza, îşi ascundea identitatea şi-şi zicea Sabazios.

Valeriu îşi împinse bărbia înainte şi şeful de sală, urmărindu-i privirile, ajunse la masa la care se aflau onorabilii capi de familie. Se aplecă prin stânga unuia dintre cei trei, întrebă ceva, căpătă răspunsul şi apoi se îndreptă spre bar. În timp ce barmanul dregea câteva sonde, şeful de sală se puse pe stors lămâi, dar, paralel cu această operaţiune, urechea sa era atentă la barman, care se făcea că descântă amestecurile din paharele înalte. În sfârşit, cei doi ieşiră de după tejghea: barmanul se îndreptă spre masa celor trei, şeful de sală spre Valeriu. Îl servi pe partea stângă, de unde şi apucă să-i şoptească repede:

— Fetele lor sunt în corpul nostru de balet. Sunt minore şi la început s-au opus ca ele, eleve la

şcoala de coregrafie, să ia locul, fie şi pentru o săptămână, dansatoarelor de la Fantazio plecate în turneu cu Teatru'. Până la urmă au fost convinşi să accepte. Arta cere sacrificiu, tovarăşe. Ceva trafic de valută, bursă neagră? se interesă, indiscret, ca-ntre colegi, şeful de sală.

— Nu, deocamdată nimic, păru supărat Valeriu, dezamăgit de faptul că aparenţele celor trei nu puteau fi dezminţite.

— Oricum, îi pun sub observaţie cât timp iau referinţe! se grăbi, subaltern, şeful de sală să-şi dovedească zelul.

— Cu discreţie! mormăi Valeriu, concediindu-l.

Acesta se retrase spre culisele barului, nu înainte de a trece şi pe la alte mese, întrebând, ascultând, făcând glume, ca să niveleze ceea ce oricum unui observator i-ar fi părut o atenţie exagerată – aceea acordată unui client solitar şi băutor de limonadă de un şef de sală şi ăla încă de bar.

— Cu spionii ăştia, se lăudă el pentru prezenţa sa de spirit, nicio prudenţă nu e de prisos. Dar nici cu tovarăşu' nu mi-e ruşine: are replică pentru orice. Noroc că experienţa mea nu mă înşală, căci, dacă eram un ţânc chiar şi-l credeam că nu e în misiune, ci că face, cum zic zugravii ăia, pictură după natură, ferească Sfântu' să te picteze un colonel din ăştia!

O alarmă interioară se grăbi să-l avertizeze că e timpul să socotească iute câţi lei trebuia să-l pună pe barman să scoată din sertar pentru sticlele de coniac cumpărate de la magazin şi introduse clandestin în bar. În timpul ăsta, clientul, fire cam sucită, în loc să se bucure că trecuse cu succes primul autotest, după lecturile sale criminalistice, se întunecă la faţă.

Sofistica sau vulnerabilitatea dilematicului

— Da, aveţi dreptate, alături de sfânta şi simpla naivitate, cum e cea a pictorilor naivi, o naivitate dusă la acribie uneori, când pictorul scrie sub tigru că e tigru, pentru ca admiratorul tabloului să nu-l confunde cu o benignă pisică, există şi sofisticăria care complică inutil lucrurile.

Ajuns la această observaţie, Valeriu risca să facă ceva foarte grav, să bată, de exemplu, cu pumnul în masă, dacă nu şi-ar fi amintit brusc că totuşi intuiţia sa psihologică e de excepţie. La început fusese tentat să admire fetele din corpul de balet, dar ochii şi aşa alungiţi, mongoloizi – nu degeaba fusese poreclit în copilărie Chinezu' – refuzară să se dilate. Şi mai mult decât atât, asta îi crease o stare neplăcută de disconfort, de frustrare, ca şi cum, dacă le-ar privi, ar comite un incest.

„De bună seamă că am îmbătrânit, din moment ce mi se par copile nişte balerine de bar."

Informaţia pe care i-o dăduse şeful de sală îl linişti doar pentru o clipă. Deci nu e încă bătrân, mai are multe de făcut în branşa asta, se ironiză, apoi se înfurie:

„Dacă cutra asta de cârciumar, ca să-şi facă planul, acceptă minore la bar, cum dracu' să-i califici pe neghiobii ăştia de părinţi care pot sta liniştiţi la masă când fecioarele lor sunt dezbrăcate de ochii hulpavi ai atâtor bărbaţi, aici, la Gura portului? Ciudat, furia asta se potriveşte unui ziarist, se amuză el, un scriitor, cel mult, poate fi intrigat la început, ca apoi, privind prin ochii personajelor sale, să le înţeleagă mecanismul de gândire. Ei, mă rog, se porni gâlceava cu sine, şi ce-o să vezi? Se puse în postura de tată al unei fete. Norocul meu că nu sunt! – se grăbi să se bucure. Înainte de a i se naşte fiul, răspunsul său invariabil la întrebarea celor care-l descoseau să afle care e dorinţa sa paternă afirma limpede şi categoric: «Fie ce-o fi, numai băiat să fie!». Deci hai să zicem că aş avea o fată de circa şase ani. Dacă nu-i place pianul – de vioară ce să spun, până învaţă cineva să cânte ca lumea, îţi mănâncă profesorii toată agoniseala, dar nici nervii nu-ţi scapă teferi de

scârţâiala care se cheamă exerciţiu; dacă nu vrea să se facă pianistă sau acompaniatoare, o dai la balet. N-ajunge prim-solistă, rămâne măcar cu un mers frumos, de felină, ceea ce nu-i puţin lucru în ziua de azi. Dar de aici şi până la a le aduce de mână la bar, minore fiind, apoi să le asişti cum fac, îmbrăcate aşa sumar, o îmbrăcăminte care face mai tentantă nuditatea, un soi de gimnastică de serai, chit că în jargonul coregrafului altfel sunt codificate exhibiţiile astea, e ceva care mă prosteşte pur şi simplu“.

Redevenind furios, ridică sonda, vru s-o ducă la gură, dar văzând-o goală o puse la loc, izbind-o. Barmanul se uită la el. Îi făcu semn să vină. Acesta se apropie grăbit.

— Unde-i şefu’?

— Vine imediat, domnu’ autor.

Din spate se iţi cerberul:

— Da, tovarăşu’, se înclină acesta, a fost bună băutura, nu-i aşa? Vă mai fac una, cred că am prins un fir, continuă el confidenţial, după ce-l expedie pe barman cu sonda goală, oamenii ăştia umblă să-şi căpătuiască fetele fie cu marinari, fie cu ce-o fi, poate şi un scriitor, îi făcu el cu ochiul, adică îi ştim noi pe scriitorii ăştia, poate cu un tablagiu… Eh, apoi numai tată de fete să nu fii!

Mimând plictiseala, Valeriu îşi întoarse privirile de la şeful de sală, suficient ca acesta să se retragă strategic pe poziţii dinainte stabilite, adică în preajma intrării, pe un piedestal de unde putea supraveghea totul, mişcându-şi capul în arc de cerc, cercetând ca un reflector, noaptea, liniile duşmane.

— Da, numai tată să nu fii! se trezi omul nostru repetând oftatul sincer al amfitrionului, care probabil se străduia să se chivernisească destul ca la uşa fiicei sale să dea buzna peţitorii. Dar ce, numai cine are fete are grija asta? Uite, dacă ciobanii ăştia ar fi ciobani, şi nu altceva, ar sta în bar să-şi toace banii?

Valeriu, ca orice profesionist al lecturii, avea păreri pozitive despre priceperea sa în a cunoaşte oamenii dintr-o ochire, mai ales când îi vizita acasă; mediul material în care trăiau, mulţimea lucrurilor

inutile, risipite în diferite locuri din încăperile destinate oaspeţilor sau puse la păstrare, dar nu în locuri tainice, ci la vedere, acolo unde cel care trebuie să vadă să aibă ce vedea. Aşa cum fac cei de la drumuri şi poduri în luna noiembrie cu ceva criblură depusă, grămăjoare, pe marginea şoselei, ca să vadă lumea şi mai ales şefii că iarna poate să vină, ea nu îi va surprinde, şi chiar nu-i surprinde decât dacă va viscoli prin ianuarie, întroienind şoselele. Abia atunci îi vom auzi cum că au fost surprinşi de venirea iernii. Tot aşa şi gospodarii, care îngrămădeau la vedere baloturi cu fineţuri şi plăpumi şi cergi şi perne, mă rog, şi câteva kilograme de sute. Valeriu aflase că o oca de bancnote înseamnă opt sute de mii de lei. Şi toate astea ca să existe acolo, la vedere, semne palpabile că părinţii fetei au o bază de discuţie cu eventualii peţitori. Chiar dacă acestora, când se înfiinţează la tratative, gazdele, ca să descurajeze pretenţiile exagerate, le spun din capul locului că sunt bucuroşi de oaspeţi, dar nu ştiu dacă oaspeţii vor fi mulţumiţi de zestrea fetei, agonisită de ei de-a lungul vieţii.

Orăşenii ăştia, îi privea cu un ochi critic scriitorul pe părinţii fecioarelor, au cotizat cu o parte substanţială din lefşoara lor de amploiaţi pentru instruirea estetică a odraslelor. Era îndreptăţit să fie ironic, văzând acuma „pe viu“ la ce se reducea arta balerinelor aflate în plină expansiune coregrafică. Oricum, mocanii din Mărginime au o viziune superioară, pragmatică asupra zestrei. Şi fiind aşa, nu e de datoria oricărui marxist practicant s-o deteste? Da, banii n-aduc fericirea, dar, oricum, o întreţin atât timp cât sunt, aşa cum o bună cremă de zi sau de noapte, dacă nu poate face o piele catifelată dintr-un toval, va prelungi, neîndoios, frăgezimea unui ten feciorelnic. Bineînţeles, cei doi cu pălării mici nu erau dintre aceştia. Îi ştia bine: nu-şi toacă banii prin baruri de noapte, ci fac feciorilor case arătoase de un milion sau două la Sibiu, în Crâng, în Calea Domnilor, ca să vadă lumea că n-au muncit de pomană şi că, dacă ei, taţii, au fost gospodari buni,

apoi merită ca feciorii lor să huzurească. De vreme ce ei, bătrânii, n-au ştiut altceva decât oieritul prin munţi plus reţeta cea mai eficientă de făcut brânză telemea tip oaie, au obligaţia să le transfere copiilor dreptul la fericire. Indiscutabil, asta e legea inexorabilă a progresului: ca binefacerile comodităţii şi ale minimului efort să se dezvolte în progresie geometrică. Ca legea planic-proporţională. Nu ştiţi ce este? Sau ce era? Această lege, care era obiectivă, pare-mi-se că nu mai e. Musai trebuie consultaţi specialiştii, absolvenţii de la Academia „Ştefan Gheorghiu“. În legea minimului efort, pe care lingviştii, spre lauda lor, au descoperit-o, oşenii sunt experţi, maeştri, urmaţi îndeaproape de cetăţenii noilor centre agro-industriale. Aşa se face că fiii lor, duşi de-acum la oraş, îşi vor da fiicele să facă baletul, iar băieţii şcoala de muzică. Şi apoi vor sta şi ei în bar cu limonada în faţă, în aşteptarea peţitorilor, o aşteptare mai comodă, să recunoaştem, decât aşteptarea aia activă, când îţi mucegăiesc oasele sub ploaia mocănească de toamnă, sus, la munte, sus…

„Ei, ce să-i faci! Legea-i lege şi unde-i lege nu-i tocmeală“, se consolă Valeriu, manifestând o surprinzătoare maturizare scriitoricească.

Aşteptând IDMS-ul, ca pe Godot, să vândă elicoptere

Pentru nimic în lume ziaristul n-ar fi acceptat ca o fatalitate faptul că exemplul prost e musai molipsitor: el s-ar fi supărat, ar fi luat asupra sa rezolvarea problemei, s-ar fi zbătut, ar fi consultat forurile de specialitate, opinia publică, IDMS-ul. Ce caută IDMS-ul aicea? Simplu: nu e timpul să li se vândă oierilor din Mărginime măcar elicoptere, dacă nu cu bani lichizi – căci cine nu are bani azi? – măcar în troc, un troc socialist – ei să dea brânză şi carne şi lână, iar el, IDMS-ul, elicoptere din care ciobanii să-

şi poată supraveghea ca din zborul păsării turmele de mioare risipite pe versanţii munţilor Cibinului?

Ce n-ar fi făcut ziaristul ca să apere principiul ăsta sfânt al societăţii: binele general prin stimularea producţiei materiale. Ar fi adus, ca exemplu, deşi pilda ei e inversă, ceea ce a făcut o firmă capitalistă într-un târg african uitat de lume. Când patronii au început să fie nemulţumiţi că plusvaloarea e cam modestă, au chemat sociologii. Dar nu din ăia pe care-i consulta M.S. ca să ne informeze câţi îşi vizitează părinţii uitaţi la ţară, ci din ăia plătiţi în scopuri lucrative. Aceştia, cu priceperea meseriei lor, au întors chestiunea pe toate feţele şi, în final, le-au dat soluţia: trebuie deschis în târgul ăsta un magazin cu biciclete.

— Biciclete? s-au mirat capitaliştii. Păi, ăştia şi când sunt conduşi la locul de veci merg pe jos, ce să facă cu bicicletele?

La prima vedere, patronii aveau dreptate, chiar o dreptate istorică, deşi istoria e în perspectiva ei infinită maşteră cu capitalismul, după cum tot ne învaţă marxismul. Dar dacă ne gândim că pleiade de campioni olimpici la maraton, în frunte cu etiopianul Bikila Abebe, dintre pedestraşii ăştia cu vocaţie sunt recrutaţi, or fi având şi scepticii dreptatea lor.

— Dacă nu deschideţi voi, deschidem noi magazinul, i-au ameninţat sociologii.

În faţa iminentei concurenţe, capitaliştii au cedat, condiţionând însă achitarea onorariilor cuvenite cercetării de rezultatele financiare ale noii iniţiative particulare. În primele săptămâni, bicicletele aveau să aştepte zadarnic cumpărătorii, piesele nichelate dădeau să se umbrească, chiar şi sub soarele strălucitor al Africii. Cam atâta a ţinut suspansul, apoi au început să apară cumpărătorii. A făcut dever celebrul magazin, iar de plusvaloare ce să mai vorbim! Ziaristul auzise că acolo, între timp, nu se mai vând biciclete, ci mercedesuri. El, adică Valeriu Timişana, care crede numai ce vede, nu luă decât sub titlu de inventar zvonul ăsta. Un ziarist e obligat prin legea presei să se bazeze pe informaţii temeinic

verificate – de către organe –, şi nu pe gura lumii, care e slobodă să vorbească, inclusiv să se minuneze că aşa sunt unii cu noroc: să cadă din copac direct în Mercedes, fără a fi mers cu cercul în copilărie, cu trotineta în adolescenţă şi apoi cu căruţa. Dar care e motivaţia diagnosticului pus de confraţii sociologilor noştri de la ITB? Ei observaseră că indigenii nu prea sunt sârguincioşi, vin la lucru doar în preajma zilei de salariu, iar cu banii câştigaţi trăiesc mult şi prost, târâş-grăpiş, în colibele lor, până la următoarea zi de plată. Mulţumindu-se cu puţin, având doar necesităţi elementare, munceau şi puţin, doar pentru un pumn de mălai, cum se zice. Ca să muncească mai mult, trebuia să li se creeze noi nevoi. Cum experienţa cu mărgelele de sticlă fusese consumată de primul val de misionari, indigenii au fost tentaţi acum cu biciclete nichelate. N-au cumpărat din prima săptămână, nu numai pentru că nu le ajungeau banii, dar şi pentru că trebuiau să se obişnuiască să muncească mai mult. Ca printre necesităţi să figureze automobilele, a trebuit să fie inventată, printre altele, cumpărarea în rate; cei mai punctuali şi harnici muncitori în capitalism, tot sociologii ne asigură, sunt cei înglodaţi în rate; cointeresarea e capitalistă în exclusivitate, din moment ce la noi s-a desfiinţat vânzarea în rate, cointeresarea prin rate fiind suplinită în socialism prin recompense morale: lauda în grupele sindicale, la gazetele de perete şi, maxima recompensă, prin presa scrisă şi vorbită…

— Bine, frate-miu, i-ar fi replicat ziaristului nostru redactorul său şef, un individ căruia nu-i plăceau nici subiectele inedite, nici argumentele care nu primiseră o consacrare publică, adică nu deveniseră locuri comune, maidane ale gândirii anonime. Cum poţi convinge cititorul nostru cu pilde luate dintr-o lume a banului, unde, în numele plusvalorii, orice şmecherie ţine? Acolo e proprietate privată, capitalistă, aici e proprietate colectivă…

— Dacă-mi permiteţi, avea să-i spună şefului său, pe care-l ştia speriat chiar şi de umbra lăsată pe biroul său de tabloul Preşedintelui, hai să vă spun un

pont pe care mi l-au vândut colegii de la ziarul de dincolo de Mare, un ziar cu care, şi prin ostenelile dumneavoastră, ne-am înfrăţit. Într-o adunare generală sindicală, după ce invitatul de la Cabinetul municipal de Partid le-a înfăţişat sindicaliştilor cu cotizaţia la zi – am uitat să vă spun că numai ei aveau dreptul statutar să beneficieze de conferinţe – cum va fi viaţa în cea mai supremă dintre lumi – pleonasmul nu-mi aparţine, e al traducătorului care ne-a însoţit –, s-a ridicat Ivan Ivanovici, care l-a întrebat pe vorbitor dacă în acest viitor luminos el, sindicalist cu cotizaţia la zi, îşi va putea cumpăra un avion. Stupoarea lectorului nu era mai mare decât a dumneavoastră, tovarăşe redactor-şef: ce-i trebuie unui sindicalist, mai ales cu cotizaţia la zi, un avion?

— Păi, îi va face trebuinţă, a spus Ivan Ivanovici, când o fi la pensie, atunci o să aibă mai mult timp liber şi când o să afle că la Arhanghelsk s-au băgat ouă, ţuşt acolo cu avionul său, când la Erevan se dau roşii trufandale, ceri turnului de control autorizaţie de zbor, te plasezi pe culoarul destinat şi, hop, la Erevan să iei roşii, nu livrate de vreun colhoz, ci scoase din piatră seacă de pe lotul individual al colhoznicilor…

Valeriu, scriitorul, se trezi în bar râzând de unul singur. Deşi scena vivantă se desfăşura în arenă. Era ceva melancolic, destinat consumatorilor ajunşi la vârsta amintirilor. În schimb, absent de la locul întâmplării artistice – vorba lui Adrian P. –, el râdea solitar, ducându-şi mâna la gură, exact ca babele ştirbe. Valeriu-dramaturgul râdea de Valeriu-ziaristul, abandonat de şeful său, care fugise pur şi simplu, cu o agilitate nebănuită la un trup atât de greoi, negând, de va fi întrebat, că el ar fi luat cunoştinţă de un asemenea banc. Aşa că doar scriitorul avea să fie depozitarul glumei pe care o auzise, cândva, ziaristul la Odessa, şi al argumentului pe care acesta din urmă ar fi avut de gând să-l folosească într-o pledoarie ziaristică moartă înainte de a se naşte. Dar nu din vina gravidei, ci din cauza moaşei care fugise de la locul faptei, chit că locul acela îi justifica retribuţia

cea mai mare din organigramă. La urma urmei, el, Valeriu, deşi nu-i era deloc indiferent în ce ligă se situa ţara în care fusese destinat să se nască, n-avea ambiţii mari, nici măcar să schimbe comerţul de stat, nici să desăvârşească noua revoluţie agrară, ci doar să contribuie la desfăşurarea ei: el voia să convingă autorităţile de utilitatea socială a vânzării de elicoptere ciobanilor din Mărginimea Sibiului. Şi, zău, succesul era posibil, dacă redactorul-şef ar fi avut răbdarea să-l asculte şi curajul de a-l publica. Curajul, se spune, e necesar şi în socialism. Nu doar în luarea puterii. Cu atât mai mult acum, când s-a desfiinţat cenzura, un şef de ziar are în exclusivitate şi pâinea, şi cuţitul, adică dreptul de a fi curajos.

Multe ar mai fi de spus şi de scris. De exemplu, s-a desfiinţat pentru totdeauna la noi exploatarea omului de către om? S-a cam desfiinţat. Da, mai sunt şi excepţii. Cum ar fi ciobanii angajaţi cu anu'. Pe mâncare la stână şi ceva produse de luat în desagă – bunuri deficitare – de bacii mai îndestulaţi şi care, mutându-şi feciorii domni la oraş, sunt obligaţi să recurgă la mâna de lucru disponibilă cu care, se-nţelege, nu pot face bara-bara câştigul, ca să nu spunem noua valoare rezultată, căci plusvaloare nu există la noi; un producător particular n-o să dea câştigul unui străin, iar împărţirea dreaptă n-a fost aşa nici în vremurile imemoriale ale Mioriţei, darămite acum, când fiecare se zbate pentru bunăstarea sa pe lumea asta, şi nu să dea în numele unei părelnice echităţi viitoare vrabia din mână pentru umbra unei valori de pe gard. În schimb, feciorilor da, şi chintalul de sute, şi brânza, şi carnea, şi oile le-ar da, dacă ei, feciorii, duşi la oraş, ar vrea să le ducă la păşunat. Ar vrea săracii, dar cum? Doar dacă tătânele ar avea posibilitatea să cumpere elicopter. Dis-de-dimineaţă, cu noaptea-n cap, s-ar scula feciorul de pecurar de lângă consoarta cu care împarte patul de mijloc al dormitorului stil – export Arabia Saudită –, ar trece în baia faianţată cu produse ceramice glazurate la Lugoj pentru Israel, şi-ar face toaleta folosind, în final, *lotion après rasage* sau

after shave lotion Caron Paris marca Yatagan, şi-ar pune blugii făcuţi la Scorniceşti pentru o firmă internaţională foarte cunoscută (dar nu-i pot spune numele pentru a nu încălca legea presei, care interzice divulgarea secretelor de serviciu) şi apoi ar trece pe terasa vilei pardosită ca o tablă de şah cu gresie făcută la Cesarom „pour le monde“. Şi de pe terasa asta ce va vedea? Elicopterul, bineînţeles. Deblocând sistemele de alarmă, feciorul nostru ar urca în nacela aparatului şi pe lungimea de undă repartizată şi-ar informa tatăl, care e deja la datorie, pe munte, că e la breakfast. Nu, bineînţeles, n-a uitat să ia cu el ultima casetă video cu Chuck Norris karatistul şi să i-o lase la casa bătrânească, când va ateriza pentru a prânzi. Oricum, dacă el n-a uitat de casetă, nici taică-su' să nu se dea suferind de amnezie şi să-şi ţină promisiunea. Are nevoie de un kilogram de mangoţi, îi va aminti el în grai cifrat, căci niciodată nu se ştie cine ascultă pe lungimea asta de undă.

Demascarea e iminentă. Dar…

Nu, hotărât nu, ăştia cu pălărie mică nu sunt oieri din Mărginimea Sibiului. Ăia, precis, din perspectiva pentru care milita ziaristul Timişana, n-ar sta să toace banii în bar, pierzând rândul la magazinul de elicoptere IDMS, care azi-mâine va începe livrarea lor, contra cost sau în schimbul unui tren de vagoane cu brânză. Stimaţi cititori, o nouă partidă începe: elicopterul *versus* brânza telemea tip oaie. Pe cine pariaţi?

Dacă ăştia nu râvnesc la un elicopter – simplă deducţie logică – înseamnă că nu sunt ceea ce par că sunt, iar cei de la masa alăturată or fi părinţi – cine nu profesează şi meseria asta, oftă adânc scriitorul, oricum: cine are să-i trăiască, cine n-are… –, dar meseria de bază e alta, desigur. Ajungând aici, credeţi că era de-acum întru totul liniştit? Ultimul

test EKG îl arătase într-o stare de permanentă activitate, ceea ce înseamnă că şi atunci când împrejurările nu-i puneau probleme, mintea sa cerea cimilituri de rezolvat; noroc că viaţa asta nu ne lasă creierele să hălăduiască brambura, căci, zău aşa, dacă ar fi şi penurie de probleme existenţiale, zgomotul interior pe care l-am avea de suportat ar fi infernal, aidoma unei mori care merge în gol, şi urlă, şi urlă, reclamând materie primă la măcinat… Dacă clienţii de la cele două mese nu erau ceea ce voiau să pară, demascarea lor era insuficientă fără a şti cine-s hoţii şi cine-s vardiştii.

Găsind un subterfugiu, Valeriu Timişana tocmai se pregătea să afle direct identitatea lor reală, nu să-i legitimeze, căci n-avea această calitate, ci să-i provoace să-şi lepede singuri măştile, ca în filmele cu acţiune palpitantă, când, în final, Zorro lasă să-i cadă masca nocturnă, îngrozindu-l pe coruptul şerif. Constrâns să accepte duelul fatal, întâmplarea, dar o întâmplare artistică, expresie lansată de poetul generaţiei sale, îl ajută să nu se expună public. După ce corpul de balet îşi termină dansul oriental, numit, printr-o litotă, „al buricului“, şi se retrase din scena rotundă, făcându-i pe presupuşii părinţi ai fetelor să-şi plimbe privirile prin sală pentru a colecta impresiile stârnite, deci după ce fetele întoarseră artistic dosul publicului, strecurându-se printre mesele orânduite în cercuri concentrice, locul lor îl luă un tip scund şi gras, îmbrăcat în frac, haina de altădată a diplomaţilor, moştenită astăzi doar de dirijori şi prestidigitatori. Nu trecu mult timp până ce şeful orchestrei spuse numele artistului. Valeriu Timişana trăi minunea pe care o vede un naufragiat atunci când îi cade din cer un colac de salvare. Nefiind atent la anunţul prezentatorului, scriitorul nostru avea să facă mai târziu un mic efort pentru a rememora sunetele care alcătuiau numele grăsanului.

Era unul italian, de bună seamă, Girardini sau Girondini, bâjbâi Valeriu, deşi însemnele rasei semitice creau o mică inadvertenţă. Cam aşa cum ne par numele unor personaje folosite de dramaturgi

inabili. Scriitorul uită repede de viciul său intelectual şi acceptă originea peninsulară a dolofanului. Italia nu e populată şi de ei? Nu, să nu lăudăm spiritul tolerant al scriitorului, dar nici să punem pe seama aspectului comercial, seducător, al asistentei lui Girondini – o fecioară mai coaptă, dar nurlie încă – faptul că Valeriu ne scuteşte de încă un exerciţiu de identificare a celor ce-i ies în cale. La urma urmei, ce vină avem noi să suportăm capriciile unei minţi care face din dezlegarea misterelor, ca a cuvintelor încrucişate, o obsesie existenţială? Aşa că ia să nu se mai minuneze de fiecare dată şi de fiecare dată să ne amintească că e Toma Necredinciosul! Valeriu, indiferent la obiecţiile noastre, ale celor de la galerie, fiind capacitat, ca să folosim un barbarism tare snob, de minunile pe care le făcea Girondini – cu panglici, cu porumbei, cu uite oul – nu sunt ouă etc., etc. –, râzând cu gura până la urechi, era întrecut la hohoteli doar de producătorii particulari de telemea tip oaie. Asta observă şi Girondini, care se îndreptă spre ei.

„Bine că n-am râs mai tare“, se felicită ziaristul scriitor *in spe*, propunându-şi ca pe viitor să folosească masca pe care o purta când se plimba hai-hui pe stradă, lăsând impresia că nu se plimbă, ci că peripatetizează.

Fusese atât de fascinat de şmecheriile executate de Girondini, încât nici prin cap nu-i trecea că alegerea grăsanului fusese condiţionată nu de intensitatea hohotelor, ci de şeful de sală. Într-atât de zelos se dovedea acesta, încât, fără ca Timişana să facă măcar o vagă aluzie la cei doi consumatori, flerul oberchelnerului se dovedea temeinic instrumentalizat.

După ce tobele duruiră a grindină, crainicul ceru stimaţilor consumatori puţin „pay attention“, iar grăsanul Girondini, aflat de-acum în faţa celor doi ciobani, ezită doar o clipă să aleagă subiectul pe care va aplica trucul său. Cei doi erau atât de asemănători, încât ai fi zis că sunt gemeni, dacă n-ar fi venit pe lume la câţiva ani diferenţă. Probabil că ştiau şi ei, din moment ce unul, pe care Valeriu îl botezase deja

Ion, purta o muscă de mustaţă care îl particulariza de celălalt, ca şi cum ar fi avut o stea în frunte. Asupra lui s-ar fi oprit alegerea scriitorului, dacă ar fi fost în locul lui Girondini, pe el îl alese şi prestidigitatorul, măgulind vanitatea personajului nostru, convins că la sugestia lui telepatică a fost făcută opţiunea. Şi începu, ceea ce Valeriu aştepta cu înfrigurare, demascarea „băieţilor“ cu clopurile intenţionat uitate pe cap. Ea se făcu metodic, cu o tipicărie mai degrabă germanică decât italică. La început, prin sărăcirea ciobanului, supus testelor, de atenţia distributivă prin iuţeala de mână a experimentatorului şi nebăgarea de seamă a subiectului. „Bine-nţeles: ceas cu calculator“, bănui Valeriu, care nu se uita la ciobanul cu musca de sub nas, expus spectacolului public, ci la „geamănul“ lui. Faţa rotundă a acestuia, parcă şi mai rotunjită de calota pălăriuţei, se lăţi mai întâi într-un râs de om fericit, interpretă scriitorul: Pătru ăsta se bucură că are ce povesti acasă, în sat. Ceva nici prea picant, căci s-ar putea ca la următoarea deplasare a lor pe Litoral, în interesul serviciului familial, muierile să-i oblige să le ia cu ei, dar nici prea banal. De spectacole de revistă s-a săturat tot satu’, de când teatrul care vrea să-şi dreagă bugetul realizat prin autofinanţare a epuizat toate formele posibile de încasări prin şuşanele lăutăreşti, servicii lucrative cum ar fi tâmplărie pentru coşciuge sau pictarea de ilustrate pentru sărbătorile de primăvară, ca şi pentru cele de iarnă. Teatrul din Sibiu e mai prezent în satul lor decât doctorul. Săptămânal dă raită la ei în comună, viitor centru agro-industrial, şi trage două spectacole pe zi, plus unul seara şi toată lumea e mulţumită – teatrul îşi poate onora trupa la proxima chenzină, satul poate raporta fericit că a mai făcut câţiva paşi înainte, apropiindu-se de visul lui secular, oraşul. Aşa ceva nu văzuseră, de bună seamă, până acum răşinărenii, căci nu erau scamatorii codaşi, neputincioşi să-şi facă planul (plinul) în spectacolele date în marile oraşe, ca să fie nevoiţi să bată coclaurile, cum făceau unii care, strâmbând din nas

la adresa circarilor, îl preferaseră pe Shakespeare, ca şi pe Teodor Popescu, colegul Marelui Will.

Între timp însă, Ion amână pentru mai târziu degustarea satisfacţiei de a avea sacul prea plin cu noutăţile pe care le va căra acasă tocmai de la Constanţa, căci altă urgenţă îi ocupă atenţia: urmărirea portofelului care trecuse, nu se ştie când, din buzunarul lui Pătru în mâinile lui Girondini. Dar nu numai teşchereaua se ascundea de stăpânul ei, ci şi verigheta de la deget se dădu dusă – mai întâi se învârti pe scaun, ca o giruetă în jurul axului propriu, făcându-l pe Pătru mai să strige după ajutor, aşa cum lăsă să se ghicească inspirarea adâncă, prolog exploziei vocale menite să hălăduiască până în satul său. Se abţinu în ultima clipă, ceea ce transformă obrajii, de un roz sănătos, într-un roşu Dacia tip african, un stacojiu nesănătos. În timp ce renunţa la postarea defensivă, se ridică brusc, ţâşnind ca dintr-un resort de oţel, şi cu un ţipăt de luptă, iscat din instinctul de proprietate agresat de fachir, se repezi la acesta, strângându-l cu labele lui de urs. După ce se topi stupoarea, lumea se puse pe râs în cascade; iniţial, mulţi crezuseră că aşa e scenariul, cum că cei doi ciobani sunt acoliţii lui Girondini, dar iluzia dispăru ca o umbră, căci repede avea să sară în ajutorul presupusului italian chiar portarul împodobit cu fireturi de mareşal. Portarul chiar era portar la bar, nu şi artist, cum e portarul de la teatru. Că de când cu autofinanţarea, tinere talente, ca Drăgănescu sau Hamdi Cerchez, rup mai întâi bilete la intrare şi se metamorfozează apoi unul în amorezul din Verona, celălalt în harpagonul lui Molière… Da, era chiar portarul cu fireturi, care, când îi salutase la intrare, cu repetate salamalecuri, pe cei doi producători particulari de brânză, crezuse că trăia bucuria unică de a fi martor al culturalizării satului românesc. Faptul că au început şi ciobanii să treacă pragul barului de seară, căci cel de noapte devenise o amintire din vremuri uitate, când nopţile erau luminate *a giorno*, merita să fie consemnat măcar în presa locală. Era portarul corespondent voluntar al

ziarului *Dobrogea Nouă*? Că lucra cu part time e cert. Mai degrabă la Secu. Oricum, bucuria portarului e un sentiment pozitiv, patriotic; şi-l consemnăm ca atare. Nu doar pentru faptul că şi în satele din Mărginime se va vorbi laudativ despre barul de la Constanţa pe care-l onora ţinuta sa autoritară, ci şi pentru că exemplul cu autofinanţarea teatrelor n-avea să se extindă şi asupra barurilor. Din perspectivă istorică, evenimentul fu marginal. Nici nu merită să-l reţinem. Mai ales că spectatorii, martori ai unei întâmplări culturale, sintagmă deseori întâlnită în *Flacăra* lui Adrian Păunescu, îl văzură acum pe portar părăsind morga de şef, lepădându-şi haina pe care în copilăria noastră i-am invidiat-o, abandonând veleitatea dictatorială, ca să se repeadă să-l elibereze pe Girondini din strânsoarea de urs a ciobanului. „Mareşalul“ n-apucă însă să ajungă decât la mijlocul ringului, căci Ion se repezi cu capul înainte în burta acestuia, făcându-l să ia marşarier, icnind, agresat, din adâncul bojocilor. Balerinele, ca un stol de lebede speriate de spiritul rău travestit în haine de oier, şi nu de lebădă neagră, se repeziră în culise să-l salveze pe ocrotitorul lor. Vai, ce trecătoare e măreţia omenească! Ieşind din organigrama barului, care-i cerea să fie glacial şi marţial, neonorând masca şi haina din dotare, aruncându-se ca un pompier în para focului, ajunse acum neputincios să se ridice copăcel de pe parchet. Incidentul luă proporţii cinematografice, căci şi la bătaie pofta se accelerează. Şi alţi competitori îşi lepădau haina de seară, înaintând spre inima barului, amuşinând şansa de a depăşi performanţa realizată în perioada interbelică în barul (filmul) „Şapte păcate“. O clipă în plus şi…

Peste hărmălaia stereofonică bubui o voce. Nu era a fantomei din Hamlet

— Hei, voi, fraţi ciobani, bine aţi venit la noi pe Litoral, aici unde din vechime străbunii voştri au lăsat loc de bună ziua, practicând transhumanţa…

Avizi de noi cunoştinţe despre umbrele strămoşilor uitaţi, ciobanii se întoarseră spre orchestră, de acolo de unde li se adresase calda urare. Mai ales că li se vorbea în limba română, o limbă neaoşă, şi nici bulgăreşte, nici ruseşte, nici sârbeşte, cum auzeau ei când încercau toate tastele televizoarelor color, şi nici în englezeşte, cum erau vorbite mai toate filmele video. Chiar dacă dublate în româneşte de vocea inimitabilă a Irinei Nistor. La auzul vocii strămoşeşti, ciobanii îşi lăsară treaba neterminată, altfel spus, strânsoarea lui Pătru nu-l făcu pe Girondini să-şi dea ultima suflare, iar Ion se întoarse cu spatele la „mareşal“, nemaiaşteptându-l să se ridice ca să-i administreze lovitura finală. Aşa cum văzuse că face eroul său videocinematografic Chuck Norris cu duşmanii pe care-i adoarme cu o directă în maxilar, de parcă i-ar îndopa cu un pumn de barbiturice.

— Atenţie la mine, bubui din nou vocea de bas-bariton, vă vorbeşte campionul la table al Orientului, Muzafer Hamid.

Bunul-simţ al ciobanilor, sensibili la valorile oficializate, îşi făcu efectul, mărindu-le atenţia, iar faptul că jocul ăsta de table instalase şi la ei, în munţi, o stare de excitaţie competiţională le mări emoţia. Neavând energie electrică la stână, geaba cărau videoul cu ei. Iar radioul nu-i satisfăcea defel, după ce urmaseră iarna un curs de iniţiere în table la Centrul de cultură şi creaţie socialistă, continuau acuma să se perfecţioneze la stână, ca în cantonament, în artele mentale. Nu şah – era un joc monarhist, ci table, joc popular. Republican. Se pare însă că nu prea pricepeau care îi era chichirezu’. De ce atâţia oameni cu carte, cum văzuseră ei la oraş, se dădeau de ceasul morţii pentru o linie şi un marţ? „Nu i-o prii jocului ăstuia la munte, o fi doar pentru şes?“ – era o întrebare care-i neliniştea de ceva timp. Degeaba sunaseră ei la radio şi geaba tot urmăreau emisiunea „răspundem ascultătorilor“, căci numai

lor, cu abonamentul achitat la zi, nu li se dădea răspuns. Cum norocul le scoase în cale acum pe cel mai bun tablagiu din Orient, se grăbiră să nu le scape ocazia ca omul ăsta să le desluşească taina. Chiar aşa, când ne gândim ce importantă e problema, mai ales că numărul tablagiilor creşte, iar jocul ăsta ar trebui desfăşurat sub strictă supraveghere medicală. El ar trebui recomandat doar temperamentelor flegmatice, iar în doză dublă, celor ce urmează să li se facă trepanaţie pe creier, fără anestezie, adică având nervii necrozaţi de duruitul zarurilor şi de trântitul furios al pulurilor. Perseverenţi din moşi strămoşi, Ion şi Pătru, lăsaţi să se ocupe anarhic de jocul cu zaruri, riscau să se apropie cu repeziciune, în această aventură în care s-au lansat din preaplinul plictiselii la stână, de înverşunarea mioritică a unuia împotriva celuilalt; unul de singurătatea învingătorului, altul stors de lingoarea învinsului. Probabil, la fel ca ei, Cain şi Abel, din plictiseală, se apucaseră de jocul ăsta cu zaruri, eşuând într-o ură bestială, cum numai fraţii sau tovarăşii de idei pot ajunge într-o nefastă zi.

Acum, cei doi îl sorbeau din ochi pe Muzafer, uitând până şi de bunurile lor, subtilizate de Girondini.

— Măi fraţilor brânzari, li se adresa Muzafer cu vocea lui melodioasă, lăsând să se creadă că sunt tovarăşi de breaslă (nu ca sportivi, ci ca producători de bunuri), cum, bre, oameni buni?, întrebă el, riscând un surprinzător gest de răsucire a bustului masiv şi ridicând în acelaşi timp mâna dreaptă, îndoită din cot, deasupra capului.

Orchestra prinse din zbor comanda Turcului. (Formaţia era locală şi iute deci de minte.) Acesta îi făcu semn lui Girondini să restituie lucrurile subtilizate de la cei doi sibieni, apoi îi chemă prieteneşte la el, îi luă pe după umeri şi începu să cânte cu vocea lui impunătoare, dar melodioasă. Ciobanii, fericiţi că experienţa girondineză s-a sfârşit cu bine, simţind prietenia lui Muzafer, dar şi simpatia sălii, erau de-acum la ei acasă; se lăsară antrenaţi de

această capodoperă a cântecului de petrecere transilvănean pe care radioul îl evită sistematic, ca să nu încalce decretul 400, care interzice consumul de alcool la locul de muncă; radioul se ascultă mai ales în primul opt al zilei, în al doilea se ascultă soacra, nevasta, copiii, sfânta familie proletară deci, lăsând ca de televiziune să abuzeze reprezentanţii aleşi, adică aleşii reporterilor. Când, în sfârşit, toate zilele săptămânii făcură punte pentru ca petrecerea să fie non-stop – visul turmentat al oricărui petrecăreţ – la comanda energică a lui Muzafer orchestra, ciobanii, consumatorii, cu toţii se opriră din acţiunea culturală, în pofida faptului că este singura piesă care se poate cânta, dacă nu la nesfârşit, oricum, până se epuizează timpul real investit de oamenii muncii în creaţia muzicală şi anonimă, adică o săptămână.

Lung e drumul Clujului, ca şi al adevărului absolut

— Oameni buni! Într-atâta vă beţi minţile, încât veţi putea ajunge la o echipă de specialişti ai doctorului Hociotă, care, studiindu-vă coardele vocale, vor putea comunica lumii ştiinţifice în premieră mondială procesul de pierdere a vocii prin stadiul intermediar al răguşirii. De-ar fi doar doctori, dar de moralişti ce ziceţi? Ei ar descoperi adevărul, scumpilor, că o fi vorba de argint, dar cântecul e de milioane.

Până la urmă însă, tot tăcerea se dovedeşte a fi de aur, căci îi vine românului mintea de pe urmă, odată cu nota de plată a consumaţiei, plus a orchestrei. Dar mai era mult până la acest ultim adevăr. Multe plăceri trebuiau consumate pentru a ajunge, prin negarea negaţiei, altfel spus, mai puţin filosofic, deşi tot cu o vorbă înţeleaptă, dacă nu a înţelepţilor din biblioteci, oricum, a înţelepţilor de pahar, cui pe cui se scoate, pentru a ajunge la adevărul ultim, adevărul absolut. Revenind la personajele noastre aflate în plin

carnaval, stimulat şi el de Festivalul naţional al muncii şi al creaţiei socialiste, să spunem că scena era de o înduioşătoare expresivitate. După ce descendenţii celor care iscaseră, între două transhumanţe, „Mioriţa“ îi strânseră cu căldură Turcului mâna cât o lopată, unul dintre ei, Ion, cum îl botezase Valeriu ca să-l deosebească de celălalt personaj, de Pătru, care nu avea mustăcioara ca a lui, cât o muscă, numit arbitrar – dar ce nu e arbitrar în teatru? –, căută în portmoneu, dar nu ca să verifice dacă n-a fost şutit teancul, ci ca să-l omenească pe Muzafer pentru bunăvoinţa arătată în promovarea internaţională a folclorului nostru, crezându-l trubadur la curţile europene, nu doar campion la table. Muzafer refuză cu demnitate, fără să jignească cinstita faţă, aşa cum şade bine unor oameni care vor deveni prieteni. Pentru ca Ion să nu creadă totuşi că îi evită prietenia, frăţietatea chiar, care se verifică printr-un proverb al breslei oiereşti – „frate, frate, dar brânza e pe bani!“ –, Muzafer îi luă banii ca un avans pentru plăcerea fraţilor oieri de a trăi şansa unei partide de table. Ocazie cu care, nu-i aşa, domnii producători autorizaţi să vândă telemea tip oaie îşi vor încerca iscusinţa în jocul inteligenţei şi al norocului, cum s-au dovedit tablele, nu doar în Orient, ci şi în Occident; de-acum jocul cu zaruri, o apă şi-un pământ, făcând punte, adăugăm noi, între culturile eleate şi culturile heracleice. Cei doi îi mulţumiră încă o dată, strângându-i pe rând şi îndelung mâna Turcului, aşa cum văzuseră că fac la televizor şefii de state ca să dea posibilitate şi celui mai absent fotoreporter să imortalizeze tradiţionala prietenie pentru ziarele de a doua zi, ziare care trăiesc infim, ca secundar al istoriei…

Muzafer, după ce-şi arătă îndelung dentiţia pătată de nicotină, dar înnobilată de un canin de aur, se întoarse spre orchestră, cerându-i bateristului să lovească toba mare pentru a face un anunţ important; exact, aţi ghicit: „pay attention“. Toboşarul, care nu era altul decât Jean Cârnici, veteran al brigăzii a V-a Constanţa, de pe Şantierul naţional al tineretului

Bumbeşti-Livezeni, de acum patruzeci de ani, încercând şi el să urce treptele măiestriei artistice, stimulat de nevoi materiale, dar şi de invidia faţă de popularitatea fraţilor săi, tovarăşi de brigadă – actorii Jean Constantin şi Ilarion Ciobanu –, bătu toba maretare, cum bătea covoarele vecinilor, încercând să le destrame urzeala. Într-atât de zelos executa comanda Turcului, încât candelabrele de cristal, ca şi geamurile de securit ale Cazinoului intrară într-o lungă vibraţie. Ca orice artist intrat bine în rol, Cârnici se înflăcără de amintirea entuziasmului de brigadier; flacăra mocnise până atunci sub fracul de artist, dar niciodată stins, după cum se vede, dădu în vâlvătaie. Slobozi, eliberator, un „hip-hip-ura, de trei ori ca la brigadă“, făcându-i să amuţească pe toţi petrecăreţii, inclusiv pe Girondini, care tot mai credea că poate relua conducerea spectacolului. Doar el era vedeta, şi nu turcul ăsta. Muzafer se dovedi generos însă, făcându-l pe scamatorul ce se autointitulase italian, Girondini, să roşească pentru sentimentele negative pe care le încercase cu o clipă mai înainte.

— Domnul Girondini, aici de faţă, îl arătă Muzafer, făcând o reverenţă nu prea accentuată, căci burta se împotrivea exprimării recognoscibile a primului limbaj al omului, cel al trupului, a reuşit să mai facă o minune, acolo, afară, arătă el dincolo de uşă, în preajma căreia continua să se afle oberchelnerul: prin hipnoză şi parapsihologie, domnia sa a transferat o maşină de pe carosabil în Mare. Poftiţi s-o vedeţi!

Toţi dădură buzna spre ieşire, de parcă barul ar fi fost mistuit de flăcări. Şeful de sală abia apucă să se dea în lături, căci altfel mulţimea, avându-i în frunte pe cei doi ciobani, l-ar fi măturat pur şi simplu; repezindu-se cu capul înainte, de parcă ciobanii practicau rugbiul în Mărginimea Sibiului, de unde venise la Constanţa, la Faru, Ianusevici.

— Deşi băieţii ăştia încearcă să fie campioni la fotbal, tot boxul şi rugbiul le surâd, îşi schimbă părerea Timişana despre identitatea reală a celor doi.

Scriitorul, constrâns de lipsa informaţiilor la zi, ca să generalizeze, se dovedea în eroare faţă de ziaristul care ştia că nu numai la clubul ăla sunt rugbişti, ci bazele lui au şi fost puse în Mărginimea Sibiului, iar primele rezultate sunt acum notabile, chiar aici, la Constanţa, unde vârf de lance nu sunt localnicii, deşi deţin câteva titluri de campioni naţionali, ci Ion şi Pătru. E adevărat, dacă scriitorul credea că Sibiul e o pată albă pe harta rugbistică, vinovat era ziaristul. Doar în principiu însă, căci el scrisese, dar articolul fusese omis din pagină pentru a nu încuraja misticismul. Da, nu e nicio greşeală, deşi, dacă vom judeca la rece situaţia, vom vedea că ea ducea la descurajarea bigotismului, şi nu invers. Redactorul-şef însă a spus „out“, gândind că paza bună trece primejdia rea:

— Până se dumiresc tovarăşii cine pe cine a păgubit, până se întrunesc să citească, în colectiv, la rugămintea mea, a sancţionatului, textul incriminat, scaunul meu îl ocupă altcineva, promovat din rezerva de cadre. Aşa că mai bine fără articol. Ce se scoate nu se fluieră! conchise cu prudenţa verificată istoric de cenzura din trei dictaturi.

Pe ea se bazase şi măsura revoluţionară de desfiinţare a cenzurii, măsură care se dovedea, din perspectiva timpului, şi necesară, într-o societate a democraţiei plenare, dar şi economicoasă, dacă ne amintim că aparatul de cenzură era şi numeros, şi retribuit direct proporţional cu vigilenţa manifestată.

Deci tot despre bani e vorba. Aşa cum şi primarul unei comune din Mărginime, ca să apropie satul de oraş, să fie el exemplu, înfiinţă o echipă de rugbi, iar pentru înzestrarea ei făcu apel la organizaţiile componente ale FDUS-ului. (Nu ştiţi cea mai largă formă de democraţie – Frontul Democraţiei şi Unităţii Socialiste! –, de care n-a scăpat nici doctorul Arsene, cel mai nedemocratic personaj pe care l-am cunoscut, ales să fie chiar preşedintele ei?) Bisericii locale îi revenea, prin planul de măsuri adoptat în unanimitate, deşi popa avea rezerve, sarcina de a se îngriji de echipamentul nou-înfiinţatei echipe. Ştia

popa ce ştia! Jocul ăsta era blestemat să macine echipamentul mai dihai „ca dracu' la moară la hârţa-pârţa“. Mai ales tricourile devin vulnerabile atât la grămezile ordonate, cât şi la cele anarhice, spontane, iar după placaje ce să mai vorbim! Tricourile devin fâşii de stindarde bune de marele pavoaz la Ziua Marinei. În cursul dezbaterilor, popa a încercat un subterfugiu. El şi-a făcut autocritica, fiind vinovat de zvonul că primarul îşi pierde vremea duminică jucând table cu şeful de post, în timp ce enoriaşii săi, în loc să vină la biserică, la slujbă, dau iama în averea colectivă, încălcând astfel, comentă el şiret, atât codul eticii şi echităţii socialiste, cât şi una din cele zece porunci ale Domnului.

— Lasă, lasă, părinte, încercă primarul să-l ferească pe popă de a-l murdări şi pe el cu cenuşa pe care şi-o turna pe cap. Uite, îţi promit că n-am să mai joc! Martor mi-e… arătă el spre tavan, dar, dând cu ochii de un anumit tablou, lăsă nerostit ultimul cuvânt.

— Ba să mă ierţi, domnule primar, rosti popa, eu cred că zarul ăsta, pe care probabil că-l practicau şi vechii iudei, cel puţin romanii cunoşteau jocul cu zarurile, merită să fie extins, nu rugbiul, care vătămează.

Dezbaterea s-a prelungit până când s-a ajuns la un consens: cutia milei să fie sacrificată pe altarul jocului cu balonul oval, iar de cercul de table – se acceptă deci în unanimitate propunerea făcută de Biserică – să se ocupe şeful de post.

„Nu se poate ca orgoliul plutonierului-major să nu se simtă rănit, ca să nu întreprindă ceva pentru încurajarea tinerilor spre jocul cu table“ – gândea popa.

Şi decis să se facă tovarăş şi cu dracu', dacă e nevoie, până trece moda, sfătui babele, reprezentanţii duminicali ai enoriaşilor la slujbă, să îndemne tineretul la table, şi nu la jocul cu mingea asta care e a diavolului, din moment ce nici rotundă nu e…

Ziaristul Valeriu, când relatase acest aspect al vieţii de organizaţie din satul sibian, ştia că scorul

partidei ce începuse aici între rugbi şi table se întrezărea a fi nedecis, nul adică… Ion şi Pătru erau, probabil, din acel sat unde se realizase o deplină unitate între sporturi, dar şi între organizaţiile locale ale FDUS-ului, o unitate în diversitate, visul colectivităţilor moderne, dar şi performanţa unei etici unanim acceptate.

Rămaşi în urmă, Muzafer şi Valeriu asistau la scurgerea năvalnică a mulţimii prin singura ieşire. Chelnerii alergau după consumatori, repetând greşeala vânătorului lacom, probând încă o dată înţelepciunea milenară a poporului român care s-a manifestat cu egală vocaţie şi în agricultură, şi în creşterea vitelor, şi în vânătoare: „Cine fuge după doi iepuri nu prinde niciunul“. Ei, şi? Rămâne să facă jogging!

Era acum timpul să părăsească şi ei scena. Barul arăta într-un chip care poate fi interpretat după context: ca un platou de filmare părăsit de figuraţia retrasă pentru o „pauză de un fumat“, de ce nu?, după o alarmă de rutină ALA sau, Doamne fereşte, după folosirea armei cu neutroni. Ea curăţă tot, salvând însă mâncarea şi băutura, dovedind în final, să sperăm că doar teoretic, netemeinicia teoriei malthusiene. În afara celor doi prieteni mai rămăsese în sală şi oberchelnerul. Încerca să-şi pună ordine în ţinuta sa vizibil deteriorată, necesitând intervenţia de urgenţă a unui croitor calificat. Roşu de mânie, se uita la Muzafer cu o asemenea ură, încât, dacă turcul ar fi fost o floare, nu neapărat o mimoză, s-ar fi ofilit văzându-i ochii. Muzafer îşi duse palma drept la inimă, la frunte şi la gură, semn că ia asupra sa păcatul şi deci pierderile neplanificate ale barului. Şeful de sală nu se comporta, se vedea de la o poştă, la înălţimea unui „mic parizian“ şi răspunse gestului de dragoste al turcului cu degetul dus la obraz. Valeriu se făcu mic de ruşine, îşi trase capul între umeri, mărind ghebul modestiei sale. Şi, neavând la îndemână altceva cu care să dreagă impresia pe care i-o lăsase oberchelnerului prietenia sa cu Muzafer, îi înmână o bucată lucioasă de carton. Până când acesta

avea să priceapă că era vorba despre o invitaţie la Teatru, un teatru la care nici măcar la premieră nu vin abonaţii, cei doi erau afară, în briza proaspătă a nopţii. Valeriu Timişana îşi îndreptă spatele, fericit că noaptea care începea urma unei seri fascinante, o veritabilă capodoperă la care nu îndrăznise să spere vreodată.

Partea a treia

De ce Piaţa Kiliei trebuie să poarte numele său istoric

Din noaptea de coşmar, Cetatea ieşise odată cu venirea primăverii. Era ca o febră galopantă, ce mai. Tunurile plecaseră departe ca să probozească asupra celor care porniseră războiul, atât de departe, încât cetăţenii se credeau izbăviţi de ele pentru vecie. Ieşiţi din chingile austerităţii, eliberaţi de constrângeri exterioare, la început oamenii se manifestară anarhic şi demolator. Mai întâi fură devastate, cum spuneam, magaziile cu efecte militare lăsate în perfectă orânduială de nemţi, care se retrăgeau în Bulgaria; Valeriu Timişana se jură şi acum că în copilărie a văzut cu ochii săi dosarele în care fuseseră încopciate listele cu inventarul ţinut la zi de magazionerii germani. Chiar cu acribia scârţanului care nu e conştient că i-a sunat ceasul. Sau poate a omului cumpătat care mai are puterea să pună rânduială în averea sa, tocmai ca ea să nu fie pricină de zavistie între moştenitori. Aşa lăsaseră şi nemţii dosarele, chiar dacă fuseseră zoriţi, în plină noapte, s-o ia din loc. Valeriu se jură, oricui avea curiozitatea să afle amănuntele fugii nemţeşti, că listele erau caligrafiate de o mână meşteră în scrisul acela ascuţit, gotic, iar că pe ultima filă a dosarului, acolo unde îşi pun semnăturile părţile, văzuse lăbărţată iscălitura lui Adolf Hitler. Dacă cineva l-ar fi întrebat pe ce se bazează când crede că era autentică această semnătură olografă, Valeriu ar fi ridicat din umeri:

— Eu spun ce-am văzut, nu ce-am constatat.

Cum pe aici umbla şi sosia lui Hitler, autorul înclină să creadă că acesta a semnat inventarul trecut în sarcina administraţiei române. Cum administraţia era, ca de obicei, în ariergardă, adică în întârziere la întâlnire, fiind ocupată la Bucureşti să vadă cine câştigă şi cine pierde Puterea, nu numai că foştii aliaţi au spălat putina de la Constanţa cu punctualitatea lor tipică, exemplară, dar şi printr-un admirabil pas de gâscă, pas mai degrabă de defilare

decât de retragere pe poziţii dinainte stabilite. Au plecat în grabă, lăsând bunurile la cheremul străzii. A fost un spectacol uriaş, prima superproducţie cinematografică postbelică – am putea-o situa în timp – cu mii şi mii de actori şi cu o recuzită cum niciuna dintre ele n-a egalat-o în diversitate şi valoare. Valeriu Timişana a fost spectator, dar şi actor în acest film, ca în democraţia ce avea să vie, producător şi beneficiar totodată. Din punct de vedere material nu s-a ales cu prea multe: o cască de război care i-a folosit de ţucal, până aproape de majorat, aruncat la împlinirea vârstei cu pricina, fiind de mult ruginită, un binoclu marca „Zeiss“, cu care putea privi, ca din loja regală, spectacolele străzii – fascinante, putem depune mărturie! –, şi o placă de gramofon cu un cântec – da, acelaşi cântec care răzbătea din cârciuma domnului Şarpe, din mahala, *Lili Marlen*. Discul ăsta avea să-l asculte atât de mult la patefonul familiei, încât îl uita Dumnezeu fredonându-l în cele mai neaşteptate locuri, motiv pentru care era să dea de dracu’ la maturitate.

Din punct de vedere spiritual, câştigul a fost mai mare; moştenirea şi-a putut-o asuma fără niciun efort fizic, fără a risca să fie călcat în picioare, departe de brutalitatea monomului aţâţat de chilipir, fără a-şi folosi coatele ca să parvină spre bunurile devenite incomode pentru retragerea strategică a armatelor Marelui Reich. Întâmplarea avea să-i deschidă ochii asupra unui precept, altfel imposibil de formulat la vârsta avută: în viaţă orice este permis dacă morala, pe care politica zilei o dictează, este îngăduitoare. Devalizarea magaziilor germane, până când autorităţile române s-au hotărât să pună santinele ca să păzească magaziile goale, se chema autodespăgubirea păgubiţilor de război şi prevestea spolierea gospodarilor care aveau două cămăşi de una dintre ele, furt comis cu acte în regulă în numele unui socialism egalitarist, dublând astfel numărul celor pentru care, în viitorul imediat, cămaşa avea să fie mai aproape de corp decât bunul său vecin. Sperjurul, minciuna, delaţiunea erau mijloace

îngăduite pentru combaterea filistinismului burghez. Din acel timp simţea că se agită în el două tendinţe rebele, care deseori intrau într-o acută stare de conflict: una-i dădea ghes să facă tot ceea ce nu-i dea dreptul interzis şi alta îl constrângea la obedienţă faţă de morala zilei. Prima oară când avea să-şi dea seama că poate să fie propriul său duşman – postura în care-l expuneau demonii săi interiori – s-a petrecut cu mult timp după marea devalizare a depozitelor nemţeşti, după ce vidul de putere lăsat în urmă de fuga neprogramată a nemţilor a fost umplut.

Cum după lunga noapte otomană cetatea trăise, după Războiul de Independenţă, revelaţia obârşiei sale tracice, acum, după noaptea teutonă, zorile sale erau luminate de un astru latin. „Panem et circenses…“ De pâine nu dusese lipsă cetatea nici în timpul războiului, de giumbuşlucuri, da; ele distonau cu sobrietatea prusacă, cu morala austeră a omului nou, pe care-l însămânţa, oriunde trecea, în marş cu pas de gâscă şi tancuri Panzer, al Treilea Reich. Un imperiu destinat să stăpânească lumea, la fel ca Imperiul Roman, o mie de ani. Asta îi preziseseră astrologii lui Hitler şi el credea în ei ca în steaua sa nemuritoare. Aşa cum se întâmplă cu nişte arcuri oţelite scăpate din corset, tot aşa se petrec lucrurile şi cu o colectivitate supusă vreme îndelungată unei moralităţi mutilatoare, potrivnică nevoilor naturale. Destinderea era exagerată, peste limitele maxime admise. În plină devorare recuperatoare se afla acum Cetatea. Foamea de distracţii, de năzbâtii era nesăţioasă şi imaginaţiei celor din branşă i se puneau în sarcină descoperirea de jocuri, montaje, dansuri tematice, parabole comice care să distreze, dar şi să înveţe câte ceva. Nu se simţea încă nevoia unei satire care să ridiculizeze excesele, altfel s-ar fi apelat la alt dicton latin: „Ridendo castigat mores“. Morala nu duce lipsă de dictoane, dar de enoriaşi cu frica ei, da! Acum era nevoie de proclamarea adevărurilor, mult timp ţinute la popreală, şi pentru asta, concursul pe care-l lansaseră edilii fusese pus sub un alt slogan latinesc: „Ridendem dicere verum“…

După atâţia ani în care adevărul umblase cu capul spart şi mulţi cetăţeni îşi pipăiau cucuiele căpătate de la rigorile Legii marţiale sub care fusese pusă Cetatea de Guvernatorul ei militar, doza de anestezic (cum se dovedeau a fi gluma, farsa, comedia, scheciul politic, cabalele golanilor împotriva femeilor vinovate de a fi împărţit patul păcatului cu nemţii, batjocorirea bastarzilor) se dovedea de la o zi la alta insuficientă; mărirea raţiei de râs era revendicată ultimativ, căci de nu…

„Vox populi, vox dei“, îşi spuseră fruntaşii oraşului, oftând neputincioşi, deschizând porţile cetăţii tuturor celor care aveau dispoziţie pentru circării. Şi aşa se face că prin faţa noului consiliu de conducere (pe ruseşte = soviet) începură să se perinde, ca la curtea lui Verde-mpărat, fel şi fel de indivizi contaminaţi de boala heliadescă a autorlâcului. Umorişti şi ne-, textieri de muzici uşoare sau mobilizatoare, şefi de fanfare şi şefi de ocoale, care, râzând singuri, credeau că-i pot molipsi şi pe alţii. Îşi încercau acum şansa de a se muta în Cetate: trompetişti rezervişti şi tromboniste active, o lume pe cât de pestriţă, pe atât de dornică să satisfacă mulţimea…

Jean Constantin era singurul dintre cei îndreptăţiţi să se prezinte în faţa fruntaşilor cetăţii. Dar absenta încă. Vă înşelaţi dacă credeţi că modestia l-a împiedicat sau cumva îl întârziase să ajungă la genul comic, la fel ca Toma Caragiu, tot aici, la Constanţa, făcând stagiu de actor dramatic. Nu, de trei ori nu!, ca la brigadă! Modestia avea să-i vină mai târziu, când, odată cu creşterea umorului său, avea să înceapă să refuze şuşanalele care-l retribuiau prea modest, cu sume sub patru cifre… Deocamdată, adolescentul Jean Constantin se exersa în branşa constructorilor, unde în vârf se aflau arhitecţii, iar la bază mulţimea de săpători; alfabetul pe care-l descifra era destinat îngroşării piramidei la talpă, temelia oricărei construcţii. Un veritabil maestru avea să fie lovitura sa de târnăcop! Numai că nu ea îl va face cunoscut „urbi et orbi“, chit că a fost unul,

după propria sa mărturie, dintre cei mai zeloşi membri ai brigăzii a V-a Constanţa de pe Şantierul Naţional al Tineretului Bumbeşti-Livezeni. Dacă nu vi-l puteţi imagina în postura asta, ci mai degrabă ca centru înaintaş în acel trio de aur din programul de revelion la TV – „Jean, Fănică şi Aurica“… atunci revedeţi în cinemateca dumneavoastră personală filmul *Răsună Valea*, în care Radu Beligan s-a inspirat din Jean Constantin, brigadierul, pentru a-l întrupa pe Niki, fiu de bancher bucureştean, venit pe şantier să-şi dreagă biografia în sens proletar. Se vede bine, greşise adresa. Ghinion. Debutul ca brigadier se va dovedi maşteră, de parcă istoria nu l-ar fi marcat îndeajuns. Lovitura sa de târnăcop avea să zdrobească bombeul elegantului pantof cu talpa de crep. Aflat la modă, pantofii nu-i luase Niki ca fruntaş în producţie, aşa cum aveau să se căpătuiască stahanoviştii, adică fruntaşii, pe ruseşte, şi nu fiii de bancheri. Numai în artă orice e posibil. Jean nu era fiu de bancher ca Niki, deşi ursitele îl destinaseră să facă bani din râs. Ce ţi-e şi cu vorbele astea latineşti! Cuvintele, reflecta la maturitate Valeriu, sunt ca nişte bidoane în care toarnă de toate diversele contexte politice. Aşa a devenit cuvântul – sare = salariu/salariat, leafă/lefegiu, bugetar şi acum retribuţie. Închizând cercul, adică dând bidonul pe de lături, de atâta bănet, „ridendo castigat mores“ se poate traduce liber prin „să faci bani râzând“… Istoria cuvintelor este şi o istorie a moravurilor.

Când ne aducem aminte de soartă

Ce înseamnă să ajungi la timp în gară, să fii punctual, adică, şi să nu te legeni cu iluzia că te aşteaptă trenul sau ai norocul să fugi după el, căci poate o ia la deal. De parcă pentru tine, pedestraş, dealul s-ar preface în vale, cum vrea să ne facă chefereul să credem, mai ales în vacanţa de iarnă a studenţilor, când orice rapid e leneş pe Valea

Prahovei. Lecţia asta avea să fie una dintre primele auzite de Valerică… Numai că una e teoria şi alta e practica; punctualitatea lui Valerică, manifestată şi prin participarea zeloasă la solicitările publice, n-avea să-i aducă mai multe foloase decât ponoase.

Jean a lu' Constantin nu numai că a ajuns la vreme la Gară, dar atât de dimineaţă se trezise în el simţul cetăţenesc, încât a avut timp, la fel ca şi Ilarion, Drăgănescu şi Cârnici să revendice, ca fiind pe măsura lui, prima salopetă pe care i-o întinsese magazionerul. Flutura pe el ca marele pavoaz de la pupa vasului. De un albastru nu pur, ci cenuşiu, pământiu chiar, cum e cărbunele de la Rovinari. O salopetă destinată mai degrabă reeducării cine ştie cărui burjui, şi nu educării unui viitor comediant. Titular al unei salopete, avea acum dreptul să se alinieze frumos într-un monom perfect geometric, să înveţe disciplina coristului, înainte de a ajunge solist şi, profitând că nu mai e un desculţ, să bată străzile pietruite ale mahalalei cu ghetele tălpuite cu lemn de fag opărit, cântând atât de tare „noi suntem mândria ţării…", încât cei cu nervii zdruncinaţi de recluziunea suferită sub Legea marţială să creadă că s-au întors iar ăia… Noroc de albastrul prăfos al salopetelor care înlătura confuzia. Chiar şi celor suferinzi de daltonism. Politic.

Mai trebuiau să treacă încă două sau trei primăveri până când şi Jean, şi Ilarion, şi Drăgănescu vor putea părăsi maidanele pentru a cutreiera străzile în noile straie, cu bocancii lor cu tălpi de lemn, căci abia ieşise Cetatea din chinurile războiului şi mai va până când revoluţia îşi va putea strânge rândurile pentru a duce bătălia ei în marş. Cetatea îşi devora răgazul de libertate nu ca o necesitate înţeleasă, ci ca o stare biologică pură şi simplă… E ca şi o fiesta în premieră, când nu se poate aproxima numărul viitoarelor victime. Fruntaşii marşului, preluând moştenirea Romei, probând, dacă mai era nevoie, că neofiţii sunt mai catolici decât ierarhii, găsiseră o soluţie: la sărbătoarea primăverii, din care alegorice vor fi aruncate mulţimii coltuce de pâine aburindă.

Va fi o bătaie în care mulţi colţoşi îşi vor rupe caninii, îşi zâmbiră în barbă înţelepţii, aşa cum de Lăsata Secului, la bătaia halviţei, creştea în fiecare an numărul ştirbilor şi scădea numărul chilipirgiilor de halviţă, mai adăugară ei pentru ultimii sosiţi la conducerea Cetăţii, oameni mai simpli, din popor, sărăntoci a căror obsesie era ca toată lumea să aibă o bucată de pâine, un acoperiş peste noapte şi o cămaşă, nu două…

„Panem et circenses“… Dacă pentru prima parte a reţetei electorale elaborate de statul major al Cezarului – Votaţi soarele – soluţia era definitiv stabilită, cu circăria fantezia lor era în deficit. Soluţia avea să vină de acolo de unde se aşteptau cel mai puţin. Un ajutor condiţionat însă: „Piaţa Kiliei“ trebuie să poarte legal numele pe care l-au ales locuitorii ei.

Oficialităţile tărăgănară, dar cum ziua sorocită marelui carnaval al primăverii se apropia vertiginos, cu chiu cu vai, „micii parizieni“ fură convinşi că revendicarea lor nu poate fi acceptată ad litteram, căci se poate supăra noul aliat de la Răsărit. Asta nu-i convinse. Apoi mai exista riscul ca locuitorii marelui Paris să-i dea în judecată la Tribunalul internaţional de la Haga pe cei din „Micul Paris“ pentru uzurparea unui brand înregistrat cu ceva timp înainte. La acest argument, delegaţia „micilor parizieni“ ceru o pauză. Chipurile, pentru consultări, dar de-adevăratelea pentru a-l întreba pe Levon Americanul ce vorbă e aia, brand.

Pertractările, de fapt, aveau să fie atât de dramatice, încât unii se păruiră mai ceva ca muierile lor în ziua de ceartă a săptămânii, care era întotdeauna vinerea, zi de post. Motivul? Cine va fi reprezentantul permanent la Haga pentru supravegherea procesului. Revoluţia nu numai că nu însămânţase valorile omului nou pe solul Pieţei Kiliei, dar nici nu-şi bătea capul să afle de unde se procură sămânţa. Tot vechile mentalităţi se dovedeau viabile şi aşa se face că principiul individualist „să moară şi capra vecinului“ îi conduse pe

„micii parizieni“ la soluţia finală: nu ne trebuie proces cu marele Paris, dar dacă-i prindem vreodată că vor să se înfrăţească cu noi, îi frângem gâtul cocoşului galic.

Se reîntoarseră la tratative vizibil şifonaţi, mocnind de ură reciproc împărtăşită. Observând însă că vinovatul nu e printre ei, îşi orientară mânia spre ingratul oraş care era în stare să răspundă cu tribunalul omagiului pe care ei, oameni buni, paşnici şi sclipitori, voiau să-l aducă fostei capitale a luminilor. Mânia face nu numai versuri, dar mai ales revoluţionari. În ignoranţa lor fudulă, credeau că orice demolare e un eşec şi orice cădere e o pierdere ireparabilă. În furia lor – ura este eclipsa înţelepciunii, vârcolacul ei –, cerură în cor să obţină, cu imprevizibila lor inventivitate, drept răzbunare, cartierul lor să poarte de-acum numele de cod „Kiuciuk Paris“. „Să ne caute tribunalul ăla acolo unde şi-a-nţărcat Mutu iapa“, adică la Istanbul, adăugăm noi, ceea ce părea atunci, pentru mahalagiii noştri, capătul lumii. Şi ceva mai departe.

Beneficiind de această schimbare onomastică pentru locul lor de obârşie, urmaşii aveau o şansă de a-şi drege biografia aşa cum îi îndruma fantezia, la fel cum descoperirea busuiocului dă o altă calitate apei chioare… Unde dracu’, Doamne, iartă-mi această blasfemie, le-ar da inspectorii de cadre de urmă ancestorilor? La Istanbul? Dacă chestiunea onomasticii fusese rezolvată, şi odată cu ea puritatea de clasă a biografiilor, rămânea însă tainic preţul pe care-l vor avea de plătit „micii parizieni“ pentru că se implicaseră în foamea de comedii a cetăţii. Vom încerca să vă povestim, chiar dacă nu vom avea nici priceperea şi nici cutezanţa de a v-o dezvălui în toate consecinţele ei. Da, numai puberii şi umbrele strămoşilor răposaţi au naivitatea să creadă că, dacă ei ne somează să spunem adevărul şi numai adevărul, noi le şi putem îndeplini porunca.

Puberii sunt încă prea cruzi (ingenui) ca să-şi dea seama de obstacolele insurmontabile ale unui adevăr povestit altora, şi nu pentru uz personal, cel

mult familial. Apoi, strămoşii au plecat prea devreme ca să fi luat cunoştinţă de legea extrasă de Michelson şi Morley dintr-un experiment, lege care-i contestă observatorului dintr-un sistem închis posibilitatea să vadă şi dreptul să se pronunţe asupra mişcării întregului sistem. Şi totodată să vadă partea lui de responsabilitate în istoria sistemului. Apoi, cu cât ştim mai multe, cu atât mai numeroase sunt opreliştile inhibitoare în dezvăluirea adevărului întreg, integral. De aceea e mai comodă convingerea iezuită că ştim că nu ştim nimic. Vreţi un exemplu? La vârsta primului râs asupra trecutului de care te desparţi aşa, râzând ca proasta-n târg, mai poţi crede că eşti liber, adică de nimeni nu depinzi, ca să proclami adevărul integral pentru ceea ce trăieşti şi vezi. Noroc că noi am beneficiat la timp de lecţia aspră pe care o încasase Radu Cosaşu pentru îndrăzneala de a se situa deasupra sistemului, proclamând dreptul la adevărul integral. Mai târziu, convieţuirea avea să ne îmbogăţească şi cu alte învăţături de ţinut minte toată viaţa: să nu proclami tot ce e evident şi să nu suferi văzând cum semenii îţi stau de-a curmezişul în calea spre izvorul cu apă vie.

Cum sinceritatea presupune uneori şi riscul lipsei de modestie, mergem mai departe pe calea dezvăluirilor. Mai ales că suntem într-o situaţie privilegiată faţă de el, cel cu adevărul integral. Nu pentru că am urcat pe o treaptă superioară a istoriei, ci pentru că riscurile posibile sunt mai suportabile. Suntem singurii depozitari, încă în viaţă, ai multor istorii ale „Micului Paris“. În plus, ne-am consacrat anii de-acasă calificării în istoria istoriilor comparate ale cartierului cu veleităţi de cetate liberă. Mai târziu, când condiţiile istorice au fost coapte, ne-am înălţat pe vârfuri, sperând să ajungem la fructele din copacul cunoaşterii. Am reuşit, deşi ni s-a refuzat doctoratul, pe motiv că tema nu interesează societatea, n-o împinge înainte; cauza reală era, bineînţeles, lipsa unui conducător ştiinţific calificat. Care autoritate din trecut sau din prezent va recunoaşte pete albe în orizontul său ştiinţific?

Felurite eresuri ne fac să nu răscolim trecutul, căci nu întotdeauna adevărul, binele şi frumosul fac o dulce trinitate şi n-ajung la gâlceavă – dialectică – asupra priorităţii pe scara meritului. De aceea am făcut legământ să tăcem, numai că fatalitatea ne dă ghes, sau poate ceasul rău, care e totuna, să mergem înainte cu povestea noastră. Mai ales că ea nu e destinată publicării. O vorbă să vă mai spun: de soartă ne aducem aminte numai când dăm de buclucuri. Când e invers, adică suntem răsplătiţi, ne arogăm meritul că am reuşit să fentăm destinul, graţie capacităţii noastre de discernere, flerului, meritelor care, la urma urmei, trebuiau răsplătite. Aşa se explică, volens-nolens, că ceva ne împinge, ca-ntr-un coşmar, spre hăul destăinuirilor. Să fie vraja Mării?

Visul unui poet proletar: „La Pontul Euxin citea un get/ silabisind din Pontice încet“

Şi în cazul „Micului Paris“, la răstimpuri, au fost scrise istorii şi întotdeauna ultima a avut pretenţia şi chiar a convins pe mulţi că e şi cea adevărată. Cu alte cuvinte, e chiar adevărul integral asupra trecutului. Mă rog, dacă ne-am lua după Napoleon, Istoria ar fi o înşiruire de minciuni asupra căreia am căzut cu toţii de acord. Adică e o ficţiune? Chiar şi ultima istorie scrisă de femeia cu calul şi ceasul deşteptător, ceas astfel aşezat încât îi tulbura deseori somnul lui Valerică, dându-i frisoane erotice. Istoria aceasta s-a dovedit că e departe de a fi fost scrisă cu acribie ştiinţifică, cum am fi făcut noi, dacă aveam avizul secţiei de propagandă pentru un doctorat. Caducitatea ipotezei au dovedit-o descoperirile arheologice din răstimp. Iar Mihai Beniuc, poetul care ştie şapte limbi şi ruseşte (citind deci în original teza sovietică), a tranşat definitiv locul de exil al lui Publius Ovidius Naso încă din 1956 în poezia

„Moartea poetului“. Nu vom insista asupra valorii ei estetice. Ea este, mă rog, evidentă pentru a nu mai necesita comentarii. La urma urmei, şi cu ele, şi fără ele, tot aia e! Noi lăudăm aici atitudinea cetăţenească a poetului care, fără a intra în polemică internaţională (nu era nici cazul, mai ales că Cetatea era sub ocupaţie străină), făcea o delicată punere la punct. Cum nu ştim dacă poezia a fost publicată şi în volum, deşi nimic nu i-a scăpat, căci poetul stăpânea mai ales adunarea, dintre operaţiile aritmetice, ca şi A.P. de altfel (e aritmetica slăbiciunea, licenţa poeţilor?), o transcriem aici din *Gazeta literară*: „Ţineai cu mâna inima-ţi sărmană/ Nu inimă era, era o rană/ N-ar fi putut nici fieru’ trece printre/ Atâtea răni într-însa să mai intre/ Bătea ca o aripă totuşi, încă/ Plutind grăbit peste-o genune-adâncă/ Apoi a stat. Apusu-ngălbenise/ Obrazul tău uscat şi stors de vise/ O mână de barbar te-a ridicat/ Şi ţi-a săpat în lutul aspru pat/ Trufaşa Romă strălucea departe/ Nuntind în petrecanie de moarte.// La Pontul Euxin citea un get/ Silabisind din Pontice încet“.

Un soi de măr pitic, dar productiv

Valeriu, când va apuca să-şi scrie memoriile, dacă va apuca, în mod cert că întâlnirii cu Mihai Beniuc şi, mai ales, dialogului purtat despre poetul exilat la Tomis le va rezerva un capitol special. Pentru ca momentul întâlnirii celor doi să nu rişte totuşi uitarea, să transcriem aici impresia de măreţie pe care i-a produs-o poetul nostru. Şi asta nu din cauza înaltei funcţii administrative pe care o avea în cinul scriitoricesc, ci a felului în care şi-a citit poezia dedicată colegului său râmlean, de pe terasa hotelului Internaţional din Mamaia. Avea la el copia manuscrisului; originalul luase deja drumul rotativei de la Casa Scânteii, unde se tipărea *Gazeta literară* în zeci de mii de exemplare.

Cu emoţie vizibilă în tremurul vocii, dar şi în privirile întoarse spre imaginea întipărită pentru totdeauna pe retina memoriei, Valeriu îi relata redactorului său şef întâlnirea cu poetul, al cărui pseudonim, fixat deja în conştiinţa publică, era „Mărul de lângă drum“. Doar întocmai se definise într-o toamnă bogată în fructe. Întâmplarea artistică avea însă şi un haz involuntar, dacă nu pentru tânărul ziarist, oricum pentru martorii în slipuri de pe plajă. Bărbatul scund, îmbrăcat într-un costum alb, încerca să recite dintr-o coală ministerială. Vântul vrăjmaş se străduia să smulgă foaia din mâinile ca de gheişă ale poetului. Încăpăţânat, înălţat ca balerinele pe poante, pentru a fi mai aproape de statura poetului exilat, Beniuc stârnea hazul martorilor. Un haz prudent însă, deoarece, la acea dată, aveau dreptul la plajă doar stahanoviştii.

— Se vede bine, comentă cu ironie redactorul-şef, cum e soiul ăsta de măr: pitic, dar productiv.

Văzând impresia dezagreabilă făcută asupra tânărului, încercă s-o dreagă, mai ales că fructul era invitatul personal al şefului Regionalei. Valeriu, aflat la vârsta la care, chit că nu-l cunoştea pe zeul Krishna personal sau prin comentatorii săi, era gata să se sacrifice pentru binele semenilor, se identifică brusc cu poetul, simţindu-se ultragiat. Îi smulse acestuia din mână copia manuscrisului *Moartea poetului* cu gândul de a pleca la Regiune, la prim-secretar. Redactorul-şef se dovedi mai iute decât el, îi bară ieşirea, rugându-l să-i dea poezia înapoi.

— Oricum, e ceva să-l cânţi azi, în anul de graţie 1957, pe Ovidiu, un poet al iubirilor neprincipiale, e o atitudine curajoasă, încercă să dreagă şeful imprudenta calificare fructiferă.

Şi începu, silnic, să recite. Din când în când, Valeriu îl oprea din lectură, invitându-l să zăbovească pentru a degusta împreună frumuseţea metaforelor.

— Dar de aceasta ce ziceţi, tovarăşu’? bătea el cu arătătorul pe textul aşezat pe cristalul mesei de redactor-şef.

Ce să zică săracu', care abia terminase facultatea de partid Jdanov şi se chinuia acum să-şi imagineze cum e crivăţul harnic ca o gospodină care jumuleşte o găină bine opărită. Sau că poetul îşi ţine inima în palmă, ca ţigăncile ghiocul, ori că obrazul exilatului era şters de vise ca o lămâie greu truvabilă şi atuncea, mai ales atuncea, la vremea inspiraţiei datate. După acest exerciţiu hermeneutic se ridică respectuos în picioare, declamând cu patos versurile astea ale căror sensuri parcă îi erau familiare de la capitolul cu „Împărat şi proletar" din manualul de-a zecea: „Trufaşa Romă strălucea departe/ Nuntind de petrecanie de moarte".

Valeriu uită repede supărarea, înfrăţindu-se cu superiorul lui. De unde concluzia asta? Păi, dacă l-a scutit de efortul vizibil cu care lectura, buchisind, ca vechiul get, preluând el, Valerică, scandarea: „La Pontul Euxin câte un get/ Silabisind din Pontice încet"…

Valerică descoperă că e de-un leat cu hotelul

Ajutorul zeului Krishna nu se opri însă doar la efortul făcut pentru rafinarea gustului estetic al redactorului-şef, ci îl îmboldi pe tânărul ziarist să făgăduiască că-l va lăuda invitatului de onoare al prim-secretarului Regionalei. Nici nu apucă Valerică să-i promită, că se şi precipită pe scări spre reşedinţa provizorie a poetului. Ajuns aicea însă, de la recepţie i se spuse că maestrul tocmai a servit masa şi acum meditează.

— Nu face nimic, spuse el, voi aştepta.

Recepţionera, o fată drăguţă, ca să-i alunge plictiseala, îl întrebă pe tovarăşu' dacă n-ar vrea să afle istoricul stabilimentului. Propunerea, bineînţeles, a fost primită cu plăcere, iar când tânărul a întrebat-o dacă n-o să aibă de suferit serviciul, ea l-a liniştit: oaspeţii, mai toţi stahanovişti sau candidaţi de

stahanovişti, adică doar fruntaşi în producţie, se pot descurca şi singuri. Fata îi explică îndelung istoria acestui impunător hotel şi multe află Valeriu. Dar şi fata de la el:

— Când fugeam de-acasă veneam pe jos pe calea ferată până la Cazinou şi de acolo pe plajă, până la Rex. Se vede bine că mă trăgea aţa, îi mărturisi el, eu şi hotelul suntem din acelaşi leat.

A fost suficientă această divulgare a vârstei, ca apoi destăinuirile să se ţină lanţ, stimulate şi de curiozitatea proverbială a femeilor, la statutul cărora râvnea şi juna.

Fata avu tăria de caracter să-i spună lui Valeriu că, spre ruşinea ei, nu ştie încă, la vârsta de optsprezece ani (îi dădea mâna să fie încă sinceră), de ce cartierul ăsta, atât de oropsit, se cheamă „Kiuciuk Paris“.

— Să ştii că n-am spus asta nimănui, mai adăugă ea, arătându-i tânărului încrederea pe care o are în el, mi-a fost ruşine să-mi arăt ignoranţa.

Valeriu făcu un gest semnificativ:

— Nu merită să te ruşinezi pentru atâta lucru.

— Oricum, sunt constănţeancă şi nu se cade, replică ea la gestul mut al băiatului.

Pierdut în faţa frumuseţii ei, dar nu chiar de tot, Valeriu vorbi iar muţeşte şi fata traduse în cuvinte exacte gestul lui, semn că între cei doi circula deja un puternic flux empatic:

— Nobleţea originii mele nu e o virtute, ci doar o întâmplare, e adevărat, fericită; nu e deci un merit personal.

Văzându-l plin de atâtea virtuţi, fata-l luă de braţ. Apoi ieşiră pe terasă. Pereţii care au urechi disponibile au înregistrat rugămintea fetei de a o ajuta să iasă din ignoranţă, iar ca răsplată, îi avansă, pe plajă fiind de-acum, în afara locului de muncă deci, care e supus unui regulament sever, un sărut feciorelnic pe obraz. Băiatul se înroşi şi mai tare, acuzând soarele puternic care ţinea să-i ardă pielea. Fata îl întoarse cu spatele spre Sud, făcând slalom printre valurile ce se netezeau alene pe nisip, îndreptându-se spre Nord. Fericit, Valeriu îşi puse în

joc toată elocinţa sa gazetărească şi toată erudiţia adunată din lecturile sale secrete din *Ars Amandi.* Despre istoria cartierului său nu vorbise nimănui până acum. Şi avea atâtea să-i spună… Numai că vântul bătea tare, spre bucuria pescarilor, căci el le umple năvoadele. Dar acolo unde cineva câştigă, altul pierde. Era cazul observatorului, care nu mai putea recepta vorbele lui Valerică. Şi deci ce s-a dus pe vânt – *verba volant* – nu se mai poate transcrie aici.

Dar, una peste alta, dacă n-avem parte de un joc cu sumă nulă, avem parte de-o pierdere câştigătoare, din moment ce năvoadele pescarilor vor fi pline. Oricum, preţul la care ne constrânge situaţia merită plătit, mai ales că moneda pe care o dăm este ca o băncuţă; dar nu pentru trecerea Styxului, nici peştii pe care-i prind pescarii nu sunt pentru mersul poveştii. La urma urmei, dacă nu-l auzim pe Valerică, vedem în schimb cum se umflă plasele cu peşte, de parcă ar fi gonflabile sub oblăduirea vântului de Nord. Aşteptându-i pe cei doi să se întoarcă, să ne mirăm puţin de noul nume cu care a fost procopsit hotelul ăsta. Numele iniţial, „Rex“, nu era deloc nimerit. Regele, sub a cărui domnie a fost înălţat, dezmierdat astfel de titulara sa metresă, n-avea nici în clin, nici în mânecă cu el, nici poporul nu era suveran la „Rex“, deşi construcţia fusese ridicată de sindicatul feroviar, un sindicat galben însă, şi era deci folosit doar de reprezentanţii lui. Ca şi acum de altfel, când galbenul fusese înlocuit de roşu, iar liderii eligibili de odinioară fuseseră înlocuiţi de cei asupra cărora căzuseră sorţii să fie făcuţi stahanovişti. Zarurile fuseseră aruncate – şase-şase? – şi ei se bucurau de privilegiile alegerii, iar printre ei, poetul care avusese inspiraţia de a se oferi, la fel ca un măr de lângă drum, care abia dacă dă ceva poame, şi alea pădureţe. Măcar poate face umbră sau, de nu, în lipsa ei, poate fi un reper geografic. Sau un stimul pavlovian, fie pentru bărbaţi, fie pentru câini. Fără discriminare deci. Nu ăsta-i visul unui poet proletar?

Minuni face poezia: nu înfrăţeşte doar apa cu focul…

Nu, indiscutabil, nu e bine ce facem! Cum oare de au venit şi s-au rostuit lucrurile ca să ne facă să credem că am căpătat un privilegiu care se cere răsplătit printr-o jertfă? Adică de ce, dacă bate Nordul şi ne surâde perspectiva de a avea peşte, să sacrificăm plăcerea de a-l auzi pe Valerică? Desigur, originea noastră modestă – nu în sens cadrist – ne-a încredinţat că maimultul e duşmanul multului şi că nenorocirea nu vine singură, ci însoţită de una şi mai mare. Dacă am fi însă atenţi la lecţiile pe care ni le ţine zilnic mama învăţăturii, care este viaţa, viaţa ca o pradă, am fi deprins secretul că cine are peşte poate căpăta şi o indulgenţă. Se poate face un deal? Dacă nu avem peştele regilor (scrumbie albastră, nisetru, ştiucă, zargan, pălămidă), azi ne-ar fi de-ajuns şi peştele ţiganului: calcanul plat ca o tigaie cositorită anapoda cu bulbi de ghioagă. Peştele, ziceam, poate fi bănuţul care te trece Styxul, dar tot cu el plătim privilegiul de a ne îmbuiba, neinvitaţi, la banchetul pe care Valeriu i-l dădea Annei. Aşa o chema pe noua cunoştinţă a tânărului ziarist. Dar nu e musai să cumperi o astfel de „indulgenţă“ doar dacă-l păgubeşti pe vreunul invitându-te la masa lui nu ca să-l asculţi, ci să-i împuţinezi porţia. Altfel să ştii: cine instruieşte pe alţii nu sărăceşte, chiar dacă-şi ţine uşa casei larg deschisă la ora mesei. Binecuvântată fie ea dacă e cu peşte. Fie astăzi şi fitofag. Şi cu vin. Alb, sec, rece şi gratis – visul bahic al lui Fănuş. Aşa că ceea ce credeam că e păcat nu e decât o virtute care ne onorează prin pofta nesăţioasă de a şti. Şi-l onorează totodată şi pe Valeriu pentru că spune tot ce ştie; ce-i al lui e astfel şi al nostru, chiar dacă reciproca nu e posibilă, adică ce-i al nostru îl va putea îmbelşuga într-o bună zi şi pe el…

Sedus de învăţăturile zeului Krishna, chiar dacă nu-l cunoştea direct, nici măcar prin emulii săi, Valeriu se desprinse din strânsoarea delicată a

braţului bronzat al fetei şi, dovedind însuşită lecţia altruismului, predicată de prea-înţelept, se porni să-i deschidă fetei un vast orizont istoric. Pe ce ne bazăm? Păi, ce poate face un băiat când o fată atât de simpatică îl alege confesor al unei tainice ignoranţe? Şi cum, dacă nu sclipitor, se comportă genul masculin în preajma genului feminin? Gesturile largi, de tribun roman, pe care ziaristul, ca o moară de vânt care nu cunoaşte oboseala cinematică, le făcea peripatetic de la Internaţional la Cazinou îl indicau de la mare distanţă, într-adevăr, drept elocvent şi sclipitor.

Obsedat însă, fie şi inconştient, de formele pline cu care călăreaţa îi tulburase copilăria, deşi-i răspundea tinerei fete, Valeriu polemiza cu cercetătoarea Biruinţikova. Instabilitatea sa sentimentală – care se manifesta şi acum, când, deşi era în preajma Annei, era obsedat de planturoasa călăreaţă – îl va împinge la maturitate, în scopul unei mai bune cunoaşteri de sine, să se iniţieze cu ajutorul lui Pillat şi în freudism. Deocamdată, sedus de învăţăturile lui Krishna, se străduia să nu-l dezamăgească pe Ovidiu. Aşa părea fetei, după cum se arăta curtenitor şi sigur de sine în felul în care-i vorbea. Deşi în Anna Valeriu o vedea pe amazoana sovietică. Totuşi, neieşind din vorba cu care poetul îi sfătuia pe tineri să se comporte pe lângă o frumoasă, mai ales pe poeţii săraci. Şi anume să nu bată câmpii fără folos. Secretul de seducător al lui Valeriu venea din această contradicţie: curtenitor cu fata pe care o însoţea, era subjugat de imaginea celei absente şi din această neconcordanţă se ivea marja de siguranţă a băiatului în faţa seducţiei care îngenunchează. Aşa şi acum, o curta pe Anna, dar ochiul minţii o căuta pe planturoasa călăreaţă, în timp ce mintea sa combătea vehement. Dragoste şi ură, o antinomie perfect freudistă, după cum se vede.

De ce s-o fi chemând piaţa asta Kiuciuk Paris, „Micul Paris“, când nu are nimic comun nici cu celebra hală de carne pariziană, nici cu deocheata Place Pigalle? Habar n-am, făcu pe naivul Valeriu,

tocmai pentru a străluci mult orbitor în finalul expunerii, până să-i ia minţile fetei. („Să se-nveţe minte, să nu se mai dea neştiutoare, căci cine n-are carte n-are parte!“) Da, nu prea se ştie, se bănuieşte, dar nu sunt dovezi materiale certe. Putea să se cheme „Mica Veneţie“, dar, probabil pe turceşte, Veneţiei i se spune într-un fel care ar crea confuzii populaţiei multinaţionale a cartierului. Oricum, în anotimpul ploilor, străzile devin canale pe care se poate naviga, iar când nu plouă, colbul e suficient de adânc pentru pescajul caiacelor remorcate de edecari. Cu un oraş italian, mai ales din nordul „cizmei“, ar fi avut mai multe afinităţi sub raportul existenţei umane. La fel şi aici, viaţa familiei se desfăşoară în afara casei, pe trotuar. Spaţiul dinăuntru având altă destinaţie: conceperea pruncilor, adăpostirea averilor, găzduirea oaspeţilor veniţi de departe sau pentru aventuri de alcov, care nici măcar în „Micul Paris“ nu se pot consuma în stradă. De ce nu s-o fi chemat „Micul Bizanţ“ sau, na, „Micul Istanbul“? Mai ales că numeroasele haite de câini care se plimbă nestingherite mai tot timpul pe străzile perfect aliniate ale cartierului ar fi putut sugera o eventuală asemănare. Cine să-i fi dat numele ăsta? Poate turcii uitaţi de istorie în aceste locuri, printre grădinile de zarzavaturi, supravieţuind, împinşi de oraş la marginea ghiolului mic? E o taină şi o enigmă istorică prezenţa lor în această parte a oraşului şi mai ales convieţuirea lor cu românii, grecii, bulgarii, albanezii, armenii, alţii decât aromânii, nemţii, etnii care, dacă ne-am lua după istorie, şi-au dorit reciproc exterminarea. Să fi fost totuşi „Kiuciuk Paris“ numele dat de otomani ca un gest reparatoriu pentru împuţinarea Occidentului după luarea în stăpânire a Constantinopolului? Puteau fi în stare de aşa ceva, căci, pe vremea aceea, Köstenge era doar o aşezare turcească mai cuprinsă, e adevărat; cam la câteva mii de suflete se cifra populaţia ei în preajma Realipirii. Uitată până şi de recensământul Viziratului.

— Apropo, ştii că oraşul atuncea nu ocupa decât Peninsula, era doar o parte din ceea ce a fost

Respublica Tomitanorum? E paradoxal: şi eu, şi tu, acum aproape două mii de ani, eram cetăţeni liberi la Tomis, iar sub ocupaţia otomană, doar supuşii Înaltei Porţi, dar în afara Cetăţii. Vezi cât de relativă e nobleţea căpătată prin naştere? Vezi ce bază reală, firească are democraţia?

Fata, după felul în care mergea, ţinând în mâini, pe lângă corp, sandalele încă bune, moştenite probabil de la mama ei, nu se grăbea să-i răspundă. Deşi cucerită de ştiinţa băiatului, altceva ar fi vrut să-l audă vorbind. Dar aşa le orânduieşte viaţa: pe cât de ascultătoare sunt ele ca logodnice, pe atât de logoreice devin apoi, iar în unele cazuri şi mai rău. Cu intuiţia lui, încurajată tacit de zeul Krishna, Valeriu vorbea… vorbea, căci încă de atunci nu-i plăcea să ajungă dator la elocinţa altuia. Probabil că la un asemenea viitor previzibil se gândi când se apucă să gesticuleze vehement, arătând departe, peste silueta de hangar cu turn de siloz a Cazinoului:

— După cum vezi, întoarse el capul pentru o clipă spre baza de plecare, controlând în acelaşi timp dacă silueta mică şi groasă a poetului nu a apărut pe terasă, e greu să-ţi desluşesc una dintre enigmele începutului. Dar dacă vom continua să ne vedem, se întoarse tânărul spre fată, vom putea dezlega până la urmă misterul acestui cartier.

Fata se îmbujoră, dar Valerică nu băgă de seamă, căci, încurajat de poezia noului său magistru, o privea sfidător cu ochiul minţii pe planturoasa călăreaţă, care continua să-i confişte interesul. Să nu ne grăbim însă cu o concluzie aproximativă. Chiar dacă fata de lângă el nu-l putea lecui (încă) de instabilitate sentimentală. Deocamdată, călăreaţa cu ceasul deşteptător făcut medalion între sânii ei ca două tălăngi – chiar aşa se şi mişcau ţâţele: talanga-balanga – domina memoria lui vizuală. Marea mai avea ceva timp de vălurit până când imaginea asta, parţial color, va fi înlocuită de ceva mai multă anatomie. Trăsăturile aprigei amazoane, născută parcă odată cu calul ei nemţesc, de tracţiune, într-atât păreau de gemeni – calul şi călăreaţa –, începură să

facă loc unui poteraş balcanic călare. Aşa şi-l imagina Valeriu pe Cavalerul trac: înalt, suplu, cu plete şi cu barbă îngrijită, hăcuind balaurul.

— E ca Sfântu' Gheorghe din icoană, încerca zadarnic prietenul său, Nubi, să-i călăuzească imaginaţia.

Valerică se încăpăţâna să găsească un echivalent în iconografia laică – Făt-Frumos, de exemplu –, şi nu în cea creştină, spre care-l împingea prietenul său, arheologul Nubar Hamparţumian. Acesta, de ceva timp, îşi găsise în Anglia recunoaşterea ştiinţifică, după ce ispăşise aici, în Dobrogea, la Canal, un stagiu de lagăr. Vinovat fără vină, într-o poveste cu arme ascunse într-un sarcofag roman aflat în faţa micului muzeu arheologic din preajma Cazinoului, unde proaspătul absolvent al facultăţii închinate lui Roller devenise custode. Avea să-şi ia lumea în cap. Cu taina lui ştiinţifică cu tot.

Din păcate, doar „dosarul Ovidiu", adevărul despre marele exilat şi, implicit, despre „Micul Paris", putea circula netrucat; flerul politic al ziaristului funcţiona prudent. Era liber poetul Mărului de lângă drum să ofere trecătorilor necunoscuţi fructele sale lirice, în schimb, Valeriu, deşi fascinat de povestea Cavalerului trac, nu se grăbea să ofere primului venit taina sa. Chiar dacă era Anna. Era un fruct oprit, ca şi imaginea erotică a cavaleristei, chiar dacă de altă natură. Îl păstra ascuns între cutele pe care le face prezentul, care nu e niciodată lin, neted, ci încreţit, cu mai dese sau mai rare interstiţii, condiţionate de capriciile soarelui. Doar el fusese ales ca simbol electoral de noii stăpâni ai Cetăţii: Votaţi Soarele! Părăsind-o subit pe Biruinţikova, Valeriu era disponibil pentru Anna, dar prudenţa îl oprea să-i destăinuiască interesul său pentru originea fondatoare a „Micului Paris", nu ca o sugestie în ordine materialist-istorică. Ci ca un preludiu la rolul civilizator al Cavalerului trac. Deşi Nubi îl avertizase că nu se poate stabili vreo filiaţie între tracii precreştini şi cavalerii medievali prin susnumitul erou, Valeriu spera că va veni ziua în care

arheologul, găsind dovezi materiale de necontestat, deşi era atât de departe de siturile care se cereau investigate, va recunoaşte greşeala şi-i va spune cinstit, punându-şi bărbia în piept:

„Da, Valerică, flerul nu te-a înşelat; Cavalerul trac nu e numai dobrogean şi nu e numai din «Micul Paris», ci vine din precreştinism“.

„O, ce fericit aş fi, Anna, era cât pe-aci să-i mărturisească fetei bucuria pe care o anticipa cu fervoare, dacă şi ultima pată albă din istoria «Micului Paris» şi-ar găsi astfel acoperire.“

În perspectiva acestei descoperiri, Valeriu cumpăni că ar fi timpul să lanseze printre cumetrele din cartier o poveste despre Cavalerul trac. Dificultatea era alcătuirea ei, în rest, avea cine s-o ducă de colo colo şi să-i adauge, ca la o avalanşă, noi dimensiuni… Cum Valerică era omul care, dacă n-avea probleme, trebuia musai să le inventeze, mulţumit acum că va avea ce face în viitorul imediat, se întorsese cu totul la Anna, gata, de va fi nevoie, să plătească şi taxa de înscriere la şcoala de gândire istorică a lui Roller, ca să poată să intre, în ochii fetei, de va fi necesar, în tagma istoricilor. Dar nu cumva asta îl va obliga s-o abandoneze pe Anna în favoarea Biruinţikovei? Cel puţin la început trebuia să lase de la el în planul ideilor, din moment ce Roller, ca şi călăreaţa devenită docentă, erau propileele noii şcoli de istoriografie. (Dacă nu va face pactul, s-ar putea ca altă surată a Annei să scurtcircuiteze seducţia reciprocă a contrariilor.) Deocamdată, Valerică, histrion înnăscut, perora cu convingere, în registru rollerian, despre trecutul cartierului său, începând cu meseriile, se-nţelege. Ocupaţiile predilecte ale tracilor, o lumină el, erau pescuitul şi fabricarea chirpiciului; ele îi fixaseră aici şi graţie lor aveau să supravieţuiască cataclismului mondial bifat în acest secol.

— Anna, o imploră Valerică, ia aminte la această umanitate, căci dacă ea a supravieţuit războaielor, nu va supravieţui revoluţiei noastre, se arătă ziaristul vizionar, într-o fidelă gândire materialistă. După ce

vom termina cu demolatul, va începe construcţia monumentalelor cartiere, în care vor locui mai întâi cei din centru, urmând ca în casele părăsite să parvină mahalagii din „Micul Paris“, mutând deci mahalaua în inima oraşului. Într-o astfel de perspectivă ai fi tu, Anna, îndreptăţită să crezi că doar o condiţionare strict materialistă explică această îndelungată adăstare a lor într-un cartier de o remarcabilă sărăcie? întoarse el fata cu faţa spre taine de nedezlegat. Desigur că ai dreptate, continuă Valeriu, deşi fetei nici prin cap nu-i dăduse să-l aprobe, darămite să zică ceva, dar atunci cum se explică mulţimea de băcănii existente aici? E adevărat, ele erau obligate să vândă pe credit – nu, să nu crezi că sistemul american al cărţilor de credit era cunoscut; deşi cumpărătorii sufereau de o cronică şi jenantă lipsă de bani lichizi, datornicii erau solvabili în cele din urmă. Cum? Cu ce? Dar mai întâi de ce? lansă, pe nerăsuflate, o rafală de întrebări. Pentru că onoarea era singura avere a mahalagiilor. Pentru a nu o schimba pe ruşine, ei erau în stare să facă orice, inclusiv bani din piatră seacă. Femeile, cât era de lungă ziua de vară, fabricau chirpici folosind materia primă aflată din abundenţă (lutul, paiele, bălegarul), bărbaţii erau de găsit la pescuit – fie pe ghiol cu năvoadele, fie pe mare în barcaze –, dacă nu cumva îi aflai cocoţaţi pe căruţele înalte şi ferecate, căruţe tătăreşti. Luau drumul satelor ca să livreze chirpicii arşi la soare, înainte ca ploile lungi ale toamnei să-i transforme într-o clisă inutilă. Cei mai voinici dintre ei îşi găseau de lucru ca hamali în port, nevolnicii la salubritatea publică; nimeni nu trândăvea, în speranţa că onoarea moştenită e singura lor monedă de schimb. Hamalii erau plătiţi săptămânal şi chiar dacă se-mbătau de sâmbătă până luni, cum făceau pe-atunci şi oamenii buni din Oaş, lărgi brusc Valerică cercul cunoştinţelor sale geografice, tot le mai rămâneau muierilor niscaiva parale cu care să achite datoriile la băcan, la găzar, la lumânărar. Nu, cârciumarul nu dădea niciodată pe datorie, că ştii cum e beţivul, se uită tânărul interogativ la Anna,

care tăgădui că ştie cum e omul dăruit cu darul băuturii, e altfel decât în stare de excepţie, de trezie: galant cu toată lumea şi a doua zi, la mahmureală, tăgăduieşte valoarea consumaţiei făcute.

Salariaţilor salubrităţii le era mai greu să-şi apere onoarea, dar n-am văzut gunoier disperat că i s-au înecat corăbiile, adică l-a părăsit speranţa.

— Ştii, am un prieten pe care-l cheamă Naum… Da, în cartierul nostru s-a realizat de mult dorinţa proletarilor din toate ţările. Şi el mi-a povestit cum s-a-ntors unchiul său din Germania, dintr-un lagăr hitlerist din care reuşise să evadeze. Un rabin din lagăr, aflând intenţia unchiului prietenului meu, i-a dat, înfăşurat într-o bucată de pânză, un coltuc de pâine, cerându-i ca doar în caz extrem, când va simţi că nu mai are nicio speranţă de a găsi ceva de îmbucat, doar atunci să se arunce asupra acestei rezerve strategice. Atâta timp cât ai o speranţă, i-a spus rabinul, Dumnezeu va fi cu tine şi nu te va părăsi. Aşa a fost, Anna. Omul a ajuns acasă într-o stare de nedescris, ca o fiară, Caliban, făcu Valerică o trimitere la Shakespeare, semn că nici personajele literare nu-i sunt străine, cel care fusese un dandy pe lângă unchiul lui Naum ajunsese de nerecunoscut. I-am văzut fotografia. Fugarul a avut tăria ca, înainte de a deschide uşa casei, să intre într-un salon fotografic, aşa se numeau atelierele astea înainte de război, o dumiri el, atotştiutor, pe care-l ţinea un consângean al fugarului – domnu' Lupu. Chiar dacă pe firmă scria acum altceva: „La Prusianu, salon fotografic", să ştii, Anna, că tot domnu' Lupu era stăpânul. A, da, să nu uiţi să-mi aduci aminte să-ţi spun şi o poveste cu bătrânu' lu' Prusianu'. Tânărul care era calfă la domnu' Lupu, când Guvernatorul a trecut la românizarea industriei şi comerţului, de conivenţă cu patronul, folosi Valeriu un barbarism, unul din multele pe care le presăra în articolele sale, ca sarea pe bucate, s-a trecut el ca titular al salonului. Ei, şi ce dacă era neamţ, era mai român decât un român, aşa că se româniza şi mai eficient economia autohtonă!

În sfârşit, se arăta ziaristul nerăbdător, şi nu tacticos ca un povestitor, care nu cunoaşte dezagrementele spaţiului limitat al articolului de ziar, singurul pat de astăzi al lui Procust, fugarul păşi în salonul fotografic şi-i ceru domnului Prusianu să-i facă o fotografie. Tânărul se codi, crezându-l un cerşetor cu mintea rătăcită. Drept care trecu dincolo de o draperie de catifea verde şi reveni cu patronul. Acesta, iritat că a fost deranjat de la audiţia de dimineaţă a unui post de radio – ce ştiu eu care, se supără inutil tânărul, cu atât mai mult cu cât Anna, continuând să-l asculte, nu-şi arătase curiozitatea –, începu să-l bodogănească în idiş pe Prusianu.

Calfa înghiţi în sec, mai ales că din ajun roata istoriei se-ntoarse şi domnu' Lupu era din nou titularul salonului, iar schimbarea de pe firmament era doar o chestie de zile, suficiente însă până când se va convinge şi el, domnu' Lupu, că întoarcerea armelor nu e un bluf radiofonic; fotograful era din stirpea lui Toma Necredinciosul. Plusul ăsta de inteligenţă pe care-l atribuim poporului ales nu e altceva decât un plus de prudenţă, Anna. O să mă mai gândesc la asta şi tu vei fi prima care vei afla concluziile mele. În sfârşit, văzând că are de-a face cu un client pe cât de calic, pe atât de-ncăpăţânat sau poate că vrând să treacă mai democrat decât era, patronul acceptă să-l fotografieze. Şi bine a făcut, Anna, domnu' Lupu e astăzi singurul fotograf necooperativizat din oraş, căci între timp unchiul lui Naum a devenit şef la regională, ca urmare a suferinţelor trăite în timpul războiului, deşi el crede că ascensiunea sa politică se datorează pacheţelului pe care i l-a dat rabinul din lagăr. Într-adevăr, tovarăşul Naum – unchiul – mi-a spus că nepotul său păstrează pachetul, ca un talisman, lângă portretul lui Stalin.

Ştii ce se afla în pachet? Mi-a spus Francisc Munteanu, care a avut curiozitatea să-l desfacă în lipsa unchiului, marele ştab, o bucăţică de scândură, nu mai mare decât o palmă. Asta l-a salvat pe tovarăşu', asta a fost speranţa care nu l-a părăsit de

când a fugit din lagăr. Să nu uit să-ţi spun că şi domnu' Lupu, care a avut inspiraţia să expună fotografia fugarului, a tras foloase din această întâmplare. Nu, nu numai că e singurul fotograf particular, dar i se recunosc astfel merite din ilegalitate. Şi, la urma urmei, n-au fost? În timpul românizării economiei el a continuat, graţie tânărului Prusianu, să fie patronul salonului fotografic, iar după legile de atunci, după decretele Guvernatorului, în mod ilegal. Deci ilegalist, nu?

— Ştii, deschise în sfârşit gura şi Anna, şi eu sunt fiică de ilegalist.

Valeriu simţi că-şi pierde răsuflarea şi începu să tuşească zgomotos. Zeul Krishna îl încurajase, imprudent, să aibă încredere în primul ieşit în cale.

— Eşti fata tovarăşului Naum?

— Nu, negă energic Anna, sunt fiica lui Peţeanu, adăugă ea, liniştindu-l.

La stâlpul infamiei

Ştirea aceasta curmă încă din faşă alunecarea în mizantropie pe care o simţea tânărul ziarist. Povestea tatălui Annei nu-i era străină. Dar nu numai lui. Toată lumea ştia incredibila pedeapsă la care fusese supus Peţeanu, din ordinul personal al Guvernatorului militar. Pe la începutul războiului, vrând să curme afacerile veroase, care înfloriseră pe vremea Uzurpatorului, înfiinţă Garda Financiară. Valeriu fusese prea mic ca să-şi mai amintească uniforma pe care o aveau inspectorii ei, o uniformă verzulie, cu fireturi aurii şi cu stilet. Pe unele dintre victime însă avusese ocazia să le vadă mai târziu în postura de persecutaţi ai regimului militar. Stâlpul cu pricina nu era ceva de speriat. Dimpotrivă, era chiar una din podoabele în marmură ale intrării monumentale în Primărie. Pe aici, ca şi azi, n-avea acces fitecine, ci doar primarul, consilierii săi, apoi oaspeţii de prestigiu ai cetăţii, când catadicseau să vină în

inspecţie. Fără destinaţie utilitară, în timpul Legii marţiale căpătase o utilitate stranie. Aici era adus pedepsitul. Şi legat fedeleş. Era păzit întotdeauna de un soldat înalt, vânjos, cu o ţinută severă, marţială, soldat care se schimba la fiecare sfert de zi, în timp ce vinovatul era ţinut în aceeaşi poziţie de smirnă, o poziţie imposibilă, patruzeci şi opt de ore. Întotdeauna, în faţa condamnatului se afla o plăcuţă pe care vinovatul fusese obligat să-şi decline şi să-şi caligrafieze singur vina şi numele din Codul Penal care-l pedepsea astfel: hoţ, şantajist, traficant de influenţă, speculant… Tatăl Annei fusese şi el printre cei ţintuiţi la stâlpul infamiei. Cei care au fost martori oculari, din ce în ce mai puţini, spun că Peţeanu, modest funcţionar la circa financiară, perceptor, cum se numeau, era învinuit de a fi luat mită. După căderea Guvernatorului a început însă să se lăţească zvonul că pedepsitul făcuse parte dintr-o organizaţie clandestină şi, cum nu i se putuse dovedi apartenenţa, Siguranţa Statului îl garnisise cu un flagrant delict de luare de mită. Nu după mult timp, Peţeanu avea să moară de inimă rea. Bineînţeles, după arestarea guvernatorului, fiind singurul dintre cei astfel pedepsiţi care se prăpădise, poate de ruşine, gestul reparatoriu al posterităţii nu era chiar gratuit. Oricum, pedeapsa inventată atunci de Guvernator se dovedise prea blândă pentru asanarea corupţiei. De aceea se vorbea chiar că stâlpul infamiei va fi înlocuit cu tragerea în ţeapă. Cum revoluţia nu a dat răgaz pentru a verifica temeinicia zvonului, recomandăm istoricilor acelor ani să nu ia ştirea decât sub beneficiu de inventar. Oricum, perspectiva de a fi legat şi expus în dosul lui Ovidiu, la intrarea Primăriei, n-a speriat pe mulţi, poate doar pe copii, şi printre ei s-a aflat şi Valerică. Chiar dacă n-avem cunoştinţă cum a evoluat curba pe care a urmat-o corupţia – presa nu inventase sondajele de opinie –, ştim însă că, „mutatis mutandis“, iniţiativa particulară pentru căpătuirea pe nemeritate a tras ceva foloase, dar nu în sensul dorit de Guvernator, ci

„au contraire“. Şi asta din cauza compasiunii trezite de cei pedepsiţi într-un mod anacronic, barbar.

Astfel, într-o zi de sabat, când enoriaşii iudei se strângeau la templu, doi nevoiaşi din „Micul Paris“ avură ideea să le ceară de pomană. Ştiindu-le caracterul cumpătat, deşi despre altul (alţii) în atare situaţie se foloseşte cuvântul zgârcit, cerşetorii, de parcă se prinseseră într-o întrecere, îşi făcură cunoscute apartenenţele, deşi nimeni nu-i obligase. Pe o tăbliţă: „Sunt cerşetor armean“. „Sunt cerşetor evreu“, aflau enoriaşii despre celălalt. Niciunul dintre cei care păşeau spre lăcaşul sfânt nu se întreba – probabil că prudenţa specifică se lasă la uşa templului – de ce folosesc cei doi plăcuţele astea pe care le mai văzuseră doar la picioarele celor legaţi de stâlpul infamiei. Poate că de sabat evreii nu sunt prepuelnici. Poate. Altfel, cei doi năsoşi puteau trezi bănuieli, puteau fi chiar socotiţi a fi fraţi, dacă nu buni, măcar de mamă sau de tată. Dar nimic. Toţi treceau pe lângă ei şi cu un gest ritualic întorceau spatele armeanului, lăsând să cadă în căciula evreului banul milosteniei. În sfârşit, când şi ultimul dintre credincioşi care avea de dat dădu, apăru şi rabinul ca să se minuneze de prostia armeanului. „Bine, omule, îi spuse rabinul, ce ţi-a venit să te aşezi la sinagogă şi nu te-ai dus să cerşeşti la ai tăi?“ „Auzi, domnule“, îi spuse cerşetorul, ridicându-se cu greutate, făcând să-i pârâie oasele, „ne-om duce şi acolo. Hai, mă“, îl ajută el pe tovarăşul lui de cerşetorie să se ridice de pe trepte, „hai să mergem. Ăsta vrea să-i înveţe pe armeni cum se face negustoria“, adăugă ironic. Şi se mutară câteva străzi mai jos ca să încerce şi fidelitatea etnică şi cumpătarea conaţionalilor, porniţi şi ei să ceară dumnezeului tuturor, dar pe limba armenească, întreaga lui milostivenie. Istoria nu consemnează dacă, măcar acolo, şi-a făcut apariţia temuta gardă financiară a mareşalului…

Unde se vădeşte talentul de sculptor al Annei

Simţindu-se vinovat pentru reacţia pe care i-o declanşase paternitatea fetei, Valeriu se grăbi s-o îmbuneze cu povestea celor doi cerşetori armeni. Bagatelizând astfel, delicat, stigmatul menit să-i umbrească pe urmaşii condamnaţilor, Valeriu reuşi să schimbe umoarea fetei. Anna continua să asculte în tăcere şi, cum de la un timp se convinseseră că lungimea plajei de la Internaţional la Cazinou e egală cu cea de la Cazinou la Internaţional, se aşezară în apropierea tivului capricios pe care-l făcea perdeaua înspumată a mării. Întoarsă cu spatele spre băiat, fata se apropie de apă, lăsându-şi gleznele goale mângâiate de valurile ce se netezeau alene pe nisip. Aşa ciucită cum şedea, cu poalele rochiei strânse între coapse şi gambe, Anna părea exact modelul care-l inspirase pe sculptorul necunoscut al statuetei descoperite de prietenul Nubi la Histria. Arheologul îi făcuse ziaristului favoarea să-i boteze descoperirea şi acum, amintindu-şi de asta, Valeriu regretă că se grăbise, cum îi era meteahna, să-i pună un nume de floare. Admirând-o acum pe Anna, numele statuetei se cerea schimbat în *Pasărea soarelui*. Se dădu mai aproape de fată, indiferent la vălurelele ce se succedau ritmic, ca un metronom, peste căputele tenişilor chinezeşti. Atenţia îi fu atrasă de ceea ce făcea Anna. Deşi apa în mişcarea ei de du-te-vino netezea tot, fata reuşise să înalţe un postament de nisip, modelând apoi o siluetă care aducea cu cea a poetului exilat.

— Fantastic, se bucură Valeriu, parcă am fi două vase comunicante!

— Nu vrei să-mi spui ce întreţinea speranţa gunoierilor din cartierul tău? îl întreabă Anna, fără să-şi întoarcă privirile spre el.

Roşu de fericire, băiatul avea acum dovada că fata fusese interesată de istoriile lui, aşa că se grăbi să continue să-i vorbească despre cei din „Micul Paris“.

În căutarea irmilicului de aur

Îşi întrerupsese povestea la salariaţii salubrităţii care nu-şi pierdeau deloc speranţa, mutând-o dintr-un anotimp în altul. Nădejdea era reînnoită de o poveste inspirată de punguţa cu doi bani. Cum că un gunoier dotat cu un acut simţ de observaţie ar fi găsit un „napoleon“ sau un „irmilic“ de aur sau măcar un cocoşel… Dacă în toată copilăria lui Valeriu nu văzu vreo faţă fericită de gunoier mângâiată de reflexele calde ale banului de aur găsit, nici gunoier posomorât, sceptic însă nu întâlni. De aici, mărturisi el Annei, deducţia logică a viitorului dramaturg: speranţa valorează înzecit, chiar decât realizarea ei. Căci altfel, nu-i aşa, gunoierul fericit ar mai fi rămas gunoier? De atunci, la fel ca oamenii din mahalaua sa angajaţi la salubritate în speranţa unei îmbogăţiri iminente, deşi mai puţin răbdător, Valeriu tot căuta, în sterilul istoriilor pe care le tezaurizase lacomă cetatea, bănuţul acela de aur ascuns de ochii scepticilor de serviciu. Dar cum aceste gânduri tainice nu le mărturisise încă Annei, Valeriu părăsi repede programul său estetic, răspunzând curiozităţii existenţiale, curiozitate care nu se manifestă în planul speculaţiei, gen speranţa e mai preţioasă decât aurul, ci într-un spaţiu strict limitat de depistarea sursei prin care gunoierii îşi puteau plăti datoriile înainte de a apuca să găsească „napoleonul“, „irmilicul“ sau măcar „cocoşelul“ rătăcit. Încă de atunci, înaintea revoluţiei tehnico-ştiinţifice, „Micul Paris“ cunoştea policalificarea şi gunoierii – ca să vedeţi cât de inventivi sunt cavalerii speranţei şi deci să nu mai nesocotiţi nădejdea pe motiv că ea n-ar avea valoare de întrebuinţare –, salariaţii ăştia trăiau toată viaţa febra aurului. Lângă furgonul cu care cărau gunoaiele pe malul ghiolului, conţinut pe care îl împrăştiau pe o suprafaţă suficient de întinsă ca să poată fi cercetat de ochii lor beliţi, ca ai eroilor lui Jack London prinşi în hollywoodiana goană după aur. Dar nici prea beliţi, pentru a nu risca să le scape de sub control vreo potaie atunci când înlocuiau

furgonul de gunoier cu puşcăria ambulantă de hingheri. Furia cu care cavalerii speranţei alergau câinii vagabonzi era direct condiţionată de mărimea debitului la băcan, la găzar, la lumânărar. Pentru rentabilizarea hăituielii, filmele cu Zorro sau „Omul cu mască“ le sugeraseră un soi de lasou, dar nu dintr-o funie, ci dintr-o sârmă galvanizată. Unealta avea forma cifrei şase. (Ea o fi sugerat avertismentul pe care şi-l şoptesc sau şi-l strigă marginalii când riscă să fie prinşi în flagrant delict de gardieni: şase-şase?) Cercul din capăt era mobil şi, după ce gunoierul, devenit hingher, reuşea, după încercări succesive, să petreacă covrigul peste capul câinelui, ostenelile policalificatului se opreau; vânatul, străduindu-se să scape, îşi strângea singur laţul de gât. Furgonul, odată populat de javre şi potăi, lua drumul ecarisajului? Aiurea. Poate hingherii din alte locuri ale planetei, acolo unde mai bântuie câini vagabonzi. Doar nu ne putem imagina să supravieţuiască profesii care nu-şi mai găsesc utilitate socială. Chiar dacă se mai întâlnesc locuri de muncă fără obiectul muncii. Dacă în altă parte drumul câinilor vagabonzi spre mănuşi e scurt, nu aşa se întâmpla cu cei din „Micul Paris“. Cocoţaţi cu toţii pe furgonul lor, la care înlocuiseră coviltirul cu o cuşcă tip zoo, hingherii reprezentau o familie pornită să populeze vestul sălbatic. (Formidabil! Ca un făcut, comparaţiile ne conduc la similitudini cu americanii din epoca pionieratului din „lumea nouă“, şi nu cu parizienii cu care mahalagiii ţineau să semene. Sau te pomeneşti că aşa-i şi-n literatură, nu numai în viaţă: vrei să te înscrii într-un gen, dar roata, care învârte fuiorul epic, te trage spre altul.) Alcătuind un tablou vivant pus pe roate, demn de marile demonstraţii ale oamenilor muncii, cavalerii speranţei porneau să facă turul cartierului, ţinând caii la pas, calm, metodic, aşezat, cu tactul acela cu care se fac şi se desfac perechile la dansurile din Sala Oglinzilor de la Curtea lui Ludovic Soare. (Să-i dăm şi Cezarului ce-i al lui!) Mai atenţi cu partenerele lor decât cavalerii din epoca luminilor totuşi. Căci n-aveau a conduce o

prinţesă sfioasă la primul ei bal, ci un ciopor de potăi. Fă-le, dacă poţi, să nu latre cât le ţineau gâtlejurile! Şi le ţineau, slavă Domnului, căci erau trăite sub cerul liber, şi nu sub un glob de cristal, aveau liber la lătrat sub nopţi cu lună plină, iar laringita n-o cunoşteau, beneficiind abundent de aerosolii marini. Hărmălaia copiilor ţinea isonul javrelor. Poate credeau că hingherii sunt de la garda financiară a Guvernatorului sau mamele lor, exersând pedagogia maternală, îi speriaseră arătându-le cuştile unde se vor afla şi ei dacă nu se vor aţine pe lângă poalele lor. Of, numai mamă de copii de mahalagii să nu fii! De dis-de-dimineaţă şi până târziu în noapte, odraslele hălăduiau pe malul ghiolului sau, şi mai rău, de Sfânta Mărie, atunci când Marea cere oameni şi e întotdeauna umflată şi isterică, ei făceau dinadins pluta, departe, în larg, de unde puteau vedea, printre valurile cât casa, turnurile Bisericii Sfântul Gheorghe. Când copiii îşi terminau tirada fricii, experimentată într-o gamă largă de vocalize acute, le luau locul cumetrele care se ajutau nu numai de vocile exersate ca bocitoare angajate cu ora de pompele funebre ale Cetăţii, dar şi cu mâinile agitate ca nişte aripi de moară de vânt, exersate şi ele – mâinile – în ghionturi repetate pentru a-şi trezi bărbaţii din mahmureala băuturii în scopul unei scărmăneli soft. În zarva iscată se auzeau din când în când şi argumente raţionale, cum că, de pildă, e datoria creştinească sau musulmană, mă rog, cum se întâmpla să fie credinţa policalificaţilor, să dea drumul unor fiinţe lăsate de Domnul în libertate în deosebire de suratele lor cu pedigri, care mai toată ziua împart patul cu stăpânele. Poate că vocea adevărului ajungea până Sus, în ceruri, dar cert e că ea nu reuşea să ajungă la cavalerii speranţei, cum şi arătau hingherii, foştii gunoieri din zori, cocoţaţi cum stăteau acum, sus, pe capră, ca nişte conducători de poştalion. Aşa cum muzica tace când zornăie arginţii, tot aşa se întorcea mahalaua la liniştea dintâi abia când cumetrele, constituind ad-hoc o societate filantropică de salvgardare a câinilor liberi, se

porneau să facă o chetă publică, obţinând eliberarea pe cauţiune a javrelor. Cheta, *nota bene*, nu era ceva simbolic, gen contul omeniei instituit după cutremur, ci suficient de substanţială ca să poată acoperi debitele policalificaţilor, plus un chef la botul calului, cu ţuică, brânză cu ciuşcă, măsline, ceva calcan prăjit. Altfel, spectacolul „noi ne facem că ducem potăile la ecarisaj, iar voi vă faceţi că ştiţi numai adunarea zgârcitului“ s-ar fi prelungit până când risca să se strice echilibrul convenit din timpuri vechi între cerere şi ofertă. Şi cine s-ar încumeta să întoarcă cu fundu-n sus starea statornicită de când se ştiau şi ei, cavalerii speranţei, şi muierile astea fără vârstă, cine? În faţa perspectivei de a se destrăma „establishmentul“, cei mai slabi de înger se dovedeau turcii şi în ograzile lor se aciuau, un timp, javrele graţiate de cei ce îmbrăcaseră, doar trecător, aşa, ca pentru o ceremonie, haina hingherilor. De ce tocmai ei puneau atâta suflet în salvarea patrupezilor? E câinele – kiopek – animal protejat de credinţa lor sau naturelul le dicta să nu lipsească mahalaua, la fel ca Stambulul, de spectacolul vivant al patrupezilor vagabonzi?

— Ţie nu-ţi plac câinii, Valerică? se întoarse Anna spre el, descoperindu-şi şiragul strălucitor al dinţilor într-un zâmbet cuceritor.

Valeriu se simţi dezamăgit. Vru să-i spună, dacă nu aşa, de la obraz, cum se supărase dimineaţa pe redactorul său şef, când acesta se arătase insensibil la ofranda zilnică adusă de Beniuc, măcar s-o facă să priceapă că se aştepta de la ea să fie o ascultătoare mai perspicace. Se ridică hotărât să n-o cruţe, dar când privirile sale trecură de spatele arcuit al fetei, imaginea pe care ea i-o ascundea îl intrigă într-atât, încât simţi cum se lichefiază vehemenţa cu care se pornise s-o admonesteze. În răstimpul în care Valeriu cutreierase prin istoria nescrisă a cartierului său, Anna clădise din nisip casele, piaţa, căruţele tătărăşti, mari şi pântecoase, ale cavalerilor speranţei, haitele de câini, da, iată şi cumetrele şi peste toate astea, aşa cum venea lumina din spatele lor, dinspre lac, unde

soarele, cât o tipsie cu jăratic, scăpăta nu înainte însă să lungească peste replica din nisip a „Micului Paris“ umbra statuii surghiunitului… De unde ştia Anna că micii parizienii îl revendicau pe Ovidiu? Doar nu-i vorbise despre asta. Era doar secretul lui. Şi dacă ştia sau măcar bănuia taina, de ce i-a spus aşa, ca un reproş, că lui nu-i plac câinii? Hotărât lucru, avea la multe să se gândească la noapte. Ce păcat că era „cap limpede“ la tipografia unde tipăreau ziarul.

De jos, de unde continua să stea ghemuită, Anna îl fixa zâmbitoare, aşteptând ceva. Valeriu îi întinse mâna, fata se prinse şi se ridică pe vârfuri până îi ajunse în braţe. Vântul de Nord, care se potolise după-amiază, începu din nou să bată, de data asta dinspre larg. Sărutând-o, Valeriu îi întoarse astfel capul, încât ea să nu vadă cum valurile se pornesc să netezească plaja cu cartierul miniaturizat cu tot. Dinspre Sud, de la Cazinou, se apropia un tractor trăgând după el un plug. Îl urmau doi grăniceri ţinând de zgardă doi câini-lupi. Se făcuse ora când plaja tuturor devenea ţara nimănui. Pentru a evita o explicaţie cu soldaţii, în care, cu siguranţă, s-ar fi pierdut cu firea, Valeriu o întoarse pe Anna cu spatele spre cei care se apropiau, împingând-o uşor spre Internaţional. În direcţia în care mergeau plaja era pustie, cum pustie părea şi terasa singurului hotel care se afla dincoace de Cazinou. În spatele lor, după ce valurile neteziseră totul, vântul făcea să fâlfâie poalele lichide ale draperiei dantelate, în timp ce în urmă venea, somându-i, ca un buldozer, tractorul, întorcând brazde din care ieşeau scoici şi râme. Noaptea venea la marginea lumii…

A cui e maşina azvârlită în mare

Mulţimea se îmbulzea spre marginea de noapte a falezei, riscând să se răstoarne peste balustrada metalică în Mare. Valeriu remarcă imediat că o asemenea înghesuială nu mai cunoscuse faleza de pe

vremea când aici se mai oficiau ritualurile Bobotezei. Întotdeauna un ger uscat, care părea straşnic celor rămaşi la gura sobei sau încotoşmăniţi în blănuri. Aceeaşi mulţime de gură-cască se aduna, an de an, să comită ritualul oficiat de episcopul Tomisului. Printre ei, bineînţeles, micii parizieni şi odraslele lor. De regulă, doi sau trei temerari se urcau în barca pescărească proaspăt vopsită şi având un preot la probă, se îndepărtau câţiva metri de digul de piatră din dreapta Cazinoului, doar în golfuleţul acela, cât un buzunar, pe care a cutezat Cetatea să-l facă în acest colţ de ape. După ce popa nazaliza rugăciunile cuvenite, arunca crucea nu departe de barcă. Înotătorii lepădau de pe ei halatele, probabil că erau chiar capoatele nevestelor sau poate nişte anterie reformate ale bisericii, şi săreau după ea în apa rece ca gheaţa. Atât de repede se întorceau căutătorii la baza de plecare, încât unii mai cârcotaşi puneau la îndoială că obiectul scos din apă era acelaşi cu cel aruncat de popă. Unul dintre înotători avea să-l arate triumfător mulţimii. Oricum, cert este că norocosul era întotdeauna – da, aveţi o intuiţie peste media mulţimii! – un mic parizian. Valerică era fascinat de acest spectacol şi trăia cu emoţie evenimentul, un eveniment pe care niciodată nu l-a considerat religios, cum era împărtăşania pascală pe nemâncate, cea care îl obliga la câteva ore de abstinenţă alimentară, ci un fapt sportiv, competiţional. Emoţiile sale nu erau de ordin mistic, ci provocate de necunoaşterea rezultatului final: va triumfa sau nu un co-mahalagiu? Cum crucea era arătată mulţimii de unul din „Micul Paris“, s-ar putea crede că de-a lungul timpului emoţiile lui s-au atenuat. Eroare! Şi astăzi el mai crede că ceasul rău ar putea face să le scape victoria, ceea ce trebuie să recunoaştem că e mai greu de realizat nu doar într-un ceas nefast, ci chiar şi într-un ceas şi jumătate. Mai târziu însă, o, mult mai târziu, Valeriu va încerca să dreagă busuiocul, afirmând că emoţiile sale nu erau generate de cine va câştiga, ci dacă toţi vor supravieţui botezului luat în apa rece ca gheaţa. S-ar putea să fi

fost adevărată îngrijorarea asta, din moment ce deseori trebuia făcută copcă în golfuleţul de lângă Cazinoul oraşului, nu cel al Mamaiei, în dimineaţa Bobotezei, ştiindu-se chiar şi de atei că gerul e necruţător în această zi sfântă. Chiar dacă ar fi adevărată supoziţia, înclinăm să credem că Valerică şi-a schimbat părerea asupra motivaţiei emoţiilor după ce revoluţia a oprit exhibarea publică cu „uite crucea, nu e crucea“ prin Legea ocrotirii sănătăţii publice. Şi chiar dacă nu se interzicea punctual obiceiul, acesta s-ar fi stins, probabil, nu *ex abrupto*, ci lent, aşa cum au expiat şi alte tradiţii, cum ar fi nunta cu dar, de pildă. Dar dacă s-ar fi perpetuat ritualul public al Bobotezei, cert este că „micii parizieni“ ar fi evitat prezenţa la pescuirea obiectului sfânt, nu din cauza creşterii gradului lor de integrare ateistă, ci pentru un alt fapt de natură materialistă: dispariţia comerţului privat. Cum le-ar fi stat micilor parizieni să umble acum din apartament în apartament, cu crucea pusă pe o tavă de argint, şi să aştepte de la chiriaşii blocurilor să-i omenească? Le-ar fi stat tare prost, dacă ne gândim şi la faptul că nu e uşă de intrare care să nu fie dotată cu un vizor, iar cum numărul blocurilor care au trecut la electronizarea intrării din stradă a crescut, retragerea din afacerea de Bobotează ni se pare un gest cuminte din partea mahalagiilor, câţi şi pe unde or fi ei azi. Ehei, pe timpuri era altfel! Intrau temerarii înotători într-o cârciumă cu crucea culcată pe ştergarul de borangic şi tava pe care se afla semnul sfânt era repede umplută cu bancnote de toate mărimile, ca să le fie generoşilor anul plin. Şi-o ţineau aşa, cu blagoslovitul, până îi luau la goană târgoveţii care îşi dădeau în sfârşit seama că an mai prost ca ăsta nu putea fi decât anu’ ce se apropia… Vai, ce rău le mergeau trebile, deşi îi omeniseră şi pe colindătorii cei mici, dar şi pe golanii ăştia care se aruncau în mare de gerul Bobotezei.

Privind acum cum se bulucea mulţimea peste balustrada de la marginea falezei Cazinoului, eroul nostru putea constata cât de mare fusese progresul

înregistrat de mahalagiii săi în acest răstimp: nu mai riscau să facă infarct la contactul cu apa rece ca gheaţa, ci transferau riscul asupra proprietarului autoturismului aruncat în Mare, exact în acelaşi loc. Aferim!

Valeriu, dramaturgul, un om incomparabil mai temperat decât ziaristul omonim, ştia că esenţialul e să nu vrei să faci ceva, să ştii să-ţi refuzi pornirea reflexă către ceva, de aceea avea pacienţa să aştepte ca mulţimea, constrânsă de atitudinea sa vulgară, nespirituală, reacţionând la primul impuls, să se împrăştie pentru a-i lăsa şi lui un câmp mai larg de observaţie. Primii care ieşiră din monomul bolnavilor de viciul curiozităţii se dovediră a fi cei doi ciobani. Faptul îl bucură pe scriitor, întrezărind şansa unei posibile însănătoşiri spirituale a producătorilor de telemea. Într-o simetrie perfectă, ca-ntr-o imagine de oglindă, cei doi îşi ridicară clopurile, ştergându-şi scăfârliile cu gesturi largi, circulare. Se vedea bine că sentimentul lor de proprietari ai autoturismului de teren ARO nu fusese agresat prin aruncarea unui obiect asemănător în Mare.

— De ce nu m-aţi întrebat, măi, fraţilor, vă linişteam eu. Maşina voastră e aia, nu? le arătă Muzafer frumuseţe de maşină parcată insolent sub semnul de oprire interzisă.

Cei doi aprobară fericiţi: da, Aro ăla cu dublă tracţiune, aia e maşina lor şi nimeni n-a atentat la ea.

— Cea aruncată în mare, se întoarse Muzafer spre mulţimea care încă nu-şi satisfăcuse păcatul curiozităţii, e a mea!

Zâmbetele celor doi ciobani îngheţară pe chipurile lungite de mirare.

— Haide, Valerică, nu-l slăbi Muzafer pe dramaturg, numindu-l la fel ca odinioară, pe vremea când acesta era doar ziarist, îl am pe Girondini dispus să exerseze scoaterea lui prin parapsihoză. Cum a aruncat-o, aşa s-o scoată. Experiment mondial, îţi povestesc eu.

— Domnule, nu vă fie cu supărare, se auzi Muzafer interpelat de Ion sau Pătru, de ce nu-i trageţi

o bătută lu' ăla cu vrăjile?

— Păi, ce vină are Girondini? El a făcut-o la comanda proprietarului. Asta e meseria lui: minunile. Enervat că a pierdut la table, a cerut lui Girondini să arunce maşina în apă, lămuri turcul, uşor amuzat.

— La tableee? îşi lungiră ciobanii vocile.

Evidenţa îl convinsese şi pe scriitor: făceau transhumanţa telemelei tip oaie motorizat, cu un ARO 244 pe motorină.

— Da, la table. Ce vă miraţi aşa, mă flăcăi? Campionul Orientului sunt eu, se împunse turcul în piept cu indexul cât un crenvurşt de tip nou, am câştigat maşina chiar în seara asta. Dacă vreţi să vă încercaţi puterile, puneţi jos ARO ăsta, cu butoaiele cu brânză cu tot. Mă găsiţi în „Micul Paris".

Unde se povesteşte despre Serafim, baschet şi de ce s-a amânat revoluţia agrară

Mărginenii se grăbiră spre maşina lor şi abia când ajunseră în dreptul remorcii unul dintre ei, parcă Ion, îndrăzni să întrebe:

— Dar unde e, bre, cârciuma asta?

— Nu e cârciumă, ci un sălaş de oameni buni, o dădu Turcul în graiul local al producătorilor deplasaţi pe Litoral, unde produsele lor erau acum preţuite în leu-aur.

Apoi Muzi se puse pe jucat şi cântat. Cu mâinile ridicate cu eforturi lăudabile deasupra capului, pocnind crenvurştii ca nişte castaniete, sucindu-se şi răsucindu-se greoi, ca un urs în jurul axului, Muzafer atacă din nou oraţia de petrecere a moţoganilor, dar într-o tratare orientală, uşor melopeică, de parcă se pregătea pentru un nou disc la „Electrecord" cu cântece de petrecere şi de pierzanie culese de pe meridianele lumii. Lumea, văzându-l, întoarse spatele maşinii amfibii şi-l înconjură pe turc,

ţinându-i isonul care cum putea. Era o astfel de hărmălaie, încât câinii de rasă de prin vecini căzuseră din visele lor roz-fondant în hăul horror, de parcă năvăliseră în apartamentele stăpânilor haitele de câini vagabonzi.

Când toţi beneficiarii spectacolului oferit de Muzafer se socotiră că-l pot egala pe turc, devenind şi protagoniştii carnavalului sui-generis, Muzafer se retrase la marginea platoului dintre Cazinou şi Acvariu, unde în urmă cu câteva decenii se aflase muzeul arheologic de unde fusese înhăţat Nubi şi dus la Canal. Apoi se şterse de năduşeala abundentă cu o batistă cât un ştergar de nuntă.

— Vezi, măi Valerică, tu, care eşti acuma om mare, nu faci nimica acolo, arătă el spre vest, spre Bucureşti probabil, şi nu spre fosta capitală a luminilor, să afle lumea despre noi, despre „Micul Paris“.

— Lasă asta, se eschivă Valeriu de răspundere, mai bine spune-mi adevărul: a cui e maşina aia, că doar n-oi fi câştigat un parc întreg de Dacii, ca să o laşi pe asta să ruginească în Mare!

— Ei aş, am pierdut noi averi şi mai mari şi nu s-a sfârşit lumea, ce-i acolo o maşină pe lângă altele, măi Valerică, mă băiatule? Numai că fii liniştit, maşina asta nu e a mea, nici a ta, nici a… – vru el să parodieze o triadă celebră, dar se răzgândi din cine ştie ce obscure motive, adăugând sec: e a unui nevolnic din mahalaua noastră, care a pierdut-o la barbut… Valerică, oftă de data asta Muzafer, mai degrabă ostenit de efortul făcut să urce panta decât de regretul de a vedea ducându-se pe apa sâmbetei valorile tradiţionale, s-au schimbat obiceiurile şi în mahalaua noastră. Jocul de table e acum la preţ printre intelectuali, iar babaroasele le-au luat în stăpânire „micii parizieni“. Dacă nu facem nimic, ne pierdem identitatea, oftă Turcul, vădit îndurerat de perspectiva anonimatului colectiv. Continua să se sprijine cu mâinile, alternativ, când pe un picior, când pe altul, până ajunse pe creasta falezei, în rând cu Farul genovez. În timpul războiului era altceva, făcu

Muzafer o pauză meditativă, ajutându-şi respiraţia să scape de cadenţa morbidă. În timpul războiului, îşi reluă meditaţia, se suspendă cele zece porunci şi supravieţuieşte cine poate; aşa am ieşit noi la liman, dar după aceea, odată furtuna trecută, apele se întorc în matcă şi bărbile se bărbieresc ca să se vadă când roşeşte obrazul şi când nu…

Cum se-nstrăinează oamenii buni…

Valeriu se uită mirat la prietenul său mai vârstnic, descoperindu-l preocupat de moravurile obştii. Îl intriga orice ieşire a individului din partitura rolului său; un jucător de table totuşi, cu atât mai mult un campion, trebuie să fie un jucător de table şi atât, un producător de brânză, un producător de brânză şi aşa mai departe. Ce s-ar face lumea dacă s-ar trezi într-o bună dimineaţă uitând de distribuţia ocupaţiilor impusă de diviziunea socială a muncii şi ar vedea că fiecare individ îşi organizează o economie închisă în care el le face pe toate… Nici perspectiva asta nu i se părea utopică – prea văzuse ca ziarist pe mulţi pricepându-se la toate, muncind cu gura, ca să nu-i bănuiască în stare să treacă într-o zi şi la fapte. De aceea, pierderea identităţii despre care-l avertizase Muzafer că-i paşte pe „micii parizieni“ i se arăta şi lui posibilă.

— Uite, reluă Turcul, încurajat de tăcerea prietenului său, tăcere în care Muzafer bănuia o tulburare adâncă, mă uitam la mocanii ăştia…

— Crezi că sunt ciobani? îşi mai exersă vigilenţa fostul ziarist cu o ultimă zvâcnire.

— Vezi, Valerică, îl mustră Turcul dezamăgit, şi tu ai devenit bănuitor. Aşa ne înstrăinăm unii de alţii. Nu eram aşa… Stai, lasă-mă să termin, îl opri Muzafer să protesteze, tu crezi că mocanii ăştia vor mai intra vreodată într-un bar? Nu, îi astupă gura cu palma lui dolofană, ca un pui de pernă, nu te grăbi să-ţi dai cu presupusul, meditează mai întâi şi lasă-te

de concluzii gazetăreşti. Vrei să fii scriitor şi treci prin viaţă ca un tren printr-un tunel… Dacă vrei să afli părerea mea, ţi-o dau gratis. Eu m-am gândit îndeajuns la asta şi iată răspunsul meu: da, vor merge! După ce fac căsoaie la copii, ce-or să facă mai departe cu banii? Or să ia câte un ARO pentru ei, câte o Dacie sau vreun Volvo la licitaţie la fiecare fecior, suflându-i-o vreunui fotbalist de sub nas, şi pe urmă ce-or să mai cumpere dacă elicoptere nu li se vând, iar cu locomotivele diesel, pe care le facem în întregime în ţară, chiar dacă li s-ar vinde, n-au ce face cu ele pe munte. Atunci vor veni la bar. Nu pune pariu cu mine, că pierzi, îl avertiză Muzafer.

Nici pomeneală să-i treacă scriitorului prin cap să-l contrazică. În niciun caz, doar nu era dintre naivii ăia care chiar cred că întotdeauna „turcu' plăteşte".

— Fii convins, adăugă Muzafer, că ăştia, îi arătă pe ciobani, care le ieşiră în faţă cu maşina, ăştia abia aşteaptă să le cumpărăm brânza ca să se-ntoarcă în sat şi să se laude cu minunea ai cărei eroi au fost. Vrei să-i întrebi? Valeriu făcu semn că nu. Află, Valerică dragule, în ziua de azi numai faptele bune nu-şi găsesc lăudătorii.

— Domnule, îl chestionă pe Muzafer Pătru, după cum îl botezase dramaturgul pe cel fără mustaţă, cum se cheamă meseria lu' domnu' ăla care ne-a luat toate cele, fără ca noi să luăm samă?

— Păi, ce treabă aveţi să aflaţi, se prefăcu Muzafer curios, lipseşte vreun „Bălcescu" din teşcherea?

— Nu, ferit-ar sfântu', se precipită cel cu mustăcioara cât o părere, încercând să-l îmbuneze pe turc, întrebăm şi noi, aşa…

— Pun rămăşag că vreţi să povestiţi în sat despre ce vi s-a întâmplat în seara asta la bar.

— Şi dumneavoastră tot cu… făcu Pătru cu degetele de la mâna stângă răşchirate o mişcare circulară, strângându-le apoi ca un evantai spre degetul mic…

— Nu, dom'le, ţi-am zis doar: eu sunt Muzafer, din „Micul Paris", campionul Orientului la table.

— Dar la ce şcoală se-nvaţă treaba asta?

— Tablele se-nvaţă…

— Nu tablele, alea le ştim, că şi noi ne ţinem de ele când facem sălaş cu oile în munţi, treaba astălaltă cu uite popa, nu e popa… Are el un fecior, arătă Pătru către Ion, mai rotunjor ca domnu' cel de la Cazinou şi nu prea-l trage aţa sus, cu oile de la stână. Am vrea să fie domn la oraş, cu maşină mică, şi poate că învaţă şi el să… încercă Pătru să-l facă pe Muzafer să înţeleagă rostul indiscreţiei sale.

— Da, aprobă Ion, tatăl unui flăcău dispus să schimbe transhumanţa tradiţională cu o meserie ce se practică şi ea pe drumuri, dar pe drumuri europene…

În care aflăm mai multe despre turc (turcul nostru, dobrogean)

— Ai văzut, mă, Valerică, se bucură Muzafer, până şi ei, care sunt plini de bani – nu-i aşa, flăcăilor? îi chestionă el, făcându-le pişicher cu ochiul –, până şi ei vor să fie ca „micii parizieni". Ştiu, ştiu – îl opri să-i replice, punându-i palma lui dolofană pe faţă, o labă mare cât o lopată, care cândva, când Muzafer era campionul de înot la fond al Constanţei, îi era de folos la vâslit.

Era înainte de a trece la jocul ăsta sedentar, despre care nu ştim dacă adânceşte circumvoluţiunile, dar avem dovezi certe că toacă nervii şi lăţeşte şezutul – partea aceea spate jos, care-şi schimbă numele – al practicantului, cum numea curul Ion Băieşu. Metafora asta o ţinuse minte împreună cu motivul delegaţiei lui Guţă. Încă nu scrisese dialogurile marelui succes de televiziune, Tanţa şi Costel. Venit la Constanţa cu o delegaţie de la Fond, cu o diurnă atât de mare, încât, pe lângă hotelul plătit, pleca de aici şi cu un palton cumpărat, obiect care-i lipsise în plină iarnă.

— Valerică, nu spun un secret vorbind despre tendinţa naturală a omului de a trăi mai bine, iar azi, aici, mai bine, arătă turcul cu indexul în asfaltul de

sub el, nu înseamnă ca în societăţile bazate pe exploatare, arătă el cu capul în direcţia Mării, să ai mai mulţi bani, ci mai mult timp liber. Asta nu se poate obţine nici la oi, nici la coada vacii, ci doar în artă, ca să nu vorbesc de ocupaţiile ilegale. De altfel, uită-te la tine, îl împunse turcul cu indexul pe dramaturg.

Timişana era surprins de aceste preocupări ale prietenului său. Se despărţise de Muzi cu ani în urmă. Seara, cânta, ca solist de muzică orientală, la fostul Castel Regal, acum Barul Orientul, iar în timpul zilei făcea pe „pictorul de vapoare“ la Şantierul Naval.

— Ce să ne mai mirăm de feciorii ăştia, îl invită Muzafer pe Valeriu să-i cântărească din priviri pe cei doi care îşi aplecară, vinovate, privirile. Până şi tu, mi-a spus Romeo, te-ai lăsat de munca la-mpărăţie şi te-ai apucat s-o faci pe artistul.

— Şi ce ţi-a mai spus? îl chestionă eroul nostru, nu doar ca să-şi satisfacă interesul, ci pentru a-şi reveni din uluială.

— Mi-a spus că până şi artiştii ăia refuză rolurile pe care le-ai scris. Iar că piesa ta e cam mistică. Cum ai putut să scrii aşa ceva, tu, care erai ziarist de partid?

— Mistică? Şi tu te-ai grăbit să crezi că sunt un prost dramaturg? întrebă Timişana întristat.

— Nu, eu nu sunt ziarist ca să mă pricep la toate, ci, dacă-mi permiţi o părere, cred că şi ăştia, artiştii, vor să fie altceva decât sunt.

— Aşa-i, oftă Valeriu uşurat, dom’ director vrea să-l joace pe Romeo, iar Romeo, prietenul nostru, regizorul, preîntâmpină dramaturgul riscul unei confuzii posibile, vrea să-i plătească şefului său, sau te pomeneşti că mie, se lumină Valeriu, vreo poliţă prin această distribuţie anapoda. Când eram ziarist le-am criticat teatrul făcând o analiză sociometrică de-au ajuns să mă reclame la UTC.

— A, să nu uit. Ce crezi că mi-a spus directorul? Nu se aştepta ca tocmai tu, membru de

partid, să scrii aşa ceva. Cică şi titlul l-ai luat din Biblie. E adevărat?

Când strugurii sunt prea acri, teatrul devine nefrecventabil

Muzafer vru să-i mai spună ceva, dar privirile sale îi întâlniră pe cei doi ciobani. Continuau să stea lângă ei, ca nişte elevi scoşi la tablă. Obişnuiţi cu mişcarea, se simţeau stingheri, trecându-şi greutatea de pe un picior pe altul, pendulând egal, simetric. Întâlnind privirile turcului, Pătru, înghiontit de Ion, după ce tuşi ca să-şi dreagă vocea, li se adresă:

— Domnii nu vor să meargă cu noi undeva să adăstăm o ţâră, căci le-o fi foame. Poate la Mamaia, mai adăugă el prudent, ca să nu creadă oamenii ăştia despre ei că nu ştiu care sunt pretenţiile orăşenilor când vor să mănânce ceva: la ei nu contează ce e pe masă, ci unde li se aşază farfuria.

— Ce zici, Valerică, îl înghionti Muzafer, nu se cade să refuzăm tradiţionala ospitalitate românească.

— Tocmai mă pregăteam să-ţi propun să mergem la Anna. Uite, e a treia zi de când sunt aici şi încă nu i-am vizitat atelierul. Sper că Romeo i-a zis ceva ca să mă acuze, dar ştii cum e Anna, încheie Valeriu, pentru ca apoi, brusc, să aibă o revelaţie: Ştii cum e cu artiştii ăştia când devin geloşi? Dacă e adevărat ce ţi-a zis despre piesă, de ce nu i-ar spune cu totul altceva Annei?! Iar ea ştii ce poate să-mi spună?

— Valerică, nu-ţi pot spune decât atât: fereşte-te de confidenţe şi mai ales să le faci publice, deşi, se îndoi Muzafer că sfatul lui mai poate folosi la ceva, tu te-ai apucat deja să te expui public, scriind teatru. Gazetăria e altceva, teatrul e însă striptease, ascultă-mă pe mine, mai adăugă el.

Şi, văzându-l absent, îl socoti docil, drept care, mulţumit, li se adresă celorlalţi:

— Aici, la Constanţa, noi suntem gazde, ăsta e rolul pe care ni l-a destinat Ăl de Sus, râse Turcul.

Aşa că noi facem invitaţia, se aplecă el într-o intenţie eşuată de a face un gest delicat, dar dacă voi vreţi să vă luaţi revanşa, o puteţi face mâine, în piaţă, vânzând brânza sub mercurial.

Cei doi aprobară, mai ales că socoteala de-acasă se potrivise să fie deja mai mică decât cea realizată azi-dimineaţă în târg. N-avuseseră parte de concurenţă; brânzarii dispăruseră fără urmă. Valerică aprobă şi el, nu fără a face o rezervă, în concordanţă cu statutul de independent pe care-l are un intelectual şi, cu atât mai mult, un artist-intelectual, ca să-l deosebim de confratele său neintelectual, cum e considerat pictorul naiv sau poetul popular.

— De acord, Muzi, hai să mergem, deşi, apropo de ce mi-ai zis, bag seama că până şi oamenii ăştia, închişi cum sunt de veacuri în căsoaiele lor – le-ai văzut porţile măcar la televizor? –, şi-au pierdut prudenţa, dorind să ne însoţească.

Cei doi aprobară. Probabil că erau mândri de căsoaiele lor în care nu intra, nepoftită, nici măcar musca. În acest timp, Valeriu devenise sceptic, convins că spectacolul cu piesa sa nu va trezi interesul publicului, rămânând o întâmplare artistică banală. Aşa ar debuta ca un dramaturg de excepţie. Nu valoric, se-nţelege, ci patologic.

Se urcară în maşina ciobanilor şi, cu samarul hurducăindu-le în spate – aşa i se părea dramaturgului remorca maşinii de teren –, porniră să străbată Peninsula. Erau învăluiţi de mirosul pătrunzător de brânză tip telemea de oaie, un miros de cojoc miţos udat de ploaie mocănească. Săraca brânză românească, n-o mai găseai pe piaţă, iar în lume circula sub numele de „greek cheese“, ambiţionând să fie competitivă cu mirosul camembertului. Muzafer îi pilota, descurcându-se de minune cu semnele de circulaţie, deşi nu condusese niciodată un vehicul, nici măcar o trotinetă, dar se vedea că are uzul îndelungat al drumurilor făcute cu maşinile de piaţă. În faţa restaurantului Păltiniş le ceru să oprească. Pătru sau Ion, în obscuritatea dinăuntru Valeriu nu mai ştia pe care cum să-l

deosebească, nevăzând mustăcioara, semn că ăla e Ion, se înscrise lin pe banda-ntâi, parcând ca un veritabil profesionist între o maşină şi o birjă. Indiferent la faptul că şi proprietarii acestora parcaseră sub semnul de interdicţie.

— Măi, Valerică, îţi aminteşti cum îl saluta portarul pe Serafim în noaptea aia?

Valeriu dădu din cap, cum să nu-şi amintească gustul în premieră al înfrângerii, gustul de cenuşă: echipa lor tocmai ratase calificarea în divizia A. Federaţia hotărâse ca turneul de baraj să se desfăşoare în oraşul lor, ca să aibă echipa locală o şansă în plus. Dar nu reuşiseră promovarea. Onomastica restaurantelor e ca şi a oamenilor – numele purtat acum: Păltiniş! Numele anterior: 1 Mai şi, mă rog, după numele de calendar al regalităţii: 10 Mai. Banchetul, programat la locanta asta prevăzută cu o grădină spaţioasă, a avut totuşi loc, deşi nu mai era banchet, ci priveghi. Aşa-i prin locurile astea, ar fi vrut Valeriu să-i dumirească pe cei doi ciobani, chefurile nu se contramandează, doar cravatele se schimbă, dar se răzgândi. Ce să-i intereseze pe ei schimbarea din mers a apetenţei pentru petreceri? Valeriu se uită supărat la Muzafer pentru ideea avută de a lua ciobanii după ei. Turcu' ăsta habar n-are cât de tare ne modelează gusturile geografia în care trăim. La munte sau la Mare.

— Ăştia – arătă supărat pe Ion şi Pătru – nici n-au apucat să descopere plăcerile distracţiilor la un bar cu program şi, hop, le şi taie calea un prestidigitator care vrea să-i lefterească. Cum poate un cioban din vârf de munte să aibă anticorpii unuia din Kiuciuk Paris?

Sau să-i intereseze cum el, Valerică, a gustat prima oară din paharul înfrângerii? „Fă-i să-i intereseze!“, îl îmboldi vocea vanitoasă a autorlâcului, orgoliul care-l viciază pe omul cumsecade, omul obişnuit, făcându-l să evalueze amintirile banale ca având valoare de circulaţie. Necondiţionând osteneala de a le face publice de găsirea unor cititori motivaţi să caute în ele irmilicul de aur.

Zarurile fuseseră aruncate. Valeriu trecu pragul spre alţii, amăgit că poate face dintr-un eveniment personal, trăit la sfârşitul adolescenţei, o monedă de circulaţie. În timpul acestui solilocviu, Muzafer făcu propunerea de a mânca ceva aici, la Păltiniş. Mai ales că numele restaurantului era atât de familiar distinşilor oaspeţi din Mărginime.

— Ştii ce, Valerică, în timp ce tu priveai crunt spre ei, fraţii noştri brânzari se gândeau să pună de-o înfrăţire cu Marea.

Valeriu, care o luase înainte, se opri în faţa porţii metalice. Se întoarse spre Muzafer, arătându-i intrarea interzisă de o placă de tablă prăzulie care dubla ştiutele vergele verticale ale porţii monumentale. Turcul, care se apropia legănându-se greoi, ca un marinar coborât pe uscat, îi zâmbi complice. În pofida schimbărilor de stăpâni, ca şi de nume, de la Funogea la nimeni, restaurantul nu-şi uitase menirea originară. Până la ivirea alimentaţiei ştiinţifico-raţionale, deverul lui era atât de mare, încât închidea poarta asta masivă abia spre ziuă, făcându-şi datoria de a sătura, fie noapte, fie zi, şi pe ultimul Setilă-Flămânzilă. Dar acum? Starea de camuflaj lăsa să se creadă că dincolo de ea e o proprietate privată sau un ţintirim, şi nu o oază în noapte. Când Valerică intrase aici pentru prima oară, ca junior al echipei de baschet, orarul era practic non-stop. Din moment ce de la închidere, mult după miezul nopţii, şi până la deschidere, în zori, foarte matinal pentru a servi amatorilor ciorba de burtă, schembeaua sau tuslamaua ori momiţe la grătar sau fudulii, nu treceau decât câteva ore şi uneori nici alea dacă unii consumatori mai de soi voiau să facă punte între două zile. De ani buni însă – buni? – la ora asta, odată cu găinile, chelnerii făceau monetarul. Muzafer îl asigură că nimic nu s-a schimbat, doar filmul sonor cu Marele mut. Norocul venea de la Şermet, tătarul crâmlean, responsabilul locantei, pe care îl ştiau toţi caraliii. Aşa că niciunul dintre ei nu trecea de poarta oarbă după noua reglementare galinaceică a orei oficiale de închidere. Ajunşi în incinta grădinii

restaurantului, după ce trecură prin arcada de piatră cioplită, mare avea să fie mirarea ciobanilor luând contact cu manierele consumatorilor: mesenii, care ocupau mai toate locurile, mâncau şi vorbeau muţeşte.

Avantajul orarului galinaceic al locantelor

— Vrei să zici, Valerică tată, îl mustră, zâmbind, la ureche Muzafer, că barurile de noapte nu sunt de noapte, din moment ce programul începe la concurenţă cu muezinul de la moscheea noastră din Peninsulă şi se termină la 10 seara, după ora de vară? Nu e mai bine aşa? E bine şi pentru personalul restaurantelor. Uită-te ce odihniţi sunt. Şi apoi, de ce să nu dai o şansă şi stâlpilor de bar să fie treji dimineaţa, pentru a-şi realiza personalitatea în câmpul muncii; şi să-i mustre conştiinţa sau ce-or avea treaz în ei, căci altfel, în somn, cine ştie ce vise erotice îi încearcă. Ştii cum zicea Freud despre vise? Sunt calea regală a inconştientului! – îl ului, din nou, Muzafer, de parcă îşi aruncase ochii pe misiva primită de la Pillat din Focşani.

Ion şi Pătru îl aprobau de zor, semn că ştiu şi ei atâta lucru.

— Da, cine ştie ce vise sterpe îi încearcă, reluă Muzafer, fără să contribuie la creşterea indicelui demografic. Apoi făcu, ca un maestru al scenei, o pauză necesară pentru ca spectatorii să aibă şansa de a-l aplauda. Mai bine aşa, cu porţile astea mari de fier forjat închise, cu tabla asta de culoarea mătăsii-broaştei, care nu trezeşte indiscreţia trecătorului. La ce bun, apoi, portar? Cui să se încline politicos? Consumatorului care-l înjură de mama focului că e dat afară, lăsând în frapieră bateria aproape întreagă? Virtualul portar nu mai trebuie să aibă grijă să nu-şi activeze durerea de şale, li se adresă de data asta Turcul celor doi oaspeţi ai Litoralului. Cine ştie

Constanţa la sfârşitul toamnei ştie cât de necruţătoare este Marea cu oamenii bolnăvicioşi.

De parcă până atunci el povestise, şi nu Muzafer, Valeriu se trezi vorbindu-le lui Ion şi Pătru despre Serafim, despre felul în care-l impresionase pe el, Valerică, mezinul echipei, comportamentul seniorial cu care acesta părăsise, spre zori, restaurantul. Pătru sau Ion, n-avea importanţă, urmau să aprecieze povestea. Sigur că au acasă, la Răşinari, video la care se închină când sunt la iernat. Valeriu se hotărî să procedeze metodic, meşteşugăreşte. Îşi aminti regulile din manualul american de scris scenarii după care se trăgeau, probabil, mai toate filmele pe care cei doi le vedeau, când rămâneau acasă lângă femeile şi pruncii lor. Mai întâi dramaturgul făcu descrierea fizică a lui Serafim: 1,84 metri înălţime (cam mic pentru un baschetbalist în ziua de azi, fie el şi conducător de joc), 90 de kilograme (cam greu pentru unul şi aşa nu prea înalt, se simţi tentat Valeriu să comenteze, dar renunţă, căci nu putea interesa cu asta devoratorii de video), ras complet în cap fie pentru a desăvârşi lucrarea începută de natură, fie pentru a se disimula, ascetic, fapt care dă un farmec sporit unui bărbat de 30 de ani… După ce îl înfăţişă cât de cât sub raport fizic, Timişana dădu şi câteva indicaţii psihologice, începând cu menţionarea temperamentului – flegmatic, „adică unul care n-are nervi“, traduse Muzafer, ca nu cumva cei doi să confunde temperamentul cu subprodusul unui tebecist. Nici pomeneală de vreo boală, chiar dacă omul nostru mai era şi roz în obraji, ca un purceluş. Umorul lui era tipic englezesc. Adică, explică Muzafer, râde, de e de râs, rămânând serios. Apoi, ironia lui Serafim: de milioane! Mai ales când se persifla. Aparţinea unei vechi şi înstărite familii de bancheri. Tatăl lui Serafim se naturalizase şi băgase banii în case de raport. Jumătate din fosta Stradă Regală îi aparţinuse, mai spuse Timişana, şi cei doi îşi arătară admiraţia prin semne şi interjecţii guturale. Adică era proprietarul străzii în proporţie de 51 la sută, glumi

Valeriu ca să-i facă pe Pătru şi Ion să dea mirarea pe un râs sonor. Fără succes. Cum Valeriu glumi fără să râdă, englezeşte, cei doi, necunoscând conotaţiile acestui 51 la sută, nici măcar nu alunecară în zâmbet, ba, dimpotrivă, deveniră serioşi, preocupaţi să nu piardă niciun detaliu dintr-o poveste care se aşteptau să fie captivantă. Chezăşia aşteptării lor era Muzafer, salvatorul bunurilor lor personale, la care atentase scamatorul de la Bar. Chiar aşa, unde-o fi pişicherul ăla? Precis că face scamatorii cu maşina Turcului. Iar Turcul, liniştit, ca şi cum nu maşina lui fusese aruncată în Mare, îl înconjura cu atâta preţuire pe scriitor, încât acesta se hotărâse să-şi amintească pentru ei, Pătru şi Ion, despre unul ras în cap, la fel ca poliţistul Kojak. Şi ăla nu avea plămânii vătămaţi, deşi o boală tot avea, căci n-ar fi folosit domnul ăsta, care e scriitor, cuvântul ăla pentru muci.

Strania poveste a lui Serafim

După ce descrierea personajului i se păru suficientă pentru ca urmaşii autorilor anonimi ai Mioriţei să şi-l poată proiecta pe ecranul minţii, ecran desţelenit încă de pe vremea Caravanei cinematografice şi populat acum de puhoiul filmelor video, Valeriu se apucă să adauge câteva detalii despre statutul social al lui Serafim. Surprinzător, dar tocmai la acest punct interesul ascultătorilor se dovedi mai mare. De fapt, nu ar trebui să ne surprindă dacă am şti tribulaţiile prin care trec mulţi dintre consătenii lui Ion şi ai lui Pătru, încercând să dribleze organele fiscale, foncierea lui Moromete, folosind motivul transhumanţei. Nu în căutarea unor păşuni cu iarbă mai grasă, ci în căutare de inspectori financiari cât mai indolenţi sau înţelegători. Un fârtat de-al lui Ion, bunăoară, avea o parte dintre oi pe lângă Lugoj şi el, cu alte oiţe, se amestecase printre momârlanii din Valea Jiului; altul îşi trecuse oile pe numele unui văr, fotbalist itinerant prin ţară la echipe

din prima divizie. Oile îşi schimbau pajiştile odată ce verişorul se transfera în alt oraş. O hărţuială asemănătoare îl făcuse pe Serafim să-şi urmeze studiile – aceleaşi – la Iaşi, Cluj, Timişoara, Craiova şi, la urmă, în Capitală; cinci ani de învăţătură în cinci centre universitare şi asta pentru a dejuca vigilenţa inspectorilor de cadre, nedându-le ăstora răgazul să confrunte declaraţiile despre starea socială a părinţilor, semnate pe proprie răspundere, cu actele din arhivele proprietăţilor. Stratagema lui Serafim se dovedise inspirată. Sau poate cadriştii de la agronomie erau mai înţelegători decât cei de la filosofie. Cinci ani, Serafim trecu dintr-un an în altul şi dintr-un oraş universitar în celălalt, lăsând, în afara unor false autobiografii, regretele colegilor. Ei pierdeau un camarad simpatic, dar nu şi motivaţia exprimată zgomotos ca revoluţia în agricultură să reuşească. Revenind la soarta lui Serafim, să spunem că era un fapt rar ca un absolvent de agronomie să cunoască încă din vremea celor cinci ani de studii tot atâtea spaţii verzi celebre ale ţării: Grădina Botanică din Cluj-Napoca, apoi Copoul, parcurile de pe cele două maluri ale canalului Bega, Parcul Poporului din Craiova, Herăstrăul, başca Cişmigiul. Doar repartizarea guvernamentală avea să fie aiurea, fără noimă. Om normal, Serafim ar fi preferat bulevardele bucureştene. Cum capitala avea câteva sute de metri pătraţi de spaţii verzi pe cap de locuitor! – vai de capul lui, vorba aceluiaşi Mircea Crişan –, Serafim încercă să intre la Dinamo. Avea să fie refuzat. Cauza era prea vizibilul său călcâi vulnerabil: dosarul de cadre. Originea lui socială îl făcea indezirabil la un club supus servituţilor militare. Norocul lui că lupta de clasă din sport nu era atât de ascuţită, ba chiar era boantă, la cluburile sindicale în comparaţie cu Dinamo sau Clubul Central al Armatei, iar la clubul Recolta chiar lipsea cu desăvârşire. De unde se vede că satul nu mai e de mult un spaţiu conservator sau, dacă socotiţi că a devenit între timp, înseamnă că viitorul nostru e trecutul, adică suntem retro… Făcând această descoperire, Serafim nu trăi o criză

existenţială, ci intră, ca baschetbalist, la Recolta – nu râdeţi! – Bucureşti, iar cu locul de muncă la IAS Jegălia. Cum echitaţia era pasiunea lui din copilărie, nu trecu mult timp până renunţă la naveta pentru baschet şi se dedică exclusiv călăririi până la deşălare a exemplarelor de rasă ale celebrei crescătorii de aici. Câte şi cum scăpaseră ele de valorificarea lor superioară în parizer e un mister. Astfel, călăria îl ajută să uite repede şi de spaţiile verzi, pentru care crezuse că avea o certă vocaţie, şi de bulevardele bucureştene.

— Acum, cu revoluţia agrară, continuă Timişana, putem lăuda opţiunea lui Serafim, care preferase satul Bucureştiului. Avem o altă perspectivă, politiză povestea fostul ziarist, actualul dramaturg *in spe*, ţintind să-i implice şi pe oierii noştri în epica transformării satului românesc.

Pătru şi Ion se grăbiră să-l aprobe, deşi în sinea lor socoteau că tot Bucureştiul ar fi fost alegerea nimerită. Dar cine nu găseşte ca fiind o stare de graţie statutul altora şi ca o stare perfectibilă propria sa existenţă?

— Jegălia, deşi se afla dincolo de Dunăre, făcea parte din regiunea Dobrogea, iar eu eram ziarist la gazeta regională.

— Făcea cronica sportivă, îi lămuri Muzafer, singurul colţ care se putea citi în ziarul ăla. Îţi aminteşti, măi Valerică, ce bucurie ţi-am făcut?

— La banchetul de bairamul lor, musulman, îi lămuri Valerică pe sibieni, Muzafer m-a luat cu el la Cazinou. Şi mi-a dedicat un cântec la microfon. El, turc sau tătar, Dumnezeu ştie, că el nu ştie ce e…

— Hai, n-o lua pe arătură, măi Valerică, râse Muzi, noi ăştia din „Kiuciuk Paris“ experimentăm deja modelul european.

— Omul acesta, continuă Valerică, este un cântăreţ cunoscut. A cântat şi la radio, are şi discuri înregistrate. Când o să vă însuraţi feciorii, musai să-l chemaţi la nuntă. O să fie peştişorul de aur pentru belşugul mesei cu dar. Sau nu vă place decât muzica noastră populară?

— Ba cum, răspunse bucuros Ion, cel cu mustaţă, îl deosebi Valeriu, ajutat de felinarul unde se afla masa sub care se aşezaseră, dincoace de poarta metalică a restaurantului. Cântăm şi de-ale noastre, dar şi sirtachi…

— Alea sunt greceşti, îl avertiză Pătru, iniţiat, probabil, în contenciosul greco-turc, domnu' nu e…

— Fraţilor, eu sunt din „Micul Paris", aşa că ştiu cânta în toate limbile, îi linişti Muzafer, îndemnându-l pe Valeriu să reia povestea întreruptă de aprecierile sale privind trecutul gazetăresc al scriitorului.

Cum invitaţia nu-i fusese făcută de perechea de ciobani, vanitatea naratorului se simţi lezată. Valeriu, oftând din greu, reluă povestea lui Serafim. Dar, drept pedeapsă, pe scurtătură, renunţând să fie în rând cu postmoderniştii. Ăia se dau după vişini, întorcând lucrurile şi pe o parte şi pe cealaltă, măsurând până şi metrul etalon din aur conservat la Paris de şapte ori până când se lasă convinşi de evidenţă, deşi nici atuncea nu poţi fi sigur că până la sfârşitul povestirii o să pună semnul egal între metrul etalon şi metrul personajului. Ăsta-i schepsisul ca să dovedeşti că nu eşti un scriitor omniscient şi urmăreşti autenticitatea de proces-verbal a scriiturii.

Revoluţia agrară şi rolul pe care-l joacă un ţăruş

Lui Valeriu şi lui Liviu, prietenul său, după ce-l descoperiră pe Serafim la Jegălia şi socotiră minime pretenţiile potenţialului lor coechipier, nu le fu greu să-l convingă să li se alăture. De când nu mai bătea bulevardele, renunţând la mişcarea peripatetică între parcurile Capitalei în favoarea echitaţiei, Serafim se cam rotunjise, iar în teren, deseori, îl puteai vedea mângâindu-şi burta ca pe un marsupiu. Căutase şi găsise punctul ideal de unde aproape toate încercările erau reuşite. Astfel că aportul lui Serafim la acumularea de puncte marcate justifica transferul.

Formidabil, să vezi ce rol poate juca în viaţa unui om un ţăruş. Un reazim al încrederii. Un semn nevăzut, mistic am zice, dacă n-am fi liber-cugetători. Mă rog, atâta cât ne cer vremurile. Secretul lui Serafim era ciotul de ţăruş care marca colţul terenului de volei. În zilele în care nu se juca baschet, ci volei, moş Topor, îngrijitorul terenului, lega ţăruşii ăştia abia mijiţi din zgura roşie cu un fir de sfoară peste care trasa cu praf de cretă albă, adusă din cariera de la Canara, liniile cerute de regulamentul jocului. Aici, în colţul din dreapta, întotdeauna pe dreapta, se aşeza Serafim. Căuta cu perniţa de sub laba piciorului stâng bucăţica de lemn şi, când o găsea, găsea de regulă şi mingea aruncată de el în gaura covrigului de pe panoul de sticlă. Constanţa, îi lămuri Valeriu pe cei doi sibieni, a fost primul oraş din provincie care a înlocuit panoul de lemn cu cel de sticlă incasabilă. E adevărat, reveni el iute din păcatul vanităţii, Serafim nu simţea mai mult de şase, şapte ori pe meci reperul tainic, dar suficient pentru un jucător care părăsea repede terenul. Juca puţin, dar eficient. Pentru a juca mai mult n-avea suflu şi din lipsă de suflu ajungea repede la limita regulamentară a celor cinci faulturi, când era eliminat. A fost, cum zic criticii literari, le mări povestitorul orizontul producătorilor liberi despre scriitorii de proză scurtă, un scurtelnic. Deşi în partida decisivă marcă peste norma sa obişnuită, echipa rată calificarea, dar nu şi banchetul. După ce la „hors d'œuvre“ comesenii se tânguiră îndelung, la felul principal îşi schimbară umoarea, înjurându-i pe arbitri. Şi soarta vitregă. Din porţia de carne tranşată pentru fiecare jucător, o gospodină chibzuită ar fi îndestulat masa unei familii cu trei-patru copii. Într-atât era porţia de mare, încât depăşea marginile farfuriilor întinse, aşa încât cartofii prăjiţi le fură serviţi în castroane de salată: omul şi castronul. De fapt, dacă Valeriu ar fi fost sincer, cum se cere unui scriitor postmodernist, şi probabil că ar fi fost, dacă s-ar fi desluşit cine al cui invitat este la masa la care cei patru se aşezaseră, le-ar fi mărturisit că friptura era cât un capac de veceu. Şi, repetată zilnic,

împreună cu batoanele de ciocolată, supraalimentaţia baschetbaliştilor îl ţinea aproape de echipă, dar aşa, neştiind cine plăteşte – Turcul? ciobanii? el? nemţeşte? –, ceilalţi ar crede că a rămas acelaşi insaţiabil mâncău, ceea ce, trebuie să recunoaşteţi, nu se cade, chiar şi pentru un scriitor de lungă respiraţie epică. După ce această mică criză de sinceritate se consumă tacit, povestitorul reveni la banchetul care, paradoxal, celebra la urma urmei o înfrângere sau poate că, fiind atât de tineri, socoteau că tinereţea lor e fără sfârşit şi oportunităţi de revanşă vor mai fi. Poate la anu'… După ce proferară cele mai cumplite ameninţări la adresa adversarilor, pe care deja îi şi vedeau îngenuncheaţi, la fel ca şi ghinionştii gladiatori din filmul sovietic *Spartacus*, îşi descărcară apoi furia hăpăind mâncărurile care se succedau ritmic şi abundent, ca, în sfârşit, să se ocupe şi de clienţii restaurantului. Îi deranja că nu le plac cântecele pe care le chinuiau, urlând cât îi ţineau plămânii. Şi-i ţineau, slavă Domnului, căci erau tineri şi sătui acum de atâta mestecat în tăcere. Valeriu, Liviu şi ceilalţi juniori nu fură admişi decât la un pahar de bere, adulţii însă se regalară, chit că sindicatul de care ţinea asociaţia sportivă nu deconta băuturile. Însă orice problemă poate fi rezolvată, dacă e formulată corect şi găseşte bunăvoinţa sponsorului. Şeful de sală, înfocat susţinător al competitorilor locali, era familiarizat cu aritmetica adunării merelor cu perele. Aşa că urma să traducă, ca şi altă dată, preţurile băuturilor, plus obiceiul pământului – bacşişurile chelnerilor – în tarifele bucatelor. Pot fi şi batoane de ciocolată. Cine să-şi bată apoi capul să se întrebe dacă cei care le-au mâncat nu se află şi azi pe budă din cauza constipaţiei sau nu li s-a aplecat spre vomă de atâta dulce. Dar ce revizor contabil are o inimă atât de haină, încât să pună la îndoială factura asta care apropia atât de iute ziua răfuielilor, singura zi în care cei din urmă pot fi cei dintâi?

Abia spre zori se sparse petrecerea şi Valeriu împreună cu Liviu îl însoţiră pe Serafim. Pe *haivan*

doktor, cum îl ridicaseră ei la rangul de doctor de animale pe inginerul veterinar, aşa cum fusese acesta încadrat la Jegălia. Deşi continua să fie blamată ingineria genetică, exista şi o astfel de poziţie în organigrama Întreprinderii Agricole de Stat Jegălia. *Haivan Doktor* făcuse figură separată cât ţinuse zaiafetul. Chiar să-l fi afectat înfrângerea? se întrebau juniorii.

Când ieşiră, portarul, ca să-i lase să treacă, împinse unul din canatele de fier forjat, salutându-i ceremonios. Serafim găsi gestul cerberului ca fiind de casă mare. Valeriu, mai sceptic, nu văzu în politeţea lui decât satisfacţia că numărul întârziaţilor a mai scăzut cu trei. Făcură câţiva paşi. Serafim se întoarse, paznicul, mirat, îl lăsă înăuntru. Cei doi negociară ceva în şoaptă. Portarul îi dădu ascultare; era doar obişnuit cu capriciile chefliilor. Multe văzuse în nopţile lungi de veghe. Serafim, după ce trecuse poarta, făcu stânga-mprejur spre ieşire şi cu marsupiul expandat de atâta depozitare neraţional-neştiinţifică, împins şi mai avan înainte trecu pe lângă portar. Acesta, acum, deschise larg cele două canaturi grele, se aplecă adânc, imprudent pentru coloana sa, şi-l salută cu o voce unsuroasă:

— Noapte bună, domnule inginer, vă rugăm să mai poftiţi…

Serafim îi luă pe după umeri pe cei doi colegi mai tineri, îndepărtându-se. După câţiva paşi îi întoarse din drum. Portarul îi aştepta. Le zâmbea slugarnic în faţa porţii larg deschise, ca un majordom de înaltă casă. Serafim îi abandonă pe cei doi, trecu pragul grădinii, nu înainte de a se apleca spre portar, care-şi expuse toată dentiţia strălucitoare, de metal. Serafim păşi înspre interior… stânga-mprejur… portarul reiteră urarea: „Noapte bună, domnule inginer, vă rugăm să mai poftiţi…“. Apoi încă o dată şi încă o dată… La fiecare repetiţie, ca dublele unui film, Liviu şi Valerică vedeau cum trece dintr-o mână în alta câte o bancnotă. Când Serafim isprăvi remunerarea salamalecurilor sau consideră că ultima dublă e perfectă, se îndepărtară definitiv. Ziaristul,

contrariat, întoarse capul şi-l văzu pe paznic netezind biletele de bancă, salariul personal pe care şi-l asigurase prin intuiţie profesională, disciplină scenică şi o înţelegere deplină a distribuţiei sociale a rolurilor cu care suntem învestiţi în viaţă.

— Merită, măi băieţi! îi linişti Serafim, văzându-le pe chipuri părerea de rău pentru banii risipiţi astfel.

— Atuncea, continuă Valeriu, după ce tăcu puţin, n-am înţeles ce merită. Credeam că slugărnicia portarului nu merita atâta bănet. Un portar care doar îşi făcea datoria. Poate cu ceva exagerare. Poate chiar fusese ajutat să-şi alunge plictiseala. Acuma însă, dacă aş mai trăi aceeaşi scenă, cred că nu m-aş ruşina să-l îmbrăţişez pe Serafim. Merita, merita chiar, acum mă gândesc că…

— Avem şi noi în sat un inginer, nu-l lăsă pe Valeriu să termine unul dintre cei doi, probabil proprietarul cinemaului de la domiciliu.

O birjă sfidează noaptea constănţeană

— Hai să mergem, zise Muzafer, văzându-l pe prietenul său cum priveşte contrariat pe cel care îi nesocotise nostalgia.

Era şi el nedumerit că cei doi n-au curiozitatea să afle ce s-a întâmplat cu Serafim.

— Hop şi Goguţă din teleguţă, glumi acru Turcul, îngânându-l pe Ion sau Pătru, cel care-l întrerupsese pe Valeriu: „Au şi ei un inginer care…“.

Cei doi se ruşinară, deşi doar unul păcătuise; se vedea cât de colo că tovărăşia de la stână îi făcuse unu, ca pe nişte siamezi… Se ridicară, întorcându-se la maşină.

— Vezi, măi, Valerică, nu toate amintirile au valoare de schimb, chit că tu voiai să le faci donaţie, îl tachină Turcul. L-ai mai văzut de-atunci? se interesă el arătând vag cu capul.

— Nu. Atunci, spectator intrigat, credeam că e un fel şugubăţ al unui chefliu. L-am condus la camera pe care o avea, ori de câte ori venea la antrenamente la Constanţa, în clădirea staţionarului medical din Port, jos, lângă poarta doi, acolo unde erau terenurile de tenis pe care le îngrijea nea Bozambo. Avea tren la Jegălia după numai câteva ore. Ne-a îmbrăţişat, promiţând că în primăvară va veni din nou. N-a mai venit. Mai târziu însă am aflat de ce. Mi-am dat seama că în noaptea aceea îşi lua adio de la noi, dar şi din rolul în care se deghizase după slalomul acela printre serviciile de cadre din cinci centre universitare.

— Măi, Valerică, măi, cum de nu ţi-ai dat seama că e adio şi n-am cuvinte? încercă Turcul să schimbe registrul lăcrămos.

— De unde să fi ştiut că îşi revendicase deja la comunitate identitatea ca să plece. A plecat chiar în iarna următoare. E peste Lac acuma, la New York, se dovedi Timişana bine informat. N-a găsit nimic ca inginer. Acum e ajutor de administrator la un bloc cu locatari de o condiţie socială îndestulată. Mai schimbă o garnitură la un bideu, mai ajută o bătrânică să-şi găsească echilibrul, mai dă cu insecticide prin spaţiile comune, mai ţine locul unui soţ plecat prea mult şi prea des în Europa după afaceri…

— Vezi, măi Valerică, dacă te-ai fi născut scriitor, ai fi citit în adâncul sufletului ăstuia, dar aşa, tot ziarist rămâi: consemnezi ce vezi, şi nu ce ar trebui să crezi. Şi ziceaţi că aveţi şi voi un inginer, li se adresă Muzafer celor doi sibieni care erau de-acuma lângă maşină. Dar statui aveţi?

— Cum de nu, se grăbiră cei doi să se laude, ţintirimul e plin cu chipuri cioplite.

— Alea sunt ale morţilor. Ca să se privească unele pe altele. Dar de-alea pe care le admirăm noi, oamenii vii, aveţi? Păi, dacă n-aveţi, măi flăcăi, se făcu Muzafer că-i muştruluieşte, de ce nu puneţi mână de la mână… Hai că vă fac o surpriză, le spuse

el, arătând cu palma sa cât o pâine ardelenească spre o trăsură oprită în spatele remorcii de la ARO.

— Domnu' Campion, i se adresă Pătru sau Ion, greu de dovedit aici, unde lumina era zgârcită, ca de altfel în tot oraşul, dacă nu vă e cu supărare, n-am vrea să lăsăm angaralele aici. Mai avem niscaiva produse şi…

— Nicio grijă, mergem cu trăsura şi vine apoi birjarul să ia şi restul.

Cei doi ar mai fi vrut să zică ceva, dar autoritatea campionului era prea mare pentru a fi înfruntată. Cum naiba un birjar să ştie să conducă o maşină, şi încă un ARO cu remorcă? Şi dacă ştie, se întrebau ciobanii, de ce s-o fi ţinând de birjă şi nu face treaba cărăuşiei cu o maşină mică?

Valeriu, care avea un dinte împotriva acestor ascultători indiferenţi ai amintirilor sale, ar fi vrut să le zică ceva care să-i usture, dar renunţă. Îi văzu cum, urcându-se în faeton, se aşezară cuminţi pe strapontina din spatele birjarului, convinşi, probabil, definitiv că la Constanţa orice e posibil, ca în filmele lui Spielberg cu extratereştrii de gradul III. Când se urcă şi Muzafer, trăsura se înclină brusc, ca o barcă izbită în tribord de un val.

Muzi a devenit un om cu greutate, aprecie Valeriu; nu poţi fi campion la table dacă n-ai şezutul mare, gândiră, la rândul lor, cei doi ciobani, regretând silueta lor suplă, incapabilă să se îngroaşe, în pofida vârstei şi a poftei lor sănătoase de mâncare. Aşezându-se pe scaunul din spate, Muzafer îl chemă pe birjar cu un ton autoritar, de mare boier. Cel chemat era chiar mutul întâlnit de Valeriu în balconul lui Muzafer, un bărbat încă tânăr, cu o mustaţă mare, în furculiţă, muscălească. Coborî de pe capră, ocoli trăsura, oprindu-se lângă Turc. Primi instrucţiunile şi ochii înfundaţi în cearcăne vineţii străluceau de plăcere.

„Ce i-o fi venit s-o facă pe ghidul de la onete?“ se întrebă Valeriu nedumerit de itinerarul stabilit de prietenul său. Dar şi de comunicarea dintre Turc şi Mut.

O luară la vale, spre Peninsulă. Prilej pentru Muzi de a le vorbi despre Cazinou.

— Aici n-a fost dintotdeauna aşa, adică tortul ăsta de frişcă din beton armat, preciză el şi apoi apelă la o metaforă mai apropiată universului lor domestic: adică înainte de această curcă picată cloşcă. Acum vreo optzeci de ani era o clădire din lemn, un fel de baracă, cum, desigur, ştiu ce e cei doi producători liberi şi autorizaţi de telemea tip oaie.

Chiar aşa li se adresă Muzi, cu politeţea proprie orientalilor. Aţi văzut-o, probabil, prin filmele americane din istoria vestului sălbatic. Numai că aici n-au fost niciodată preţuite moravurile grăjdarilor, ci la loc de cinste se afla distincţia boierească.

— N-aţi citit romanul *Întunecare* de Cezar Petrescu? îi chestionă Muzafer. De ce să citiţi? Dacă aţi fi avut curiozitatea asta, ar fi fost mai uşor pentru cineva să vă convingă că Dobrogea este California românească.

(Oierii, care mai ştiau şi ei ceva geografie, zâmbiră neîncrezători: „O fi Turcu ăsta campion la table doar acolo, în Orient, cu Occidentul însă…“)

— În corespondenţa dintre Bălcescu şi Ghica, cel care a fost bei de Samos, apare ideea asta.

Muzafer se întoarse spre Valeriu pentru ca prietenul său să-l poată admira în toată splendoarea, aşa cum stătea el în picioare, în birjă, ca o statuie. Şi perora. Demonstrând că istoria locului e fără taine pentru el. Sau, de ce nu, dovedind beneficiile tablelor asupra apetenţei pentru cultură: orizontul unui profesionist la table nu poate fi redus doar la împerecherea capricioasă a zarurilor şi la bezmetica matematică a probabilităţilor. Da, fruntaşii voştri, care sunt şi ai noştri, vorbeau despre ţinuturile astea încă pe vremea când erau sub stăpânirea turcului – chiar această litotă folosi Turcul pentru a numi lunga noapte otomană în care căzuse pământul dintre Dunăre şi Mare – această Californie românească.

Telemeaua invitată la Cazinou

În răstimpul în care Muzafer se ocupa cu instruirea patriotică a oaspeţilor, Mutul opri birja în faţa Cazinoului. Coborî şi intră în local. După puţin timp se întoarse însoţit de şeful de sală. Acesta, printr-un gest semnificativ, dădu de înţeles lui Muzafer că totul este în ordine, că e de acord că „domnii brânzari“ pot plăti şi în natură, iar direcţia Cazinoului îi roagă cu respect să nu-i ocolească nici pe viitor, mai mult chiar, pot desface produsele lor atât de apreciate chiar la garderoba barului, care tot rămâne goală în timpul verii.

— Chiar şi iarna garderoba nu-şi găseşte întrebuinţare. Consumatorii au căpătat obiceiul să stea la mese în cojoace, deşi avem garderobieră care să le păzească. Poate din motive estetice, se lansă oberchelnerul în consideraţii culturale, de contrast cu tutu-urile dansatoarelor din corpul de balet al Teatrului Fantazio. Cât priveşte invitaţia tovarăşului dramaturg, continuă şeful de sală, subliniind anularea distanţei neglijabile la care se situase oberchelnerul faţă de el, am primit-o cu plăcere, dar n-o pot onora. Nu pentru că orele de începere şi de sfârşit ale spectacolului coincid cu cele de deschidere şi de închidere ale barului, ci pentru că premiera a fost amânată. A trecut domnu’ Romeo p-aici şi mi-a spus că s-a amânat la calendele greceşti. N-am înţeles când va fi asta. Până atunci, i-aş aminti tovarăşului dramaturg că a rămas dator cu două citronade.

Valeriu simţi că-şi pierde cumpătul. La început furios pe sine că-i dăduse chelnerului prilejul să-l tragă de mânecă, apoi pe Turc, care alesese să se întoarcă la Cazinou, de bună seamă ca să-l compromită în faţa ciobanilor, după ce-l lichidase la Păltiniş ca povestitor. În furia asta neexprimată – furie cu atât mai periculoasă pentru sănătatea mentală – nu scăpă nici teatrul ăsta scăpătat. Chiar dacă mintea refuza să decodifice informaţia pe care oberchelnerul i-o servise la pachet, cum că premiera căzuse, rămase fixat să vitupereze doar starea

falimentară a teatrului incapabil să susţină măcar valoarea unei citronade. Nemulţumit, dramaturgul *in spe*… se jură că va oferi, după premieră, o masă pe cinste. Gândul revanşei îi mai răcori furia. Cu ocazia asta o să-i arate şefului de sală că şi un dramaturg, nu numai nişte brânzari, poate fi o persoană capabilă să facă un troc, să se înscrie în noul trend al schimburilor de bunuri. După ce rezolvă astfel răfuiala, Valerică se întrebă dacă teatrul ăsta, care se poartă cu piesa sa la fel de gingaş ca circarii cu „femeia de cauciuc“, n-o fi în stare să plătească un turneu cu piesa sa, aşa cum obişnuia pe vremuri, cu mult înainte de autofinanţare, când el, Valeriu, îşi făcuse ucenicia de dramaturg ca figurant într-o piesă uzbecă. Smuls atât de brutal din starea negativă în care căzuse după insuccesul trăit ca povestitor, Valeriu se mai înfurie o dată, dar pe sine; unde merge mia merge şi suta! Motivul? Ideea care-l fulgerase cum că episodul cu Serafim, relatat ciobanilor, ar putea fi nucleul epic al unui roman publicabil. Că de eşecuri se cam săturase. Tema? Nimic nu poate ierta dezertarea, chiar dacă fugarul mituieşte nesăbuit un portar de cârciumă. Sau invers, parcă e mai bine: cine plăteşte înseamnă că pleacă; ambiguitatea mesajului e preţuită de critica literară postmodernă. Toţi sunt nişte rebusişti, adăugă prozatorul nostru încă o tuşă groasă, de catran, pe firmamentul breslei. Oricum, merită să se mai gândească la nucleul ăsta epic, capabil să mărească taina sugestivă.

Dar dacă va fi mai obscură, n-o să capteze interesul – intră Valeriu într-un labirint dilematic, aşa că, hotărât să se salveze, îi fixă crunt pe cei doi oieri. Aceştia se lipiră şi mai tare unul de celălalt. Au o intuiţie inegalabilă oamenii primitivi, constată autorul nostru şi, bucuros de flerul său, zâmbi. Fu răsplătit imediat cu un zâmbet simetric; exact ca animalele de casă, taxă el reacţia. Simpatiile şi antipatiile trec la ei prin nevăzute vase comunicante.

Valeriu continua să greşească. Atitudinea defensivă a ciobanilor nu era dictată de agresivitatea privirilor sale, ci de apariţia neaşteptată a lui

Girondini. Acesta le făcu semn să se strângă şi urcă lângă ei. După o clipă de ezitare, Ion şi Pătru coborâră din trăsură. Muzafer hohoti gros şi se grăbi să facă prezentările. Apoi se dădu jos din birjă pentru a se căţăra pe capră, lângă muscal. Pe locul vacant de pe banchetă, din faţa strapontinei, încăpură şezuturile modeste ale oierilor. Stăteau faţă în faţă, cu Girondini şi Valeriu. Înfruntându-se. Prudenţi, ciobanii îşi încrucişară braţele la piept, la fel ca în tablourile fotbaliştilor englezi. Motivele erau însă altele. Englezii, ca să-şi evidenţieze pectoralii, oierii, ca să-şi simtă sub palme portofelele. Iar ca să-şi camufleze gestul defensiv, cei doi îşi fixară privirile, în acelaşi timp, pe ceasurile lor electronice, Texas instruments. Fabricate la Obor, la Mecanică fină, după o licenţă americană, ceasurile camuflau, la rândul lor, calculatoare electronice. Prevăzute cu cele patru operaţii aritmetice, ele îşi găseau în producătorul individual de telemea tip oaie utilizatorul ideal; mai importantă e socoteala, mersul câştigului, al plusvalorii, decât măsurarea timpului, care, oricum, trece odată cu anotimpurile.

Istoria joacă teatru la statuia lui Ovidiu

Cu echipajul astfel populat, trăsura se urni. Mergea mai greu, nu numai pentru că fusese încălcată prevederea de pe talonul de înregistrare a birjei, talon eliberat de serviciul de circulaţie, dar şi pentru că era nesocotită puterea nominală a capacităţii de tracţiune: un singur cal la cinci călători. Şi încă pe strada care urca spre Piaţa Ovidiu. Vai de sărmanul căluţ, se gândiră ciobanii la mârţoaga muscalului. Doar cu o clipă înainte de intrarea în transă. Privirile lui Girondini le înmuia voinţa, le dicta mâinilor ca, de unde erau ţepene pe portofele, să se înmoaie ca nişte legume. Apoi urmă căscatul acela adânc, sănătos, care dă de ştire că pleoapele cad ca nişte

obloane de fier. Binecuvântat e procedeul doar atunci când te încearcă o migrenă sau un deochi de invidie sau gelozie. Fără pricină, căscatul porni năvalnic, fără ca el să poată fi ascuns cu palma dusă la gură; chiar dacă ciobanii ar fi ştiut modul ăsta manierat de disimulare a somnolenţei sau a plictiselii. Oricum, din orice unghi ai fi analizat căscatul, efectul era acelaşi: o ofensă adusă campionului Orientului, nerecunoştinţă pentru cel care se străduia să le arate lor, deşi oameni cu stare şi cu meserie nobilă, dar străini de loc, Constanţa. Noroc că Muzafer nu observă ce confruntare de voinţe are loc în spatele său şi, ajungând în inima pieţei, opri vehiculul cu o autoritară comandă rostită în limba cabalină, un idiom bogat exclusiv în interjecţii. Minunată ocazie pentru cei doi proprietari de animale să se smulgă, cu un efort uriaş, din strânsoarea privirilor maestrului Girondini pentru a se da jos din trăsură, zorindu-se confuz s-o ocolească pentru a ajunge la cal, cu care se solidarizară, luându-l în braţe: unul capul, altul crupa.

— Am spus-o întotdeauna: oamenii buni sunt buni în primul rând cu animalele! proclamă Muzafer, împrumutând din înţelepciunea lui Ali Baba. Nu-ţi mai aminteşti, Valerică, băiatule, cum boceau muierile din mahalaua noastră când vedeau trecând puşcăria pe roţi a hingherilor? În sfârşit, domnilor, se adresă acum Muzafer celor doi iubitori de animale, care nu-l lăsau din braţe pe bietul cal, ţinându-se cât mai departe de privirile, dar şi de mâinile scamatorului. V-am adus aici nu numai să arătăm recunoştinţa noastră nocturnă marelui exilat, ci să ne şi bucurăm împreună de arta cioplitorului acestui simbol al latinităţii noastre, avansă Turcul o ipoteză menită să încurce şi mai mult iţele trecutului, din care atâţia de la Râm purced de parcă şi aici, în problema cu originile, ar fi valabilă exclamaţia aceea paradoxală: „Puţini am fost, mulţi am rămas!“. Vreau să vă divulg un fapt de istorie contemporană, continuă Muzafer, şi sunt sigur că măcar dumneavoastră veţi şti să-l apreciaţi, şi nu aşa cum se

întâmplă cu unii, arătă spre Valeriu şi Girondini, rămaşi în continuare în trăsură, care degeaba ştiu atâtea despre strămoşii lor, dacă n-o povestesc şi altora. Această statuie, arătă el în spate, fără a-i slăbi din priviri, mai ales pe Valeriu, aparţine de drept „Micului Paris“. Ea a fost cumpărată, se răsuci Muzafer spre cei doi sibieni, care între timp, văzându-l pe campionul Orientului că l-a luat în stăpânire pe Girondini, se dădură mai aproape de grup, cu bani peşin, dar actul de vânzare-cumpărare n-a devenit valabil din cauza unor evenimente istorice neprevăzute. Sper, fraţilor, că povestea statuii lui Ovidiu o să vă intereseze mai mult decât cea a lui Serafim, adăugă Muzafer.

Turcul coborî de pe capră, îi luă pe lângă el pe oaspeţii săi şi se apropie aşa, ţinându-i protector pe după umeri, de soclul statuii. Se aşeză cu fundul lui mare pe piatra întunecată, poftindu-i şi pe ceilalţi lângă el. Girondini ezită, dar Valeriu îl luă de mână, aşa că scamatorul îndeplini docil dorinţa Turcului. Povestea statuii era captivantă şi el, dramaturgul – acum tot fără de operă jucată în CV –, se lăsă tentat, fulgerat chiar, de ideea de a scrie altă piesă care să se poată monta chiar aici, în această piaţă, unde istoria se jucase cândva nu numai cu destinele oamenilor, dar chiar şi cu închipuirea în bronz a nobilei lor descendenţe.

— Da, chiar aşa, se prinse Valeriu în joc, şi cu intenţia de a brava, dar mai degrabă cu nevoia din subconştientul său de a pansa rana care începuse să sângereze orgoliul de autor refuzat. Ia să-mi verific memoria. Ce dată a fost?

După ce se suci şi se învârti în jurul statuii, în timp ce Muzafer îi ţintuia pe ceilalţi, care, nerăbdători să afle cine ştie ce descoperiri senzaţionale, se tot foiau pe treptele de granit, memoria scriitorului scoase la liman informaţia cerută. Era un efort chinuitor de defulare a eşecului: 22 octombrie 1916.

Cum devin mahalagii proprietari de artă

În vremuri de restrişte, Cetatea trăia din plin, dar inconştient bucuria schimbărilor. E adevărat, nu toate erau de acelaşi fel. Adică cu gust amar. Asta născu şi vorba că de unde vine nenorocirea vine şi izbăvirea. Până atunci crezuseră că există o lege mai presus de toţi şi deci că e iminentă pedepsirea vinovaţilor. „Micii parizieni“ se înşelaseră. Deşi nimeni nu-i învăţase, inteligenţa nativă, felul pe care îl aveau de a moşi adevărul îi apropiaseră de aceeaşi concluzie a filosofilor: „Primo: războiul e noaptea minţii şi când tunurile vorbesc legea tace; Secundo: la lumina zilei poţi să faci ceea ce nu e interzis, iar noaptea poţi nesocoti legea“. Mult timp, după îndrăzneala pe care le-o dădea descoperirea făcută – că sfidarea legii nu e pedepsită mintenaş –, se vor minuna de cât de inocenţi fuseseră până atunci, respectând ceva nevolnic.

Experienţa din care trăgeau o concluzie globală era ivită în circumstanţe excepţionale. Vrând să dea un fason, un aer de spiritualitate cartierului lor, „micii parizieni“ dădură sfară-n Cetate să afle cine e proprietarul statuii lui Ovidiu. În sfârşit, un cârciumar se dăduse într-o doară ca fiind el cel căutat, pentru ca apoi, văzându-i pe „micii parizieni“ că prizează, să le spună şi preţul pe care-l plătise ăl bătrân municipalităţii. A, nu, le spuse falsul stăpân, el nu se poate despărţi atât de uşor de o moştenire care are şi o mare valoare sentimentală: e moştenită din moşi-strămoşi.

Cumpărătorii nu se împiedicară de un argument de care nu auziseră neam. Ceea ce ştiau ştiau bine însă: niciun vânzător – şi ce altceva era un cârciumar? – nu poate să nesocotească raţiunea lui de-a fi: aceea de a vinde. Apoi, tot ce e pe lumea asta are un preţ de vânzare. Altfel, de ce-i căutase, doar ca să se afle în treabă?! Porniră tratativele şi se târguiră îndelung, până când descoperiră un adevăr pe care urmaşii lor

aveau să-l afle de la alţii şi ăia din Das Kapital: acumulările cantitative duc la un salt calitativ. Saltul ăsta îl făcură după pertractări lungi şi obositoare. Bătuseră palma, băură aldămaşul şi apoi delegaţia comunităţii se deplasă într-un furgon polifuncţional în satul Cocoşu, fost Horozlar, care tot pe împintenatul îl numeşte, dar în limba foştilor stăpâni ai Dobrogei. Mai bătură o dată palma – ritualul ăsta al bătutului palmelor aveau să-l lase moştenire –, apoi membrii onoratei delegaţiuni îndepliniră, pe rând, un alt ritual: apăsarea buricului degetului gros pe actul de vânzare-cumpărare. Asistaţi fiind de privirile autoritare ale unui notar slut, pipernicit şi plin de negi.

(Chestia cu apăsatul degetului le plăcu aşa de mult, încât, prima dată când o odraslă a cartierului povesti că, umflat de Poliţie, a fost pus să apese pe o coală albă nu numai cu degetul gros, dar şi cu celelalte, şi nu numai de la o mână, ci şi de la perechea ei, bătrânii se bucurară că urmaşul lor a intrat în afacere, în biznis, cum zic americanii. Bucuria le fu însă de scurtă durată, nu pentru că novicele se înghesui să le arate urmele vineţii pe care i le lăsase pe spate bastonada poliţiştilor, ci pentru că aceiaşi poliţişti sau alţii veniră să-l ridice, cu dovada clară că urmaşul lor a intrat într-o afacere păguboasă, lăsându-şi amprentele în casa în care intrase nepoftit pe fereastră. De atunci, se hotărâră să fie mai prudenţi când cineva îi invită să presteze ritualul ăsta ciudat. Drept care cerură organelor în drept să modifice, ca neadevărată şi neavenită, paremia „cine are carte are parte“ în altă formulare: „Toată lumea are parte, are carte, n-are carte…“. Aşa s-a instaurat democraţia în Piaţa Kiliei. Kiuciuk Paris, pentru iniţiaţi.)

Să revenim la Horozlar, cum avea să se numească din nou, doar după câteva zile, satul Cocoşu. (Unde ne aşteaptă delegaţiunea, plictisindu-se să ne terminăm digresiunea.) De ce ajunsese ea aici, la circa zece kilometri de „Micul Paris“? Stăpânul statuii, ştiind ce impresie face autoritatea de stat

„micilor parizieni“ şi cunoscându-l pe notarul ăsta plin de negi, cu care mai făcuse şi alte potlogării cu acte în regulă, le spusese că în satul ăsta obscur depusese actele necesare transferului de proprietate; „micii parizieni“, încă prunci în malversaţiuni cu acte în regulă, dar la care vor recurge din plin urmaşii lor, îi dădură crezare. Apoi, aflând că băutura o plăteşte vânzătorul şi că nu beau din banii lor, la aşa pomană, băură până căzură sub masă. Deşi prezenţa slutului îi cam stingherea; aşa cum în ochii lor prezenţa legii e întotdeauna incomodă.

Le trebuiră câteva zile să-şi revină din mahmureala lăsată de ritualul aldămaşului şi să aibă capul limpede pentru planul de măsuri pe care comunitatea trebuia să-l adopte. Fără plan, nema bani. Gunoierii aveau să fie învestiţi cu drepturi discreţionare. Aşa că lepădară meseria de bază, ieşind din aria lor de jurisdicţie, care era „Micul Paris“, hingherind în toată Cetatea tot ceea ce era patruped: câini de curte şi câini de casă, pisicile nimănui şi pisici persane. Chiar şi un ponei le căzu în covrigul lasoului. Noroc că reuşiră să strângă banii necesari înainte de a prinde gustul afacerii pe picior mare, care i-ar fi dus, fatalmente, la răpirea de bipezi. (Slavă Domnului, păcatul kidnappingului e în sarcina altora…) Şi ca să scape de bocetele muierilor, planul de măsuri dispunea ca femeile să presteze, musai în acelaşi timp, cât e zi-lumină, muncă obştească pentru prepararea chirpicilor necesari ridicării unui uriaş trunchi de piramidă. În vârful lui, moţ, urma să fie aşezat Ovidiu. Atât de înalt – dacă se poate până la cer – comandară înţelepţii soclul, încât poetul să poată vedea Roma din „Micul Paris“. Aşa, erau ei siguri, l-ar vindeca de lingoarea exilului. Dulgherii şi rotarii, la rândul lor, căzură şi ei pe gânduri cum să facă ceva nenumit atunci, un trailer, zicem noi acuma, un atelaj atât de lung, încât căruţele din dotare să pară nişte jucării. Noua arătare urma să fie prevăzută cu o caroserie identică tancului aflat la acea dată încă pe planşetele proiectanţilor britanici, fiind capabilă să transporte, fără riscuri şi

mari opinteli, statuia de bronz, plus celelalte angarale de pe soclu ale poetului iubirilor interzise.

Trec batalioane române Carpaţii…

Poate că mahmureala aldămaşului a anesteziat emoţia veştii că ţara intrase în război, chiar dacă şi cârciumarii „Micului Paris“ înregistrară o creştere vertiginoasă a deverului de rakî şi telemea cu adaos de ciuşcă. Aceste două produse locale făceau trecutului punte cu prezentul. Marcau bucuria patriotică şi erau leac la beţia aldămaşului. Bucuria patriotică venea de la faptul că Ţara s-a mişcat trecând Carpaţii. Pentru intimii cartierului nu era deloc ciudat că această comunitate multinaţională participa unanim la chefurile prilejuite de gestul istoric: trec batalioane române Carpaţii… Şi asta nu pentru că membrii ei, nefiind abstinenţi, se dădeau în vânt după petreceri. Motivele erau de altă natură, deşi e greu de explicat cum se face că n-a existat în „Micul Paris“ nici măcar un veto, nici în perioada neutralităţii, nici acum, când România, devenind aliata Antantei, se duşmănea şi cu bulgarii lui Pepo, şi cu turcii lui Iaşar, şi cu nemţii lui Prusianu…

Plecarea feciorilor la război o marcară prin doborârea recordului abia stabilit la Sfânta Maria şi o ţinură tot aşa, până când Guvernatorul îşi făcu datoria pedagogică, atrăgându-le atenţia că, de băut, au băut cam mult, şi dacă vor să mai bea e dreptul lor – el, Guvernatorul, nu le poate impune vrerea sa unor oameni liberi –, numai că le recomandă să lase uitării chiotele de bucurie şi să însoţească libaţiunile cu bocete pentru ceea ce i s-a întâmplat oastei, nu departe de cetatea Tomis, la Turtucaia. Schimbând repede macazul, bucuria în blesteme, ţinta deveni generalul Aslan. Îl proboziră în fel şi chip. „Ce soi de leu o fi ăsta de se lăsase bătut în aşa hal?“, se-ntrebară „micii parizieni“, care ştiau ce înseamnă cuvântul ăsta în turceşte. Apoi se dreseră cu acrituri,

ca să poată mântui o treabă prea des întreruptă de ingerinţele unor evenimente, care se cereau marcate prin toasturi abundent repetate. În plină acţiune de montare a trailerului îi surprinse istoria. Da, de bună seamă era ziua fatală de 22 octombrie 1916. De unde această acribie istorică la „micii parizieni“, a căror memorie nu numai că nu se împovăra cu astfel de repere, dar nici măcar cu socoteala vârstei nu se încurca. Mult timp se va judeca oraşul în numele „micilor parizieni“ cu moştenitorii imperiilor care formaseră coaliţia Puterilor Centrale. Data asta, pe care până şi un ţânc din „Micul Paris“ o ştie, e ziua când năvăliră armatele Puterilor Centrale peste ei. Şi, cum veniră, se şi puseră pe jefuit. Confiscară tot ceea ce agonisise gospodarul, fără măcar să se teamă de impresia pe care o vor lăsa posterităţii. Nu eliberară păgubiţilor nici măcar acolo, o bucată de hârtie, ca un eufemism, care să certifice hoţia făcută în numele vreunui interes de stat. Nimic. Şi asta pentru că ele declaraseră că duc împotriva României un război de jaf şi pedepsire.

Ce dracu’ le făcuseră „micii parizieni“, de jefuiră într-un hal fără de hal?! Mahalaua fu jertfită, odată cu ţara, pe altarul zeului păgân al talionului. În primul rând avea să le fie confiscată harabaua, lungă cât un tren de azi, cu care urmaşii spoliatorilor de atunci fac acuma cărăuşie europeană şi euro-asiatică. Căluţii dobrogeni, ceva mai măricei decât nişte ponei, dar iuţi ca aceştia, născuţi nu ca să urnească poveri mari, ci ca să-i înhame stăpânii la nişte tărăboanţe cu care să-şi mântuiască trebile zilnice, cărând de colo colo ce trebuie unei gospodării sau unei comunităţi, fură transformaţi în parizer şi înlocuiţi de cai nemţeşti, descinşi parcă din mitologia cabalină, capabili să tragă, fiecare, câte un vagon cu încărcătură cu tot.

Generalul bulgar vrea să-l ducă pe Ovidiu la Yataganski Akademia

Bulgarii se gândiră să fie mai deştepţi cu o ţâră decât aliatul lor mai mare din acest război şi dejugară câteva perechi de boi de corvoadă, îl legară pe Ovidiu în lanţuri, socotindu-l prizonier de război, şi se încăpăţânară să-l dea de-a dura de pe soclu. Bronzul se izbi cu o asemenea putere de pavajul de granit al pieţei, încât bubuitura se auzi până în „Micul Paris“. Mahalagiii crezură că Ăl de Sus i-a tunat pe lotrii mascaţi în haine militare. Eroare! Păcat, altul ar fi fost făgaşul moral pe care l-ar fi urmat mahalaua. Dar aşa… Cel care se dăduse stăpânul statuii, speriat de perspectiva de a fi condamnat pentru încălcarea contractului de vânzare-cumpărare, se grăbi să-i anunţe pe noii proprietari că se spală pe mâini ca Pilat din Pont. Hoţul, cu acte în regulă, le sugeră astfel că degeaba se vor osteni să-l dea pe mâna justiţiei; el nu răspunde de fărădelegile invadatorilor. Avea şi el dreptate: ăştia furau fără acte!

Aşa cum se întâmplă când interesele colective trebuie apărate în faţa autorităţilor, noii proprietari ai statuii se puseră în mişcare. Necunoscând dilema balotajului, votând într-o unanimitate deplină, cum se spune la Partid, în delegaţie fură incluşi, cu titlu de obligativitate, bulgarul Pepo, turcul Memedali, neamţul Prusianu, tatăl calfei de fotograf de la salonul de mai târziu al domnului Lupu. Astfel constituită şi mandatată cu împuterniciri depline, delegaţiunea ceru să fie primită de generalul Cantargieff. Comandantul bulgar se jurase la ’913 că va fi necruţător cu românii. Din ce-i căşunase? Pentru că în anul acela, în al Doilea Război Balcanic, trupele române se opriră la bariera capitalei bulgăreşti, Sofia, ca Hohenzollernul nostru să nu-l umilească pe Hohenzollernul lor. Degeaba. Cantargieff, la fel ca superiorul său, generalul Toşeff, îşi jurase în barbă că, atunci când se va ivi ocazia revanşei, nu va privi în urma sa până când nu va bea cafeaua la Capşa. În drumul spre faimosul stabiliment bucureştean, bulgarul lor făcuse acum popas într-o construcţie în stil maur, la vila

noastră Şutzu. Generalul, victimă a unei confuzii, îi primi pe toţi membrii delegaţiei. El credea că autorităţile veniseră să-i închine oraşul; omagiu datorat învingătorului. Numai că fruntaşii lor erau departe: unii se retrăseseră cu armata româno-rusă peste Dunăre, alţii luaseră drumul refugiului peste mare, la Odessa, sau tot pe mare, în Grecia, la Salonic, acolo unde erau puse la îngrăşat, într-un prelungit cantonament, trupele franceze de sub comanda lui Saraille. Generalul bulgar nu ştia despre absenţa fruntaşilor urbei, aşa că, victimă a unei confuzii, cum ziceam, convocă ziariştii şi fotografii de război.

Afabil, ca un exerciţiu de fixare a manierelor elegante pe care avea de gând să le etaleze la Capşa, în Parisul Orientului, cum aflase încă din timpul studiilor militare de la Yataganski Akademia că este supranumit Bucureştiul, Cantargieff invită delegaţia să ia loc. Se supără când constată lipsa de orientare a şefului său de protocol. În sala de primire erau prea puţine scaune, încât pe unii oaspeţi îi văzu aşezându-se pe jos, turceşte. Generalul îi dumiri că obiceiul ăsta cu şezutul e al aliaţilor săi şi nu e bulgăresc, dar explicaţia se dovedi superfluă, căci băştinaşii dădură din cap cum că ştiu, să n-aibă militarul grijă. Cantargieff le spuse toate acestea într-o franceză mai împiedicată, cât învăţase la Academia de Război, dar când află că delegaţia nu reprezintă oraşul, ci doar un simplu cartier, trecu pe limba lui, ajutându-se de tălmaci. Mahalagiii continuară să tacă până când generalul le înapoie actele de vânzare-cumpărare şi-i concedie scurt, răstit, pe motiv că oraşul Constanţa fiind de-acuma o comună a Regatului Bulgariei, statuia aparţine lui şi de drept, şi de fapt.

— Bine, bine, domnule general, îndrăzni Pepo pe limba acestuia, şi nu în franţuzeşte, cum crezuse generalul că e limba oficială a „Micului Paris“, dar Ovidiu nu e al nostru, nu e bulgar, îl lămuri el, văzându-l pe general cam confuz. Niciun bulgar nu-şi revendică descendenţa de la Roma.

— Nu e treaba mea, e treaba istoricilor militari să stabilească. Şi dacă e cum zici dumneata, atunci punem statuia la dispoziţia Arsenalului aparţinător de Yataganski Minister, ca să facă gloanţe, căci aşa e la război: „când bat tunurile, tac nu numai legile, ci şi muzele!“, făcu el un gest de lehamite către mahalagii, care dovedeau că nu ştiu nimic, din moment ce sunt civili.

Pepo mai vru să zică ceva, dar colegii săi îl opriră, spunându-i, supăraţi, că ştiu ei cât de încăpăţânaţi sunt ăştia cu „na tuca, na glava…“. Dădură să plece, dar, tocmai atunci, în uriaşa sală de la parter se-mbulziră reporterii de război. Văzându-se faţă în faţă cu presa – ziariştii, se ştie, sunt agenţii istoriei –, mahalagiii îşi schimbară atitudinea, devenind disponibili continuării dialogului.

— Mai întâi, îi spuse Generalul lui Pepo pe limba lor, ar trebui să facă câteva fotografii pentru a le încredinţa viitorimii.

Pepo le tălmăci comahalagiilor că tratativele n-au eşuat, mai sunt speranţe pentru un consens, dar nu înainte de a face nişte fotografii. Prusianu, care auzise ceva despre invenţia asta a secolului trecut, le explică despre ce este vorba şi că dorinţa bulgarului de a se fotografia cu ei e semn că o înţelegere e posibilă. Generalul, care credea despre sine că are mintea iute, prinse din zbor ideea de a-şi asigura prioritate faţă de aliatul cel mai mare şi-i invită curtenitor pe mahalagii să se eternizeze împreună într-o scenă în care el, evident, se înfăţişa posterităţii în chip de Sfântu’ Gheorghe, învingătorul hidrei cu mai multe capete. „Micii parizieni“, obişnuiţi cu capriciile pertractărilor, lăsară să treacă de la ei, pozară în capete de balaur, căci – cine ştie, se mai întâmplă – cine dă până la urmă ia. Generalul făcu pozele şi, înainte de a le încredinţa eternităţii, le trimise gazetelor sofiote, pentru a le supune testului timpului: dacă supravieţuiesc zilei, vor supravieţui şi veacului. Nu vor supravieţui, aşa cum nici această întâlnire nu va fi memorată, dar memorabil va deveni

efectul ei. Nu-şi răcesc gura scepticii când tot zic că doar exemplul prost e molipsitor…

După ce fotografii îl încredinţară pe General că ceea ce trebuia sensibilizat a fost sensibilizat, Cantargieff, care se şi vedea eternizat ca noul Cavaler trac, îşi îngroşă obrazul şi le vorbi astfel: în virtutea dreptului istoric şi al dreptului numărului, regatul său este îndreptăţit să facă tot ceea ce el, generalul cu mustăţi de cuirasier, aliatul invincibilei armate a Kaizerului, are de gând să facă pe pământurile cucerite şi, de aceea, vrea să le dea un sfat acestor domni, fruntaşi ai oraşului. Auzind acest compliment, mahalagiii îşi îndreptară brusc ţinuta. Relaxaţi, după ce se siliseră puţin mai înainte să facă figuraţie mitologică, redeveniră iarăşi ţepeni, protocolari, de parcă aveau de înfruntat pe cineva. Nu numai că nu simţiră povara răspunderilor cu care-i încărca generalul, dar chiar crezură că sunt încurajaţi să trateze recunoaşterea oficială a autonomiei mahalalei lor faţă de Cetate. Generalul nu-i încurajă în singura direcţie în care aceştia erau disponibili, ceea ce îl dovedi inabil ca diplomat. În loc să le adreseze măcar o formulă amabilă, uită repede că n-are în faţă oficialităţile regatului cu care regatul său e în război. Aşa că îi potopi cu reproşuri. „Micii parizieni“ se simţiră sub un duş rece. Se înţepeniră şi mai tare în călcâie, ca la fotograf. Iar cei de lângă Pepo îl înghiontiră atât de supăraţi, încât bulgarul nostru era sigur că are coastele învineţite. Furios, revendicativ, Pepo trase aer în piept şi se dezlănţui în limba generalului, limbă pe care, chiar dacă „micii parizieni“ n-o ştiau, o înţelegeau totuşi. Se vedea după felul zgomotos în care îl aprobau. (Pare un paradox, dar nu e, din moment ce până şi câinele îşi aprobă stăpânul; chiar dacă nu-i înţelege cuvintele, îi înţelege atitudinea!) Aşa se face că, pe măsură ce Pepo se descărca torenţial asupra generalului, se răcoreau şi mahalagiii. Furios la culme că tocmai un bulgar nu dă dovadă de înţelegere, se încăpăţânează, bulgăreşte, să nu priceapă că dreptul forţei prevalează în război,

mustăciosul le zise o vorbă pe care cu toţii o înţeleseră; era internaţionalizată încă de atunci în „Micul Paris“. După ce spuse ceea ce mai găsise de spus, generalul încercă să scape de furia care-l sugruma, slobozind inutil gulerul tare al uniformei. În acest hal, le întoarse spatele, semn nu numai că e supărat definitiv pe ei, dar că i-a şi concediat. Drept care repetă cuvântul pe care abia îl rostise: *siktir*.

O întrebare care pedepseşte auzul: Was ist das?

Mahalagiii îl sictiriră şi ei în timp ce se buluceau spre ieşire. Fără să se vorbească, porniră hotărâţi spre generalul Mackensen. Cum de la vila Şutzu la Prefectură – unde aflaseră că îşi are neamţul cvartir – drumul lor trecea prin Piaţa Independenţei, avură inspiraţia să-l lase pe Pepo acolo, ca să-i întârzie pe furii care tocmai se căzneau să urce statuia Poetului în harabaua ce fusese confiscată „micilor parizieni“. Ceilalţi se repeziră să ia cu asalt Prefectura. Năvala au consemnat-o martorii oculari, inclusiv faptul că santinelele le vor bara drumul cu baionetele la armă. Cum erau prea grăbiţi ca să şadă şi să cugete, nu şi-au dat seama de ce soldaţii i-au lăsat iute să treacă. Altfel, mahalagiii ar fi devenit conştienţi că, în afară de furie, arma cea mai eficace pe care o deţineau împotriva ocupantului german erau miasmele pe care le slobozeau chiar şi într-o trecere grăbită. Nemţii, deşi la mijlocul războiului, n-aveau încă simţul olfactiv dedat cu mirosul sărăciei. Penuria apei curate pentru spălat şi a grăsimilor din care se face săpunul îl încurajează pe omul sărac să neglijeze igiena, din moment ce murdărirea e iminentă! Mackensen, excedat şi el de duhoarea care-l asaltă brusc, nu se mai formaliză să le ţină o lecţie despre rigorile protocolului prusac sau să-i dea afară pentru obrăznicia de a-i fi tulburat meditaţiile strategice, ci, după ce-şi puse mănuşile din piele de câine, smulse

din mâinile şefului delegaţiei actul de vânzare-cumpărare pe care acesta îl flutura ca pe un drapel.

— *Was ist das?* îl chestionă el.

Şeful, Levon Americanul, tăcu, căci nu putea vorbi limba asta, pe de o parte, iar pe de altă parte, văzând mănuşile generalului, trăia sentimente confuze. Unul de superioritate, neîndoios, faţă de germani, ai căror hingheri nu ştiau să se descurce în viaţă, din moment ce-şi fac datoria, transformând câinii în mănuşi, dar şi unul al urgenţei: trebuie să dea alarma în „Micul Paris“, ca să fie puşi la adăpost câinii vagabonzi.

Dacă fiecare familie ia în custodie câte două javre… începu să socotească Levon în gând, numai că întrebarea lătrată a generalului îl readuse brusc în biroul acestuia.

„*Was ist das?*“ suna ca o somaţie ultimativă: banii sau viaţa, dar delegaţia nu se fâstâci şi Prusianu făcu un pas înainte, înfruntându-l în germană pe general într-un mod care avea să-l deconcerteze. Dacă la capitolul igienă mahalaua era deficitară, la cel al limbilor ea era îndestulată: se vorbea în acest cartier nu numai mult, dar şi în mai toate idiomurile ce se vor auzi pe culoarele viitoarei Ligi a Naţiunilor. În ceea ce priveşte solidaritatea interetnică din acest cartier pestriţ, ce să mai zicem, ea e încă vis şi astăzi pentru Europa.

După ce se zbârlise la cei care năvăliseră în biroul său şi-l exasperau cu mirosurile lor, Mackensen trăia acum bucuria de a vedea cât de întinsă e aria de răspândire a limbii materne şi cât de muzicală poate deveni ea când cel ce o foloseşte nu vrea să-şi extermine adversarul, ci doar să şi-l facă aliat. Uitând de orice prudenţă sanitară, generalul îi invită să se aşeze. Delegaţia se răspândi în vastul salon. Cu instinctul ierarhiei valorice în sânge, fiecare îşi alese fotoliul la care-l îndreptăţea locul deţinut în cadrul mahalalei: Prusianu şi gospodarii mai cu stare în fotoliile mai apropiate, ceilalţi mai departe, spre încântarea lui Mackensen, care se văzu astfel depresurat de o parte din miasmele ce-l asediaseră. După o clipă de tăcere, cât o reculegere, Prusianu se

ridică, împinse fotoliul de sub el, demonstrând că nu suntem doar fiii sângelui, ci şi ai mediului, mediu care ne modifică temperamental. Începu să turuie de zor, de parcă ar vorbi Caraccioni, macaronarul. Spre mulţumirea celor două părţi însă, avea să infirme aserţiunea ce urma să se descopere mai târziu, cum că orice dialog este o confruntare. Dimpotrivă, aşa cum se desfăşurau convorbirile, un nou-venit ar fi avut impresia că a picat într-o şezătoare literară, iar cel care se produce e de bună seamă tenor de operă italiană, care face vocalize pentru liedul ce-l va interpreta în germană. Probabil că i-ar fi apucat seara aici, dacă un incident n-ar fi încins spiritele. Cunoscând fidelitatea cu care Prusianu, ca mai înainte Pepo, susţinea cauza lor în faţa inamicului, „micii parizieni“ aprobau de zor pledoaria acestuia, dar la un moment dat, văzând că şi Mackensen dă şi el din cap, intrară la bănuieli. Şi asta pentru că în audienţa precedentă mahalagiii trăiseră o frustrare când pricepuseră, în sfârşit, că la bulgarul Cantargieff mişcarea capului de sus în jos e o negaţie, un nu, şi nu un da… Cum îl văd şi pe Mackensen că mişcă şi el capul ca un cal ţinut în buiestru, înseamnă că duşmanii au convenit să le încalce drepturile. Iar felul în care li se opun, printr-un „da“ care înseamnă „nu“, e, hotărât lucru, baza de înţelegere a alianţei inamice! Vanitatea de care dădeau mahalagiii dovadă, cum că înţeleg tot, că nimic pe lume nu scapă priceperii lor, avea să se dovedească calitate. Da, în unele cazuri, un defect de caracter poate fi o calitate. Mai ales în politică. Văzând că li se duce pe apa sâmbetei şi ultima speranţă de a li se face dreptate, Prusianu fu întrerupt de colegii săi şi întrebat scurt cu ce nu este de acord Mackensen.

Prusianu îi privi nedumerit, iar generalul se arătă contrariat.

— *Was ist das?* întrebă el pe un ton muzical, deşi cam wagnerian.

Mahalagiii îl ignorară, adresându-i-se lui Prusianu:

— Iar am dat cu oiştea-n gard?

Prusianu îi privi nedumerit.

— Păi, ăsta dă din cap la fel ca bulgaru' – îl lămuriră.

— Hai *siktir*! îl auziră pentru prima oară pe Prusianu, neamţul lor, înjurând turceşte.

Se dovedea că Mackensen nu ştia de limbajul diplomatic al micului său aliat, aşa că îi ceru explicaţii lui Prusianu. Ce se întâmplă? De ce sunt supăraţi membrii delegaţiei?

— *Was ist das?* tuna întrebarea generalului, dar, în ciuda tonului ridicat, mahalagiii nu mai simţiră ameninţarea alternativei: banii sau viaţa! – ci o curiozitate benignă.

Uitând că Prusianu e puntea lor de legătură, începură să-i explice fiecare în limba lui: româneşte, turceşte, nemţeşte, armeneşte şi greceşte, în aromână şi în rusă, în idiş şi în ţigăneşte, adică în indiană… Turnul Babel se mutase în salonul lui Mackensen, încât acesta crezu că, în sfârşit, visul Germaniei – „*Deutschland, Deutschland über alles*" – începe să devină realitate…

— *Was ist das?* ridică Mackensen mâinile în sus, repetând întrebarea de parcă doar la această interogaţie se limita limba sa.

De data asta însă blând, ca un tată al popoarelor, un tată iubitor.

Mahalagiii tăcură, văzând că neamţul e prizonierul unei perpetue nedumeriri. Prusianu rămase să-i explice că delegaţia a fost indusă în eroare de limbajul mut folosit de aliatul bulgar. Deşi făceau războiul împreună de doi ani, Mackensen auzea pentru prima oară că „da" la Cantargieff înseamnă „niama" şi îşi propuse să verifice dacă alianţa lor nu scârţâie, deşi, de când îl ştia, bulgarul nu-şi permitea decât să asculte smirnă dispoziţiile lui. Când, în sfârşit, Mackensen înţelese că şi el este suspectat că face la fel, se înroşi până la rădăcina părului, se ridică brusc de pe scaun, obligându-i, doar prin atitudinea sa, şi pe ceilalţi să se ridice şi să-l urmeze în anticameră. Îi făcu semn aghiotantului să vină după el. Şi porniră cu toţii.

Spectacolul era de excepţie şi nimeni dintre cei căzuţi sub ocupaţie nu va pierde prilejul de a se bucura de-a lungul întregii sale vieţi. Trecătorii, constructorii binalelor de pe străzile ce curgeau în pantă spre Piaţa Ovidiu, femei şi copii, trecători ocazionali, cu mic, cu mare, toţi se bulucirăă după delegaţia „micilor parizieni“, în fruntea căreia se afla temutul „spărgător de fronturi“. Hărmălaia care se porni în centrul oraşului era mai mare decât zarva cumetrelor din „Micul Paris“ în zilele în care policalificaţii defilau cu cuşca plină de javrele mahalalei. Mahalagiii îşi lăsară şi ei trebile baltă, inclusiv partidele de table neîncheiate. Alarmaţi de pericolul ca delegaţia să fie luată şi dusă în prizonierat, dădură fuga spre Peninsulă. Speriaţi de zvonurile despre vampirismul inamicilor, zvonuri care precedaseră ocupaţia cetăţii Tomis, ei îi şi vedeau pe fruntaşii lor sacrificaţi de noua ordine germană. Mackensen plus trupa de strânsură fură ajunşi din urmă de urletele ancestrale ale mulţimii revoltate. Tot oraşul era în picioare. Huiduit astfel, Mackensen se întoarse brusc pe călcâie şi se răsti la ei scurt, cum de-acuma ştim, cu un lătrat: „*Was ist das!?*“.

Vociferările se risipiră ca apa în nisip, pentru ca apoi să se ridice, miloage, suspinele femeilor. Mai întâi ale celor care aveau vreo legătură tainică, un ibovnic adică, în „Micul Paris“, apoi ale gospodinelor care presimţeau o iminentă criză a peştelui şi deci escaladarea preţurilor, care până atunci erau aproape de miloagă, ca şi a zarzavaturilor aşteptate de butoaiele încă neumplute pentru o iarnă care se anunţa şi mai aspră, din cauza ocupaţiei. Când corul jeluitoarelor escaladă notele cele mai de sus ale partiturii verdiene din *Corul robilor*, apărură, grupaţi, „micii parizieni“. Din respect pentru durerea acestora, mulţimea le făcu cale şi ei se înfipseră în general, sufocându-l cu mirosurile lor de rântaş, de seu, de usturoi, de pastramă, de babic, de telemea de oaie. Generalul se retrase cu spatele spre Piaţa Ovidiu. Aşa, întors spre mulţimea care-l urma, îl

surprinseră „micii parizieni“. Soldaţii bulgari, aflaţi în jurul statuii, tocmai erau ocupaţi să-l pună în lanţuri şi pe Pepo, pe care-l credeau nebun de legat. Confuzionaţi de puhoiul care se rostogolea spre ei, îl lăsară acum în pace. Aşa făcură şi cu Poetul, cu statuia lui, se-nţelege. Pe vremea când poetul peripatetiza pe-aicea, seminţia hingherilor de statui hălăduia în adâncul Asiei. Făcură cerc în jurul lui Mackensen. Acesta, simţind umbra proteguitoare a aliaţilor, îşi recăpătă prestanţa prusacă şi ceru fotografilor bulgari, care-l urmaseră pe Cantargieff, să-l imortalizeze şi pe el pentru eternitate. Eternitatea germană. Aghiotantului îi şopti să vegheze ca publicarea fotografiilor să aibă următoarea explicaţie: „Feldmareşalul Mackensen, celebrul spărgător de fronturi, în mijlocul entuziastei primiri făcute de populaţie după cucerirea Constanţei“. Fiind la începutul epocii cinematografice, încă nu era pusă la punct tehnica mizanscenei „ca la fotograf“. Exploziile scurte şi intense de magneziu ale aparatelor de imortalizat, la care trebuie să adăugăm scenele succesive ale lui Pepo, întâi înlănţuit ca Prometeu, peste Mare, în Caucaz, şi apoi eliberat, ca în scena robilor din *Nabucco* de acelaşi Verdi, făcură ca pozele care ne-au parvenit să arate mulţimea eternizându-se cu gura căscată. Mackensen, după încheierea acţiunii protocolare, trecu la judecarea solomonică a diferendului în care se implicaseră aliaţii săi. Ei îl revendicau pe Ovidiu, deşi titlul de proprietate era deţinut de „Micul Paris“. Le ceru bulgarilor să se retragă într-o parte a statuii, iar în cealaltă, mai departe de nasul său, invită delegaţia mahalagiilor, proaspeţi proprietari de artă. Născut şi crescut în respect total faţă de disciplina militară, ca şi faţă de birocraţia prusacă, unde actele hotărăsc totul, chiar şi destinele, el se simţea precum Cel de Sus la Judecata de Apoi. Ceva însă îl făcu să întârzie deliberarea. Şi anume antetul pactului de vânzare-cumpărare pe care-l avea în mână: Regatul România. Germania se afla în război cu acest regat, apoi parafa rotundă a satului Cocoşu, revenit la numele mai

vechi, de Horozlar, schimbare de nume dictată de curtoazia faţă de marea absentă de la această ceremonie – armata turcă, rămasă departe, în urmă, din cauza ritmului iavaş-iavaş în care mărşăluia –, toate aceste circumstanţe îl incomodau. Era imposibil ca un german şi mai presus de toate un militar prusac să suspecteze un act oficial de fals. Exclus! Dacă „micii parizieni“ erau îndreptăţiţi să-şi ia statuia şi să se ducă, de ce-l revendicau totuşi bulgarii pe Ovidiu?

— De ce? îl întrebă Mackensen pe Cantargieff.

Mustăciosul, pe care neamţul îl privea acum iscoditor, ca să vadă ce mişcare va face cu capul, îl surprinse făcând o a treia mişcare, nici de sus în jos, nici pendulându-l în plan orizontal, ci ridicându-şi bărbia ca şi cum ar vrea să se uite peste soclul văduvit de statuia lui Ovidiu.

— *Was ist das?* întrebă Mackensen şi Cantargieff lărgi gama simbolisticii semnelor mute, arătându-i cu indexul spre clădirea primăriei, unde câţiva dintre subordonaţii săi se căzneau să fixeze o nouă firmă: „Comuna Constanţa, Regatul Bulgaria“. *Was ist das?* se înfurie neamţul, văzând că aliatul îşi ia singur felia cea mai groasă din tortul capturat, cum i se părea România în toamna acelui an.

Când treci din Bulgaria în Dobrogea intri, practic, în Europa

Cantargieff încremeni, de parcă ar fi fost surprins fără uniformă, gol puşcă. Apoi îşi mută privirile vinovate la bronzul poetului; găvanele statuii erau mai suportabile decât ochii mânioşi ai „spărgătorului de fronturi“.

— *Was ist das?* nu-l slăbi neamţul, întârziind să revină la atitudinea solemnă şi marţială pe care i-o impunea rolul său de judecător. *Was ist das?* arătă apoi cu palma înmănuşată spre primărie.

Cel interogat nu mai avea vlagă nici măcar să se roage să se isprăvească mai repede totul. Chit că şi

penitenţa verbală era dezonorantă pentru un comandant. Discreţi de felul lor, nebăgându-şi nasul unde nu le fierbea oala sau profitând de confruntarea inamicilor, „micii parizieni“ se grăbiră să dejuge boii. Nu erau ai lor, încă nu râvneau la bunurile altora. Asta îi învăţase preotul Datcu, de la Sfântul Gheorghe, citindu-le legile din cărţile sfinte. După care hotărâră care dintre haidamacii cartierului se cade să se înhame la coşcogeamite harabaua cu care să ducă în inima mahalalei lor statuia pe care o cumpăraseră cu acte în regulă.

Surprinşi la început de spiritul de sacrificiu al „micilor parizieni“ – de unde or fi ştiind aceştia, se întrebau cu toţii, că arta cere sacrificii? –, târgoveţii din Peninsulă ieşiră primii din uluială. Şi, văzând că Poetul pleacă de la ei, surghiunit de noii stăpâni ai oraşului tocmai în mahalaua din apropierea ghiolului, începură să vocifereze, obligându-l pe Mackensen să suspende pedepsirea lui Cantargieff.

— *Moment!* le ceru Mackensen şi toţi încremeniră în aşteptarea urmării care nu putea fi decât întrebarea aceea care pedepseşte auzul.

Dar nu, dintr-un motiv obscur, generalul îi graţie şi făcu ceva neaşteptat, care avea să-i preocupe mulţi ani după aceea pe istoricii locali. Generalul, este opinia noastră, neamţ sadea, înţelegând în sfârşit cât de complicate sunt lucrurile şi obişnuit la şcoala militară să măsoare de mai multe ori înainte de a tăia, şi nu aşa cum aveau să facă mai târziu generalii formaţi la şcoala vieţii, care mai întâi trag şi apoi cercetează dacă aceea era ţinta, se urcă pe soclul acum gol, îşi căută echilibrul şi, după ce şi-l găsi, îşi duse palma dreaptă sub bărbie ca să-şi sprijine capul plin de gânduri. A fost suficient impulsul acesta venit de aiurea ca feldmareşalul să locuiască el, un *ersatz*, soclul devenit vacant. Locul statuii în care-l turnase în bronz sculptorul Ferrara pe poetul de la Sulmona, surghiunit de augustul său suveran tocmai printre barbarii de aici, de la Pontul Euxin, devenise acum ocupat *manu militari*. Aşa erau vremurile: la război,

ca la război, harfa înlocuită de tun şi poetul de general.

Ciudat, evadarea din corsetul prusac al faimei de berbece al fronturilor n-avea să pară ilară mulţimii. Acest personaj colectiv, mulţimea de gură-cască, respectă tăcerea generalului, însă, când se prelungi mai mult, începu să se agite şi unii mai întreprinzători pariau că generalul va rămâne stană de piatră în locul lui Ovidiu. Având un pronunţat spirit de iniţiativă în branşa luării cu japca, Cantargieff profită de absenţa mentală a superiorului său ca să poruncească dispersarea mahalagiilor înhămaţi la harabaua bulgărească şi să-l facă nevăzut pe poet. Moment în care târgoveţii încetară brusc să respecte meditaţia generalului-statuie şi se puseră pe huiduit. Sufletul hain al lui Cantargieff, nesimţitor la sacrificiul de sine al marelui strateg, deveni ţinta. Inutil însă. Orăşenii, şi nu mahalagiii ocupaţi să-i împiedice pe furii bulgari să se facă nevăzuţi cu statuia lor, se întoarseră spre Mackensen şi se repeziră să-l dea jos de pe soclu, explicându-i, care cum putea, că ei, deşi se trag de la Râm, şi nu de la Berlin, îi mulţumesc pentru gestul său de sacrificiu. Însă nu e cazul să se eternizeze aici, în Tomis. Mai bine ar da dispoziţii ca statuia să fie pusă la loc şi o gardă militară, neapărat germană, să-i asigure paza. Intervenţia târgoveţilor avu darul să-i redea elocinţa marelui strateg.

— Vă revendicaţi de la Roma, domnule general? îl întrebă Mackensen pe bulgar.

Cantargieff îl privi descumpănit şi, văzând că mulţimea repetă întrebarea lui Mackensen, nu reuşi să-şi frâneze pornirea şi lăsă să-i scape un cuvânt pe care neamţul îl crezu sinonimul în bulgaro-turcă al lui „evrika“.

— Păi, vedeţi, colega, îl dojeni neamţul cu blândeţe, evaluând corect tăcerea acestuia, păi, vedeţi, de ce să ne expunem astfel Istoriei?

— *Siktir*, repetă cel admonestat.

— *Siktir*, reluă din zbor Mackensen, sârguincios să înveţe o nouă vocabulă din lexiconul aliaţilor, *siktir*

înseamnă *evrika*. Hans, se întoarse spre aghiotantul său care era ocupat să-i împiedice pe fotografi să se înghesuie pentru a fixa prima neînţelegere dintre aliaţii Puterilor Centrale, te rog să notezi: *siktir* egal *evrika*.

— Dar nu e adevărat, Excelenţă, se repezi Prusianu, ieşind în faţă din grupul mahalagiilor, iertaţi-mă că trebuie să repet cuvântul în faţa dumneavoastră, dar *siktir* e un cuvânt urât, turcesc, care, rareori, la mare supărare, se mai aude, dar nu fără a fi sancţionat păcătosul. Până şi în „Micul Paris“.

Cantargieff îngheţă sub privirea viforoasă a lui Mackensen.

— Hans, îl strigă peste umăr pe aghiotantul său, şterge porcăria aia şi notează pentru posteritate fraza asta: „Venind din Asia, de-abia când treci din Bulgaria în Dobrogea intri, practic, în Europa“.

Mackensen introduce „Micul Paris“ în hărţile militare

Din toată tărăşenia, încheie Timişana evocarea sa, singura satisfacţie pe care o avură „micii parizieni“ era recunoaşterea şi de către Germania a faptului că mahalaua lor face parte din Europa. În plus, îndreptăţită e invidia Parisului pentru concurenţa pe care i-o face „Micul Paris“ în hărţile militare prusace.

Dacă geografia câştigă un atare adevăr, „micii parizieni“ pierdură însă statuia. Mackensen, cu apetitul, exagerat crescut, pentru instrucţie, dori să se adape şi din cultura antică, dar mahalagiii, atât de pricepuţi în limbi străine, erau străini, dacă nu de cultura antică, nescrisă, ajunsă până la ei din gură-n gură, oricum de poezia lui Ovidiu. Prusacul, deşi prinsese drag de noii săi supuşi, ale căror miasme fuseseră împrăştiate de briza marină ce sufla dinspre nord, hotărî totuşi, privindu-i părinteşte, că

rezolvarea litigiului trebuie să fie amânată până după capitularea României, iar funcţionarea legislaţiei româneşti în teritoriile ocupate suspendată tot până atunci. Adică totul rămâne „statu quo ante bellum“, le spuse el, arătându-le că limba poetului nu-i e străină. Deci ordonă soldaţilor bulgari să-l ridice pe Ovidiu pe soclu, iar noilor săi supuşi le porunci să se specializeze în poezia lui Ovidiu. Nu este suficient să cumperi o statuie, mai trebuie s-o şi meriţi, adăugă Mackensen, zorindu-i să se grăbească să pună mâna pe carte, căci războiul de jaf şi pedepsire pe care l-au pornit Puterile Centrale împotriva României nu se va prelungi până la calendele greceşti, ci, cel mult, până la primăvară. Şi după aia, ordinea germană va fi lege şi ordine… Disciplină şi kultură.

— Cum statuia lui Ovidiu se află tot aici, în acelaşi loc, încheie Valerică sinopsisul pe care-l alcătuise la sugestia lui Muzafer, ce concluzie trebuie să tragem? îi întrebă pe cei doi oieri din Mărginimea Sibiului.

— „Statu quo ante bellum“ a rămas tot aşa, îi răspunse, neîntrebat, Girondini, căci nu supravieţuieşte nimic decât provizoratul.

— Cred că s-a dovedit că actul cumpărătorilor era fals! zise Ion sau Pătru.

— Oamenii ăştia erau prea simpli să înveţe carte latinească, avea să fie rândul lui Pătru să răspundă.

Sau al celuilalt.

— Eroare, strigă Valeriu ca un monitor de concurs tip „cine ştie câştigă“. Memedali este cel mai convingător exemplu. Şi mai e ceva, domnilor Ion şi Pătru, îi numi astfel cu glas tare, pentru prima oară, spre stupoarea celor doi oieri, „micii parizieni“ erau săraci material, dar bogaţi sufleteşte. Niciun „mic parizian“ nu e străin de spiritul poeziei ovidiene şi de aceea cu toţii sunt îndreptăţiţi să zică cum că de la Râm se trag sau, eu ştiu, se înnegură el din senin, poate mai exact să spunem că de la Râm li se trage!

Speranţa e ca Girondini să facă o minune mondială

— Ştiţi ce, interveni Muzafer pentru ca tulburarea prietenului său să nu-i afecteze şi pe ceilalţi. Puţină ştiinţă duce la necredinţă, însă multă ştiinţă ne face bine, este ca banii albi pentru zile negre. De aceea nu ştiu ce să vă sfătuiesc, fraţi ciobani, să puneţi mâna pe carte sau să ţineţi în ea zarurile. E greu să vă dau un sfat, dar dacă vreţi să aveţi şi voi o statuie, atuncea…

Cum păreau inocenţi ca nou-născutul în faţa tăvii pe care i-o întinde naşa, ca să vadă lumea pe ce simbol profesional va pune mâna pruncul, Valeriu, ca să fie rău cu Muzafer, era gata-gata să-l întrebe ce aleseseră ciobanii în pruncie. Dar renunţă. Ştia că Muzafer e om bun, pâinea lui Allah; n-avea de ce-l tachina. La rândul său, Muzafer, văzându-i nehotărâţi în faţa dilemei formulate, indecişi ce să ia în mână, cartea sau zarurile, ridică mâinile la nivelul burţii, îndepărtându-le apoi printr-o extensie, semn că Ion şi Pătru sunt liberi să aleagă, la fel ca păsările cerului, încotro s-o apuce. Apoi îşi îndreptă privirile spre Valeriu Timişana. Ştia cât de cătrănit e. Ca să-i alunge norii negri, care, era sigur, îi acoperă cerul personal, îl rugă pe dramaturg să le povestească trama spectacolului avortat. Muzafer văzuse că aşa fac americanii când intră într-un bocluc – se duc la psihiatru. (Rădăcina cuvântului *boc* = rahat, pe turceşte, dar nu rahat de mâncat, ci din celălalt, căruia nu-i spunem pe nume, căci nu se cade aici.) Parcă la psihiatru se dusese şi Dustin Hoffman în *Kramer contra Kramer*, ca să scape de boclucul lui familial. Timişana, după succesul pe care credea că-l avusese cu povestea statuii – fusese sau nu un succes, doar dumneavoastră veţi decide –, refuză invitaţia. „Poate mai târziu… poate altă dată…“ Convins că Valerică e copleşit de vestea scoaterii piesei sale de pe afiş, Muzafer se uită cu speranţă spre Girondini. Poate face o minune. Acesta ridică neputincios din

umeri; partea cu vorbitul nu era sectorul său principal de activitate. La insistenţele Turcului însă, se oferi să facă doar ceea ce-i stă în puteri. Dacă Muzafer vrea ca el să mute acum statuia acolo unde ea ar fi trebuit să se afle de fapt, aşa cum era de drept, poate face. Numai că Turcul trebuie să plătească toate angaralele ce decurg din defazarea istorică a mutaţiei. Între timp fuseseră două războaie mondiale, apoi o revoluţie, care a etatizat tot, inclusiv poeţii şi statuile lor. El se prinde să încalce măcar o dată angajamentul pe care l-a semnat în faţa autorităţilor, cum că scamatoriile pe care le va face nu vor fi în detrimentul avutului obştesc. Dar o singură dată! Şi asta dacă şi domnul scriitor se leagă să scrie istoria „Micului Paris“. A, nu, nicio grijă, procedeul prin care colegii lui americani au făcut ca o navă militară aflată pe coasta Atlanticului să fie găsită a doua zi dis-de-dimineaţă pe coasta Pacificului, cu echipaj cu tot, o fi „top secret“ pentru cine-ntreabă, dar nu pentru el, maestrul Girondini, originar din „Micul Paris“.

— Dacă au făcut-o ei, continuă scamatorul, o putem şi noi face, căci nimic din ce se face în lume la cel mai înalt nivel nu ne e imposibil, trebuie să facem aşa cum ne-a spus Tovarăşu’. Dar e păcat, nu-i aşa?

— Orice, auzi la el, orice, se miră Muzafer, numai latina poetului n-a fost nimeni dintre noi amator s-o stăpânească. Dacă „micii parizieni“ nu se îmbolnăveau de microbul secolului ăstuia – politica –, statuia s-ar fi aflat acolo unde îi e locul, şi nu în Piaţa Ovidiu, care putea reveni la vechiul nume de Piaţa Independenţei. Poate că feciorul de care vorbeaţi, îşi trecu Muzafer privirile de la Ion la Pătru şi retur, neştiind care îi e tatăl, feciorul care vrea să meargă la oraş, să fie domn adică, o avea uşurinţă pentru limbi străine şi, dacă are, până prinde şmecheriile lui Girondini, mai bine învaţă latina şi atunci, cine ştie, luaţi statuia la Răşinari. Ar fi pe mâini cinstite, căci vă văd oameni iubitori de carte, picură Turcul miere în vorbele lui, făcându-se că uită pasiunea aceasta, mai nouă, pentru table. Cât priveşte latina, mai adăugă el o informaţie încurajatoare, dacă

apuci s-o-nveţi o dată, o ştii fără cusur toată viaţa. E singura limbă care nu se poluează, nu se schimbă. Nici nu sărăceşte, nici nu se-mbogăţeşte; e o limbă moartă!

Perspectiva ca într-o bună zi să se poată întoarce în sat cu o aşa mândreţe de statuie le surâse ciobanilor. O singură clipă însă, căci informaţia, adăugată ca un bonus, cum că latina este o limbă moartă, intră în coliziune cu spiritul lor practic; erau acum trup şi suflet hotărâţi să-l determine pe Girondini să-l ia pe feciorul cel dolofan ucenic de drăcovenii, şi nu să înveţe limba morţilor.

Elicopterul vs *statuia lui Ovidiu*

Parcă era un făcut: cineva sau ceva se opunea întotdeauna. Deşi socoteala făcută era simplă, cu rezultate garantate. De ce nu pot cumpăra elicopter, dacă au bani gheaţă? Că sunt toate solicitate la export? Dar cotele cu brânza lor nu tot acolo se duc sub nume grecesc? Păcat. De-ar avea elicopter, ar fi mult mai mare folosul. Ar putea supraveghea turmele de sus, din nori, apoi le-ar muta unde sunt păşuni mai grase. Ciobanul în nacelă, măgarul, jos, în fruntea turmelor. Aşa s-ar respecta ordinea naturală: ciobanul, vulturul Carpaţilor, sus, în elicopter, măgarul jos, unde îi e locul, la firul ierbii. Dacă nu şi nu, atunci măcar flăcăul lor, chiar domn la oraş, ar putea face transhumanţa ciopoarelor folosind ştiinţa sugestiei pe care i-o va desluşi maestrul Girondini. Iar feciorul, de învăţat, o să-nveţe, că de aia au bătrânii bani, ca fiii lor să înveţe, iar ei, în timpul ăsta, s-or ocupa de muls, de tuns, de industrializarea laptelui, mărind producţia de telemea tip oaie, timp de opt ore pe zi. Şi mai mult dacă va fi nevoie. Celelalte pe din două, între somn şi vizionări video, ca să fie şi ei în rând cu lumea, să apropie satul de oraş. Aşa n-ar mai face greutăţi sociologilor, care nu ştiu în care dintre cele trei optimi ale zilei să-i treacă.

Adică pe ei: responsabili cu oile sau „ciaubani“, cum le zic americăneşte, că e mai ştiinţific, şi nu ciobani, cum îşi sperie orăşenii odraslele că vor deveni, dacă nu se ţin de carte.

— Da, se bucurară Ion şi Pătru, nu vom mai face greutăţi sociologilor.

E adevărat, procentul lor e atât de mic şi de neînsemnat într-un eşantion, dar cum ea, sociologia, e o ştiinţă geamănă cu contabilitatea, niciun rest nu trebuie lăsat slobod, neprins în scripte, aşa cum ultimul bănuţ se trece în bilanţ, fie la sold, fie la debit, chiar dacă pierderile planificate pot fi cu multe, o, foarte multe cifre, cu sau fără virgulă.

— Ei, ce ziceţi, fraţi producători, mai încercă Muzafer să modifice ceva din modul pragmatic de a privi viaţa, încercăm să obţinem o bursă pentru feciorul cela? ardeleniză el întrebarea.

Neprimind răspuns, deşi sperase în recunoştinţa pe care i-o datorau, supralicită. Încercă să-i cointereseze prin propunerea de a trimite feciorul chiar în Italia, la Sulmona, în oraşul de baştină al poetului, cu care Constanţa s-a înfrăţit de mult.

Ciobanii mişcară energic capetele, confirmând şi prin viu grai că au rămas la vechea formă românească de negaţie. În plus, îi făcură semn cu ochiul, arătându-i-l pe Girondini.

— Auzi, îl ironiză Valeriu pe Muzafer, tu te încăpăţânezi să-i faci fericiţi cu forţa. După cum vezi, nu Poetul, ci Maestrul, lungi el a batjocură atributul scamatorului, îi seduce. Maestre, îţi propun ca examenul de admitere al viitorului scamator să fie în latină.

— Hocus-pocus, se burzului prestidigitatorul, nu e dintr-o limbă moartă.

— Dacă nu vă e cu supărare, domnule campion, zise Ion sau Pătru, gândindu-se la un compromis, cum încercau deseori să ajungă cu el chilipirgii de brânză pe daiboj, n-am putea încerca să învăţăm noi latina, iar feciorul scamatoria?

— Bine, se-nvoi Muzafer, batem palma!

— Dar n-ar fi şi mai bine, mai încercă Pătru sau Ion un subterfugiu, pentru a se salva de la caznele învăţării unei limbii moarte, să tocmiţi vreun cioplitor să facă o statuie la fel ca asta?

— Corect, se aprobă, scandă latineşte Muzafer.

— Dacă nu vă e cu supărare, prinse curaj unul dintre ei, poate face cioplitorul două şi una o ducem cu noi la stână, iar cealaltă i-o dăm de dar „Micului Paris“, căci oamenii lui Nasone sunt ceia de colo, mai zise el, pentru a pecetlui odată pentru totdeauna înţelegerea.

— Şi să scrie pe ea, veni cu un înduioşător codicil verbal fârtatul lui: „Dată oamenilor Micului Paris, spre bucuria ochilor şi a sufletelor lor frumoase, de către Pătru şi Ion, cum ne-a gâcit dânsu’, domnu’ scriitor, oieri din Mărginime…“.

Toţi aplaudară intenţia ciobanilor.

Partea a patra

Efectul zorilor asupra inteligenţei materiei

Apoi Muzafer îi îndemnă să se grăbească. Zorile erau aproape. Ele aveau să spele faţa nopţii cu o suită infinită de culori şi nuanţe. Un miraj coloristic, o lanternă magică, cu care ciobanii ar trebui compensaţi, pentru că dorinţa lor de a vedea într-o bună zi marea din elicopter e irealizabilă. Cum cel mai fascinant spectacol se putea urmări în toată plenitudinea coloristică de pe deal, unde era terasa sculptoriţei Anna, pretextul de a o trezi cu noaptea-n cap le era la îndemână: veneau cu peţitori pentru artă monumentală.

Porniră spre ea. Birja o luă pe Bulevardul Mamaia, fost Lenin, fost Regina Maria, trecu iute de Spitalul Militar şi, după ce o ţinu langa, coti la deal spre Tataia. Prin perdeaua nopţii se zăreau nişte ruine. Dacă n-ai copilărit pe aici, ai crede că sunt antice, tomitane. Dar nu, Valerică identifică soclurile de piatră ale baracamentelor germane, jefuite până şi de ultima scândură, de rămăsese doar piatră pe piatră. Trăsura nu mai era ocupată în aceeaşi dispunere: acum Turcul, în picioare, era în locul birjarului, dispărut ca prin minune. Conducea procesiunea. Valeriu, alături de Ion şi Pătru, pe canapea. Cei doi, deşi anunţaseră intenţia unei donaţii generoase, nu renunţaseră la poziţia de fotografie a fotbaliştilor britanici. Erau cu mâinile încrucişate şi cu palmele simţind portofelele. Mai ales că, de pe strapontină, Girondini îi fixa cu ochi fosforescenţi. Noroc că la răstimpuri, când pleoapele ciobanilor se făceau grele, scamatorul îşi aducea aminte de sfatul medicului şi cobora pentru a dubla, *per pedes*, arderea caloriilor. Era un act reflex. Altfel mintea sa era departe, peste mări şi ţări. Cum dracu' au făcut americanii transferul vaporului? Deşi experimentul avusese martori, nimic nu transpirase în afară. Poate serviciile secrete ştiu ceva. Se bătu la cap cu indexul. Nimic. Inteligenţa materiei, ascunsă sub ţeasta sa,

nu-l invita să intre. „Oare birja asta nu poate fi mutată la cer?“

Cum somnul cel mai dulce al caraliilor e în zori, nu exista nimeni care să le aţie calea. Cu vocea lui plăcută, baritonală, catifelată de atâta nicotină, Muzi perora ca o statuă vorbitoare, contrariindu-i pe oieri. Aveau o nouă dovadă că la Constanţa orice e posibil, inclusiv beţia fără băutură, beţia prin cuvinte. Îl căutară din priviri pe Girondini, crezând că Turcul e hipnotizat de el. Cum calul se opintea din greu la deal, fachirul, fără a recurge încă la ştiinţa sa ultrasecretă, luase poziţia unui pilier de rugbi la o grămadă ordonată, împingând vânjos în aripa birjei. Dacă deformarea caroseriei era ambiţia lui ultimă, fapta era aproape gata.

— N-ar fi mai bine să ne ducem la hotel, spuse Ion sau Pătru, simţind cum trosneşte faetonul sub efortul scamatorului.

— Mai binele este duşmanul binelui, fraţi producători de telemea tip oaie! se-ntoarse Muzafer cu greutate spre cei doi, ca să vadă efectul pe care-l face mânuirea dialecticii. Adăugând apoi, mai mult pentru sine: *haram gheldi, haram ghiti*.

— Interesant, interesant, îngânară la unison Ion şi Pătru, imitând vreun personaj mai doct de la „Viaţa satului“.

Poate pe Gică Verman; el strălucea printre neisprăviţii care se ocupau de mersul Revoluţiei agrare.

Timişana nu ştia ce le-a reţinut atenţia: capriciile lui Girondini sau vorbele spuse la urmă de Turc. Expresie aparţinând fatalismului oriental sau eschivei de angajare. Din dragoste pentru aproapele său sau din vanitatea eruditului, slăbiciune intelectuală, scriitorul găsi de cuviinţă să-i liniştească pe oieri, spunându-le că nici Muzafer nu stăpâneşte limba lui Ovidiu, iar expresia asta e bine s-o ştie orice producător care preferă contractelor cu cooperaţia de consum desfacerea pe piaţa liberă orăşenească. Expresia turcească, îi dumiri Valeriu, în

traducere liberă înseamnă că tot câştigul agonisit prin întâmplare, prin întâmplare se va duce.

— Interesant, interesant, murmurară de data asta speriaţi Ion şi Pătru, pipăindu-şi teşcherelele doldora de sute.

Muzafer, satisfăcut de expertiza financiară, constată bucuros că noua meserie a lui Valerică n-a înăbuşit-o pe cea de ziarist. Fericit, după ce formulă o interjecţie cabalină, plus un „alé“ adresat prestidigitatorului, Turcul reluă declamaţia.

Cu gândurile departe, spre banii lăsaţi să mucegăiască în desagile dosite în şură, de teama lotrilor, Ion şi Pătru erau atât de absenţi, încât nici nu văzură că faetonul, lipa-lipa, se apropie de liziera mărăcinişului crescut sălbatic pe maidanul de la Tataia.

— Interesant, interesant, murmurau ei mecanic, împovăraţi de grijile de a transforma banii în avuţii sau de hărnicia cu care Girondini continua să împingă faetonul.

Muncă în zadar, dar nimeni nu se înghesuia să-i liniştească pe ciobanii noştri.

— Muzafer, ce face Girondini, v-aţi vorbit să ne rostogolim la vale? Sau te-a luat părtaş la experimentul românesc al transmutării parapsihologice a materiei?

— *Siktir*, strepezi Turcul printre dinţi.

— Interesant, interesant, se luminară la chip cei doi oieri, auzind cuvântul pe care îl folosise şi generalul care-l capturase pe Ovidiu.

Valeriu se bucură că ascultătorii poveştii sale au găsit „irmilicul“ de aur. Şi se pierdu în consideraţii picturale despre peisajul fluorescent pe care-l va oferi marea la crepusculul dintre noapte şi zi. Ce păcat că el continuase să evolueze literar la Constanţa şi n-a luat drumul Ardealului. Aici nu-l lua nimeni în serios. „Cine, Valerică? Flăcăul din oraşul nostru?“ Ar trebui să vorbesc cu Muzi să negociem o deplasare în Mărginime. Poate şi o sponsorizare la teatrul sibian.

Apoi, ceva brutal îl scoase din gândurile pesimiste. Crezu că e pe Mare şi un tangaj violent s-a pornit din senin. Mişcarea abruptă îl aruncase spre oierii aflaţi în dreapta sa. Calul se ridicase brusc pe picioarele din spate şi fornăi zgomotos. Valeriu se înălţă de pe canapea şi văzu că în faţa bidiviului se căsca pământul. Crezu că ăsta e sfârşitul. Nici măcar nu trecuse să revadă locurile copilăriei. Nici pe Anna nu apucase s-o întâlnească. Dacă poţi, aşteaptă-mă…

Sus, în locul birjarului, lângă Muzafer se căţărase Girondini. Fascinaţi de covorul fermecat care se desfăşura în faţa lor, cei doi priveau înainte de parcă se aflau la timona unei nave. Scrutau depărtările şi simulau comenzi care să strecoare faetonul printre fiordurile de culoare ale mării. Un abur pufos îi învălui, dar nu atât de dens ca să ascundă depăşirea imprudentă a birjei de un vehicul motorizat. El trecu atât de iute, încât Valeriu nu reţinu nici măcar un semn de identificare. Ciobanii, cu instinctul lor de proprietari, săriră ca electrocutaţi, bănuind că maşina, care dispărea în hăul de dincolo de buza dealului, era a lor. Urlară într-un glas, mai ceva decât dacă ar fi văzut lupul dând iama în oi:

— Hoţii, hoţii! M-au furat!

De parcă două maşini dispăruseră. Poate că aşa se exprimă în Mărginime simţul de proprietar colectiv agresat: la singular – presupuse Valeriu Timişana.

Continuând să privească înainte, ca şi cum s-ar afla în faţa unui simulator de navigaţie, Muzafer reuşi să potolească bidiviul speriat de moarte, în aceeaşi limbă a interjecţiilor. Apoi găsi timp să-i liniştească pe oieri:

— Nicio grijă, fraţi mărgineni, era prietenul nostru birjarul. N-a văzut că se termină dealul.

— Dar oare e la volan? îndrăzni să-l interpeleze Ion sau Pătru.

— Se descurcă el, răspunse Turcul absent. L-o fi pus pe pilot automat.

După o clipă de tăcere se întrebă într-o doară:

— Cine o s-o anunţe pe Anna că am dat de bocluc?

Nimeni nu-i răspunse.

Birja cu pasagerii săi încremeniţi se fixase într-o rână pe marginea prăpastiei. Din emoţia şocului, calul se cabrase, întorcând trăsura cu spatele spre Mare. Viitorii mecenaţi aveau să fie singurii care săriră din vehicul şi se opintiră să-l îndepărteze de marginea prăpastiei. Nici scamatorul, nici scriitorul şi cu atât mai puţin campionul Orientului la table nu se încumetau să devină edecari. În sfârşit, când reuşiră să restabilească echilibrul vehiculului, cei doi oieri repetară scena care deja ne e cunoscută: îmbrăţişară calul. Valeriu n-avu timp să vadă dacă tabloul era identic şi în privinţa dispunerii în peisaj a personajelor; cine şi ce îmbrăţişa din anatomia animalului. Căci atenţia îi fu distrasă de ceva care i se iţea din buzunarul din spate al pantalonului din stofă de alpaca. Era zarul cât un ou de porumbel cules din mulţimea care defilase, câteva ore mai devreme, prin faţa balconului Turcului. Cu degetele strânse a rugăciune sau de folosit ca unealtă de luat o gustare, Valeriu ridică zarul spre Muzafer. Atraşi de gestul de mirare al dramaturgului, cei din birjă se uitară unii la alţii, ca şi când atunci ieşeau dintr-o pasă de hipnoză. Între timp, spectacolul cromatic al zorilor de pe întinderea Mării se încheiase. Un nor gros veni să întunece soarele abia trezit la viaţă. Plaja de sub ei era aici atât de îngustă, încât, dacă n-ar fi sesizat diferenţa de nivel, şi-ar fi ferit picioarele ca să nu li se ude încălţările. Din cutia de rezonanţă a hăului urca spre ei freamătul care precedă tangajul din adâncuri. Negura era sfâşiată de ţipete funebre de pescăruşi amestecate cu valurile care se alungau neîncetat. Calul nechează speriat şi se ridică din nou pe picioarele dinapoi. O haită de câini, parcă ieşită din pământ, dacă n-ar fi fost ruinele din apropiere, îi înconjură metodic, în tăcere. Ciobanii, simţind pericolul, se refugiară şi ei în birjă, devenind atenţi la dialogul de pe capră. Turcul, campionul Orientului la table, îl ruga pe Girondini să facă o minune. Imposibil, îl refuză acesta. Calul, altfel de suflet decât omul, nu răspunde la pasele fachirului. Mai

degrabă un ARO decât un cal. Animalul, auzind că despre el se vorbeşte, tropăia pe loc, ţinând la respect haita de câini. Situaţia personajelor era paradoxală: o birjă naufragiată pe Mare sau o insulă asediată pe uscat. Ajunşi aici, le era interzis să-şi spele feţele răvăşite de avatarurile nopţii cu apa vie ce îi amăgea în valuri succesive chiar sub picioarele lor. Se aflau la capătul nopţii de la marginea lumii. Clipa de cumpănă dintre noapte şi zi trecuse, schimbând şi statutul plajei: ţara nimănui, cum fusese ea peste noapte, redevenea plaja tuturor. Doar dacă soarele va răsări şi pentru noi, se îngrijoră Timişana. În timp ce Muzafer începuse să se îndoiască de calităţile supranaturale ale lui Girondini. Poate calculul probabilităţilor… Luă din mâna scriitorului bucata de os cu care ameninţă, mai întâi, haita de câini şi apoi o aruncă departe, spre vila Annei. Câinii alergară spre osul zarului, exact ca-ntr-o scenă de vânătoare. Oierii nu mai aveau răbdare să aştepte ca soarele să biruie norul, săriră din trăsură şi se prăvăliră la vale în întâmpinarea soarelui care se va iţi odată şi odată. Asta ştiau şi pace! Soarele schimbă noaptea în zi. Geaba zice scriitorul, care povestea aşa de frumos, că soarele e tatăl golanilor. Nu mai aveau timp să-l întrebe cu ce-l supăraseră. Nici de la Turc să afle dacă Girondini reuşise să le scoată maşina din mare. Dacă putuse înseamnă că fachirul e omul de care au nevoie. Căci nevoia de a se rostui cu un elicopter, mai va. Avea dreptate domnul acela drăguţ, şeful de la bar, dar se convinseseră şi ei că dorinţa lor nu e fezabilă. Adicătelea e fainã, dar nu e pentru ei! Se mirară apoi la ce bun să cauţi vorbe străine, când limba strămoşească e plină de cuvinte care arată că ce vrei nu se poate…

SFÂRŞIT

În loc de epilog

Scrisoarea lui Pillat (toamna lui 1988)

Când am fost convocat la poştă printr-un aviz cât un fluturaş, cum se spunea cândva hârtiilor aruncate din aeroplan, făcând reclamă magazinului „Sora“ aflat lângă Gara de Nord sau Galeriilor „Lafayette“, am fost întâi tentat să cred că vreunul dintre inamicii mei de prin anii ’30 a cerut prin testament ca propria sa cenuşă să fie tezaurizată de subsemnatul şi Poşta, care măcar de dorinţele morţilor ţine seama, m-a procopsit cu o urnă; nu cred că e ceva mai incomod şi un lucru mai blestemat ca o urnă cu cenuşa unui duşman, mai ales că am avut destui, în casa unui om care la optzeci de ani (mă rog, mâine-poimâine îi ating) continuă încă să-şi pună în practică strategia agoniei sale. Nu, e ceva de coşmar; nici n-o poţi azvârli, suntem doar fiii aceleiaşi epoci creştine şi avem cultul morţilor, chit că acolo se află urmele minerale ale unui duşman cu care n-am putut fi afin şi pace! Dar de fapt ce prostii spun: cu ce se deosebeşte pumnul de cenuşă al unui prieten de scrumul celuilalt?

Oricum, am răsuflat uşurat când de la mesagerie am fost trimis la ghişeul cu timbre, recomandate, avizări etc. Era coletul tău, căci scrisoare nu-i pot zice, se pare că totul e supradimensionat la generaţia ta, inclusiv epistolele, când sunt, bineînţeles, dar cum eram sub uşurarea pe care mi-o pricinuise eşuarea funestei mele ipoteze, am luat cu altă umoare în mâini obiectul atenţiei tale şi chiar, desfăcând pachetul, m-am şi bucurat că

efortul de a descifra scrisul tău şi mărunt, şi cu literele strivite de nevăzute greutăţi aflate între rânduri va fi redus la jumătate, iar apropoul pe care mi-l face caietul de dictando virgin îl pot ignora. Să văd dacă voi avea tăria de caracter. Oricum, fereşte-te! Mi-a trecut deja euforia la care mă adusese avortata mea presimţire că vreun duşman politic mă mai poate otrăvi şi după cincizeci de ani de la moartea lumii în care am evoluat pe aceeaşi baricadă, dar pe laturi opuse, aşa că mă aflu într-una din cele două ipostaze prielnice redactării unei scrisori: când eşti otrăvit de dragoste sau orbit de furie. În această ipostază de furie m-a adus provocarea pe care mi-o faci cu cele două caiete!

La vârsta mea nu pot fi furios decât pe mine, se-nţelege. Cum am putut crede că, interesându-te de Lombroso şi crezând că am fost suficient de abil ca să te împing spre fondul special al unei biblioteci publice (ştiu că din milosârdia lui Scarlat Vârnav, fostul prefect, Constanţa a fost înzestrată cu o bibliotecă publică bogată în cărţi fundamentale), te vei baricada acolo, orb la soarele strălucitor al Litoralului şi la nudurile ce-l populează şi surd la ereziile pe care valurile mării le repetă la nesfârşit! De două ori naiv! În primul rând, îmi făceam iluzia că, frecventând cărţile lui Lombroso, măcar meşteşugul tău de portretist ar fi avut de câştigat. Nu se poate, mi-am zis, ca fondul de cărţi al bibliotecii de la Casa d'Italia să nu fie în biblioteca municipală, căci nu i-o fi dat foc Caliban când se crease vidul de putere – plecau ai lor şi nu veniseră încă ai voştri, deşi mai corect ar fi să zic ai noştri, căci doar în slujba acestora mi-am pus condeiul tinereţii mele!

Pot jura, citindu-ţi caietul, că n-ai citit nimic din ce ţi-am recomandat sau, dacă ai citit, urmezi o cale inversă. E plauzibilă cea de-a doua variantă, dacă mă gândesc mai bine, şi raportezi lipsa ta de apetenţă pentru portret sau refuzul de a portretiza: vezi cei doi mocani pe care nu te străduieşti să-i diferenţiezi. E adevărat, dacă nu e o pornire involuntară, efectul urmărit e perfect: echivocul

promovează conotaţii, iar în cazul celor doi – Ion şi Pătru –, unde se instalează confuzia, efectul divulgă caracterul de serie mare al persoanelor, a-personajul, să-i zicem, din moment ce generaţia ta a inventat antimodelul, de ce n-ar exista şi a-modelul, ţi-oi fi zis şi ai trecut la fapte, efectul e interesant. Zic interesant şi subscriu şi eu la lipsa de precizie a acestui cuvânt! Dar acordul acesta – te avertizez – nu mă face să uit furia cu care am pornit să-ţi scriu. Este păcat, mare păcat că nu te devorează curiozitatea, căci altfel ai fi văzut şi explicat toate cele pe care le trăieşti aievea sau le visezi. Sau, mă rog, le fabulezi. Dacă demonul curiozităţii te-ar fi stăpânit – doar era patronul breslei noastre, dar se pare că pe voi, urmaşii noştri de la ziarele de azi, curiozitatea nu vă acaparează, totul e previzibil şi supus dezvoltării planice, proporţionale –, atunci, neîndoios, lecturile din Lombroso te-ar fi dus la Girolamo Cardano, cu care ai afinităţi, deşi el a trăit cu patru veacuri mai devreme, dar nu numai din cauza pasiunii tale automobilistice (omul nostru a fost medic, matematician, filosof, a descoperit formula pentru rezolvarea ecuaţiei de gradul 3, dar şi dispozitivul pe care-l are şi „Dacia“ ta, Regina şoselelor, cum i-ai zis într-un reportaj TV – axul care-i poartă numele, axul cardanic), ci şi din cauza pasiunii voastre comune pentru vise. Zadarnic îţi umfli toracele, ceea ce vreau să-ţi scriu mai departe te poate face mai prudent. Cardano spunea despre sine că e mincinos, calomniator, cartofor. Nu mai ai afinităţi cu el? Şi nici mai departe? La opt ani, scria el în cartea sa *De Somniis*, un opis de fapt, în care încerca să traducă visele şi halucinaţiile sale, avea vedenii geniale, la tinereţe era impotent şi afemeiat la maturitate… Lăsându-ţi deplina libertate de a alege concordanţele convenabile, să-ţi spun că el face observaţia (pe care şi psihiatrii au găsit-o justă) că nebunii visează foarte mult (vezi ce faci, nu mai abuza de ele!) şi că în visele lor nu există absolut nicio legătură logică. În general, oamenii văd în ele ceva analog cu ceea ce au simţit în viaţa de toate zilele. Mai departe însă, omul

nostru, de s-ar fi ocupat să descopere şi restul subansamblelor automobilelor, ar fi făcut ca epoca maşinilor să fie mai timpurie, binemeritând recunoştinţa noastră. „Cartea de vise“ pe care o alcătuieşte, după asemenea observaţii viabile, ţine de literatura absurdului pentru care, personal, n-am nicio apetenţă: fiecare gest şi fiecare cuvânt ce survin în timpul somnului sunt tălmăcite de el, ceea ce, trebuie să recunoşti, nu e o treabă serioasă.

Lăsând ironia la o parte, dacă te frecventează destul de des visele, nu intra la grave bănuieli, ci asumă-ţi simptomul în beneficiul tău ca scriitor; nu se mai poartă de mult scriitorul care o face pe demiurgul, creând lumea în câte zile putea el, ca să se spele pe mâini apoi, plecând să se odihnească, lăsându-ne nouă o lume perfect articulată. Acum titanii literaturii nu mai fac prozeliţi, nu mai sunt la modă, acum scriitorul- „personaj“ şi mai ales scriitorul-„caz“ sunt ca musca la arat. Oricum, e mai greu să fii demiurg – uzurparea acestei posturi e chiar imposibilă, nu e la îndemâna unui sergent-major –, e mai uşor să te amesteci printre personajele tale, demascându-te în public, decât să-ţi ascunzi toate metehnele şi să produci o operă care e un nou univers. E adevărat, ca să ţin cumpăna dreaptă, sunt şi avantaje ale noii maniere şi mai ales în direcţia intercomunicabilităţii; cititorul, care vede că şi autorul său preferat este încercat de aceleaşi „complexe“, e psihoterapeutul său. Altfel se priveşte pe sine, chit că moda pe care a instaurat-o freudismul, involuntar, e adevărat, a dus la corcolirea frivolităţilor noastre. Cu îngăduinţă privim acum slăbiciunile, viciile, patimile care ne devorează, după ce ştim că ele îl pedepsesc şi pe autorul nostru. Autoritatea sa publică e încă mare, dar nu ştim pentru cât timp.

Averea agonisită de predecesori poate fi tocată repede de nişte descendenţi dedaţi la viciul inovării, cartofori ai jocului la bursa literară. Apropo, pentru ce scriem noi? (Nu te inflama, rogu-te, e firesc ca din când în când să ne punem această întrebare, chit că

nu ne somează nimeni. Deocamdată!) Prin anii treizeci, Oscar Lemnaru – nu ştiu dacă-ţi spune ceva numele lui, era coleg de breaslă cu noi, dar şi poligraf – a făcut o astfel de anchetă şi n-am putut, zic eu acuma cu o undă de vanitate – ce vrei, atunci n-aveam nici treizeci de ani! –, să mă sustrag. Interviul era lung şi te scutesc să-ţi citez măcar din memorie.

Dar voi pentru ce scrieţi? Colegii tăi de la secţia agrară ca să se facă arăturile la timp, să nu se irosească niciun bob în urma recoltei, să nu se lase de izbelişte animalele; colegii tăi de la secţia economică au şi ei de lucru şi sunt, după cum văd eu gazetele şi programele TV, spornici: să facem economie de energie electrică, să reducem stocurile supranormative, să economisim metalul şi alte materiale deficitare (deci practic tot, căci nimic nu mai prisoseşte în lumea modernă, totul e deficitar, mai puţin lenea, indolenţa, risipa şi alte valori negative – antivalori deci –, căci, dacă n-ar fi aşa, zău că nu ştiu ce-aţi mai combate). Mai nou, voi, care vă ocupaţi de morală, care v-aţi ocupat de dezbateri de morală, aţi trecut să faceţi reportaje turistico-propagandistice (necesare, e adevărat, convingătoare de asemenea, căci, slavă Domnului, aveţi ce să arătaţi, avem cu ce ne făli!), dar în detrimentul divulgării unor tare morale, căci îţi aminteşti ce scria idolul studenţiei tale (sunt convins că n-ai avut timp să cauţi cartea aceea de reportaj, *Kiev, Moscova, Leningrad*, despre care ţi-am amintit în epistola trecută!): în condiţiile societăţii noi, oamenii care ar putea fi identificaţi că (nu mai repet identităţile lor imorale) sunt acum buni cetăţeni, mă rog, sovietici. De ce? Şi pentru că există, în afara justiţiei, o opinie publică exigentă, constrângătoare… Dar dacă te străduieşti să citeşti printre rânduri, vei descoperi scepticismul autorului privind proiectul omului nou.

În sfârşit, la o anchetă ultimativă şi voi, gazetarii de azi, aţi avea ce răspunde, pentru că aveţi atâtea de făcut şi faceţi tot ce vă stă în putinţă ca totul să fie

bine şi tot românul să prospere! Altfel zis, să depăşiţi planul stabilit de Codul eticii şi echităţii socialiste. Ei, dar în sfârşit, în sfârşit de-adevăratelea, căci aicea am vrut să ajung: ce-ar răspunde scriitorii de azi, romancierii, bunăoară? Dar cu mâna pe inimă sau sub prestare de jurământ, nu cu mâna pe Biblie, căci nu se mai poartă, nu se mai retipăreşte, deşi ea e cartea cărţilor. Apropo, chiar tu, publicist şi scriitor, nu-i aşa, deşi prunc al Partidului, nici măcar *Das Kapital* nu l-ai deschis decât la paginile indicate de bibliografia obligatorie de la Învăţământul politic. Ar trebui să citeşti Biblia, măcar din respect pentru izvorul izvoarelor, căci cărţile şi din cărţi se scriu, dar, mă rog, ce-ar răspunde confraţii tăi la această anchetă? Bineînţeles că admit existenţa aspiraţiei fireşti a omului, inclusiv a autorului, la mai bine, la un „standing“ social, la succes moral şi material, dar mai departe decât atât? Nu cumva ne-am molipsit cu toţii de ce credea fiecare cumătră că îi e sau că i-a fost viaţa: „Un roman, tu, un adevărat roman!“. Iată ce observăm noi la o mai atentă cercetare, nu numai a romanului autohton, ci şi a celui european. (De cel francez, ce să zic!, nu e pentru mine, care am fost o viaţă întreagă un filofrancez, o mai mare dezamăgire de bătrâneţe ca involuţia literară a Franţei!) Că romanul nu mai ambiţionează să re-creeze monumentalul, universul uman – poate nici nu mai e posibil după un Shakespeare (îl socotesc cu un cap mai înalt decât toţi!), un Balzac, Gogol, Dostoievski şi ceilalţi ruşi, dar şi după câţiva americani, elevi excelenţi ai marilor ruşi care şi-au egalat maeştri – care promovează interesantul, „stranietatea“, „curiozitatea“ la rang de categorie estetică. De aceea, vorba cumetrei noastre, a proliferat oare romanul care, altfel spus, are un trecut jenant: a făcut, după expresia unui gânditor francez de origine română, trotuarul literaturii? Admit că omenirea, dacă a pierdut nişte exigenţe constrângătoare (vezi raportul actual dintre cele zece porunci şi „spiritul de toleranţă“), a câştigat în sinceritate; pudibonderia e azi, pe bună dreptate, jenantă, şi acest câştig trebuie

admis în palmaresul social al romanului, dar care e limita înainte de a ajunge să facem copii în faţa copiilor noştri? Ca să ne păstrăm într-un cerc de exemple de care amândoi avem cunoştinţă, de ce crezi că Fecală, fostul tău coleg de redacţie, a asistat-o pe nevastă-sa în chinurile ei, notând minut cu minut ofensiva morţii, iar la debutul său literar, la lansarea romanului, se însoţea cu noua lui jumătate? Pentru că agonia fostei soţii, ca şi suferinţele soţului i se păreau interesante pentru a fi oferite publicului, şi nu numai lui, din moment ce – te citez – a avut şi o critică favorabilă. Chiar totul e de vânzare, chiar trebuie să facă romanul azi trotuarul cetăţii? Să ne înţelegem, nu cer criticii, care trebuie să opereze cu categorii estetice, să facă şi morală, dar măcar un veto descurajator sau, na, o rezervă se cădea să facă! Idolul studenţiei tale avea o vorbă, la care subscriu: „Pe noi trebuie să ne intereseze opera, şi nu mizeria morală a autorului“. Exact, cu condiţia însă ca mizeria morală a acestuia să nu contamineze opera. Scriu această frază şi-mi dau seama că e atacabilă. Ce zici de François Villon, o să mi se replice, ce zici de Céline, căci spui că ai fost îndrăgostit de romanul francez, de Ezra Pound şi Knut Hamsun? Accept contraargumentele, dar nu abjur. Villon a fost, paradoxal, primul scriitor realist, opera celorlalţi a avut suficient de pătimit pentru mizeriile morale ale autorilor din perioada celui de-al Doilea Război Mondial; cum cuvântul nu poate niciodată ucide sau, oricum, nu în proporţie de masă, cum au făcut criminalii de război prin camerele de gazare, păcatele politice ale acestora trebuiau prescrise, fie şi pentru că opera lor ne îmbogăţeşte; oricum, boicotul operei şi al acestor autori, un boicot de câteva decenii, ar trebui să avertizeze pe unii pentru care totul e de vânzare, inclusiv onestitatea (vezi patimile proletcultiştilor). Dar mai e ceva în cazul acestor scriitori excepţionali: natura lor umană, nu mă sfiesc să spun, genialitatea lor, care îi scuză pentru unele fapte sociale – nu e cazul lui Fecală, mă grăbesc să adaug, poate şi spre norocul proaspetei lui jumătăţi şi

vei vedea de ce. Genialitatea este – nu-mi aparţine observaţia, ci unor autorităţi medicale incontestabile – şi o formă maladivă, oricum, cu o etiologie comună cu alienarea. Şi uneori, după cum vei vedea, cele două forme ale aceleiaşi a-normalităţi coexistă. La unii (genii) şi la alţii (nebuni) sentimentele sunt puternice, epuizarea nervoasă la fel, ivirea, fără cauze aparente, a unor creaţii, a unor sisteme filosofice, a unor descoperiri este similară… Sunt egali de vanitoşi. (Mă mir că Memedali al tău n-avea această carenţă sau te pomeneşti că judecarea celor doi nu era o constrângere exterioară, cum mă laşi tu în piesă să înţeleg, ci tocmai expresia acestei vanităţi, într-o formă histrionică însă. Gândeşte-te la această ipoteză!) Deşi foarte distraţi, au porniri sinucigaşe şi predispoziţii spre alcoolism. (Probabil că ştie ce ştie şi autorul manualului american de compus scenarii când vă interzice consumarea licorilor alcoolice, altfel stimulative, ca dopingul la atleţi, în zilele de lucru!) Într-adevăr, sunt multe similitudini, iar trecerea directă dintr-o postură în alta e lesnicioasă: sunt genii care înnebunesc, dar şi nebuni care au momente de genialitate. De altfel, popoarele primitive intuiau că cele două manifestări pot fi faţetele (măştile) aceleiaşi naturi umane, din moment ce practicau adoraţia nebunilor, considerându-le fiinţe inspirate de zei, aşa cum noi, modernii, iertăm geniilor orice păcat, păcat pe care altfel, la nivelul oamenilor normali, îl socotim o mare scădere morală… Dar sunt şi deosebiri între cele două stări (de graţie) – poţi citi şi de adulaţie: de regulă, genialitatea se iveşte mai de timpuriu decât nebunia. La treizeci şi cinci de ani îşi atinge apogeul, deşi exemplele ilustre ne obligă să mai scădem această vârstă: Alexandru cel Mare la 20 de ani, Carol cel Mare la 30 de ani, Carol al XII-lea la 18, d'Alembert la 26, Bonaparte la 26 de ani… Dacă nebunia se pare că este ereditară, transmiţându-se de la o generaţie la alta într-o stare mai pronunţată (dacă bunicul era doar hazos, cum spun grecii tăi, scrântit, zicem noi, ăştia care n-am plecat în transhumanţă, nepotul ar

putea fi nebun sadea), genialitatea nu e, din păcate, ereditară, chiar dimpotrivă! Ceea ce mă face să cred că geniul trage pentru sine toată seva stirpei, inclusiv cea destinată generaţiilor următoare; prima venită ar fi văduvită de har, asta e observaţia pe care am făcut-o asupra descendenţilor imediaţi ai unor bărbaţi care au ilustrat exemplar epoca interbelică!

De aceea sunt puţin contrariat de Memedali al tău. Cazul e interesant. Îţi atrag atenţia că sunt conştient de felul similar cu al ciobanilor tăi când îţi mărturisesc cum am primit relatarea asta. Lipsesc însă serioase date caracterologice şi mi-e greu să-i găsesc loc printre nebuni, deşi într-acolo vrea să mă împingă descrierea ta. Şi uite de ce:

Nebunii sunt incapabili să muncească, să fie răbdători, atenţi, să le placă ordinea, să cugete. (Mania ordinii nu e deci o manie, ci o calitate; însuşeşte-ţi-o!) În sfârşit, e cazul să punem punct acestei divagaţii. Între fiziologia oamenilor de geniu şi patologia alienatului există multe puncte asemănătoare: există oameni geniali care sunt nebuni. De-o pildă, idolul studenţiei tale era în viaţa sa conjugală, dar şi la Institutul pe care l-a condus plin de astfel de „capricii“, iar de prietenul tău, Poetul, cel care până deunăzi folkăia pe toate stadioanele, ce să mai vorbesc! Dar sunt şi nebuni cu momente geniale. Aşa cum există şi oameni de geniu care n-au trecut prin momente de nebunie. Concluzia? Să-i ocrotim deopotrivă şi să le acordăm înţelegerea noastră pentru friabilitatea propriei noastre naturi. Dacă popoarele vechi, la vârsta barbariei deci, conveniseră astfel, crezându-i aleşii Domnului, noi le datorăm cel puţin recunoaşterea meritului de a fi adus pata de culoare a epocii în care au trăit sau trăiesc. Căci fără ei lumea ar fi îngrozitor de cenuşie. Mă grăbesc să retractez, cel puţin parţial; socotesc această toleranţă vinovată când mă gândesc că mai bine rămânea veacul nostru cenuşiu decât colorat în sânge, cum a fost în atâtea rânduri: genocidul armenilor, evreilor, Primul şi al Doilea Război Mondial, camerele de gazare, Vietnamul,

Afganistanul, terorismul etc., şi de aceea avertismentul lui Cesare Lombroso, deşi ne vine din secolul trecut, ar trebui să ne însoţească şi în mileniul următor (după cum vezi, mă străduiesc să-ţi îndeplinesc rugămintea: îmi organizez temeinic agonia cu care vreau să parvin în noul mileniu): „… voi îndruma pe cei tineri ca să se lase de anumite sisteme, să fie foarte precauţi când studiază chestiunile abstracte ale teologiei, medicinei şi ale filosofiei, aceste ştiinţe bazate mai mult pe declamaţiuni, pe disonanţe, pe planuri şi idei paradoxale, şi să prefere acele studii liniştite, serioase, practice. Dar nu numai studenţii să bage de seamă în această privinţă, ci şi oamenii de stat, deoarece aceşti reformatori nu trebuie să-şi găsească luminile şi forţele conducătoare în aziluri de nebuni; ei să caute a avea o cugetare sănătoasă, pentru că de acţiunile lor depinde fericirea unei mase întregi de oameni“. Aş zice că sfatul acesta e valabil şi pentru scriitori, dacă ne gândim la tirajele de masă, la mania cititului, manie încurajată şi de programele TV care te constrâng să te refugiezi în lectură, la autoritatea de „daimon“ modern al cărţii. Apropo, ca să ne întoarcem de unde am plecat, dar, nu-i aşa?, pe un palier superior, cum ne învaţă dialectica voastră, dacă aş fi somat să răspund ca scriitor – deşi nu sunt şi am să-ţi mărturisesc mai jos de ce – la o anchetă gen „pentru ce scrieţi?“, ştii ce-aş răspunde? Nu trebuie să dai din cap, tu ştii ce ştiu personajele tale, care în niciun caz nu pot şti mai mult decât ştii tu, şi deci nu ştii ce aş răspunde eu, deoarece nu sunt invenţia ta. Cum că scriu ca să suplinesc „daimonul“ de care lumea modernă ne-a lipsit. Poate că vei folosi în vreun vis de-al tău şi personajul ăsta antic şi de demult, legendar, dar nu prea nostalgic, să-ţi spun că „daimonul“ era o fiinţă între zeu şi muritori, un geniu mijlocitor ce lega lumea de sus, divină, cu cea de jos, omenească, dând universului unitatea. Dacă-ţi mai spun că Eros era un daimon, gândirea ta concretă va înţelege mai bine că nu e vorba să păcătuim prin metafizică, încărcându-l pe scriitor cu puteri

supranaturale, ci de a-l face să fie trăsura de unire între lumea ideilor morale şi realitatea noastră existenţială. Să ştii că eşti pe aproape, se vede bine că ţi-a folosit aerul pe care l-ai respirat în Grecia, că te-au fascinat vestigiile unei lumi care credea în unitatea indestructibilă a universului populat de oameni şi de zei deopotrivă. Mă gândesc la înţelepţii din visul tău – sper că-ţi revendici paternitatea lui; deşi anecdota cu cei doi armeni la poarta sinagogii nu e a ta, ai împrumutat-o şi ai plasat-o într-un context inedit, care obligă la meditaţie. Nu, nu sunt de vină fruntaşii cetăţii că n-au ştiut să păstreze aparenţele faţă de intrus şi s-au avut ca fraţii vitregi, deşi de-o mamă şi de-un tată erau. Asta-i natura umană şi n-ai ce-i face; la această înţelepciune aveau să ajungă mult mai târziu, dar cu enormă vărsare de sânge. Scepticismul acesta poate să-l caracterizeze pe un gânditor, pe un scriitor, nu. Primul face această observaţie absolut reală în planul psihologiei colective, pune punct şi merge mai departe, al doilea însă revine repetat, exasperând, ca muncile lui Sisif, pe eventualii săi cititori, până când aceştia – siluiţi – vor pune osul să rostogolească bolovanul, mântuind cazna scriitorului. Dar degeaba ar scrie Fecală şi procesul-verbal al agoniei altei jumătăţi, căci n-am cum să-l ajut: împotriva naturii nu mă pot ridica, încrederea în ameliorarea naturii umane însă poate conta pe alianţa mea! Vezi totuşi ce păreri bune am despre scriitori? Şi atunci – ca să te scutesc de un caiet prăpădit cu epistola ta, ce zic unul, două, cel din urmă pentru răspunsul subsemnatului – grea întrebarea pe care vrei să mi-o pui: „De ce nu te-ai făcut scriitor?“. În primul rând, am fost prea pătimaş în tinereţea mea, prea am vrut să fac chirurgie socială pe viu, iar acuma, ca să fac operaţie cu anestezice, ar însemna să abjur tinereţea şi asta n-o pot face sub niciun chip: a fost singurul anotimp fast pentru mine. În al doilea rând, un scriitor trebuie să aibă o ştiinţă a banalităţii – pe care gazetăria practicată de mine nici nu mi-a cerut-o, nici nu mi-a dat-o! –, ca şi a detaliului, a infimului. Şi apoi, e o incompatibilitate

temperamentală între mine şi ceea ce trebuie să fie un scriitor adevărat. N-ai văzut cum m-am inflamat împotriva lui Fecală, deşi, la vârsta mea şi cu câte am văzut eu, felul în care Fecală a trecut de la gazetărie la autorlâc e atât de nevinovat; scriitorul, care e un daimon, trebuie să fie înţelegător cu slăbiciunile omeneşti, un gazetar nu, pentru că el judecă oamenii în relaţia lor cu datoria, cu postura lor socială, cu ceea ce vor să pară – scriitorul nu e judecător, el e doar grefier. Oricum, cred că ai făcut o alegere bună, dedicându-te teatrului, deşi te expui interpretărilor regizorale abuzive şi unor actori fără duh, cum mi te plângi. Personaje ca Delicucu şi Memedali, pariez că onomastica asta de mitocani îşi are sorgintea în „Micul Paris“, cine ştie de ce fel de interpreţi vor beneficia. Atenţie deci la riscuri, curbă periculoasă cum se spune în legea voastră, a automobiliştilor. Teatrul e altceva, e de sorginte nobilă, romanul însă a fost un bastard la naştere, apoi sergent-major, detronându-i în final pe toţi: şi tragedia, şi poezia, şi mitologia, şi procesul-verbal. Originea sa bastardă şi lăcomia sa insaţiabilă se văd în frauda şi jaful pe care-l practică, în disponibilitatea sa şi pentru domni, şi pentru demoni; materia sa primă se alcătuieşte din tot ceea ce interesează spiritul comun: bârfă, anecdote, pe scurt, nevoia noastră de clevetire. Evident, de ceea ce a ajuns romanul vorbesc şi pot să te asigur că nu fac figura unui snob dacă îţi voi mărturisi că sunt în primul rând eu, cel ce ţi-l hulește în acest chip, un mare consumator de romane! Când cei doi mocani spuneau „interesant, interesant!“ ai fi avut toate motivele să exulţi de fericire: exerciţiul tău de a deprinde ştiinţa banalităţii – căci doar n-o fi fost povestea cu generalii inamici tot un vis! – e apreciat de potenţialii consumatori de romane. Ei, săracii, n-au înţeles prea multe, dar instinctul lor şlefuit la „şcoala video“ a sesizat ceva la care merită să se gândească; ceea ce se înţelege uşor, de la prima ochire, nu mai interesează; acel ceva care ascunde în el o şaradă, o enigmă, care-ţi reclamă un efort detectivistic, ca apoi, când ai revelaţia, să guşti

plăcerea de a fi cel puţin egalul rebusistului, asta ne sensibilizează vanitatea şi ne reţine atenţia; „interesant“ are o funcţie estetică de-acuma, vrem, nu vrem, dar nu interesantul sub raport scatologic, căci astfel, unde crede Fecală că e o mină de aur, nu e de fapt decât o hazna dintr-o comună necanalizată… Da, indiscutabil, domnia evidenţei este în crepuscul; şarada, visele, întâmplările echivoce, generatoare de conotaţii, iată ultimele achiziţii ale romanului! Să se ocupe oare un daimon cu cimilituri? Chiar se ocupă deja… Şi te rog să nu te miri, din moment ce cuvintele au ajuns nu să transporte ceva de la mine la tine şi aşa mai departe, adică ceea ce eu vreau să spun, ca tu să ştii, ci să ascundă, în fapt, ceea ce eu gândesc, sau să-ţi abată atenţia de la ceea ce tu vezi că eu fac… Uite că din nou încep să mă înfurii, în primul rând pe mine, care mă erijez în tălmaci al bastardului, apoi pe tine, care mă crezi Mafalda, amuzându-te că m-ai constrâns să-mi dau cu presupusul despre ceea ce ai ascuns în povestirile tale. Am ajuns şi eu ca o doamnă de aici, profesoară de literatură, cu doctoratul luat, care după fiecare lectură mă somează să-i spun care e secretul ascuns chiar şi în cea mai nevinovată povestire. Exasperat, încep să bat şi eu câmpii, ca şi criticii literari, căutând tâlcuri acolo unde nu sunt, şi tare mă tem să nu ajung şi eu, ca înţelepţii tăi, delator, din prea multă ştiinţă. Din punctul ăsta de vedere ai perfectă dreptate: exemplul prost este molipsitor. Să sperăm că nu doar el, cel puţin asta trebuie să fie speranţa scriitorilor, pentru că altfel n-ar simţi nevoia morală de a scrie. Dar furia nu mi-a trecut, oricum, nu total. Dacă pe tine te iert, pe mine sunt foc şi pară: la optzeci de ani tot mai cred că mai am ceva de învăţat, aşa cum, la fiecare schimbare de prefix al vârstei, credeam că am mai urcat un pic spre piscul cunoaşterii. Eroare, de două ori eroare! O dată pentru că, de fapt, nu urcăm, cel puţin după treizeci şi trei de ani, ci coborâm pe scara biologicului, iar în al doilea rând – e descoperirea mea definitivă! – pentru că lecţiilor ce trebuia să le învăţ în cei şapte ani de-

acasă plus şcoala primară nu li s-a adăugat în fond nicio altă prelegere care să mă înalţe cu ceva. Restul? Anecdote şi istorii. Crezi că exagerez? Dacă la adevărurile astea fundamentale mai poţi adăuga vreunul, eu pierd, dar şi tu ar trebui să laşi scrisul şi să te faci filosof. Deci ţi le înşir, nu sunt mai multe decât degetele mâinilor: să nu furi, să nu minţi, să nu râvneşti la femeia altuia, să-ţi ajuţi aproapele, să te speli pe dinţi măcar dimineaţa şi seara, ceea ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face, după faptă şi răsplată… Ei, vezi, află că nu trebuie să ajungi la optzeci de ani pentru a conchide că asta-i tot ca să fii un om întreg.

Dacă crezi în ştiinţa asta a ta, atunci ajută-l pe Sisif să devină, vorba lui Camus, fericit. Dacă nu, admite că e un dobitoc şi nu poate fi fericit decât aşa: trudind repetat! Şi cu asta închidem paranteza. Şi epistola, dar nu înainte de a te avertiza că am cerut să mi se aducă exemplarul meu din cartea lui Freud, unde am însemnările mele, aşa că, dacă nu mă vei slăbi cu visele tale, sunt pregătit să-ţi spun tot adevărul, chiar dacă el nu-ţi va fi convenabil. *Violon*-ul meu *d'Ingres* a fost oniromanţia, dar nu concurând-o pe Mafalda citind în cafea… În orice caz, intuiţia nu m-a înşelat când am făcut pasiune pentru sistemul freudian; e un construct confirmat de timp prin valoare imaginativă, şi nu prin una ştiinţifică, cum s-a acreditat, cu morgă savantă, decenii de-a rândul. Oricum, dacă ai luat-o pe drumul ăsta, eşti major şi vaccinat, ţi-ai asumat deci toate riscurile. Cine nu riscă nu câştigă. Dar „vae victis"…

Pentru tine semnez, Pillat
Focşani, nov. 1988

P.S. Apropo: să nu mă înţelegi trunchiat. Cele deprinse în copilărie sunt suficiente ca să te comporţi ca om. Ca romancier însă, mai ales azi, trebuie să parcurgi cu stoicism, neapărat aşa, îngroşând obrazul, toate interdicţiile cărţii sfinte. Cel puţin astăzi, când e o supraproducţie de inteligenţi şi un mare deficit de caractere… Vrei dovada? Citeşte ziarele! Chiar şi

Scânteia la faptul divers. Ce zic doar „faptul divers“, din doască-n doască…

Mulţumiri

Pe la douăzeci de ani am luat o carte care n-avea nici o legătură cu lecturile mele. Publicată de Editura Academiei, era o culegere de studii privindu-l pe Ovidiu. Se împlineau două mii de ani de la naştere şi – fapt neobişnuit – alături de lumea civilizată se dăduse liber să-l amintim pe celebrul exilat roman. Două dintre studii s-au pitit în memoria mea vreme de trei decenii. Unul, care oferă ponderea volumului, aparţine reputatului latinist, universitarul clujean Nicolae Lascu (1908-1988). Era o suită de poveşti despre aventurile intelectuale pe care le cunoscuse situarea în timp şi spaţiu a exilului poetului roman.

Celălalt eseu era semnat de G. Călinescu (1899-1965): *Ovidiu, poetul.* N-avusesem încă în mână istoria lui monumentală, aşa că balansul între analiza voit didactică şi ironia nedisimulată cu care epiciza poezia erotică a lui Ovidiu avea un farmec insolit. Cred că cititorul cărţii de faţă înţelege motivul recunoştinţei autorului.

Scrierea poveştii în stil picaresc a fost pentru mine o evadare în anii optzeci ai secolului trecut. O parte scrisă în 1986, restul în 1988. Evident, referirea în carte la revoluţie e în spiritul vremii: răsturnarea cu fundul în sus a raporturilor de stat care a început la 23 august 1944 şi a continuat într-un tempo accelerat la 30 decembrie 1947. Nu credeam atunci că va veni o altă revoluţie în care ceea ce era sus, împotriva firii, va fi acum în balta tranziţiei. Chiar şi aşa, revoluţiei anapoda autorul îi mulţumeşte din multiple motive.

Vremurile fiind aşa cum au fost, am abandonat manuscrisul ograf. Şi a rămas aşa până când, astă vară, recitindu-l, mi-a plăcut. Ca să placă şi altora trebuia procesat. Grea misie! Nici un chioşc cu xerox

n-a fost în stare să-mi facă măcar o copie. Folosisem hârtia şi cerneala disponibile atunci. Apoi scrisul, dificil de descifrat de alţii, făcea manuscrisul greu de procesat editorial. Norocul mi-a scos în cale echipa de profesionişti de la *RxAtelier*: Maria Erzian, Mihaela Neagoe, Mariana Gologan şi Cătălina Niţă. Sper că eforturile lor de a translata cvasiilizibilul în varianta editorială le vor fi recompensate de lectura fluentă a acestei cărţi publicate la prestigioasa Editură Polirom.

Mulţumiri adresez şi cronicarului literar, doamnei profesor Rodica Lăzărescu, redactor-şef al prestigioasei reviste de cultură, literatură şi artă *Pro Saeculum*. Domnia sa a fost prima cititoare a acestei cărţi. Discret, a folosit tastatura pentru a pune la locul lor puzderia de virgule cu care e încrustată o carte. Chiar şi ceva mai mult. Poate nu doar din politeţe mi-a spus că i-a plăcut cartea. Sper să vă placă şi dumneavoastră. Şi Aurei, bineînţeles.

V.Ar.
(octombrie 2015)

Cuprins

Partea întâi. Flăcăul din orașul nostru
Partea a doua. Lumina de la răsărit vine cu o călăreață/săltăreață
Partea a treia. De ce Piața Kiliei trebuie să poarte numele său istoric
Partea a patra. Efectul zorilor asupra inteligenței materiei
În loc de epilog
Mulțumiri

Table of Contents

Partea întâi. Flăcăul din oraşul nostru	6
Partea a doua. Lumina de la răsărit vine cu o călăreaţă/săltăreaţă	39
Partea a treia. De ce Piaţa Kiliei trebuie să poarte numele său istoric	89
Partea a patra. Efectul zorilor asupra inteligenţei materiei	179
În loc de epilog	186
Mulţumiri	201